

Mare Janakova Grujić

Ercegovac Todorović Jelena & Todorović Svetislav

FILM
MARKETING
MODA
ARHITEKTURA
ENTERIJER
DIZAJN

Centar VAM

Centar VAM

Beograd, 2010.

Ercegovac Todorović Jelena i Todorović Svetislav
Film. Marketing. Moda. Arhitektura. Enterijer. Dizajn

Autor / Author of the text:
mr Mare Janakova Grujić

Recenzenti / Editorial Board:
dr Dijana Milašinović Marić
prof. dr Predrag Milošević

Likovni urednik / Art director:
arh Maja Šljivić

Grafički dizajn / Graphics design by:
A+ET

Fotografije / Photographs by:
Vlada Popović
Dragan Babović
Dragana Đorović
Rade Kovač
Časopis „Enterijer“
Časopis „Kuća Stil“
Časopis „Ambijent“
Časopis „Arhitektura“
Časopis „Glorija“
Nenad Mišković
Đorđe Stamenković

Prevod na italijanski / Translation on Italian by:
Loriani Guidarelli Paunović

Prevod na engleski / Translation on English by:
Ksenija Todorović

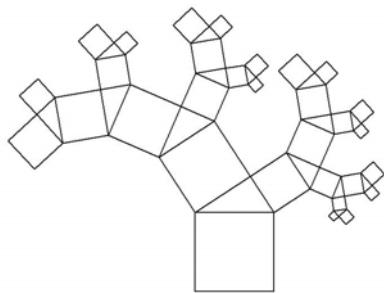
Lektor / Proofreading by:
Saša Jelenković

Izdavač / Publisher:
VAM - Centar za istraživanje i valorizaciju
graditeljskog nasleđa

Suizdavač / Co-editor:
Dosije studio

Sadržaj:

02. Uvodna reč	07.		40. Stan Tomić	127.
03. '70 i '80 - dizajn, enterijer, scenografija	08.		41. Stan Lazarević	131.
04. '90 - moda i modni detalji	16.		42. Stan Jovović	140.
05. A+EF	23.		43. Kuća Vučićević M.	140.
06. PP Banka	24.		44. Vila B	146.
07. Vitaminka Horgoš	25.		45. Kuća Tomić	154.
08. Saatchi & Saatchi	26.		46. Kuća Stojkov	158.
09. Turizam Srbije - štand	31.		47. Kuća Babić	162.
10. 29. Novembar - štand	31.		48. Crna Gora	166.
11. Sinalco - štand	32.		49. Kuća za odmor Jermolenko	168.
12. Com Trade - štand	34.		50. Kuća za odmor Jermolenko-nadogradnja	176.
13. Culture de l'impossible - Cannes	34.		51. Kuća za odmor Šafranik	178.
14. Kultura je naš posao	36.		52. Stara kuća Šafranik	186.
15. Ljubav i plastika	36.		53. Kompleks vila Reževići Rijeka	188.
16. Bathes Saachi & Society Exhibititon	40.		54. Kuća za odmor Burlakov	190.
17. Crveni krst Srbije - 120.godina	40.		55. Kuća za odmor Kovalenko	192.
18. Kuća Sakan	43.		56. Kuća za odmor Karpov	196.
19. A+ET	46.		57. Studija lokacije Smokvica	197.
20. Kuća Jevrosimović	46.		58. Apartmanski kompleks Orahova	198.
21. Com Trade - poslovna zgrada	58.		59. Kuća Wexford	200.
22. Com Trade - kabinet	61.		60. Stambena zgrada Fenford	204.
23. Com Trade - prodavnice	62.		61. Kuća B-B	208.
24. Kuća Tahirbegović	64.		62. Kuća na jezeru Tahirbegović	213.
25. Butik Focus	71.		63. Rezidencijalna vila na Srebrnom jezeru	215.
26. Hotel Tadž	72.			
27. Kafe Silver	76.		64. Zaključna razmatranja	243.
28. Kuća Grbić	80.		65. Topografija arhitektonskih radova u Beogradu	268.
29. Kuća Bogdanović	82.		66. Topografija arhitektonskih radova u Srbiji	270.
30. Kuća Tešić	92.		67. Topografija arhitektonskih radova u Crnoj Gori	271.
31. Dom zdravlja / Kibid / Aquarius	106.		68. Katalog radova arhitektonskih radova	272.
32. Pjatčeta i amfiteatar u Rumi	107.		69. Katalog ostalih radova	280.
33. Brand shop	109.		70. Bibliografija	286.
34. Redakcija časopisa „Kuća Stil“	110.		71. Biografije	287.
35. WEG	112.		72. Nagrade i priznanja	288.
36. OSA inženjering	113.		73. Iz pera arhitekata	288.
37. Studio A+ET			74. Saradnici studija A+ET	290.
38. Kafe Fontana	119.		75. Prijatelji studija A+ET	292.
39. Stan Ćumurija	122.			

*Arhitektura je proces stvaranja koji počinje
alhemijskim trenutkom u fluidu ideje,
zatim postaje čvrsta materija građevine,
da bi u protoku vremena postala artefakt
civilizacije,
i na kraju, najkompleksniji rukopis
čovečanstva.*

arhitekte Ercegovac Todorović
(Intervju u časopisu „Enterijer“, februar 2004)

Stvaralački put arhitekata Jelene Ercegovac Todorović i Svetislava Todorovića pokazuje sve osobine nesputanog tragalačkog razvoja.

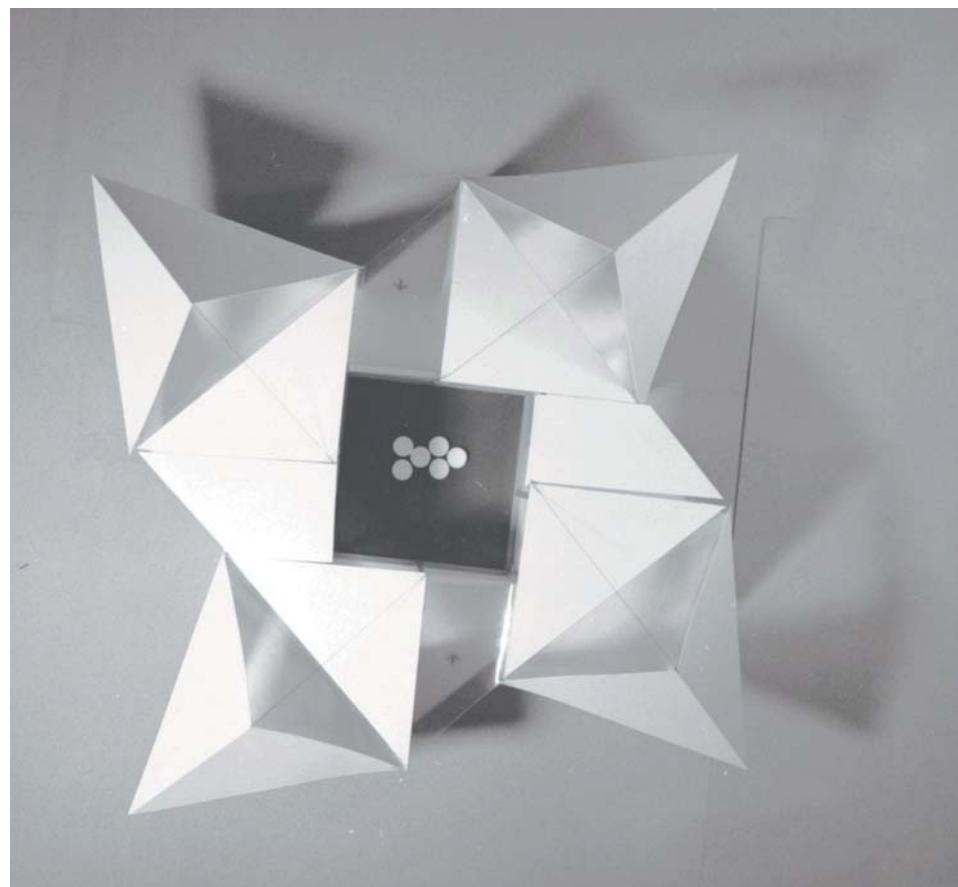
Dvoje arhitekata školovanih sa velikim entuzijazmom život je nakon diplomiranja poneo vodama drugih profesionalnih sfera, koje su svoje izvorište crple iz arhitektonskog obrazovanja, ali završavale se u Potemkinovom svetu scenografije, marketinga, produpcionog i grafičkog dizajna, mode.

Opredeljenje za arhitekturu kao suštinski čin graditeljstva pomaljalo se postepeno, sve dok nije jasno izbilo kao spoj životnih okolnosti i osećaja neispunjenoosti dotadašnjim radom. Umetničko-komercijalne vrednosti multidisciplinarnih projekata zamislenih kao potpuno prolazne vizuelne slike, zamenile su trajne vrednosti realnih građevina izvedenih u „total-dizajnu“. I kako to često biva u svetu umetnosti, zaobilazan put bio je jedini način da se kreativni naboj i talenat arhitekata Ercegovac – Todorović ispolje u punom svetlu.

Sedamdesete godine na jugoslovenskom prostoru bile su obeležene opštim kulturno-ekonomskim blagostanjem. Zemlja je bila na vrhuncu privrednog i socijalnog razvoja, podizali su se kapitalni objekti jugoslovenske arhitekture, dešavali kulturni događaji i manifestacije od internacionalnog značaja. Jugoslovenska umetnička produkcija beležila je najveći polet, kvalitet i ostvarena priznanja u svetu.

U prvoj polovini ove decenije, nakon nekoliko godina detinjstva provedenih u Etiopiji i njenom glavnom gradu Adis Abebi, i jedne godine mladosti u Grenoblu na fakultetskom školovanju francuskog jezika, mladi Svetislav Todorović je aktivno studirao na Fakultetu primerjenih umetnosti u Beogradu – Odseku za unutrašnju arhitekturu i dizajn. Prebrzo osamostaljenje i ulazak u svet praktičnog iskustva javili su se još na sredini studija, budući da je Svetislav još kao dečak izgubio oca i nekako se tih godina javila potreba da on preuzme odgovornost za izdržavanje porodice.

Prve honorarne poslove ponudili su mu njegovi profesori, tadašnji najpoznatiji beogradski enterijeristi, Aleksandar Šaletić, Branko Pešić i Milan Pališaški. Među njima našli su se projekti enterijera jednog hotela u Moskvi, Narodnog pozorišta u Novom Sadu, nekoliko turističkih agencija, jedne picerije u Zemunu, nekolicina postavki izložbi i dizajna štandova za Beogradski sajam.

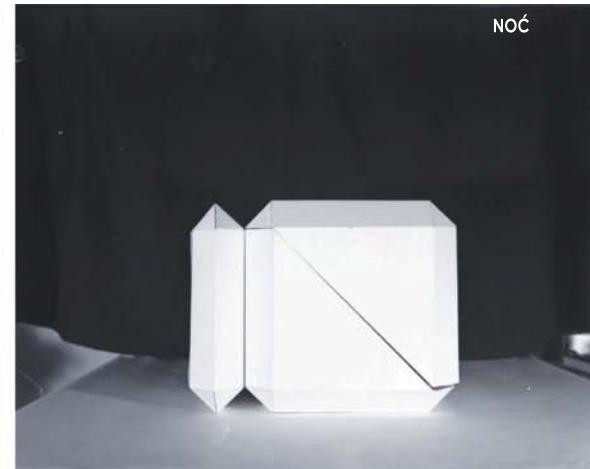

1976. Univerzalna beogradska cvećara

U tom smislu je Svetislavu bilo povereno nekoliko najrazličitijih uloga: počev od crtača kao pomoćnog tehničkog lica do samostalnog projektanta kome je dopuštena izvesna kreativnost. Gotovo jednovremeno javio se kod njega i osećaj nezadovoljstva karakterom obrazovanja na fakultetu – „arhitekturi koja se učila”, kako je sam izjavio, „nedostajala je tehnička komponenta, dok je dizajna bilo previše”. Ovim osećajem bio je vođen kada se narednog leta obreo na Arhitektonskom fakultetu polažući prijemni ispit. Pošto je bio primljen, nastavio je da pohađa oba fakulteta. Studije na Fakultetu primenjenih umetnosti završio je diplomiranjem 1975. godine kod prof. Milana Pališaškog, a novi poslovi koji su iskrسavali odveli su ga

zauvek od diplome „inženjerskog” arhitekte. Vreme nakon diplomiranja bilo je obeleženo traganjem za odgovarajućim zaposlenjem, i Svetislav je nekoliko meseci proveo u biroima „Urbanprojekt” i „Jugodrvo”. Međutim, iskustvo stečeno u takvom radnom ambijentu trajno je odredilo Todorovićev odnos prema struci, kolektivu i načinu rada. Pobegavši od uštođenog duha kolektivizma, opterećenosti administracijom i hijerarhijskim ustrojstvom, nekreativnog pristupa radu, ali i uopšte od tadašnje poželjnosti da se bude deo vladajućeg političko-partijskog sistema, odlučio je da profesionalno deluje kao samostalni umetnik. Radovi koje je do tada ostvario omogućili su mu dobijanje takvog statusa u ULUPUDS-u već 1976. godine.

1976. Univerzalni beogradski kiosk

1987.

„Mama Lučija“ - scenografija,
X Avenija, Njujork iz 1910.

Prvi pokušaji iz sredine sedamdesetih godina da dođe do značajnijih arhitektonskih poslova nisu urodili plodom, pa ovaj autor sa nekoliko svojih kolega odlučuje da se posveti projektima na filmskoj scenografiji i sajamskoj arhitekturi. Kraj sedamdesetih godina u Todorovićevom stvaralaštvu bio je obojen gotovo isključivo radom na dizajnu sajamskih štandova i projektima za filmsku gradnju, dok 1980. godine počinje da radi i na televiziji kao scenograf tv drama i mini-serija, kao i dizajner igrane strukture.

Njegova vezanost za „Avala film“ i Televiziju Beograd rezultirala je pored poznatih filmskih i televizijskih scenografija („Početni udarac“, „Zaboravljeni“, „Poslednji čin“, „Banjica“, „Planeta Zemlja“, „Seobe“, „Josif Pančić“ i dr.) i radom na koprodukcijama stranih projekata („Mama Lučija“, „Put oko sveta za 80 dana“ i dr.).

Pri tome je ostvarivao zapaženu saradnju sa Darkom Bajićem, Savom Mrmkom, Aleksandrom Petrovićem i drugim poznatim jugoslovenskim režiserima.

1987.

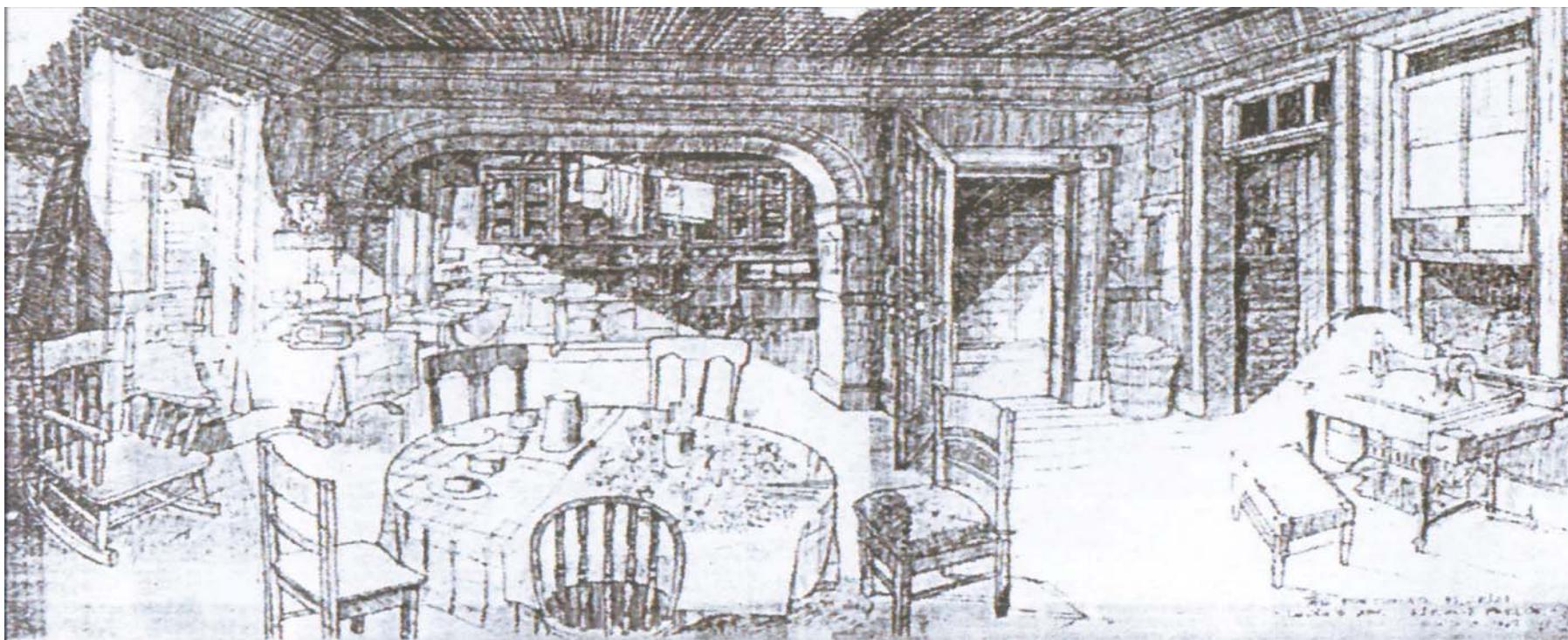
„Mama Lučija“ - scenografija,
Lučijin stan, Njujork iz 1910.

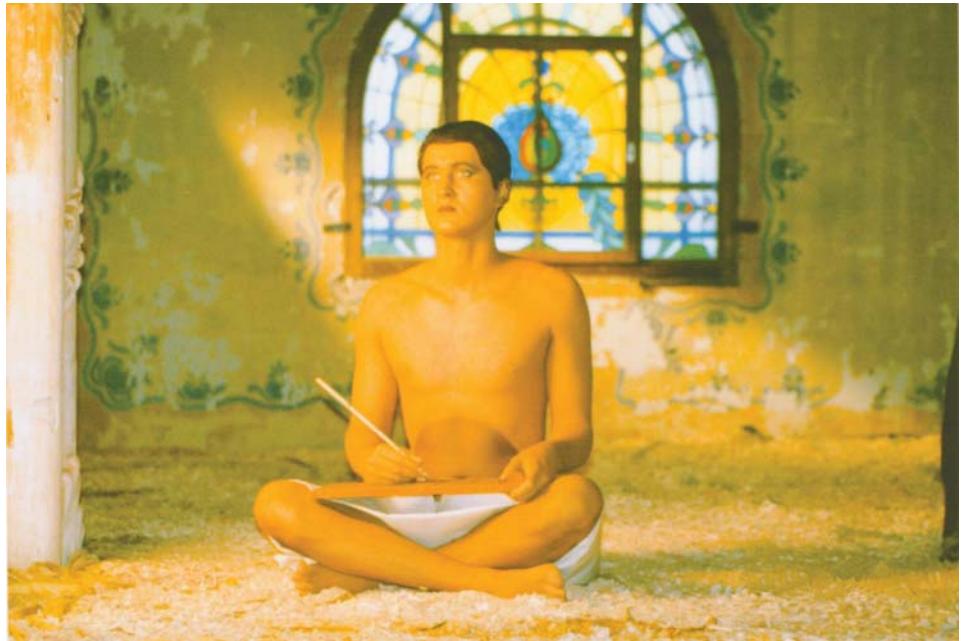
1987. „Mama Lučija“ - scenografija,
berberница, Njujork iz 1910.

1987. „Mama Lučija“ - scenografija,
Marijin stan, Njujork iz 1910.

1991. EKV - „Dum - dum”,
scenografija za muzički spot

Ovaj spektar delatnosti biće nastavljen i u
narednoj deceniji, krajem iste proširen i na
video scenografiju: reklamne („advertising“) i
muzičke spotove (poznati spot za „Naš stan“,
spot „Dum-Dum“ za muzičku grupu EKV i dr.).

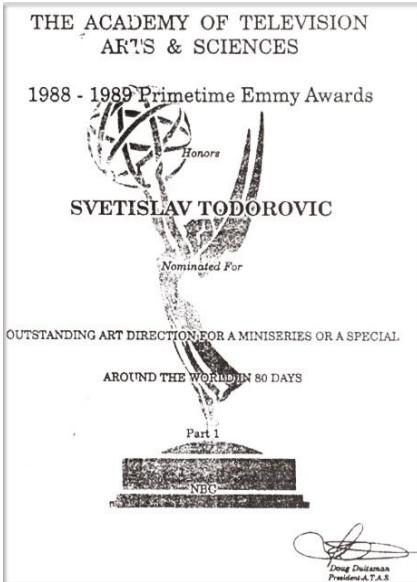

1985. „Da de te bude čovek”,
scenografija za spot „El Niš”

1980. „Poslednji čin”,
scenografija za TV dramu,
„građanska kuća 1945”

1988. „Put oko sveta za 80 dana”,
scenografija, poletanje balona iz Arene u Rimu

Godine 1989. Todorovićev rad u ovoj sferi krunisan je nominacijom za Emmy Awards (za najbolju scenografiju u 1988-89. godini) za scenografiju mini serije „Put oko sveta za 80 dana“ rađenu sa Vladislavom Lašićem. Tim povodom srpski autor se našao u Holivudu i potom, voden projektima u Luksemburgu i Parizu, krenuo putem međunarodne karijere. Međutim, početak devedesetih godina, zapamćen po izbijanju ratova na području jugoslovenskih republika i praćen političkom blokadom i sankcijama, zaustavio je prirođan tok Todorovićevog stvaralaštva i ograničio ga na prostor srpske države.

1988. „Put oko sveta za 80 dana”, scenografija, kinesko selo

1988. „Put oko sveta za 80 dana”, scenografija, trik snimak scene u kabini balona

Jugoslovenski kandidati za „Emi“

Akademija za televizijsku umetnost i nauku sa sedištem u Los Andelesu objavila je nominaciju za nagradu „Emi“ (televizijski „Oskar“) za ovu godinu. Među imenovanim umetnicima ovog medija su i dva jugoslovenska scenografa Vladislav Latić i Svetislav Todorović, kao i umetnik maske Darinka Vidović. Za ovu visoku nagradu naši umetnici su predloženi za svoj doprinos mini TV seriji pod nazivom „Put oko sveta“, koju je američka filmska kuća „Harmoni gold“ iz Los Andelesa radila sa „Avala filmom“, na lokacijama u Beogradu, Rijeci, Puli, Portorotu, Postojni.

Goran Korković
PREDOČORNO-OLUBINSKI POGLED
DOKTORA M-M-M NEŠVET

наша рец

ДЕМОНСКИ ДУХ КОМИТЕРНЕ И БРОЗА
ЛЕБДИ ЈОС НАД СРБИЈОМ

Међу уметницима које је америчка Академија за телевизијску уметност и науку номиновала за овогодишњу награду „ЕМИ“ налазе се три југословена: скенограф Владислав Латић и уметник маске Тодоровић и уметник маске Даринка Видовић.

За телевизијског „Оскара“ навиши уметнички предлоги су за допринос у стварању мини TV серије под насловом „Put oko sveta“. Овај мини-филм је у режији и продуцији Владислава Латића, а у главним улогама се појављују уметници из Југославије: Тодоровић, Видовић и Даринка Видовић. У овој мини-серији, која ће бити изведена у 12 епизода по 15 минута, гледаоци će се са интересом узети у путовање кроз свет, у којем ће се срећти симболи и мотиви из различитих култура и религија. Тако је у Мадагаскарима снимају „Хармони голд“ из Лос Анђелеса радила са „Авалом-Филмом“.

1989. „Put oko sveta za 80 dana”...
нominacija za Emi nagradu, Holivud

**Početak nove decenije doneo je u
Todorovićev život još jedan događaj od
prekretničkog značaja: upoznao je Jelenu
Ercegovac, buduću suprugu.**

U vreme dok se on potpuno predavao svetu filma, televizije i reklame, odlikovan nagradama koje su ga još više vezale za ovaj svet, Jelena je studirala arhitekturu, najpre na beogradskom Arhitektonskom fakultetu a potom i u Sjedinjenim američkim državama.

Zapravo, odlazak u Filadelfiju 1987. godine, posle završene treće godine studija, isprva je bio zamišljen sa ciljem da se preko leta obavi praksa, ali je Jelena ostala skoro tri godine i za to vreme, pored redovnog rada u birou *Mitchell-Giurgola Architects*, pohađala studije arhitekture na *Temple University*.

Boravak u Americi je značio presudno iskustvo u njenom školovanju. Sa jedne strane, grandiozni projekti koji su rađeni u birou, kakvi su Kongresni centar Sen Hoze u Kaliforniji i Centar za obuku diplomata u Arlingtonu (Virdžinija), predstavljali su najbolju moguću praktičnu obuku za mladog arhitekta.

Sa druge, ravnopravan timski rad koji se odvijao između nje kao studenta i zaposlenih arhitekata ulio joj je snažno poverenje u kvalitet beogradske arhitektonske škole i uopšte uspešan odabir životnog poziva. Povrh svega, studije arhitekture koje je pohađala tokom 1987. i 1988. godine,

1992. Modna revija, Međunarodni Press centar, Beograd

1995. Modna revija Verice Rakočević, Hajat, Beograd

završivši četiri semestra u klasi profesora J. Brooke Harrington-a, otvorile su joj potpuno nove vidike prema arhitekturi. Novine su se odnosile prevashodno na svet projektovanja – metode i pristupe u njemu, kao i na ovladavanje novom, kompjuterskom tehnikom projektovanja.

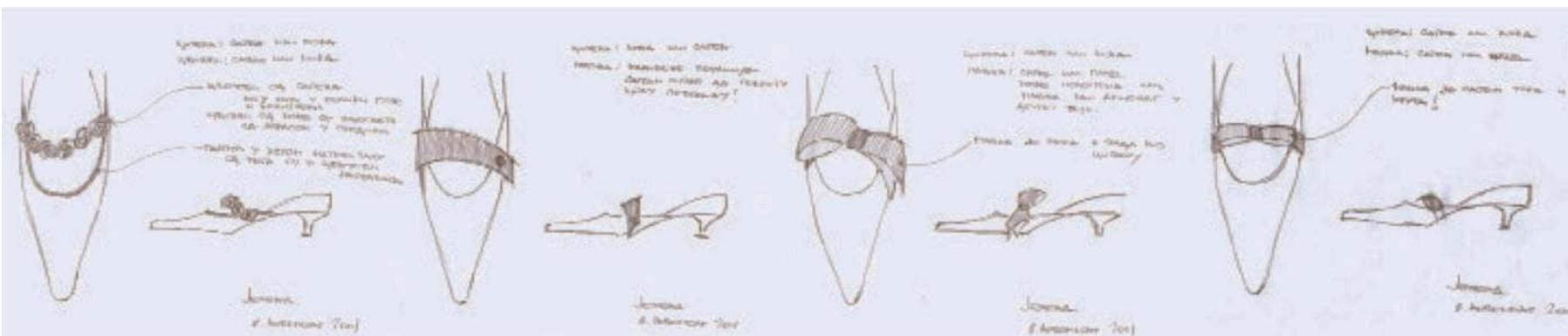
Godine 1990. ona se trajno vraća u Beograd, završava započete studije diplomiranjem kod profesora Milana Lojanice (1991), ali je u isto vreme posvećena još jednom pozivu i velikoj ljubavi – modnom dizajnu aksesorisa. Cipele, tašne i naročito šeširi zaokupljali su njenu kreativnu pažnju još od rane mladosti. Zapravo, majstorski zanat izrade ženskih šešira Jelena je započela sa 15 godina, nasledivši i talenat i radionicu na Terazijama od bake.

Vrhunac bavljenja ovim poslom odvijao se tokom 1997. i 1998. godine, kada Ercegovac izlaže na dva beogradska *Fashion week-a*, ima samostalnu modnu reviju šešira u *Ellington's bar-u* u Hotelu „Hyatt Regency“ (1998), aktivno radi šešire za revije poznatih domaćih modnih kreatora (Vericu Rakočević, Aleksandra Joksimovića, Sašu Milojkovića) i sarađuje i sa filmskim i TV kostimografima (Marinom Medenicom, Suzanom Tanasković).

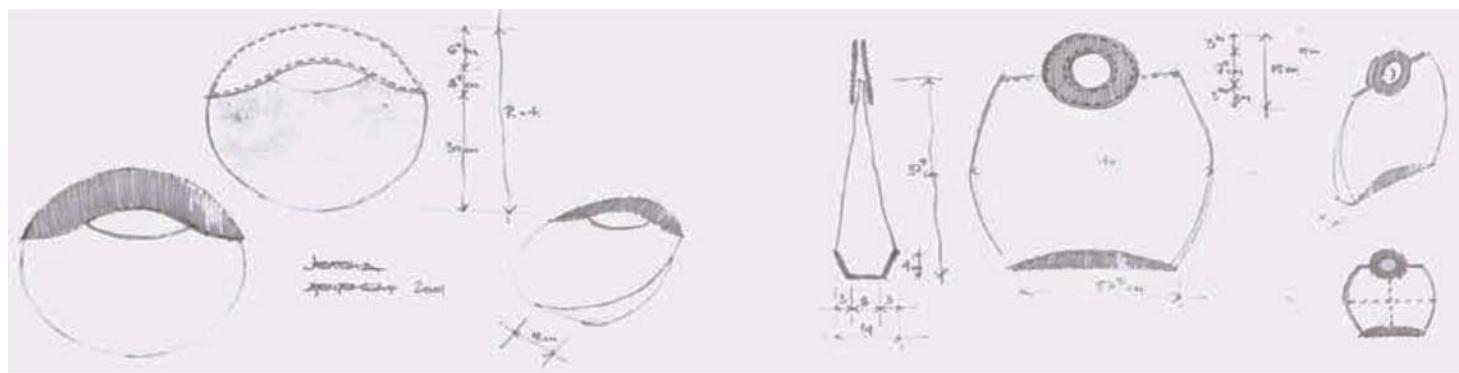
Šešir kao „arhitektura u malom“ pružao joj je u ovim godinama neograničene mogućnosti za „vajanje forme“, a od njegove prodaje izdržavana je mlada porodica u kriznim devedesetim godinama.

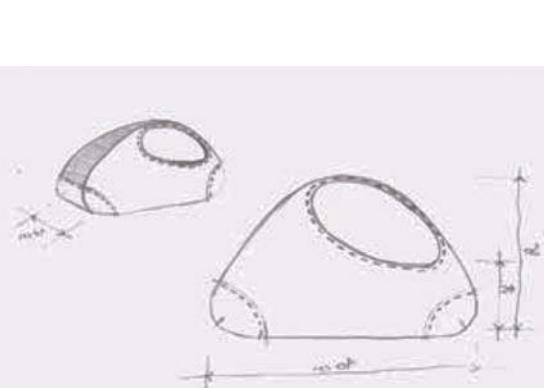
2001. Kolekcija cipela za firmu Joshua

2002. Kolekcija tašni za firmu Joshua

1995. Modna revija Verice Rakočević, Hajat

1997. ComTrade Fashion Week '97. Beograd

1993. Dizajn logoa Slavimir Stojanović - Slaj

Upoznavši Svetislava Jelena se pored pomenutih aktivnosti uključila i u sferu kojom se on bavio. Naime, počev od 1990. godine Todorovićev rad na scenografiji i sajamskoj arhitekturi potisnulo je interesovanje za reklamne spotove i kulturni marketing koje je sprovodio u okružju osnovanog samostalnog kreativnog studija „A+EF“ (Architecture Event Factory).

U ovom prvom nukleusu zajedničke firme Jelene Ercegovac Todorović i Svetislava Todorovića, koji je egzistirao u periodu od 1991. do 1998. godine u prostoru njihove privatne kuće, trećeg nezaobilaznog člana predstavljala je psiholog Ivana Petrović.

Delatnost studija odvijala se veoma uspešno, zadirući u najrazličitije sfere marketinga i dizajna, a ponekada je zadatak u svom dizajnerskom totalitetu podrazumevao i arhitektonsko odnosno enterijersko projektovanje.

Prvi opsežniji poduhvat studija bio je redizajn niza izloga na „Pekabetinim“ prodavniciama realizovan tokom 1992. i 1993. godine.

Sam naziv studija, koji je u sebi uključivao naziv „fabrika“ („factory“), osim što je predstavljao tada popularni termin u poslovnom svetu, nosio je i posebnu simboliku koja se u potpunosti može protumačiti tek sa današnje distance.

Brzina i kvantitet produkcije koja je u studiju nastajala, lišena dužih razmišljanja i dubljih osećanja, licila je na neumornu i nemilosrdnu „fabričku“ proizvodnju u kojoj su se kreatori prebrzo rostajali od svojih dela, beležeći ih samo na fotografijama.

Najvažniji korpus ostvarenja studio „A+EF“ realizovao je radeći kao partner marketinške

agencije „Saatchi&Saatchi“ – sa pionirom marketinga u srpskoj sredini, Draganom Sakanom, uz profesionalnu direktorsku podršku profesora dr Ivana Štajnbergera.

Posao studija, takozvani „event marketing“, sastojao se od dizajna izložbenih štandova i postavki, kreiranja reklama, osmišljavanja promocija, hepeninga i drugih projekata vizuelnog tipa koji su rađeni kao kreativni multidisciplinarni poduhvati na visokom estetskom nivou.

Tako, kada bi se agenciji obratili klijenti sa zahtevom da im se osmisli celovit poslovni imidž, angažman je najvećim delom preuzimao trio Todorović – Ercegovac – Petrović, i on je mogao uključivati najširi raspon dizajnerske intervencije: od grafičkog rešenja izloga, fasada i reklama firme, preko osmišljavanja koncepta i formi izlagачkih aktivnosti, do projekta enterijera poslovnog prostora.

Ovakvi poduhvati, ostvarivani tokom 1990-tih godina, predstavljali su autorske pokušaje građenja korporativnog imidža firmi kroz total dizajn, dakle poslove iniciranja, pozicioniranja ili nadogradnje identiteta klijenta, nadahnute optimizmom, kreativnošću i elanom, a za arhitekte Ercegovac – Todorović, u krajnjem pasivnom aktuelnom političko-ekonomskom kontekstu, oni su značili mnogo više od dizajnersko-arhitektonske prakse.

Prvi posao studija „A+ET“ usko vezan za arhitekturu realizovan je 1993. godine i predstavljao je enterijer šalter sale „PP“ banke u Ulici kralja Petra u Beogradu.

Kako se sami autori sećaju, „mogućnosti prostora su bile krajnje skromne, očekivanja investitora velika“. Iznajmljen prostor banke podrazumevao je minimum građevinskih intervencija, pa je enterijersko rešenje moralo da bude demontažnog tipa, zasnovano na „double skin“ konceptu. Pri tome je trebalo nedvosmisleno ostvariti bankarsku funkciju, kroz šalter salu reprezentativnog likovnog izgleda koji bi u svojoj krajnjoj psihologiji nosio ideju ulivanja poverenja i osećaja sigurnosti kod posetioca u ovim kriznim godinama. Opšti izraz prostora jeste nedvosmisleno savremen, i ta njegova modernost nalazi snažno uporište u naprednom funkcionalnom konceptu (rad sa klijentima nije zasnovan na uobičajenim šalterima već na separeima namenjenim individualnim posetama) i aspektu materijalizacije. Interesantno je da je sav nameštaj banke kreiran iz ruku arhitekata Ercegovac – Todorović specijalno za ovaj prostor, što će se kao postupak ustaliti u gotovo svim narednim poduhvatima. Kao poseban dizajnerski čin izdvaja se rasveta, koja prestavlja složenu, gotovo samodovoljnju kompoziciju u elevaciji, i osmišljena je za svaku jedinicu kao potpuno drugačija. Interesovanje za dizajn rasvete, počev od samih rasvetnih tela do kompozicije sistema, takođe će postati karakteristično u procesu projektovanja dueta Ercegovac – Todorović.

1993. Šalter sala, PP banka, Beograd

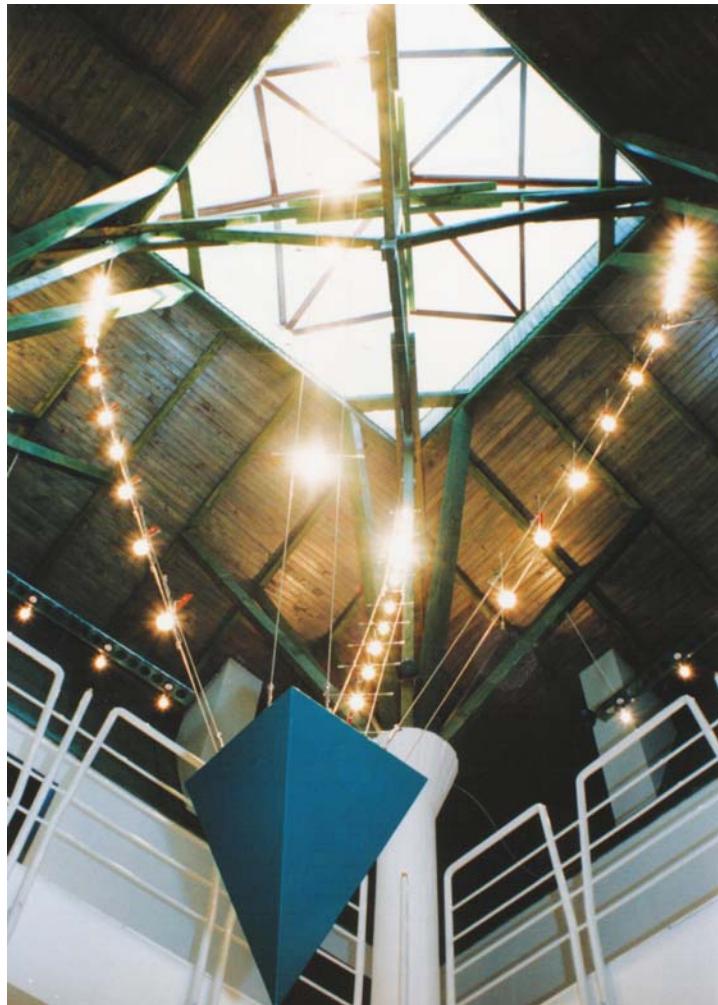

1994. Ulazni hol, atrijumska rasveta u poslovnoj zgradi „Vitamin”, Horgoš

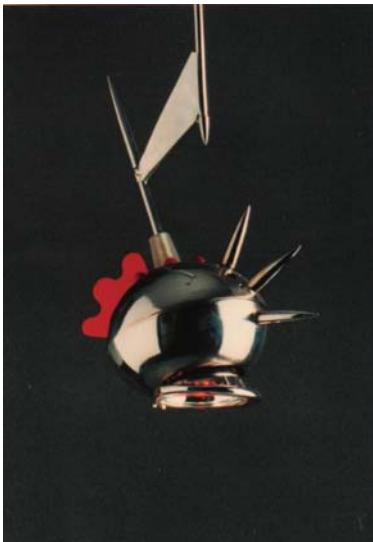
Iz naredne, 1994. godine datiraju još dva dela koja se svojim pristupom i tematikom nadovezuju na „PP” banku. Enterijer poslovne zgrade „Vitamin” u Horgošu utemeljen je na sintezi klasičnog i modernog. Dok je prva tendencija iskazana kao afinitet u domenu upotrebljenih materijala i opštег izraza centralnih javnih prostorija, atribuciju savremenosti jasno pokazuju elementi osvetljenja, završna obrada materijala i glavno kompoziciono načelo.

Ovo savremeno stilsko određenje po svom karakteru zapravo predstavlja ekspresionizam, iskazan dramatikom punog i praznog, sjajnog i matiranog, pravog i oštrog ugla. Svojevrsnu umetničku vrednost nosi rasveta, postavljena kao instalacija po celom javnom delu objekta, sa žižnim elementom koji se kupolasto spušta od lanterne objekta, sa naglašenom konstruktivističkom tematikom, do najniže zone centralnog hola, sintetišući pri tome prirodno i veštačko svetlo. Unutrašnjost objekta u

celini okupana je svetlošću, i ta prozračnost deluje kao primarni element doživljaja. Pored rasvete, po meri i autorskim nacrtima autorskog para Ercegovac – Todorović rađen je i celokupan nameštaj. Uočljivo insistiranje na prirodnim materijalima, osim što se u stvaralaštvu arhitekata Ercegovac – Todorović kristalisalo kao sve jasnije opredeljenje,

korespondira i sa proizvodnim, prvenstveno prehrambenim, programom fabrike „Vitamin”. Čitav enterijerski program koji su zamislili autori sproveđen je paralelno sa izgradnjom objekta, tako da su elementi enterijera i opreme (od nameštaja do rasvete) u najvećoj meri usklađeni sa funkcionalnom i likovnom koncepcijom prostora.

1994. Sala za sastanke agencije „Saatchi&Saatchi”, Beograd

Drugi značajan poduhvat iz 1993-1994. godine predstavlja je enterijer same agencije za koju su arhitekti Ercegovac – Todorović radili, „Saatchi&Saatchi” u Hilandarskoj ulici br. 14 u Beogradu.

Njega odlikuje potpuna stilska liberalnost i heterogenost vokabulara, koji su zapravo rezultat velike autorske slobode i nesputane mašte. Kao redovan klijent studija „A+EF”, sa osnivačem i vlasnikom koji je bio i lični prijatelj Jelene Ercegovac Todorović i Svetislava Todorovića, nov vizuelni imidž poslovnog prostora „Saatchi&Saatchi” trebalo je da pozicionira agenciju kao lidera u ovoj branši, kao pionirsko i uz to najkreativnije, avangardno steciste talenata i mesto sa svojim specifičnim intelektualnim duhom na Balkanu. Kontekst vremena, „gladne godine” u kojima je kriza poverenja zahvatala i zaposlene i klijente, obojio je i

1994. Kancelarija potpredsednika agencije „Saatchi&Saatchi”, Beograd

ovaj poduhvat, definišući visoke ciljeve uz vrlo ograničen budžet. U ostvarenju takvih ciljeva logično je bilo pustiti mašti na volju, koristiti krajnje neuobičajena sredstva i stvoriti ambijent koji pleni svojom duhovitošću, kreativnošću, inspirativnošću i optimizmom, istim atributima koji su krasili i samu Agenciju. Ova ideja nosi suštinu da se sopstvenom snagom i imaginacijom prevaziđaju svako ograničenje, ponajviše ono vezano za sredstva. Autorska liberalnost u tretmanu enterijera je odvažno i dosledno sprovedena, označavajući prkos svakome i svemu što je u to vreme težilo da sputa bezgraničnost duhovnog prostora čoveka. Sa ovim prkosom logično je usledio i prkos prema pravom uglu, regularnoj geometriji, ordinarnim materijalima, obaveznom karakteru strogosti u prostorima ove tematike. Primetno je insistiranje na autorskom dizajnu mobilijara, velika pažnja poklonjena detalju – čak i onom najsitnijem,

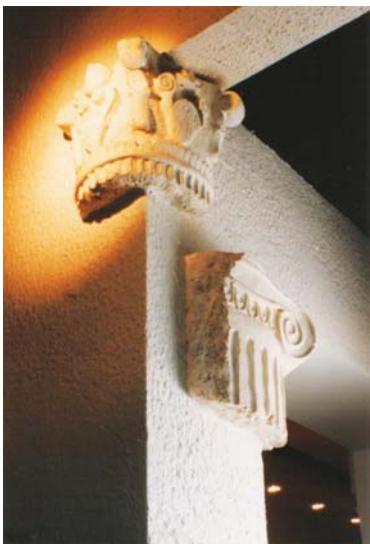
originalnost i smelost u upotrebi boje, dezena i teksture – ovi faktori, šta više, nose izrazito psihološko-sugestivno značenje koje je od primarne važnosti u doživljaju prostora.

Neuobičajenost dizajna i upotrebljenih materijala najbolje se ogleda u upotrebi teraca za radne stolove, u koji su tokom livenja ubacivani različiti opiljci metala, komadići stakla i plastike. Na taj način oni su predstavljali svojevrsnu alegoriju kreativnih „tezgi“ na „pijaci“ robe. Intervencije slične konotacije zahvatile su i zidove – obloge od medijapanata farbane su živim poliuretanskim bojama i potom šarane kontrastnim tonovima. Glavna prostorija, sala za sastanke i prezentacije, urađena je kao sublimat boja i oblika: nad centralnim stolom postavljena je ispuštena plafonska ravan kasetirana tako da primi simbolične forme neonskog osvetljenja a u središnjem delu i „piramidu uspeha“

napravljenu od savijenih plaketa i diploma agencije. Slogani agencije, kreativno-smelo-bez ograničenja, izbijaju iz svakog delića prostora. Police najrazličitijih boja, slike uramljene na neobičan način, zavese jarkih i veselih dezena (koji ponekada liče i na dečiji crtež), stolovi sa najčudnijim nogarima (ugaoni sto-tronožac), odslikavaju jedan isti princip koji će kulminirati u kompozicionom sistemu artificijelnog osvetljenja sa pojedinim lampama koje predstavljaju prava remek-dela, i koji se sa takvom ekspresionističko-kreativnom snagom nikada više neće ponoviti u opusu arhitekata Ercegovac – Todorović.

1994. Ulazni hol agencije „Saatchi&Saatchi“, Beograd

Vezano za rad na enterijeru agencije „Saatchi & Saatchi“ vredi pomenuti i idejni projekt koji su autori osmislili nešto pre definitivno prihvaćenog rešenja.

Radilo se o ideji za jednu radikalniju adaptaciju prostora, koja je pored restauracije, adaptacije i očuvanja u izvornom obliku postojeće ulične prizemne zgrade sa potkovljem, podrazumevala dogradnju novog objekta (P+2) u dvorišnom delu parcele u Hilandarskoj ulici, sa funkcijom kafe bara u prizemlju. Novi objekat bio je zamišljen u materijalizaciji od čelika i stakla, kao neprikosnovenom priznanju savremenosti.

Arhitektonskom rešenju prethodila je serija brižljivih psiholoških i sociometrijskih istraživanja zaposlenih koja su imala za cilj maksimalno kreativno i produktivno unapređenje njihovog rada.

Među nerealizovanim projektima iz ovog perioda, obeleženog krupnim političkim

1992. „Predeo slikan srcem”, štand za Ministarstvo turizma Srbije, glavna fasada

promenama i teškim ekonomskim uslovima, pažnju privlači enterijer kafe-bara „Plato“ na Filozofском fakultetu u Beogradu (1993). Poduhvat je bio vezan za postmodernistički tretman prostora i redizajn starog, putem oglasa sakupljanog nameštaja. Iako nikada dovršena i uobličena kao projekt, sačuvana krajnje fragmentarno u dokumentaciji autora i u tek jednom publikovanom izvoru, ova zamisao puno govori o shvatanjima i stvaralačkom razvoju autora u tim godinama.

Važan deo produkcije studija „A+EF“ bio je vezan za izložbenu, sajamsku arhitekturu.

U periodu između 1991. i 1997. godine on se redovno pojavljuje kao autor izložbenih štandova za najrazličitije klijente, na sajmovima u zemlji i иностранству, i u velikom broju slučajeva nagrađenih prvim nagradama za koncept i dizajnersko rešenje. Pored rešenja prostora, autorske intervencije su se po potrebi odnosile i na najrazličitije druge segmente, počev od osmišljavanja koncepta prezentacije, slogana ili sižeza nastupa, preko

dizajna kostima, do aranžmana proizvoda i najsitnijih pratećih detalja. Pri tome, za sve što se ticalo strategije i idejnosti nastupa brinula se Ivana Petrović, dok je vizuelni identitet osmišljavao autorski par Ercegovac – Todorović. Još na početku ove plodne aktivnosti nastala su dva ostvarenja koja su i pored svojih visokih umetničkih oblikovno-koncepcijskih vrednosti, a usled tadašnjih nezavidnih ekonomskih okolnosti i naprasno uvedenih sankcija, ostala na nivou projekta.

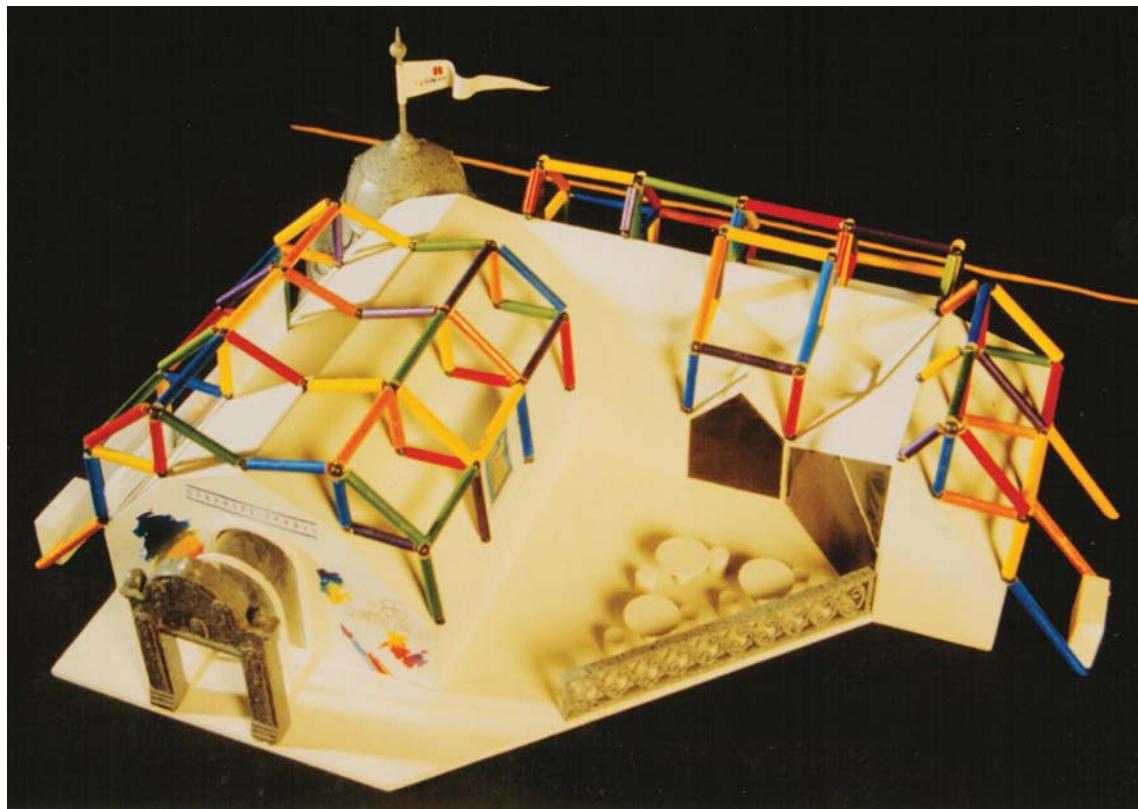
Prvi, koji datira iz 1992. godine, predstavlja je dizajn montažno-demontažnog štanda „Predeo slikan srcem“ („Landscape painted from the heart“) za Turističku organizaciju Srbije u okviru šire državne kampanje „Otkrijte Srbiju“ namenjene međunarodnom predstavljanju 1993. godine, za koju je u Karadorđevu u jesen te godine formiran čitav kreativni tim (u kome su između ostalih uzeli učešće i Mileta Prodanović, koji je kaligrafskim perima pisao slogan, Bob Živković, koji je crtao stori-bordove, Dejan Bojović, koji je dao osnovno vizuelno rešenje kampanje – potez četkom, i dr.).

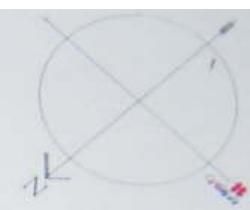
Koncept sajamskog štanda bazirao se na ideji da se Srbija simbolično predstavi kao tavan pun dragih stvari koji poziva na njihovo otkrivanje i preispitivanje – alegorija otkrivanja turističkog potencijala države, kako onog poznatog tako i još neotkrivenog, na rasponu od prirodnih ruralnih resursa do urbanog identiteta gradova, i od materijalnog istorijskog nasleđa, preko

hrane, običaja i proizvodnih delatnosti, do nematerijalnih kulturnih vrednosti. Tavan tako dobija ulogu svojevrsnog „potkrovља“ odnosno ateljea u kome stvari u inovativnom pristupu bivaju izvučene na svetlost dana, pretresene i vaskrsnute u novom svetlu. Važan momenat u ovom konceptu bio je odnos staro- novo, tradicionalno-savremeno, nacionalno-internacionalno, koji je bio u funkciji međusobnog isticanja i što potpunijeg upoznavanja izloženih „brendova“. Tako su se u postavci našle instalacije, kako eklektičkog

karaktera (dosledne kopije svojih izvora) tako i izrazito konceptualne i stilizovane, one koje se odnose na nacionalno pravoslavno nasleđe loze Nemanjića i one koje su inspirisane Leonardovim mašinama. Ideja uvođenja tavana kao osnovne forme potiče iz činjenice da je ovaj prostor bio vrlo popularan i redovan sadržaj stambenih objekata u predratnom i međuratnom periodu srpske građanske arhitekture, što je predstavljalo dodatnu alegorijsku sugestiju u čemu treba tražiti prave vrednosti.

1992. „Predeo slikan srcem“, štand za Ministarstvo turizma Srbije, maketa

OFFICE

OFFICE

КУХИЊА

ШАНК

OFFICE

ДОБРО ЈУТРО
У ГРАДУ

Пријатељски пословни сајт
сајт за пословне вредности и пословне информације

БАЊЕ ЗА
УДВАРАЊЕ

Пријатељски пословни сајт
сајт за пословне вредности и пословне информације

КУЛТУРА
ВЕЛИКА КАО СРЦЕ

Бање
Србске
Србије

ОГЊИШТЕ

УЛАЗ
ВРХОВИ
НИКАД ДОСАДНИ

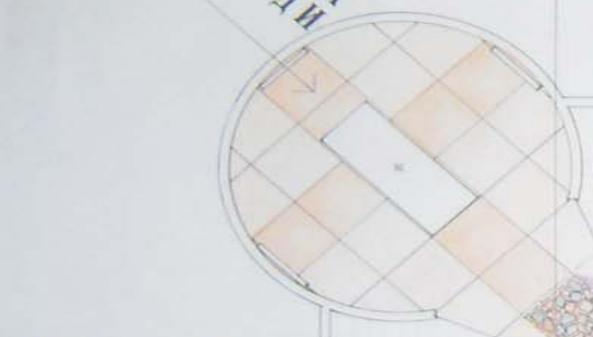
Бање
Србске
Србије

НЕГО ШТО ИЗГЛЕДАМО
ЛЕПШИ СМО
ШТАФЕЛАЈ-ЕКСПЛИКАЦИЈА
СЕДО
МОЈЕ МАЛО
ИСТИНИТЕ
ДОВАЧКЕ ПРИЧЕ
ТЕРАСА-КАФЕ

SERBIA
Landscape painted from the heart

СРДЦЕ
ЗЕМЉА ОБИЧАЧНИХ БУДИЋА

ПУТ ДУГ
13 ВЕКОВА

Споменик највећем граду у Европи, који је почео да се гради 13. века.

ИЗАЗОВИ
ПРОПУТОВАЊА

Који су били људи који су прешли овој путујући у Европу?

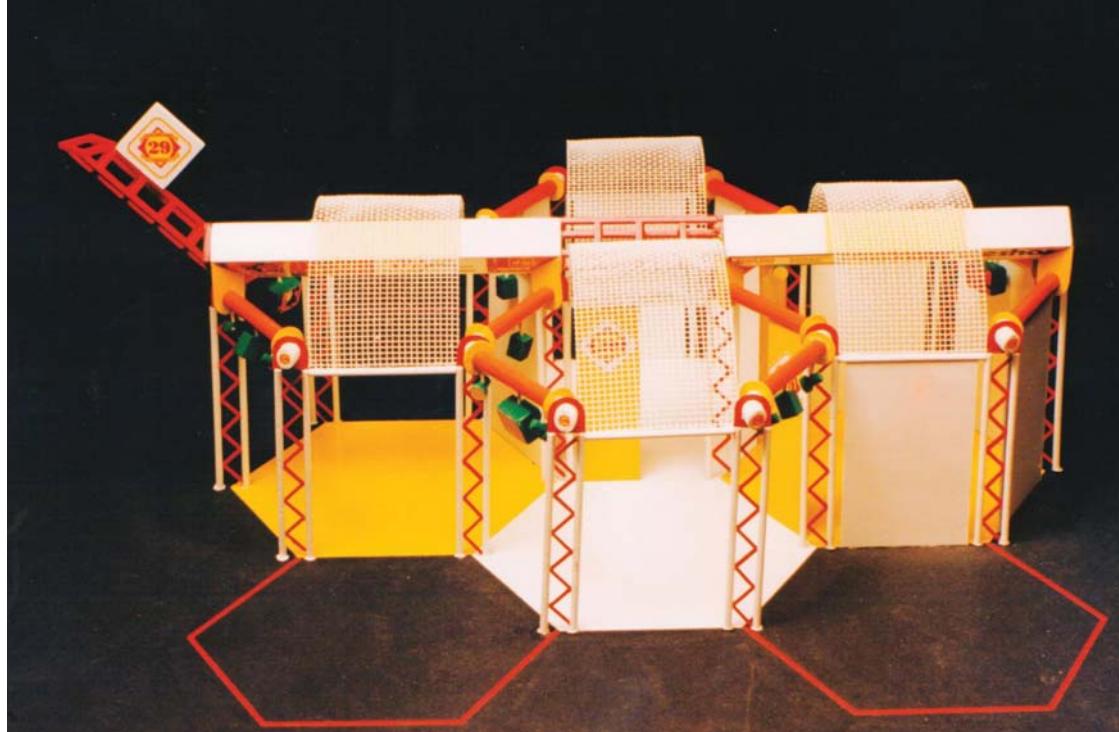
ЖИВОТ
НА РЕЦИ

Све око реке је било веома важно, али и опасно.

Бројке симболичне

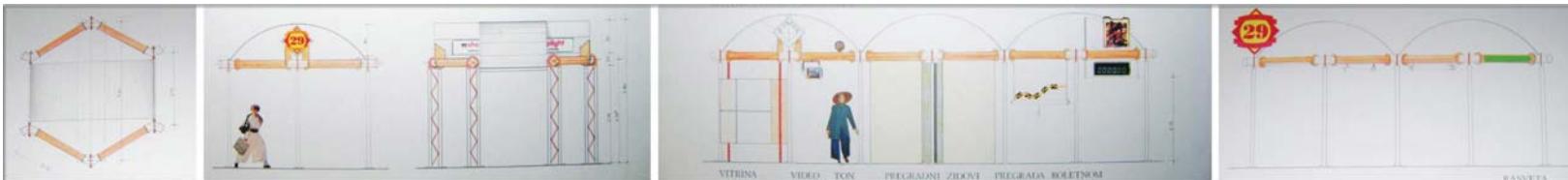
1992. „Predeo slikan srcem”, štand za ministarstvo turizma Srbije, enterijer sa instalacijama

1992. Demontažni štand za Mesnu prerađivačku industriju „29.Novembar”, maketa, osnova i izgledi

Drugi projekt potiče iz istog perioda i predstavlja je štand za Mesnu prerađivačku industriju „29. Novembar“. Formulisan je kao telo u obliku saća koje ima mogućnost multiplikacije, pri čemu je njegov rast definisan veličinom raspoloživog prostora firme na određenom sajmu, odnosno važnošću samog sajma, kao i mogućnošću inkorporiranja najrazličitijih dodatnih sadržaja otvorenog i zatvorenog tipa (kancelarija, kafića, magacina, izloga, sadržaja sa video

i audio funkcijama). Pri tome organski rast i umnožavanje nisu samo funkcionalne karakteristike već i alegorije proizvodne delatnosti klijenta („kobasica“). Sam formalni koncept ovog štanda, prilično nesvakidašnji i originalan, avangardan u svojoj tematici, kao i zamisljena materijalizacija, odgovarali su prizeljkivanoj marketinškoj poziciji preduzeća, njegovoj strategiji lidrestva, sugerijući svojom hi-tech obradom njegovu vrhunsku tehnologiju.

1997. „Si, Si, Sinalco”,
štand za "Sin & Co", Novi Sad

Sajamski štandovi koji su narednih godina usledili nastavili su izvesnu avangardnost u konceptu sa prepoznatljivošću i inovativnošću u realizaciji ideje. Među njima svakako treba pomenuti štandove za „Titan” („2 litra – 100 kilometara”, Beograd, 1993), „Centroproizvod” („Evo dobre supiCE”, Novi Sad, 1993), „Kikindski mlin” (Novi Sad, 1993), Ministarstvo ekologije Crne Gore („Crna Gora – ekološka republika”, Novi Sad, 1994), „Saturn” (sajam „Eureka” u Briselu, 1994), „Humotop” (Novi Sad, 1994), „Sin&Co” („Si, Si, Sinalco”, Novi Sad, 1997) i „Comtrade” (Beograd, 1996 i 1997).

Dok se prepoznatljivost ogledala u total-dizajn pristupu događaju, a inovativnost u opštoj autorskoj nesputanosti i neopterećenošću dotadašnjom praksom u ovoj temi, u ovim projektima vidljivo je još nešto – snažno insistiranje na alegoričnosti, uvođenju simbola i uopšte emisiji dubljih poruka i značenja. „Sinalco” dizajn uveo je snažno

novi optimizam života, u godinama koje su bile već daleko od kriznih perioda sa početka decenije, predstavljajući i po formi i po materijalizaciji mnogo više od efemerne sajamske postavke. Otvorenost za nove tehnologije i svojevrsni „futurizam” nose kao obeležja štandovi za „Comtrade”, firmu koja će nakon ove saradnje postati trajni klijent autorskog para Ercegovac – Todorović. Njen nastup na Sajmu tehnike u Beogradu iz 1996, nagrađen i prvom nagradom na Sajmu, sadržao je koncept dualnosti sadržaja (izlagački karakter u prizemlju sa širokim assortimanom kompjuterske opreme i digitalnim TV studiom sa dva videowall-a, i poslovno-administrativni karakter u prostoru na galeriji (terasi) štanda namenjen društvenim susretima koji nosi stub koji je produžen u visinu, i u čijem podnožju je smešten informativni pult) i opštu kompoziciju datu kao prostor pokrenut, razbijen i obojen jarkim tonovima - bojama Comtrade-a.

1993. „Kikindski mlin”, promotivni kostim, Beograd

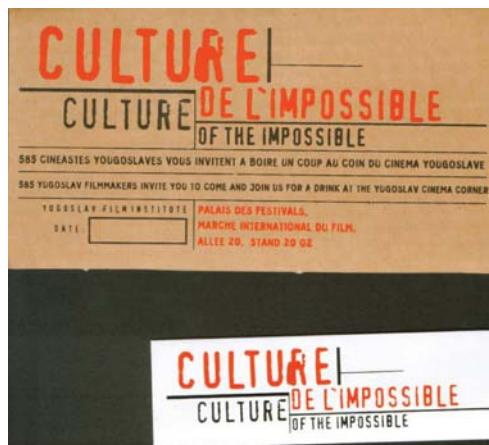

1994. „Humotop“
promotivní kostým, Novi Sad

1997. „ComTrade“ štand, Beograd

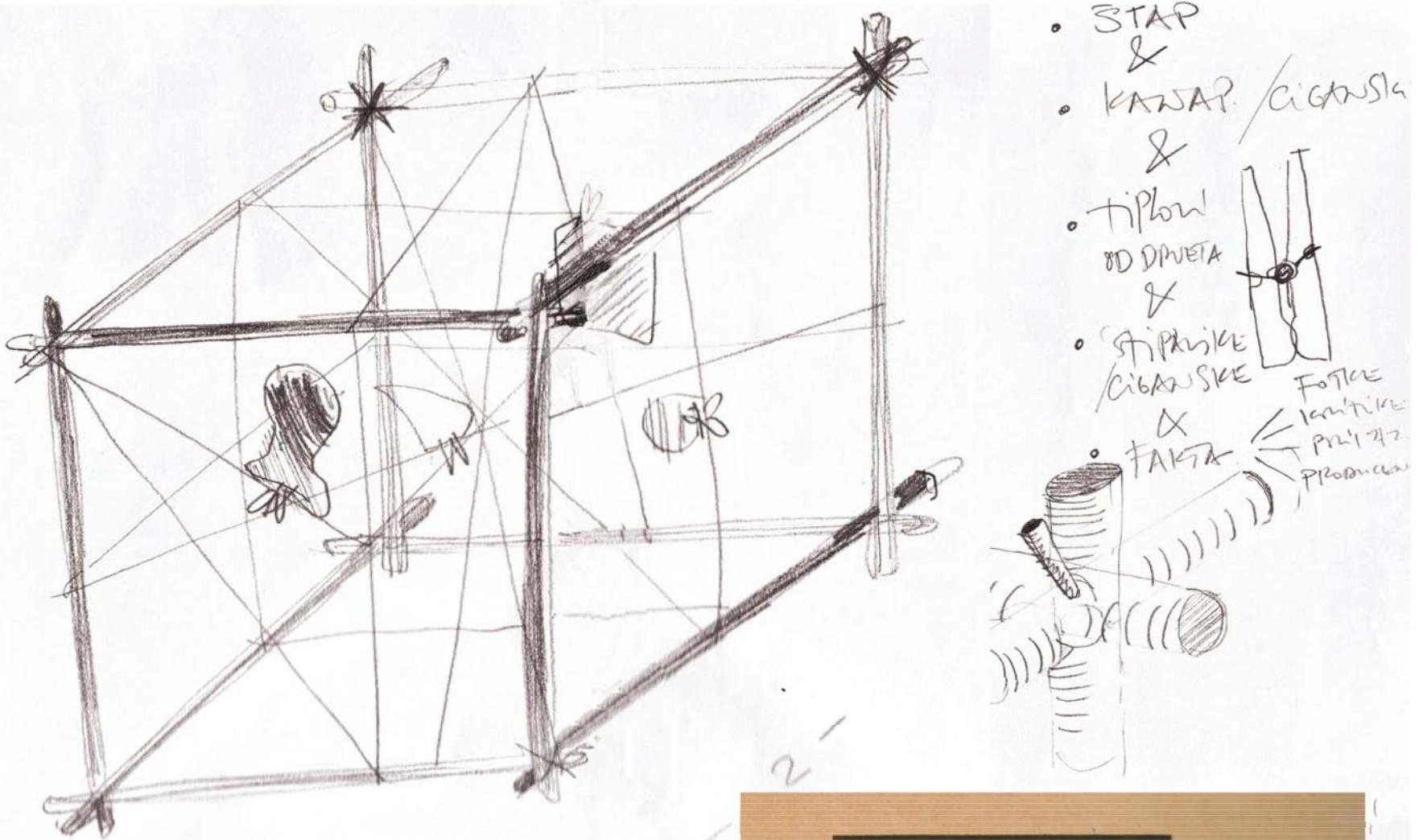
1995. „Culture de l'impossible”, štand Jugoslovenskog instituta za film, Kan

Poseban značaj pripada timu Todorović – Ercegovac – Petrović na promociji Jugoslovenskog Instituta za film na Kanskom festivalu (1995 - 1996).

Kanski štand iz 1995. godine, po mnogo čemu pionirski u svojoj koncepciji i krajnje avangardan u pristupu, potpuno je obojio angažman ovog tima sredinom devedesetih godina. Sa sloganom „Culture de l'impossible“ („Kultura nemogućeg“), napravljen u celini od trivijalnog materijala (papira i kartona), ocenjen je kao najkreativniji štand na festivalu i poneo je nagradu „Golden drum“.

Snažan povod projekta (učestvovanje filmova Emira Kusturice i Gorana Paskaljevića) u 1995. godini kao „godini kulture“, koja je inače

1996. „Culture de l'impossible”, skica štanda za nastup Jugoslovenskog instituta za film, Kan

promovisala ideju „Lepše je sa kulturom”, zahtevao je i dostojan „odgovor” u formi pojave i promocije pred međunarodnom publikom na najprestižnijem evropskom filmskom festivalu. Koncepcija nastupa, jezgrovito izrečena još u samom nazivu, poziva se na dualizam suprotnosti (nemoguće - moguće, forma - sadržaj), i u konačnom, njihovo jedinstvo, kroz vrhunske umetničke kreacije kao rezultat. Štand je osmišljen u duhu pariskog kafea, sa jednim TV ekranom preko koga se emitovala špica „Eppur si muove”, policom za kataloge i informativnim pultom, dok se u dnu štanda nalazila mala, zatvorena projekcionala prostorija. Prostor štanda, sa zidovima kompletno obloženim talasastim kartonom, natron-papirom i pak-papirom, simbolizuje „magičnu filmsku kutiju” koja „trivijalno” pretvara u „vrhunsko”.

1994. 35. Oklobarski salon,
svečano otvaranje,
muzej „25. Maj”, Beograd

1995. „Lepše je sa kulturom”, promocija godina kulture, Narodni muzej, Beograd

КУЛТУРА ЈЕ НАШ ПОСАО

АУТОРИ КАМПАЊЕ ЗА ПРОМОЦИЈУ КУЛТУРЕ

Projekte marketinškog i promotivnog tipa koji su nosili efemerni vizuelni sadržaj i u svetu bili poznati kao „event marketing”, agencija „Saatchi&Saatchi” je uz pomoć studija „A+EF” tih godina plasirala kao potpunu novinu u našoj sredini. Kulminacija ovog perioda u stvaralaštvu autorskog dueta Ercegovac – Todorović desila se, dakle, sredinom devedesetih godina kada je, pored zapaženih sajamskih štandova, osmišljeno i realizovano nekoliko izložbi sa međunarodnim plasmanom i značajem.

Prva i zapravo prekretnička izložbena manifestacija organizovana je decembra meseca 1994. godine u Konaku kneginje Ljubice pod nazivom „Ljubav i plastika”.

Želeći da proslavi četrdesetpetogodišnji jubilej, privatna firma „Neoplastika” obratila se sa ciljem da se organizuje svečani prijem sa koktelom. Banalnost ovakvog zahteva odmah je odbila tim Ercegovac – Todorović – Petrović, ali u poslednjem trenutku javila im se ideja da predlože da se umesto prijema priredi svojevrsni hepening, omaž plasti – izložba najrazličitijih proizvoda od

1993. „Ljubav i pastika”, multimedijalna izložba povodom jubileja „Neoplastika”, vitrina sa eksponatima, Beograd

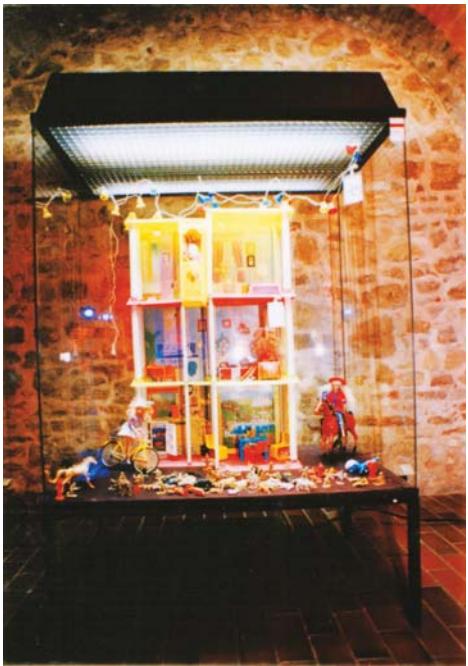

1993. „Ljubav i pastika”, multimedijalna izložba povodom jubileja „Neoplastika”, voditeljka hepeninga u specijalno dizajniranom kostimu

1993. „Ljubav i pastika”, multimedijalna izložba povodom jubileja „Neoplastika”, modna revija

1993. „Ljubav i pastika”, multimedijalna izložba povodom jubileja „Neoplastika”, vitrina sa „Barbi” eksponatima

1993. „Ljubav i pastika”, multimedijalna izložba povodom jubileja „Neoplastika”, vitrina „Hi-tehnology & Coca Cola - benzin”

ovog materijala. Tako su se kao eksponati našli predmeti koji su kao „statusni simboli” obeležili svoje vreme, na širokom rasponu od najtrivijalnijih do najsofisticiranih, u efektno dizajniranoj scenografiji i pratećem mobilijaru.

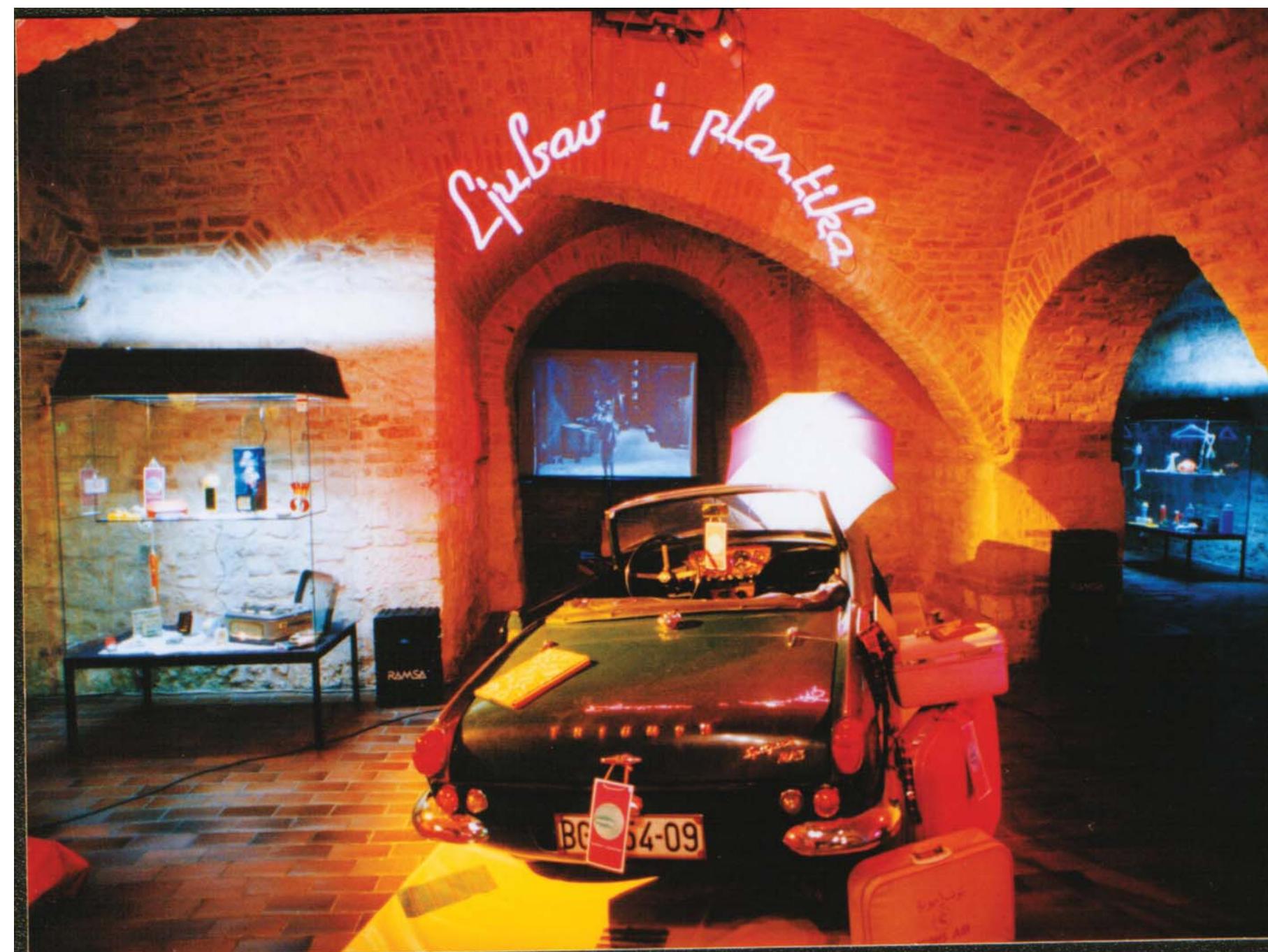
Multimedijalni karakter događaja upotpunilo je emitovanje video-materijala (1994. godina je bila i stogodišnjica filma, čije je snimanje inače tehnološki bazirano na celuloidnoj plastičnoj traci) – serije inserata iz filmova „Diplomac”, „Ljubav i moda”, „Nijagara”, koji su potkrepljivali i osvežavali tematiku izložbe. Pored toga, krajnje stručan deo izložbe predstavljala je slajd-projekcija (kao takođe plastičnog medijuma) istorijata vrhunskog

dizajna predmeta od plastike. Muzički hitovi iz 1950-tih i 1960-tih godina, kada je plastika doživljavala kulminaciju u primeni i ovladavanju tehnologijom, predstavljali su muzičku pozadinu događaja, dok je izvedena i svojevrsna modna revija sa kreacijama u stilu 1960-tih godina i tada popularnog pop-arta.

Prema rečima autora, „centralna vitrina je predstavljala absurd trenutka u kome se tada živelo: u njoj su bili zajedno izloženi CD kao sinonim tehnologije novog milenijuma i flaša koka-kole sa benzinom (od koga se inače plastika pravi) – ova sinteza činila je sinonim pozicije u kojoj smo tada morali da živimo u Srbiji. To je bio svojevrsni protest...“

Ljubav i planine

Izložba „Ljubav i plastika“ proglašena je za jedan od događaja godine, dobivši prestižnu Godišnju nagradu Privredne komore Beograda, a u razvojnog kretanju bračnog autorskog para značila je mnogo više od nagrade za originalnost i hrabrost. **Nekoliko godina kasnije urađen je još jedan projekat iste, izložbene namene, ali sa potpuno drugačijom svrhom i sa međunarodnim značajem – postavka izložbe „Bathes Saatchi & Society Exhibition“ sa temom socijalnog marketinga za „Saachi & Saachi New York“ u tri grada: Piranu, Pragu i Varšavi (1997-98).**

Poslednja u nizu, izložba u Varšavi (1998) postavljena u napuštenoj livnici iz 1930. godine, krajnje originalne idejne konцепције i nesvakidašnje prostorne postavke, bila je ujedno i poslednji projekat „A+EF“-a. Čvrsto oslonjen na agenciju „Saachi & Saachi“ kao stalnog klijenta, mali tim „A+EF“ radio je tokom svog egzistiranja i projekte za najrazličitije događaje kakvi su bili: konceptacija i produkcija otvaranja 35. Oktobarskog salona (heopening i igrani

1997. „Bathes Saatchi & Social Exhibition“, izložba socijalnog non-profit marketinga, Franjevački samostan, Piran

1997. „Bathes Saatchi & Social Exhibition“, izložba socijalnog non-profit marketinga, Franjevački samostan, Piran

1998. „Bathes Saatchi & Social Exhibition”, izložba socijalnog non-profit marketinga,
Stara livnica, Varšava

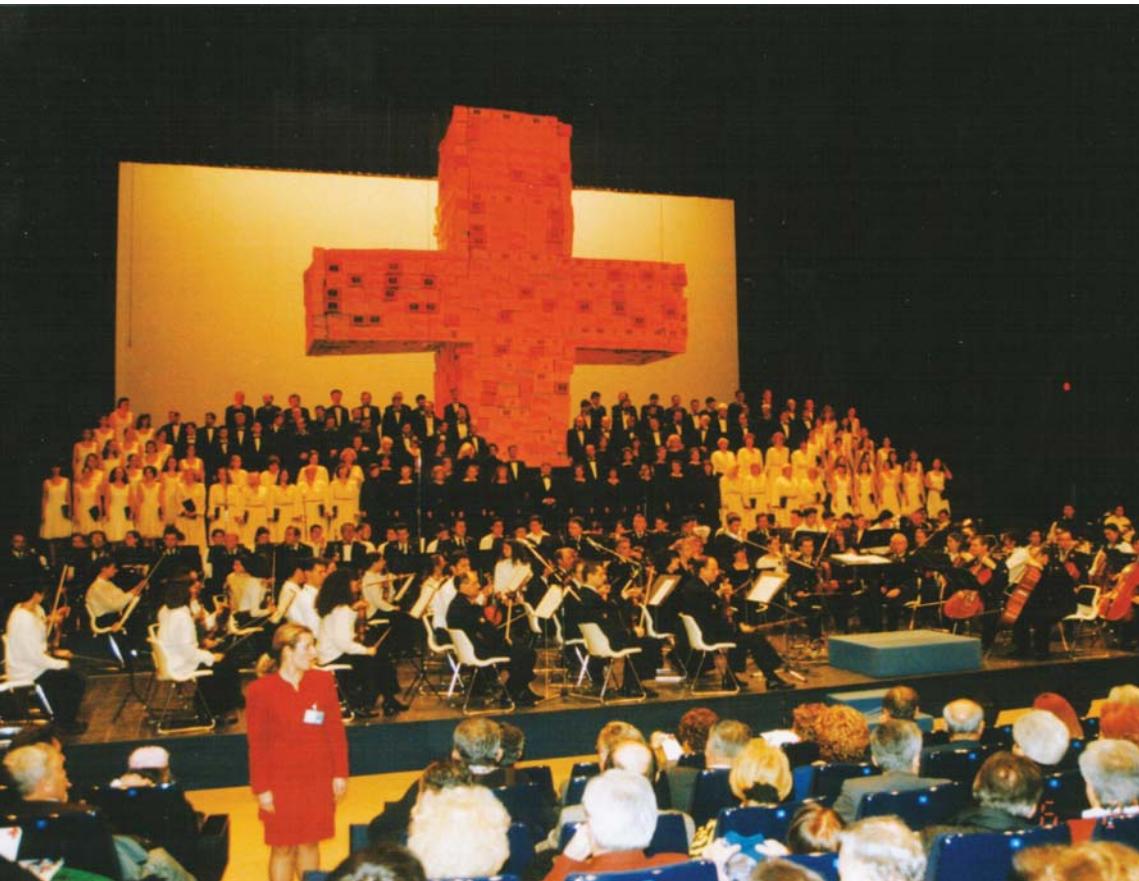
spektakl, Beograd, 1994), manifestacija „100 godina Nikšićkog piva” (Trebjesa Nikšić, 1996), svečana akademija „120 godina Crvenog krsta Srbije” (Beograd, 1996), i mnogi drugi. U ovim, ali i svim drugim projektima koje su preduzimali do sredine devedesetih godina, zajednička crta jeste težnja za naprednim, predvodničkim rešenjima u kojima rezultat prevazilazi upotrebljeno sredstvo, a samim tim i ideja materiju. Kako se sami autori sećaju, „raspolagalo se malim budžetima a velikim željama”, a „ulepšavanje pustog ostrva odvijalo se pomoću štapa i kanapa”. No, oni su svim silama nastojali, i u konačnom

uspevali, da ostvare svojevrsnu estetiku, šarm, vedrinu, „inteligenciju” svojih vizija i rešenja. Prema sećanjima Ivane Petrović, rad koji je obeležio ove godine „bio je i naš beg od realnosti i naš odgovor na realnost. Na okupu su bili fantastični ljudi koji su u projektima videli šansu za jednu drugačiju Srbiju. Projekti koji su rađeni tih godina bili su potpuno izvan svog vremena. Poenta je bila u kreiranju zaista integrisanih marketinških komunikacija, takozvanih 'IMC', zasnovanih na prenošenju iste osnovne poruke najrazličitijim sredstvima komunikacije uz maksimalno korišćenje specifičnosti svih sredstava”.

1998. „Bathes Saatchi & Social Exhibition”, izložba socijalnog non-profit marketinga, galerija Miró, Prag

1996. „120 godina Crvenog krsta Srbije”, scenografija svečane akademije, Sava centar, Beograd

Приједори пријатељи.

Већ дванаест деценија желимо и настојимо да будемо
хумани, нетрпни, неутрални, независни, добровољни,
једнакостојни и унапредилачи.
Ове вечери желимо да будемо заједница.

Позивамо Вас на Свећину Академију поводом 120 година
постојања Црвеног крста у Србији.
у Савском центру, 6. 2. 1996. у 20 часова.

Свако време може бити време доброте

Prvi značajniji arhitektonski posao koji je nedvosmisleno predstavljao graditeljski poduhvat in situ bio je projekat rekonstrukcije, dogradnje i adaptacije enterijera porodične kuće Sakan u Profesorskoj koloniji u Beogradu.

Autori su ga realizovali tokom 1995. i 1996. godine. Bio je ovo prvi posao koji je jasno zahtevao stručno arhitektonsko znanje, ostavljajući po strani sve što se odnosilo na jednokratnu primenu: umesto „event“-a zahtevan je realan objekat u kome treba da se nesmetano odvija običan ljudski život, a sam karakter autorske intervencije trebalo je da obezbedi nesmetan život objekta sagrađenog u blistavom periodu srpskog neimarstva, između dva svetska rata (početkom 1930-tih godina).

Tako je, ni malo slučajno, rana srpska Moderna dobila spolja novi sjaj, a unutra i potpuno novo ruho; zahvat arhitekata Ercegovac – Todorović obuhvatao je široku lepezu građevinskih poslova, preko restrukturiranja i osmišljavanja enterijera, do snabdovanja prostora svom potrebnom opremom i pokućstvom. Istoriski derivat je poštovan u svakom potezu, i svaki komad nameštaja, detalj ili čak primerak štafelajnog slikarstva imao je logičnu, asocijativnu vezu sa Modernom.

Novi sadržaji, namenjeni aktivnom društvenom životu koji je porodica vodila, uvedeni su u podrumskoj etaži, i podrazumevali su pored

velike kuhinje i ostave, izmeštenih sa prizemlja u ovu etažu, i lukušni deo sa sobom za bilijar, bibliotekom (u stilu engleskog kabinetra sa radnim stolom) i kupatilom sa saunom i đakuzijem. Izmeštanjem prostora kakvi su kuhinja i ostava u prizemlju je dobijena je mogućnost da se prostor organizuje isključivo kao *living-room* uz centralnu, „salonsku“ organizaciju sastavnih jedinica, pri čemu je središnje mesto zauzela trpezarija od koje se prostor logično „širio“ ka glavnoj odaji života u kući, stecištu društvenih susreta – salonu.

U svom konceptu salon je, zapravo, sintetisao ideju klasičnog salonskog prostora, kabinetra i galerije slika, i otvarajući se preko prostrane terase prema bašti u letnjim mesecima je delio sa njom svoju funkciju i namenu.

Potkovlje vile jednim delom adaptirano je u stambene potrebe, dok je ostatak zadržan kao krovna terasa proporcionalisana i oblikovana sa jasnim korbizijevskim prizvukom, evocirajući poznate stambene objekte iz Korbijzeove rane faze.

Posmatrajući ovaj poduhvat sa današnje vremenske distance, sa poznavanjem potonjeg razvoja u opusu Jelene Ercegovac Todorović i Svetislava Todorovića, može se pomisliti da ovo delo i nema nekog posebnog značaja.

Uz to, po nekom nepisanom uverenju može se učiniti da pravi početak autorskog profesionalnog uspona ne može biti

intervencija na postojećem već mora podrazumevati gradnju potpuno novog objekta. Međutim, istina, koju saznajemo brižljivo i suptilno zadirući u problematiku porekla stilskog afiniteta i vokacije autora, je potpuno drugačija. Mesto i uloga kuće Sakan precizno se čitaju iz svakog narednog poteza autora – i upravo prema tome ono nosi smisao otkrojenja i svojevrsnog motornog pokretača.

Ne samo da koncept ostalih dela arhitekata Ercegovac – Todorović iz domena stambene, rezidencijalne tematike koja predstavljaju adaptacije i rekonstrukcije ponavlja logiku organizacije i života prostora iz vile Sakan, već je i u nove, total-dizajn kuće neskriveno usađen ovaj idejni kostur.

Stvarno značenje poduhvata u Profesorskoj koloniji kao istorijskom ambijentu sa vrednim fundusom beogradskog međuratnog modernizma, temelji se na tome da su se autori zapravo tokom ovog posla, boreći se sa objektom nagrizenim zubom vremena (sanacija vlage, zamena stolarije uz poštovanje starih modela, zamena fasade, popravka dela autentičnog mobilijara – posebno u trpezarijskom prostoru), vratili u istoriju da bi sagledali pravo značenje i život objekta, a zatim su za potrebe današnjice odvažno rekonstituisali njegov lik. Pri svemu tome posmatrali su i zapažali trezveno, sopstvenim očima, ubacujući „importe“ iz ranijeg iskustva (afinitet ka stvaranju posebne atmosfere u enterijeru poput

1996. Kuća Sakan, Beograd

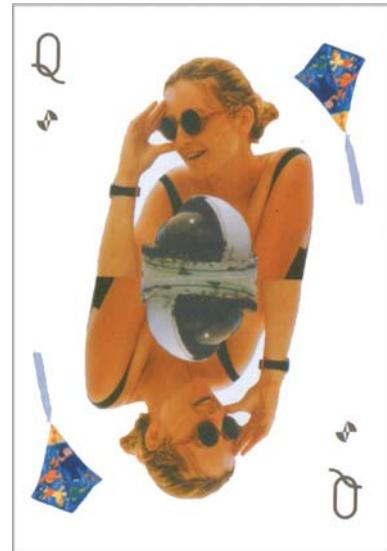
filmskog „štimumga“) ali nikada ne odustajući od kuće kao simbola građanskog staleža kosmopolitskih, univerzalnih vrednosti.

Otud translacionja i uvođenja novih, savremenih sadržaja, pomeranja težišta kuće sa uličnih na dvorišne vizure, intervencija koje razbijaju hermetičnost objekta (i uopšte arhitekture) i predaju ga slobodnom protoku prostora, ali i vremena. Naime, autori gaje i duboko uverenje, zasnovano na ličnim osećajima, da se njihovim postupkom postiže svojevrsni kontinuitet istorije, i to bilo kao nastavak nečega gde je istorija stala i nikada nije više nastavljena, bilo kao popunjavanje izvesnih praznina nastalih prirodno ili veštački tokom njenog trajanja.

1996. Kuća Šakan, „Pretty woman“ party

1996. Dama zmaj, grafički dizajn za izložbu „Pretty woman“

U direktnom kontekstu poslednjeg, ali indirektno vezano i za čitav problem porekla autorskog stila, postoji još jedan značajan faktor, ovoga puta vezan za ličnu istoriju autora.

Uzorno građansko poreklo, duga porodična tradicija vezana za beogradski milje proevropskog tipa, koja je iznadrila mnoge poznate intelektualce i bila na izvestan način prekinuta odnosno uzdrmana u jednom istorijskom trenutku, provejavaju i u svesti i u podsvesti oboje protagonisti – kod svakog od njih to živi na poseban način ali se ti tokovi sustiću upravo u arhitekturi, njenom poimanju, značenju i očekivanoj duhovnoj satisfakciji.

Tako se, tokom nekoliko meseci zaokupljenosti radom na zadatku kuće Šakan, kod kod arhitekata Ercegovac – Todorović zabilo nešto prelomno i vrlo interesantno – Moderna ih je trajno opčinila i osvojila.

Počev od 1996. godine autorski par Ercegovac - Todorović se sve više udaljava od marketinga. Sa jedne strane, ma koliko da su ulagali originalnosti i inventivnosti, ovaj posao ih nije više mogao ispuniti i pružiti očekivanu satisfakciju.

Brzina odvijanja posla, koja sa sobom nosi veliki zamah i napon, posle čega nastupi emotivno-duhovna praznina, i uopšte momenat efemernosti čitavog projekta, ideja da je „stvaranje događaja u savremenom svetu značajnije od samog učestvovanja u njemu”, presudno su uticali na njihova osećanja po pitanju usmeravanja dalje karijere.

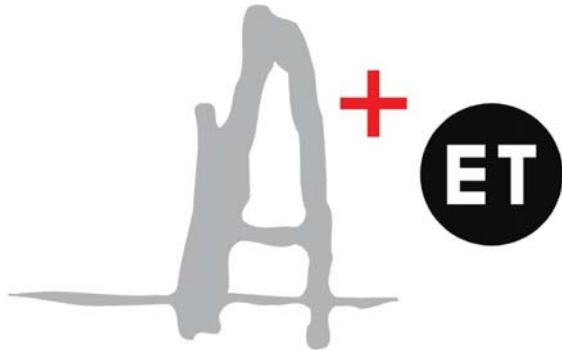

1996. Jelena Ercegovac Todorović i Svetislav Todorović

Fotografije iz zajedničkog života i rada arhitekata Ercegovac - Todorović

Sa druge strane, uslovi za arhitekturu u zemlji su se u ovom periodu već bili stabilizovali i znatno poboljšali u odnosu na vreme s početka decenije. Pored svega toga, Jelenina izrazita ljubav i stalni unutrašnji nagon za arhitekturom dodatno su ubrzali proces vraćanja pozivu arhitekte kao graditelja.

Odluku da početkom 1997. godine osnuju studio isključivo arhitektonskog karaktera i posvete se graditeljstvu kao osnovnoj profesionalnoj delatnosti, ohrabrilava je nova narudžbina starog klijenta – „Comtrade“-a. Naime, njegov vlasnik, Veselin Jevrosimović, je početkom 1997. godine naručio od Todorovića projekat za svoju porodičnu kuću na Voždovcu.

Tako je rad novoosnovanog ateljea „A+ET“ („Arhitekti Ercegovac Todorović“) počeo ni manje ni više no grandioznim ulaskom u struku – total-dizajn objektom na kome je bila dozvoljena potpuna autorska sloboda.

Koliko je ovaj događaj bio preloman u stvaralačkom kretanju tandem-a Ercegovac – Todorović, i koliko je zapravo bio značajan i adekvatan trenutak u kome se odigrao, možda najbolje odslikavaju izgovorene reči autora prilikom njihovog sećanja: „Naše ideje, prosto, kao da su čekale da se izlju“. Arhitektonsko-funkcionalna konцепција bila

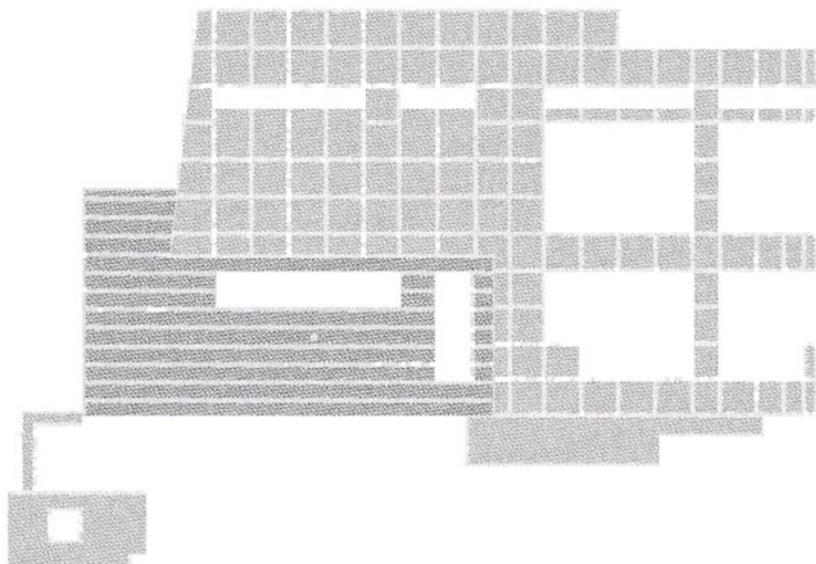
je osmišljena u jednom dahu, tokom jedne predvečeri u apartmanu posle skijanja. Na kraju, kuća je realizovana u apsolutnom total-dizajnu, što znači da nema detalja u njoj koji nije crtan ili odabran rukom autora, pa bilo da se radilo o slavinama ili posteljini, beloj tehnići ili escajgu.

U svojoj najdubljoj interpretaciji kuća Jevrosimović, građena u periodu od 1997. do 1998. godine, smeštena na lokaciji male površine u urbanom ambijentu Voždovca, čvrsto je ukotvljena na međuratnoj Moderni. O tome govore formula njene nepričuvane elegancije, ideja građevine kao samouverenog i suzdržanog takmaca u svom okruženju, progresivan i avangardan duh kojim se objekat beskompromisno suprotstavlja osrednjosti ambijenta i ukusa, kao i opšta samodovoljnost i zaokruženost estetskog sistema.

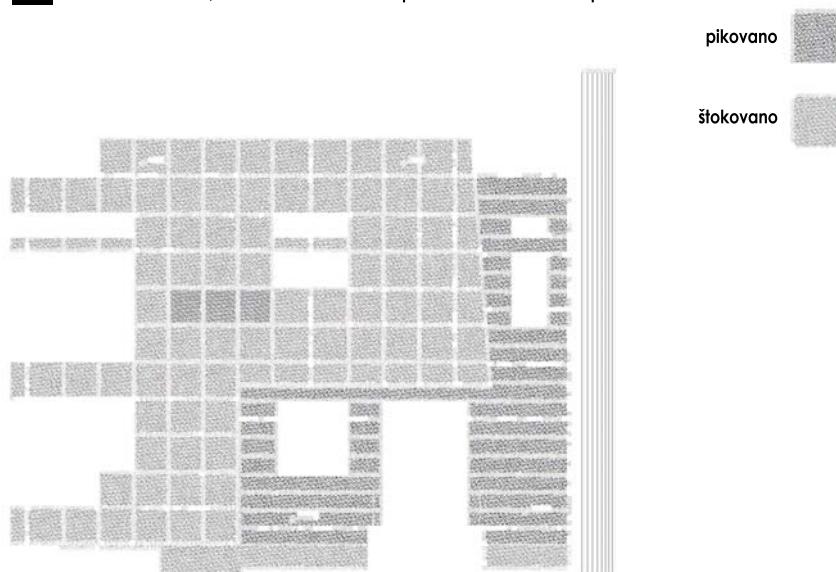
Njena likovnost izbjija sama iz sebe, iz funkcije koja se jasno reprezentuje na fasadi, bez ikakvih prikrivanja, doterivanja ili ulepšavanja. Gradacija masa odnosno njihovo dinamično ustrojstvo u kompoziciji eksterijera upućuje na složen život kuće podvrgnut potrebama savremenog korisnika. Kružni prozor, u istorijskoj praksi Moderne tek naznačen u kompoziciji ulazne partije na prizemlju, dobija najistaknutije mesto na ercegovac – todrovićevskoj fasadi, duplira se i kao takav markira najvitalniji prostor u kući: dnevnu sobu - salon dvostrukе visine. Izduženi trakasti

prozori dodatno akcentuju vodoravnu linjsku strukturu fasade. Horizontalizam ovog linjiskog sistema pomiren je i usklađen sa vertikalizmom u alternaciji masa, i rezultat je ujednačena, mirna pojava građevine. Pri svemu tome poštovani su principi modularnosti (za osnovni raster uzeta je mera od 75 cm) i proporcionalnosti, zasluzni za opšti izraz kuće kao duboko harmoničan i podložan jednom višem, kompleksnom estetskom načinu sagledavanja i doživljaja. Autorska zaokupljenost geometrijskom apstrakcijom, pri čemu dominiraju najčistiji, primarni geometrijski oblici i tela, kao i osnovni brojevi, dodatno je potvrđena monohromatskim tretmanom fasade – objekat se kupa u neutralnoj belini kao jedinstvenoj podlozi za čitanje unutrašnjih, kompozicionih regula i ideja.

Omaž zreloj međuratnoj Moderni prisutan je i u još nekim autorskim postupcima. Najpre, jedan od uglova ove slobodnostojeće zgrade je zaobljen – ovaj usamljeni polukružni volumen, dramatično istaknut kao kontrast izrazitoj kubičnoj formi objekta, neodoljivo evocira neke od antologičkih primeraka srpske međuratne arhitekture. Naročito karakteristična u ovom smislu jeste i peta fasada, sa skrivenim kosim krovom i krovnom terasom. Svi ovi elementi, međutim, predstavljaju stilizovanu i autorski obojenu varijantu svog idejnog predloška, materijalizovani su i jezički interpretirani potpuno savremenim sredstvima, i originalno nadograđeni izvesnim uplivima

1997. Kuća Jevrosimović, skica obrade fasade sa prikazom ritma fasadne plastike

stručnih autorskih afiniteta – u prvom redu američkog arhitekte Ričarda Majera. Izvestan majerovski ton koji voždovačko zdanje nosi i koji se ponajviše ogleda u insistiranju na prozračnosti, skulptoralnosti forme, jasnoći kompozicije, naglašenoj belini „opne“, svoje poreklo duguje periodu Jeleninog boravka i školovanja u Americi kada je ovaj arhitekta dostizao puno priznanje i slavu. Kasnije se kod oboje srpskih arhitekata spontano javilo prepoznavanje majerovskih vrednosti i osobenosti kao sopstvenih, pri čemu je „majerizam“ izražen u domenu asocijacije prilagođene datom (nacionalnom) prostoru i (sadašnjem) vremenu.

Fasada kuće, koncizno definisana prodorom masa, tretirana je dvojako, kako u obradi tako i u strukturi. Naime, njena materijalizacija zasnovana je na veštačkom kamenu koji je na uvučenim partijama pikovan, a na istaknutim štokovan – čime se dodatno naglašava ritmičnost i dinamika volumena. Površinska dekorativna obrada podrazumeva geometrijsku podelu, ponovo u dve varijante: kao horizontalna podela (na uvučenim delovima) i kao kvadratni raster (na istaknutim delovima), zavisno od stepena pokrenutosti odnosno uloge u opštoj funkcionalno-oblikovnoj shemi. Izbačen polucilindrični volumen na začelju kuće, sa monumentalnom osovinom od staklenih kvadera, ima ulogu stepenišnog rizalita i svojom formom ali i materijalizacijom predstavlja još jedan svesni postupak antiteze.

U sličnoj konotaciji upotrebljen je zaobljen ugao kuće, koji povrh svega naglašava i „ugaonu“ urbanističku poziciju objekta i uvodi novu ravan sagledavanja i značenja prostora. Bela aluminijumska stolarija i prohromski elementi ograda i rukohvata na fasadi concepciji su preuzeti iz Moderne, ali su u konačnom stilu, formi i obradi realizovani na potpuno savremenim osnovama. Opšte ustrojstvo eksterijera ostavlja mnogo mesta za igru svetlosti i senke, koja kao završni čin formira konačan lik fasade. Na građevini se jasno može pročitati „budno oko“ autora u praćenju izvođačko-zanatskih radova, pri čemu se perfekcionizam postavio kao glavno načelo.

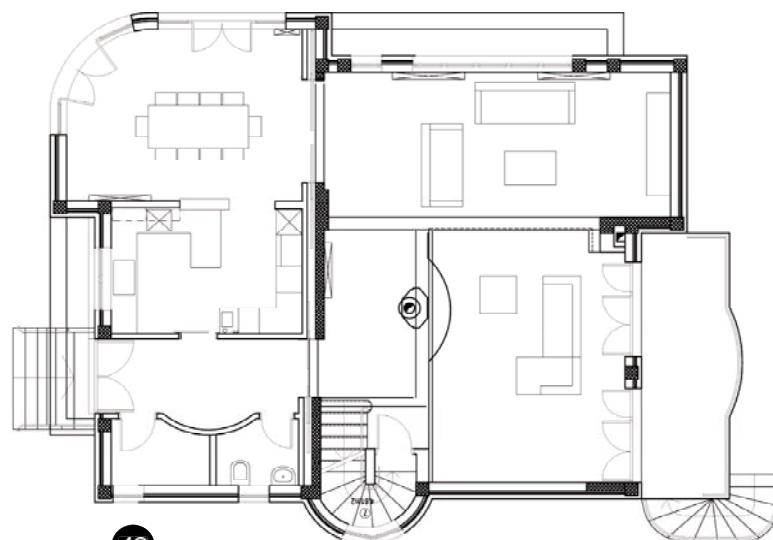
U konceptu organizacije prostora primetni su uticaji Adolfa Losa i njegovog Raumplan-a.

Osnova je slobodno aranžirana i proizlazi iz racionalog postavljanja funkcije – uvek budnog težišta u projektantskom procesu Ercegovac – Todorovića.

Likovni utisak koji ostavljaju razložene i stremeće geometrijske forme najbolje se doživljavaju pri obilasku oko kuće. Sa druge strane, po konceptu prožimanja enterijera i eksterijera, karakteru vokabulara, izvesnom stepenovanju planova po dubini, odnosu prema okolini, objekat se uklapa u tendencije internacionalnog stila. Enterijerska concepcija u mnogome prati opštu arhitektonsku ideju. Organizacija prostornih sadržaja je logična i jasna, saopštена već prvim pogledom na spoljašnjost zdanja. Unutar objekta ona se prikazuje u punoj snazi originalnog i nadahnutog autorskog rešenja.

Kuća Jevrosimović,
osnova prizemlja

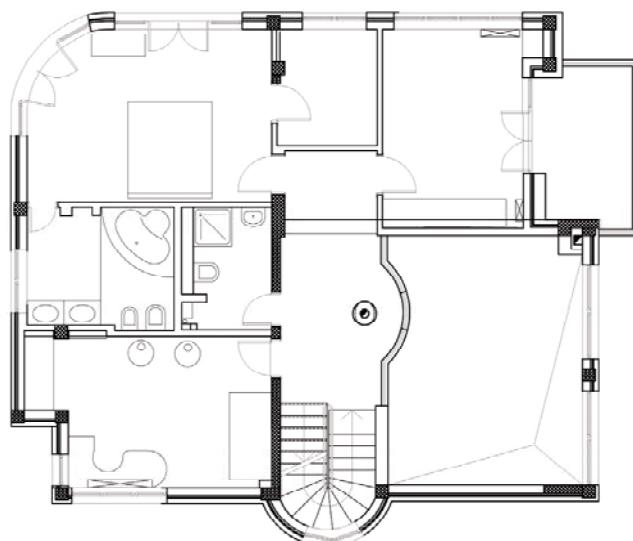
Kuća je podeljena na četiri etaže koje su povezane stepenišnim traktom (vidljivim i naglašenim na zadnjoj fasadi) u kome postoji obilje svjetlosti. Suteren sadrži, pored garaže, i saunu, trim kabinet i pomoćne prostore za domaćinstvo. Prizemlje predstavlja piano nobile, dnevni deo kuće izložen javnosti. Njegovo organizaciono ustrojstvo počiva na postojanju ulaznog hola koji ima ulogu razvodnika – prema manjem sanitarnom čvoru, garderobi, kuhinji i dnevnom boravku. Dnevni boravak smešten je na prostranoj površini koja sadrži dve jedinice: monumentalni salon (dvostrukе spratne visine) i intimniji dnevni deo ukućana. Ova centralna osovina života u kući širokim kliznim vratima povezana je sa prostorom trpezarije i, dalje, sa kuhinjom. Salonski deo povezan je na svojoj istočnoj strani preko dva trokrilna portala i

velikom zaluženom terasom sa baštom. Sprat kuće zamislen je kao galerijski prostor sa spavaćim sobama (jedna master i dve manje spavaće sobe) i kupatilima, i namenjen je individualnom i noćnom porodičnom korišćenju. Visoko postavljeni trakasti prozori spavaćih soba omogućavaju diskretne smene obdanice i noći, obezbeđujući maksimum mira i tišine, i štiteći intimu ukućana. Drveni elementi tople i smirene oker game predstavljaju zahvalnu podlogu za zvonke boje ostalih elemenata: prekrivača, protirki, lakih fotelja, svetiljki i raznih upotrebnih detalja. Sama galerija, sa izbačenim zaobljenim „balkonom“, predviđena je za sedenje kao svojevrsni unutrašnji „vidikovac“ kuće. Završni nivo kuće jeste potkrovље, koncipirano kao celovit prostor privatnog karaktera – za rad i slobodne aktivnosti vlasnika. On

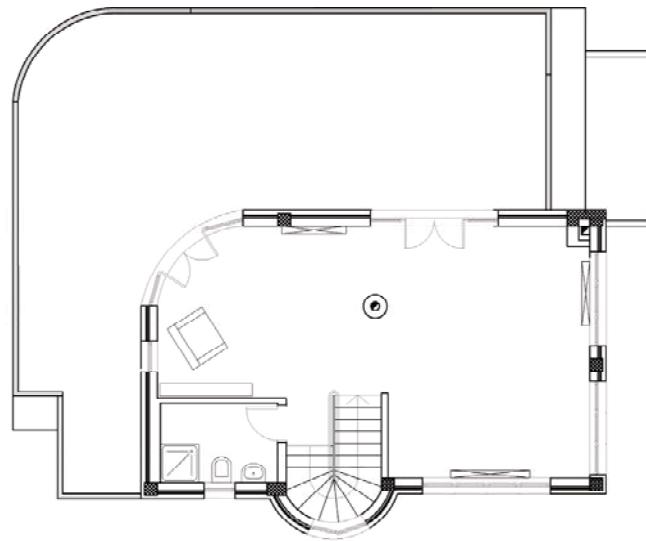
obезbeđuje sve potrebne stambene sadržaje, od radnog kabineta „open“ tipa do mini kuhinje, i preko dvoje četvorokrilnih vrata izlazi na prostranu krovnu terasu impozantne površine. Osim preko njih, svjetlost dopire i preko uzanih trakastih prozora, istih kao i na nivou ispod. Ova etaža u svojoj elevaciji zadržava osnovnu formu krova (kroz konstrukciju od drvenih rogova sa betonskim gredama i slemenjačom), materijalizovanu prevashodno drvetom odnosno lamperijom, što emituje izrazit karakter topline, iskrenosti i prijatnosti. Tako je prednost krova sa nagibom (doduše malim, budući da je kao krovni pokrivač korišćen bakarni lim koji zahteva plitke nagibe) veštoto iskoriscena u enterijeru. I uopšte svaki potez u eksterijeru veštoto je iskoriscen unutar kuće, ne kao iznuđeno rešenje problema već kao dodatni kvalitet.

Kuća Jevrosimović,
osnova sprata

Kuća Jevrosimović,
osnova potkrovља

1997. Kuća Jevrosimović,
detalji fasade

1997. Kuća Jevrosimović,
Beograd

1998. Kuća Jevrosimović,
dnevni boravak

Autorski zahvat, konstantno i u potpunosti podržan i ohrabrivan od strane investitora, obuhvatio je i detaljno uređenje i opremanje kuće do najsjajnijih detalja. Upravo ovaj činilac poneo je presudan značaj za stvaranje jedinstvene atmosfere kuće koja proverava u svakom njenom kutku, uz motive koji se ponavljaju uvek u drugačioj konotaciji i upotrebljenom sredstvu.

Jedan deo nameštaja i opreme potekao je iz ruku samih arhitekata Ercegovac – Todorović (vrata, ormari, plakari, police, kamin – jednom rečju sav fiksni mobilijar), čime je nastavljena ranija praksa zainteresovanosti autora za ovu vrstu dizajna. Drugi deo je sa njihove strane izabran i potom dopremljen iz Italije, i potpisuju ga: Massimo Skolari (kreveti u spavaćim sobama, trpezarijske stolice u prizemlju, radni sto i stolica u potkovlju), Antonelo Moska (žute sofe u dnevnom boravku, sofa u potkovlju), Umberto Esnago (polufotelje i sekreter u dnevnom boravku, fotelja u radnom delu na potkovlju), Antonio Ćiterio

(ugaona sofa u dnevnom boravku), Mario Mazer (crvene stolice na galeriji), Pjer Federiko Kalijari (trpezarijska garnitura u potkovlju), „Alessi“ (pojedini upotrebnici detalji u kući, sitno pokućstvo na potkovlju).

Osim italijanskih imena značajno je prisustvo i pojedinih svetski poznatih dizajnera: Leona Kriera (noćni ormarići u master spavaćoj sobi) kao arhitekte luksemburškog porekla ali internacionalnog usmerenja, Ši Ving Lo (sat sa fiokama i stočići u radnom delu potkovlja, okrugli stolovi i stočići u dnevnom boravku, veliki trpezarijski sto) kao kineskog stvaraoca koji je sve popularniji u američkim i evropskim zemljama, ali i Korbizije (njegova čuvena ležaljka u dnevnom boravku).

Rasveta, posebno kompozicija u elevaciji salona, podseća na ruke autora, no zapravo je iz programa elitnog italijanskog brenda „Artemida“. Kombinacijom halogene i tople rasvete, u formi visećih ili ugrađenih tela, postižu se najrazličitiji varijeteti modeli osvetljenja, koji prostor otopljavaju ili pak

hlade, oformljavajući sistem „ambijentalne“ rasvete koji je u to vreme bio u našoj sredini tek u začetku popularnosti.

Opšti utisak enterijera nosi prizvuk nadrealne atmosfere, slične onoj iz slike Salvadora Dalija. Dva velika kružna prozora u dnevnoj sobi unose isečak neba u enterijer, pri čemu su i krug i broj dva upotrebljeni u jasnom simboličkom značenju: kao tendencija ka beskonačnosti, odnosno kao alegorija dualnosti i smenjivanja, što sve nosi smisao balansa, stabilnosti ali u aspektu večite „jinjangovske“ smene. Slično tome, broj četiri (kao broj isečaka u velikom prozorskom krugu) ukazuje na sveukupnost, savršenstvo i red. Boje su izuzetno živahne i smelete, date u krupnim potezima enterijerskih kadrova. Pokretni mobilijar i oprema, od stolova preko fotelja i garnitura, do tkanina i komada štafelajnog slikarstva, odabrani su sa prizvukom klasičnog ali u kontekstu dosluha, ili čak duhovitog i domišljatog koketiranja sa modernim. Moderni funkcionalni sadržaji,

kakva je kompozicija šanka, imaju savremen karakter koji se u krajnjem stilskom određenju može vezati sa postekspresionizam. Zapravo, enterijer uopšte pleni postekspresionističkim pristupom ali u krajnje originalnoj interpretaciji i nadogradnji. Dodatnu potvrdu ove metafore predstavljaju stepenovanje poda u prizemlju i efektni svetlosni prodori kroz enterijer, posebno dnevne sobe. Pojedina rešenja, kao što su gelenderi u inoksu, ili pak tako sitni detalji kakvi su električni prekidači od stakla, govore o opštem insistiranju na avangardnosti i uvođenju trendova koje naša sredina, zarobljena sankcijama, još nije poznavala.

Nota neskrivene otmenosti dominira prizemljem, isijavajući iz velike partije tamno-zelenog mermernog poda, kože na nameštaju, konstrukcije kamina, monumentalnih razmera otvora. Na potkovnoj etaži nju ubedljivo zamenjuje jedan slobodan stil, prilagođen nameni prostora za opuštanje, rad i razonodu. No, on isto tako trepti u kontrastiranim bojama, oblicima i materijalima, koji su usaglašeni i ujedinjeni pod toplim plaštom lamperije u elevaciji, opredeljujući se u konačnom ipak za pozitivan, topao princip. Čitav prostor kuće obiluje dnevnom svetlošću koja je u prostoru

iskorišćena kao neophodan impuls da pokrene, optimizuje atmosferu, i stvori efekat vanredne prijatnosti i udobnosti. Glavna uloga u kreiranju kompozicije pripala je kontrastu: sučeljeni su svi kompozicioni elementi, od masa do površinskih karakteristika. Zaobljeno i kubično, pravo i koso, otvoreno i zatvoreno, svetlo i tamno, matirano i sjajno, glatko i rustično, toplo i hladno..., predstavljaju dualitete sa *jin-jangovskom* filozofijom kao idejom, i inspirativnom, vanredno uspelom kompozicijom kao rezultatom, koje posetiocu ne nude pasivnu impresiju već ga pozivaju na interaktivno mentalno učešće.

1998. Kuća Jevrosimović,
dnevni boravak i
trpezarija

1998. Kuća Jevrosimović,
dnevni boravak

1998. Kuća Jevrosimović,
potkrovilje - hobby room

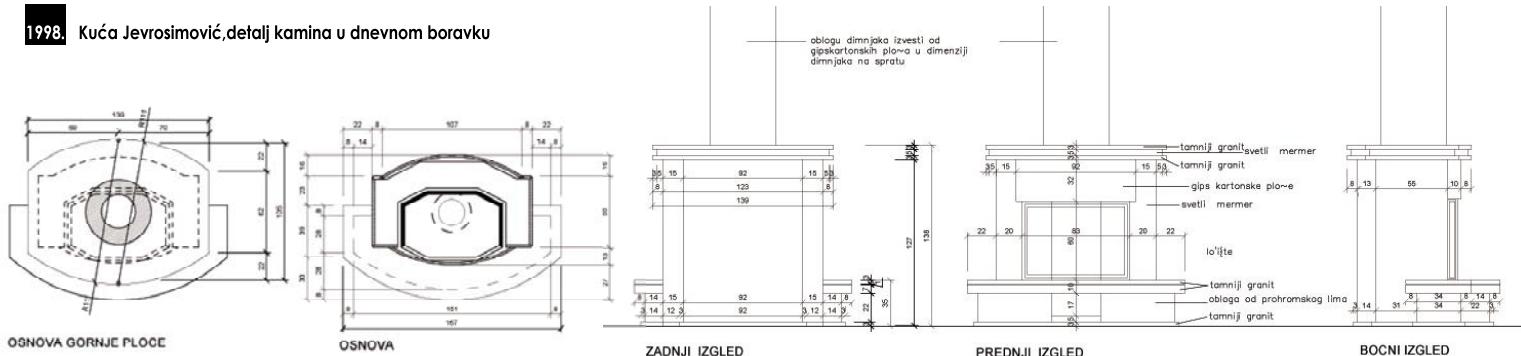
1998. Kuća Jevrosimović,
galerija

Odabir komada štafelajnog slikarstva takođe je poveren arhitektima Ercegovac – Todorović. Ne slučajno, oni su se odlučili za beogradsku umetnicu Selenu Vicković. Velika platna intenzivnih boja, ekspresivni crtež, suvereno i duhovito reinterpretiranje istorijskih pravaca, koketnost koja je na prvi pogled infantilna a u svojoj dubini krije najveće životne poruke i snažno odslikava trenutak u kome su i objekat i slike nastale, pa čak i sama koloritska paleta, savršeno korespondiraju sa arhitekturom i prostorom, odnosno sa ercegovac – todorovićevskom vizijom. U ovom smislu posebno treba izdvojiti sliku vojnika-lutke („Moj vojnik“ iz serije „Vojnici“, 1999) monumentalnih dimenzija koja kraljiči prostor dnevnog boravka – obasjana svetlošću sa velikih kružnih prozora, natkriljena gotovo beskonačnim prostorom grandiozne elevacije salona, jednako svećana i zagonetna, ona potpuno poistovećuje sopstveni i stvarni prostor kuće, sublimirajući na svom komadu platna sve najvažnije umetničke poruke koje su arhitekti utkali u arhitektoniku kuće.

1998. Kuća Jevrosimović,
dnevni boravak

1998. Kuća Jevrosimović, detalj kamina u dnevnom boravku

Eksplozivnost i šarolikost koloritske paleta u enterijeru na prvi pogled u potpunoj je suprotnosti sa suzdržanim, monohromatskim tretmanom fasade. Međutim, bela spoljašnjost simbolički, ali i po svim zakonima fizike i optike, odražava pun sunčev spektar – prisustvo svih boja. Tako je, jednom rečju, na spoljašnjosti dela sublimirana čitava priča ispričana unutra.

U celini, kuća poseduje malo detalja i svi oni čine sastavni deo jedinstvene autorske ideje, neraskidivo su povezani sa funkcionalnim sistemom i poštuju pravilo „Less is more“ (Ludwig Mis van der Roe). Precizan i jasno čitljiv detalj, što je kao postupak vrlo rano počeo da se pomalja u zajedničkom stvaralaštvu tima Ercegovac – Todorović, tokom njihovog daljeg razvojnog puta postajaće sve izraženiji i dosledniji. Ukoliko bi bilo moguće razdvojiti i atribuisati neke elemente timskog rada, što je po teorijskim zakonima ove pojave

veoma težak i nezahvalan postupak, glavni doprinos u pažnji poklonjenoj detalju kao i u opštem nastojanju ka jasnoći, jednostavnosti i markantnosti, pripao bi Jeleni. Tako ovo delo zapravo jasno označava početak zrele faze arhitekata Ercegovac – Todorović, i istovremeno završetak svih ekspresionističko-postmodernističkih istraživanja koji karakterišu rano, samostalno stvaralaštvo Svetislava Todorovića, kao i prve godine njegovog zajedničkog delanja sa Jelenom Ercegovac – na njihovo mesto suvereno se uselila očaranost Modernom, izražena u vidu neomodernizma.

Porodična kuća Jevrosimović značajna je u još jednom kontekstu. Iako prvo ostvarenje u total-dizajnu, iz ruku autora koji su tih godina tek zakoračili putem bavljenja isključivo arhitekturom, za prvog ozbiljnijeg klijenta, u njemu je izdejstvovana ni manje ni više no

apsolutna autorska sloboda. Ona ih je osnažila u uverenju da svoje delo – viziju sprovode bez kompromisa i bilo kakvih ograničenja, još na početku postavljajući se ne samo kao realizatori klijentove želje već i kao njeni tvorci. Ovaj specifični „autoritet“ nad investitorom sprovodi se zarad viših ciljeva i načela, isto kao što postojanje arhitektonskog dela opravdava tek njegova umetnička a ne samo fizička komponenta. Povrh svega, kao satisfakcija za njihove napore ali i sa značenjem potvrde opravdanosti navedenog stava, stoji prestižna nagrada iz fonda „Aleksandar Šaletić“ koju je delo ponelo za svoj enterijer, i priznanje časopisa „Kuća stil“, obe iz iste, 1999. godine.

Svojevrstan nastavak istraživanja započetih na porodičnoj kući Jevrosimović predstavlja već prvi naredni projekat, rađen za istog investitora – poslovni objekat „Comtrade“ iz 1999. godine.

Poduhvat je sproveden do početka zemljanih radova, kada je zaustavljen NATO bombardovanjem i više nije nastavljen. Međutim, sačuvana projektna dokumentacija dovoljna je da pruži obilje činjenica o kakvom je ostvarenju reč. Delo je zamišljeno kao poslovni kompleks koji bi bio reper u ovom, još uvek neizgrađenom delu Beograda – tik uz auto-put – Surčinu, kao jednoj od novih industrijskih zona grada.

Oblikovno ustrojstvo zdanja zasniva se na cilindru upisanom u kvadar, pri čemu je prvo geometrijsko telo od jednog materijala (stakla), a drugo od materijala potpune suprotnosti (fasadne granitne keramike).

Transparentnost i solidnost materije ustanovljeni su kao dominantni motivi kompozicije. Logičan sistem determinisanosti forme u kontekstu njene funkcije, materijalizacije i obrade, pri čemu svaki volumen poseduje jedinstven, sebi svojstven način izražavanja, prepoznaje se kao metod preuzet i savršeno razrađen sa voždovačke vile.

1998. Poslovni objekat "Comtrade", Beograd

Prozračna i laka konstrukcija objekta počiva delimično na punom zidu, a delimično je otvorena uz monumentalne stubove, pri čemu je kombinacija stakla i kamena sada već u ravnomernom odnosu. Kvadratnom strukturalizacijom fasade u majerovskom maniru postignuta je posebna plastičnost izraza. Savršeno razrađenim sistemom proporcija zdanje se sagledava u jednom potezu, pri čemu se naglašena asimetričnost pročelja doživljava kao putokaz i svojevrsni „rezonator“ u stvaranju impresija kod posmatrača.

U kompoziciji su posebno akcentovani klasični elementi kao što su stub, kolonada, stepenište, uvučeni portik, koji uz opšti utisak „plemenite jednostavnosti i mirne veličanstvenosti“ (Vinkelman) neskriveno upućuju na antičke, neoklasične ideale.

Znatno slobodnija razrada kompozicije i baratanje širokim, makro potezima predstavljaju primetnu razliku u odnosu na voždovački rezidencijalni objekat, koja se tumači u kontekstu užeg i šireg ambijenta: vizualnosti, otvorenosti, sagledivosti sa svih strana i iz velike daljine, retko građenoj urbanoj strukturi.

Samo pročelje, orijentisano prema auto-putu, kao dominantan likovni deo kompozicije, sadrži i najznačajnije sadržaje kompleksa: show room, sale za edukacije i prezentacije, kafe, open space poslovni deo, poslovne kabinete, staklenu baštu, kao najluksuznije i najreprezentativnije prostore objekta. Začelje objekta, koje gradativno gubi na gabaritima, mirnije je u izrazu i oblikovano je u skladu sa svojom namenom (servis, magacin, prodaja).

Enterijer objekta planiran je kao grandiozno total-dizajn ostvarenje, kao izraz korporativne snage, prosperiteta i moći firme, emitujući poruke modernog, lakog, funkcionalnog, optimističkog ambijenta. Iako je slika enterijera, preranim obustavljanjem radova na zgradji, zaustavljena na nivou idejnog rešenja, ona će na svojevrstan način zaživeti u realnosti nekoliko godina kasnije, pretačući se u niz malih isečaka, kadrova iz monumentalnog filma – u prodavnice „Comtrade”.

2002. Kabinet "Comtrade",
Genex apartmani, Beograd

Manjim projektima enterijerske tematike nastavljena je i u narednim godinama plodna saradnja između „Comtrade”-a i arhitekata Ercegovac – Todorović. Reč je o kabinetu „Comtrade” u poslovnoj zgradi „Genex – apartmani”, enterijeru privatne jahte vlasnika, kao i tri maloprodajne radnje „Comtrade shop”.

Zajednička osobina svih nabrojanih poduhvata, koja predstavlja nastavak dotadašnjih angažmana ali koja se u ovom obimu nikada više neće ponoviti, jeste total-dizajn enterijera i građenje odnosno razvijanje korporativnog imidža firme kroz njega. Stolovi i stolice u raskošnom poslovnom kabinetu „Comtrade” (2002) odražavaju kroz svoj autorski dizajn naprednu i savremenu orientaciju firme, kao i njen rejting i moć.

Posebno osmišljen sistem rasvete ima cilj da pruži izvesnu punoću prostoru, i razboje njenu jedinstvenu površinu na nekoliko ambijentalnih celina. Dizajnerska intervencija je obuhvatila čak i takve detalje kakvi su tepisi i pepeljare.

Reprezentativnost opštег vizuelnog utiska, svedenost ali monumentalnost autorskih poteza, izbor materijala sa jakim sugestivno-psihološkim značenjem, odlikuju ovo delo kao jedno u nizu sa tematikom poslovnih kabinetova proizašlih iz ruku autorskog para Ercegovac – Todorović.

2002. Prodavnica "Comtrade",
TC Veropulos, Beograd

Serija enterijera maloprodajnih objekata „Comtrade”, u to vreme vodeće firme iz svoje oblasti na balkanskom tržištu, namenjenih velikim tržnim centrima kakvi su „Vero” u Beogradu i „Merkator” u Sarajevu i Tuzli, radnih u periodu između 2002. i 2004. godine, sadrži identičan princip rada ali koji je materijalizovan drugačijim sredstvima. Sva tri objekta karakteriše jedinstvena kompozicija, čiji se elementi variraju i metamorfoziraju kreirajući uvek novi vizuelni izraz i rezultat.

Prepoznatljivost i originalnost osnovnog predloška koji se u svakoj ovoj prodavnici mobilnih telefona i kompjuterske opreme čita na svoj način, bazirani su na potpuno osobnom i nadahnutom dizajnu celokupne opreme: izložbenih regala i polica, demo pulta, surround sistema, komadnog

nameštaja, rasvete, uz upotrebu neobičnih i nesvakidašnjih boja i ameboidnih, organskih formi. Jedinstven prostor ovih lokala tematski se diferencira prvostepenom enterijerskom obradom: spuštenim plafonima i zidnim oblogama.

Izvesni „futuristički” duh koji jasno provejava ambijentom i u dosluhu je sa tematikom i namenom prostora, kao i progresivno-liderskom orijentacijom organizacije „Comtrade”, predstavlja zapravo oživeli i osveženi dizajn sa kraja pedesetih i početka šezdesetih godina, koji je, osnažen prodorom tehnologije u arhitekturu, promovisao optimizam i slobodu boja i oblika.

Rasvetni sistem u ovim prostorima je prostudiran i kompleksan, bazirajući se na direktnom modelu osvetljenja u prodajnom i izložbenom delu radnje, odnosno na indirektnom u projekcionom (demonstrativnom) korpusu u kome komadi mobilijara imaju ugrađenu rasvetu.

U svemu tome ima i još jednog aspekta: nestandardni, unikatan pristup u dizajnu celokupne palete mobilijara i opreme ovih prostora suprotstavlja se serijalnosti i tipskim rešenjima koja obično nude lokali u velikim šoping-centrima. Umesto luksuza ponuđenog kroz skupocenost materijala i opštu pretencioznost izraza, koji obično karakterišu elitne radnje, ponuđen je luksuz u maštovitom, nadahnutom, originalnom i nesvakidašnjem.

Iscrpolno predstavljanje kuće Jevrosimović u domaćim stručnim i popularnim publikacijama tokom 1999. godine dovelo je jednim naizgled običnim povodom do potpuno neobičnog razvoja okolnosti.

Naime, videvši opširan prikaz objekta u časopisu „Kuća stil”, ugledni novopazarski građanin, trgovac Džemal Tahirbegović, obratio se arhitektima Ercegovac – Todorović sa željom da mu projektuju identičnu kuću u njegovom gradu.

Besmislenost ovakvog zahteva u autorskom smislu, nastala iz investitorove iskrene „ljubavi na prvi pogled”, ubrzo je bila pretvorena u vrlo smisaon zadatak – projektovanje porodične kuće u jednom od novijih, rezidencijalnih delova Novog Pazara pri čemu je bila data gotovo potpuna autorska sloboda.

No, vila Jevrosimović prečutno je zadržana kao inspiracija odnosno pijetet i kod jedne i kod druge strane.

Projekat vile u Novom Pazaru izrađen je tokom naredne, 2000. godine i odmah je započeta realizacija. I letimičan pogled na projektnu dokumentaciju dovoljan je da se jasno pročita distinkтивnost u odnosu na poželjni idejno-formalni uzor.

Ne samo da delo nije replika beogradske vile, već na razvojnoj stilskoj liniji autora ona predstavlja uzoran nastavak započetih pa i svojevrstan početak novih istraživanja. Pre svega, duohromatski tretman fasade suvereno vlada opštrom pojmom zdanja, a uz njega i znatno slobodnija primena i komponovanje oblika i masa. Dublet boja proizilazi iz dubleta materijala, pri čemu se granitna keramika (zamišljena po projektu u funkciji ventilirajuće fasade, ali tokom izgradnje zamenjena bojenim pikovanim kamenom kao pristupačnijim rešenjem) uvodi

kao nova, druga vrsta materijala. Ispod ovih najuočljivijih razlika otvara se jedan potpuno čudnovat svet, jedinstven u opusu arhitekata Ercegovac – Todorović, direktno uslovljen svojim *genius loci* i neponovljiv isto koliko i bilo koji istorijski momenat, ljudska jedinka ili delić prirode. Autorska emancipacija dueta Ercegovac – Todorović odvijala se izuzetno brzim tempom, i na ovom delu odigrao se njen logičan stadijum – suočavanje autora samih sa sobom, daleko od sopstvene sredine, odanosti poreklu, odgovornosti prema sebi i drugima u svakom smislu.

Spomenik duboko ličnom, sa ekspresivnim emotivnim nabojem, skrivenih odanosti i sklonosti, poneo je uz sve ovo jasan prizvuk nove sredine i kulture, vezujući se za islam kao težište preispitivanja tradicije, odnosno za srpsko-turski model nasleđa *in vivo*.

Kuća Tahirbegović, izgledi fasada

Stepenastim rasporedom masa kuća prati konstituciju terena koji se blago uzdiže ka začelju parcele.

Najveći stepen otvorenosti građevina dostiže na frontalnoj strani, što je kao čin opravdano i dostoјno izvedeno u kontekstu postojećih vizura: intenzivne ulične i gradske sagledivosti u užem planu, i pobrda Raške sa siluetom Đurđevih stupova u širem planu.

Monumentalna krovna terasa – vidikovac predstavlja uopšte jedan od najinteresantnijih momenata u celom delu. Njegova forma vezuje se direktno za korbizijansko nasleđe, pri čemu ovaj „prazan“ kvadrat predstavlja sastavni deo opšteg ritma „puno-prazno“, dok završetak prostorne gradacije ničim drugim do prazninom čini svojevrsnu alegoriju duboko filozofske prirode. Njegovo poreklo i funkcija,

pak, mogu se vezati za islamsku arhitekturu, u kojoj je vidikovac (najčešće u obliku kule) zastupljen i u sakralnoj i u profanoj tematici. Na dvorišnoj strani vile proteže se i jasan element tradicionalnog nasleđa – dok sat, takođe podvrgnut snažnoj stilizaciji i usklađen sa opštim duhom kuće.

Sve ovo, uz brojne otvore na fasadi, po nekoj matematičkoj formuli nesumnjivo bi ukazivalo na kuću koja je široko otvorena i visoko transparentna. Međutim, njena realna pojava ipak se oslanja na stamenu, zatvorenu kuću sa punom zidanom ogradom koja stidljivo čuva svoju intimnost od pogleda prolaznika i jasno se ograđuje od spoljašnjeg sveta.

Tako je nekim gotovo volšebnim postupkom spoljašnjost intenzivno uvučena unutar kuće, ali je u obrnutom smeru to primetno manje

izraženo.

Na delu je prisutno usitnjavanje uobičajenog autorskog modula, pri čemu se u krajnje stilizovanoj varijanti dočarava posebna dekorativnost geometrijskog porekla, nalik na arabesku. Prožimanje suprotnosti (puno-prazno, ispušteno-uvučeno, horizontalno-vertikalno, hromatsko-ahromatsko), dobro poznato u stvaralačkoj leksici Todorovića, izvršeno je na integralan, kompaktan način, pri čemu elementi nisu jasno odvojeni već su međusobno isprepletani kao da pripadaju jednom istom organskom sklopu.

Sporadično unošenje elemenata sfere, bilo u formi ulaznih stubova kružnog preseka, bilo u vidu monumentalnog gabarita – četvrtine cilindra na jednoj od ugaonih fasada objekta, potkrepljuje filozofiju dualnosti kao sveprisutni fenomen u prirodi.

2001. Kuća Tahirbegović, Novi Pazar

Princip antiteze, obogaćen još i kolorističkim tretmanom fasade, otelotvoren je vidnim oslobođanjem autorskog izraza i kompozicionim postupkom ritmizacije elemenata, pri čemu se kombinuju asocijacije na staro i novo, tradicionalno i moderno, racionalno i iracionalno.

Aplikacija plave boje, pri čemu je ona prisutna u takvoj gami da se izjednačava sa bojom stakla na kome se ogleda nebo, i potom se zajedno stapaju sa horizontom, upotrebljena je na izrazito simbolički način, potcrtavajući duhovnost, totalitet univerzuma i ljudskog života, nadu, veru i mir.

Belo i plavo u postojećoj kombinaciji, kao alegorije „bele“ i „plave“ svetlosti, stvaraju efekat kao da kuća lebdi poput bajkolikog

„čardaka ni na nebu ni na zemlji“. Pri tome je kolorit u opštoj kompoziciji upotrebljen kao organsko, dubinsko sredstvo neodvojivo od forme, a ne kao površinski farbani tretman volumena.

Kao upečatljiv gradivni element na eksterijeru ističe se zidana „Γ“ konstrukcija ramovskog karaktera. Lako proistekla iz modernističkog vokabulara u ovom kontekstu ona nosi snažno značenje kontrafora i tako sadrži daleku asocijaciju na prepoznatljive gotičko-islamske objekte.

Međutim, njegova estetsko-idejna uloga je mnogo kompleksnija. Međaš između kubnog i sfernog, ili bolje reći pomiritelj ova dva principa i uopšte svake dve suprotnosti

u prirodi, ovaj svojevrsni prostorni „brisač“ kao da obilazi po radijsu prednje polovine objekta ispisujući uvek iznova krug na mesto kvadrata, i kvadrat na mesto kruga. U celini, *spiritus* kojim objekat zrači ukazuje na kracatost u energetskom smislu, bogatstvo prostornih simbola, isprepleteni protok civilizacije i njenih kultura.

Uz sve to u svakom kadru građevine utkan je autorski nagon za eksperimentisanjem, avanturistički i ekspresivan a istovremeno koncizan i britak, savršeno miran a ipak na momente prodoran i dramatičan. Tako, pojedini elementi iz ovog bogatog fonda biće samostalno i brižljivo razrađivani već na prvim narednim delima arhitekata Ercegovac – Todorović.

2001. Kuća Tahirbegović

Analogije sa kućom Jevrosimović čitaju se mnogo više u eksterijeru novopazarske vile. To je prevashodno održivo u domenu postupaka oblikovanja, budući da su povodi i ciljevi imali potpuno drugačiji smisao, ulogu i namenu.

Funkcionalna podela po etažama je takođe gotovo identična. Prizemlje je tako koncipirano kao reprezentativni prostor sa salonom, trpezarijom i kuhinjom, mokrim čvorom i garderobama, pri čemu dnevni boravak sa ulične strane i trpezarija sa dvorišne izlaze na prostrane terase.

Sprat, kao „miran deo kuće”, sadrži spavaće sobe, dok treća, potkrovna etaža nosi dvojak namenski karakter: kao gostinski sprat (gostinska soba sa velikim kupatilom i čajnom kuhinjom) odnosno kao prostor namenjen za slobodne aktivnosti vlasnika.

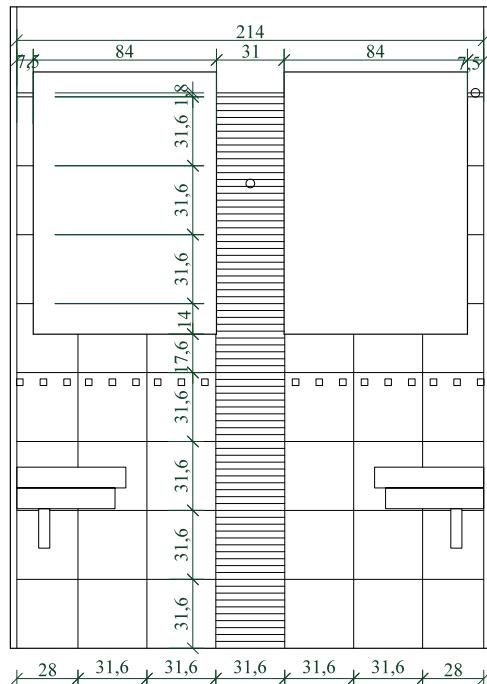
2001. Kuća Tahirbegović,
pogled iz dnevног boravka na galeriju

Kamin kao stožer porodičnog života, potenciran iz svih vizura etaža u kojima je izведен (prizemlje, potkrovljje), osmišljen je i izvajan sa velikom pažnjom, potencirajući svoj koncept „otvorenog ognjišta“. Unikatno su dizajnirana i sva vrata u kući. Sve ovo, uz znatno svedeniju paletu boja na pokretnom mobilijaru u kojoj preovladavaju topli bež i drap tonovi, samo su neke od informacija koje stičemo pri prvom susretu sa enterijerom. Alternacija kamena i drveta na podu dnevne sobe, oštih i zaobljenih linija i oblika, glatkih i rustičnih tekstura mobilijara, svedoče o odanosti kontrastu i u unutrašnjosti kuće.

Materijali visoke tehnologije (staklo, inoks, visoko-polirani mermer) u obradi i opremi enterijera upotrebljeni su tako da deluju na osavremenjavanje prostornog izraza ali ne i na neprikosnovenost topline doma. U prostoru su prisutni i specifični elementi „turskog hedonizma“, posebno minderluk u dnevnom boravku koji je koncipiran kao medijum preko koga se unutrašnjost povezuje sa spoljašnjošću – dvorištem, okućnicom i pejzažom.

Uvođenje pokretnih pregrada (kliznih vrata) u prizemlju, pored toga što predstavlja karakterističan element autorskog vokabulara, jeste i direktna asocijacija na skrivene pregrade u islamskim kućama. Na kraju, sadržaji kakvi su sprat namenjen ženama i deci, i amam u potkovlju, zaokružuju zadovoljenje specifičnijih potreba i običaja vlasnika.

2001. Kuća Tahirbegović,
izgled 4, dečijeg kupatila

2001. Kuća Tahirbegović,
dnevni boravak

Kuća Tahirbegović je delo koje najbolje reflektuje ercegovac – todorovićevo kosmpolitizam, afinitete prema multikulturalnosti, eruditivnost, očekivanje od arhitekture da zadovolji neke više zahteve osim uspele likovnosti i funkcije prostora.

Osim pukog uživanja u čarima prostora ona, kroz bogati fond simbola i astralnih konotacija, nudi neke više duhovno-intelektualne impresije.

Ona odslikava i autorsku spremnost za eksperimentisanje, lakoću snalaženja na novom, nepoznatom „terenu”, kreativnost u iznalaženju rešenja ne kao pasivnih, eklektičkih postupaka već kao autentičnih asocijativno-stilizovanih interpretacija.

Oštro iskočivši kako iz svoje najbliže okoline (niz rezidencijalnih objekata novijeg porekla koji su realizovani sa nametljivim, eklektičkim i neautorskim pristupom), tako i iz ukupnog novijeg fonda novopazarskog graditeljstva, razumljivo je što je ova građevina izazvala u svojoj sredini snažan „šamar građanskog ukusa”.

No, iako su stanovnici ovog grada i poznanici vlasnika reagovali sa čuđenjem ili čak burno i revoltirano, vlasnici, svesni vrednosti i dometa svog objekta i uopšte značaja „kreativnog talasanja u provincijalnoj sredini”, se nisu mnogo obazirali.

2001. Kuća Tahirbegović,
dnevni boravak i trpezarija

Poslovi na izgradnji kuće u Novom Pazaru odvijali su se intenzivno, na zadovoljstvo obe strane, tokom 2000 - 2001. godine, nakon čega su urodili proširivanjem angažmana autora u istom gradu. Prvi među ovim poduhvatima naručen je zapravo još 2000. godine i odnosio se na enterijersko uređenje butika „Focus“. Odabrani „hi-tech“ vokabular, kao tada vodeći enterijerski trend bio je u skladu sa tematikom zadatka (mode kao fenomena izuzetno osetljivog na vreme i vezanog isključivo za sadašnji trenutak) i idejom za stvaranjem prestižnog gradskog brenda.

U formiranju atmosfere dominantna uloga je poverena rasveti. lako je prostor osmišljen autorski celovito, dakle u total-dizajnu, pojedini momenti te intervencije privlače neobičnu pažnju – oni poput konstrukcije gelendera, tavaničnih rasvetnih kompozicija ili uslužnih stolova za prodavce. Obilata upotreba inoksa rezultuje specifičnim „ledećim dahom“ prostora uz neskrivenu glamuroznost i modernost.

2001. Butik "Focus", Novi Pazar

Čim je rezidencija Tahirbegović bila sagrađena, autori su prionuli na naredni krupan poduhvat za istog investitora – izgradnju poslovnog hotela „Tadž“ (2002 - 2003).

Naime, na terenu je već postojao niz razbacanih objekata (samoposluga, kafana i kompleks trgovačkih kancelarija), sukcesivno i neplanski građenih tokom novijeg vremena, i njih je prema projektnom zadatku trebalo minimalnim dogradnjama uobličiti u jedinstvenu funkcionalno-estetsku celinu hotelske namene.

Tako je stvoreno zdanje novog gradskog hotela sa četiri zvezdice koje odgovara evropskim standardima usluge, a u konceptu svog unutrašnjeg oblikovanja predstavlja prototip „boutique“ hotela. Ovaj prestižan uslužni objekat ubrzo je postao centar društvenog života vodećih kulturnih, političkih i privrednih gradskih krugova, i mesto za odsedanje svih uglednijih gostiju.

Enterijer hotela rešen je u izrazito modernom vokabularu, uz kombinaciju pokretnog mobilijara u retro stilu 1960-tih godina – ove reminiscencije na istorijsko u kontekstu opšteg izraza daju neophodnu romantiku, originalnost i jedan poseban šarm prostoru.

Prostorne jedinice javnog karaktera (recepција, holovi, banket-sale, restoran, internet kafe) imaju jasno definisano namenu, ali ih povezuje ujednačen stilski tretman. Sobe i kupatila predstavljaju komforne prostorne celine, uređene u nešto slobodnijem stilu. Pastelni kolorit i glatka teksturalnost, prisutni na dominantnom korpusu nameštaja i opreme javnih prostorija, sučeljeni su sa potpuno drugačijim modelima koji postoje na zidovima: sa jakim bojama i rustičnim površinskim

partijama. Pogled na sačuvanu projektну dokumentaciju govori još rečitije o autorskoj viziji – prvobitna ideja je bila da čitav prostor javnog dela hotela bude podvrgnut linijskom kompozicionom uređenju, u dramatičnim susretima i prožimanjima vertikala i horizontala, najrazličitije obrade, voluminoznosti, boje, svetlosnih efekata i materijalizacije.

Ustupak u realizovanom rešenju učinjen je ponajviše u domenu poda, pri čemu je konačan izbor poveren monohromatskom itisonu potpuno neutralnog tona. No, kao izvesna nadoknada uvedeno je izvesno hromatsko „pojačanje“ na oblogama zidova, i tako postojeći kontrast u strogom „jin-jang“-ovskom karakteru preovlađuje u stvaranju likovne atmosfere.

2002. Hotel "Tadž", Novi Pazar, ulaz u hotel

2002. Hotel "Tadž", recepcija

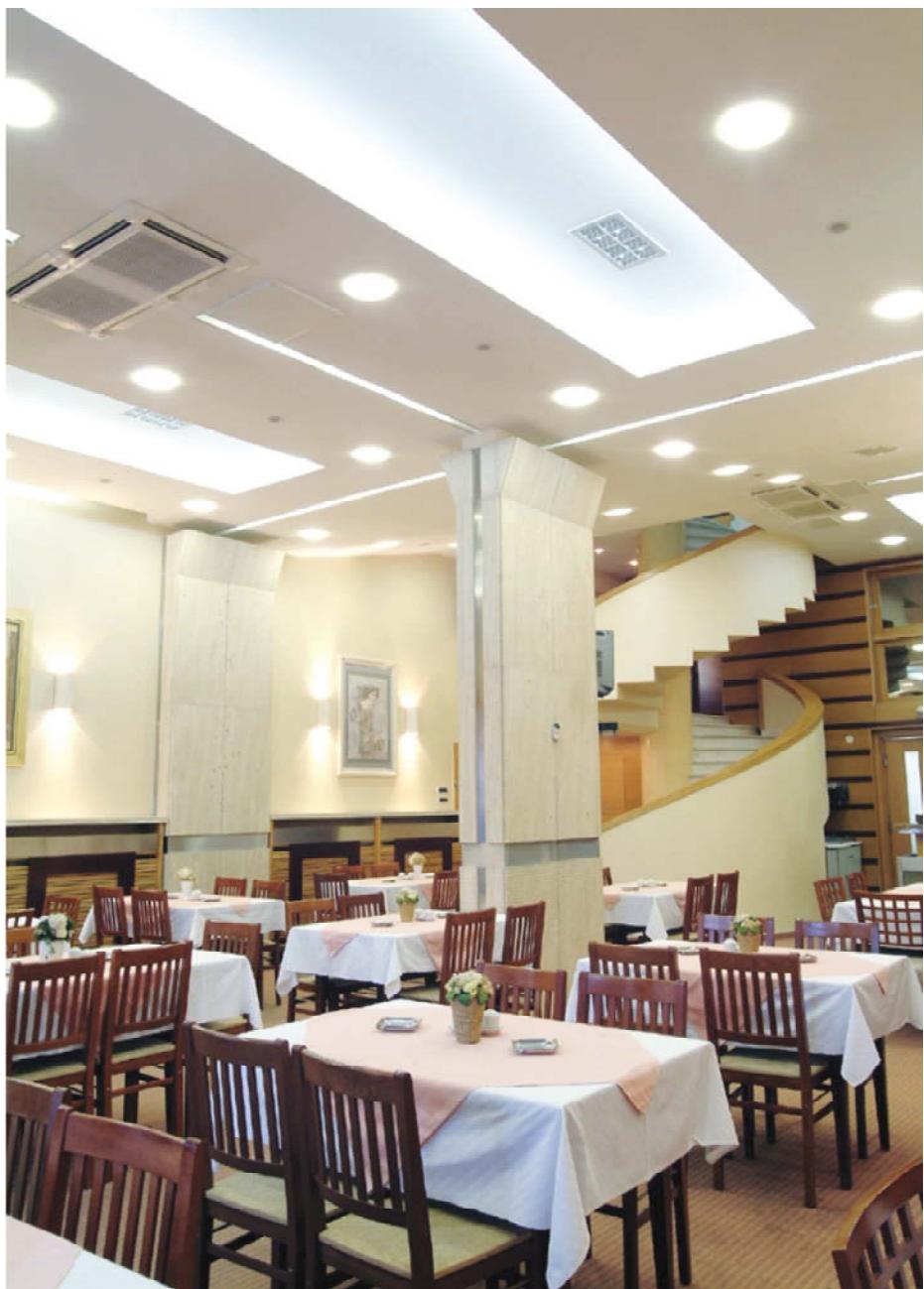
2002. Hotel "Tadž", prijemni pult

Paleta materijala je prirodnog porekla (drvo, kamen, tekstil, staklo), sa naglašenim toplim tonom i teksturom, i brižljivo inkorporiranom rasvetom. Prostor se doživljava sekvenčijalno, po „kadrovima”, pri čemu se izdvaja nekoliko dominantnih i međusobno nezavisnih vizura. Svaka od njih je likovno i kompoziciono zaokružena, podražavajući isti motiv ali u aspektu „varijacije na temu”. Zbog toga ambijent deluje ekspresivno, krcato u estetskim i značenjskim senzacijama, toplo i prisno u izrazu.

Čitav enterijerski postupak najavljen je još u monumentalnom ulaznom korpusu hotela – hodniku, koji od natkrivenog ulaza i parkinga hotela vodi do ulaza u recepciju i u restoran. Njegovo op-artističko kompoziciono ustrojstvo, upotreba drveta kao neuobičajene obloge za ovaj element eksterijera, rasvetna kompozicija, i opšta iluzivnost u efektu i doživljaju, sublimiraju u malom koncept onoga što nas čeka unutar hotela. Poruke koje ovo delo emituje kod posetioца jesu nepriksnovenost udobnosti i intimnosti, i užitak u prostoru (a ne samo u usluzi smeštaja i odmoru).

2002. Hotel "Tadž", restoran

Naredno ostvarenje vezalo se za 2003. godinu i predstavljalo je projekat rekonstrukcije stare robne kuće sa samoposlugom u centru grada i njihovom adaptacijom u tržni centar sa nizom lokala, od kojih je jedan poneo i detaljan enterijerski dizajn iz ruku arhitekata Ercegovac -Todorović - kafić „Silver”.

Iako je autore posao tek indirektno doveo do njega, ovaj kafe se razaznaje kao jedno od njihovih najuspelijih enterijerskih rešenja „u malom”. Celokupan njegov dizajn, od unutrašnje arhitekture preko kompletne paleta nameštaja do najsitnijih detalja, rađen je po unikatnim načrtima arhitekata, pri čemu je „materijalizacija po meri” sprovedena u jednoj radionici u Istanbulu – ovaj čin jasno govori o vanrednoj posvećenosti autora poslu ali i o svesti i razumevanju investitora.

Prostor kafea odlikuje izuzetna jasnoća u stilskoj i idejno-asocijativnoj konцепцији: „hi-tech” i motiv podmornice potpuno određuju delo i upotrebljeni su sa logičnim razlogom

– potencirajući talas modernizacije Novog Pazara kao skučenog, tesnog, haotičnog i neuređenog grada. Ideja podvodne krstarice može se interpretirati u najslobodnijem vidu: od broda koji plovi zvezdastom dolinom reka u kojoj je iznikao ovaj grad, do cyber kapsule za utočište od „mahale” prisutne na kopnu.

Pri svemu tome fikcija autora je izrazito ekstravagantna i nadrealistička, a ciljevi krajnje hrabri i smeli: novo mesto za dnevne i noćne izlaska Novopazaraca, kao nov „šamar građanskog ukusu” učmale sredine, poziva na komešanje, bunt, reakcionarnost i progres u svakom smislu, ne nametajući pri tome konkretni model delovanja već samo upotrebu maštice i savremene, budućnosti okrenute svesti.

Enterijer kafea „Silver” proklamuje i jedan svojevrstan, nematerijalni pristup formi, pri čemu svetlost trijumfuje u svojoj obznani i ulozi, i data je u najbrojnijim duelitetima: hladnotoplo, prigušeno-jarko, linijsko-tačkasto, difuzno-koncentrisano.

Horizontalne i vertikalne svetlosne putanje protežu se duž čitavog prostora, izviru, prepliću se i uviru u nepoznato, sublimirajući univerzalnu ideju o postojanju i protoku istorije, civilizacije, kosmosa. Gotovo da se ni jedan element ne može naći sloboden – sve je podvrgnuto principu kontrasta i smišljene ritmičke igre. Naime, glavni ritam prostoru daje sukcesivno ponavljanje enterijerskih

elemenata sa jedne strane kafea – stolova i poprečnih rebara, dok je kontrast, oličen prevashodno u istovremenoj upotrebi asimetrije i simetrije, prisutan u komponovanju total prostora.

Druga strana kafea poseduje ne skupinu lakin i uzastopnih elemenata, već samo jedan, monolitni i težak – šank. Tonsko sazvučje prostora je u svom krajnjem efektu crno-belo, dok se prisustvo drugih boja uočava tek brižljivijim posmatranjem određenih prostornih sekvenci – upravo po tom principu ovo delo nosi snažan filmsko-scenski izraz, kao derivat nekadašnjeg profesionalnog angažovanja autora.

Stilizacija filmske trake skriveno je naznačena i u formalnoj obradi zid-plafon obloga, pri čemu snažno modelovani okulusi predstavljaju „rupe” odnosno prodore prošlosti u blistavi svet priběžišta – sadašnjeg trenutka. Ova futuristička ideja, dobro poznata iz sveta filma i literature, materijalizovana je najsavremenijim materijalima (inoks, staklo, visoko polirani granit, bajcovano drvo wenge game) i snabdevena kompletnim assortimanom nameštaja originalnog ercegovac – todrorovićevskog dizajna u kome se posebno ističu stolice i fotelje.

Imidž sa gesmom prepoznatljivosti i opšte markantnosti kojima pleni prostor kafea bio je zaslužan što je njegovo ime pripalo i celom tržnom centru u kome se nalazio („Silver

2004. Tržni centar i kafe "Silver", Novi Pazar

center"). Ovaj poduhvat, postavljen na udarnoj gradskoj lokaciji i namenjen najširoj javnosti, trijumfalno je zaokružio rad autorskog para Ercegovac – Todorović u Novom Pazaru i njihov doprinos u tokovima ubrzane modernizacije u ovom glavnom sandžačkom gradu.

Za grad burne i bogate prošlosti, multietničkog i multikulturnog karaktera, mesto gde se susreću Istok i Zapad, kao jedini prihvatljivi jezik arhitekti Ercegovac – Todorović su ponudili pomiriteljsko i univerzalno, savremeno i moderno, atipično i neponovljivo.

Tako su nastala dela snažnog, autorskog identiteta, bez kompromisa na uštrb modernosti, koja odvažno stope u prostoru i vremenu predstavljajući dostoje način razmišljanja autora, već i prizeljkivanu satisfakciju u oslanjanju na lično, nekonvencionalno i harizmatično. Tako je praćenje i dublje sagledavanje potonjeg rada Jelene Ercegovac Todorović i Svetislava Todorovića neraskidivo povezano sa sveštu o ovim delima i njihovim osobenostima.

Ono što su ovi autori podarili ovoj sredini, mereno na umetničko-kvalitativnoj skali, predstavlja najviše domete arhitektonskog stvaralaštva zabeležene u tom trenutku na datoј lokaciji, ali će se njihove precizne vrednosti, ponajviše odražene u karakteru

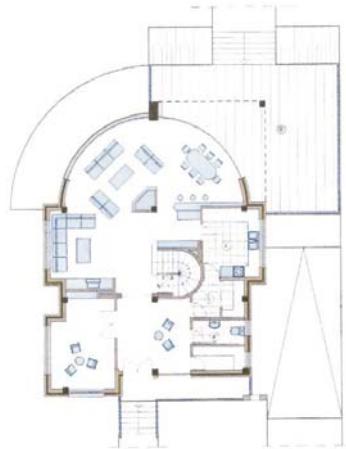
i širini njihovih uticajnih sila, moći kristalisati tek za nekoliko decenija. Međutim, ono što je moguće precizno uočiti i definisati, a što predstavlja još jedan umetnički fenomen svoje vrste, jeste određenje šta i koliko toga je novopazarska epizoda donela u kreativni mundus autorskog para Ercegovac – Todorović.

Distanciranje od poznate sredine i mainstream tokova, uobičajenih investitorskih zahteva i proverenog građanskog ukusa, donelo je ne samo neophodno osveženje u vokabular i sam način razmišljanja autora, već i prizeljkivanu satisfakciju u oslanjanju na lično, nekonvencionalno i harizmatično. Tako je praćenje i dublje sagledavanje potonjeg rada Jelene Ercegovac Todorović i Svetislava Todorovića neraskidivo povezano sa sveštu o ovim delima i njihovim osobenostima.

Paralelno sa poslovima za novopazarsku sredinu odvijali su se i oni namenjeni beogradskom ambijentu i tržištu. Ubrzo pošto je urađen idejni projekat za Tahirbegovićevu vilu, usledio je još jedan total-dizajn projekat, namenjen najelitnijem delu prestonice, Dedinju.

2004. Kafe "Silver"

Kuća za porodicu Grbić projektovana je tokom 2000. godine i u svojoj suštini odražava vraćanje beogradskoj Moderni i nastavak istraživanja u tom pogledu. Idejni projekat je, shodno želji investitora, rađen u dve varijante kako bi se došlo do zadovoljavajućeg rešenja. Međutim, investitor je odlučio da objekat realizuje po projektima drugog arhitekta koji su po svom kompromisnom karakteru više zadovoljavali njegove potrebe i ukus. Tako, razmatranje ovog dela treba temeljiti na tek fragmentarno očuvanoj projektnoj dokumentaciji, kao i građi koja je sačuvana zahvaljujući publikovanju.

Koliko god kuća Grbić imala sličnosti u detaljima sa kućom Tahirbegović, među njima postoje nepremostive razlike i to pre svega u organizaciji prostora, rešenju funkcije i odnosu prema spoljašnjosti. Miremih volumena i uopšte forme, dedinska rezidencija insistira na eleganciji i otmenosti. Kružni prozor monumentalnih razmera u prvoj varijanti projekta za porodicu Grbić planiran je na spratu, a u drugom, konačnom rešenju smešten pored ulaza u prizmlju – gde mu je

i nekada, u istoriji, bilo mesto. On predstavlja najjači derivat istorijske Moderne i tako potencira svoje stilsko poreklo. Osim njega sve ostalo je podređeno ličnoj viziji i nadogradnji autora. Upadljivo je rešenje odnosa objekta prema okolini: sa sve četiri strane kuće unutrašnjost je povezana sa spoljašnjim prostorom preko brojnih terasa i balkona, dok zadnji deo potpuno impresionira svojim konceptom: grandiozni aneks polukružnog preseka preko svojih širokih staklenih platana briše svaku prostornu granicu i pretače prostor dnevnog boravka i trpezarije u veliku baštu. Pored toga, arhitektonska zamisao je obuhvatila i dvorišni prostor, organizujući tu površinu kao svojevrsnu polu-zatvorenu galeriju koja se kao nalik na renesansne koridore nadovezuje na kuću, obrubljujući zadnje dvorište i formirajući atrijum u sredini.

Fasada kuće isprva je predlagana sa materijalizacijom u monohromatskoj gami granitne keramike, da bi se na kraju

kristalisalo rešenje u pikovano-štokovanom kamenu. Znatna upotreba inoksa na ulaznoj stepenišnoj partiji, ogradama terasa i balkona, kao hladan princip savremenog porekla pruža antitezu toplijoj gami fasadne obloge koja svoje konceptualno poreklo duguje međuratnoj Moderni. Poštovan je karakterističan kvadratni raster zidnih platana, dok je u kompoziciji metalnih partiјa prisutan najjednostavniji linijski motiv brižljivo razrađenih proporcija kao jasan antidekorativistički postupak. Ravan krov (odnosno skriveni kosi krov koji se notira tek iz zadnjeg dvorišta) bez krovne terase, kao opredeljenje za petu fasadu, uz opšti kubistički koncept forme kuće, asocira na Adolfa Losa i njegove „kuće-kutije”, ili pak nešto kasniju pojavu češkog kubizma. Međutim, unutar svog osnovnog kubusa prostor je razuđen brojnim „šupljinama” – terasama i otvorima. Otklon od „već viđenog” u istoriji definitivno dokazuje zadnji deo kuće, kako svojom idejnošću tako i formom i materijalizacijom.

2000. Kuća Grbić, Beograd, projekat

Organizacija unutrašnjeg prostora zasnovana je na jednostavnom i efektnom rešenju. Centralnu tačku osnove predstavlja stepenišni trakt spiralne forme. Oko njega je u nivou prizemlja raspoređen prostor zasnovan na velikoj transparentnosti i širini, u kome su sadržajne jedinice diferencirane minimalnom količinom pregradnih zidova. Prizemnu etažu karakteriše prevashodno reprezentativna namena koja korespondira sa aktivnim društvenim životom ukućana – prostor za prijem i sedenje pri ulaznom delu, kabinet za sastanke, javni dnevni boravak i monumentalni salon sa kaminom povezan sa trpezarijom i prostranom kuhinjom. Salon sa trpezarijom koncipiran je kao jedinstven prostor koji zauzima čitavu površinu aneksa. Konkavnom formom staklenog zida anulirano je svako određenje prostora o pripadnosti spoljašnjosti ili unutrašnjosti, i ostvaren je njegov nesmetani protok kao najdublje, suštinsko značenje. Sprat je rezervisan za

spavaće sobe ukućana i gostiju, pri čemu svaka od ovih odaja ima izlaz na sopstvenu terasu.

Nakon novopazarske epizode u stvaralaštvu arhitekata Ercegovac – Todorović, koja je značila novi talas kreativnosti, oslobođanje jezika, dublje zadiranje u „traženje sebe“, energija i vera koje su autori uložili u dedinjski projekat bile su poletne, iskrene i snažne.

Prirodno, i razočarenje usled sloma njihovih ideja bilo je veliko. No, kako to biva kod svake krupne i vredne ideje, ona je sama pronašla put do svog otelotvorenenja. U trenutku kada je postalo potpuno jasno da porodica Grbić odustaje od ponuđenog rešenja, slučajnim razvojem okolnosti našao je investitor koji je oduševljeno prihvatio ovu ideju. Da ironija bude veća, lokacija za gradnju pokazala se još pogodnijom za ovakav koncept objekta, i on se uskoro „rascvetao“ po prostranoj parceli jedne živopisne senjačke padine.

Projekat za kuću Bogdanović na Senjaku započet je krajem 2002. i završen do sredine 2003. godine. Objekat je zatim izgrađen u rekordnom roku, do 2004. godine.

U svom konceptu on nosi inkorporirano rešenje za kuću Grbić, ali je ono pre svega prilagođeno konstituciji terena, a zatim idejno razrađeno i organizaciono unapređeno, i tako dovedeno do funkcionalnog i estetskog savršenstva. Sličnosti između ova dva dela zasnivaju se na koncepciji kako pročelja (terase, ulazna partija, veliki kružni prozor) tako i zadnje fasade sa monumentalnim aneksom polukružnog preseka.

Sa druge strane, odmah upadaju u oči i međusobne razlike. One najvećim delom proizilaze iz radikalno drugačijih karaktera parcela: jedinstven volumen objekta sada je jasno raščlanjen na dva elementa (kubus i polu-cilindar), uvedena je krovna terasa-vidikovac, umesto kvadratnog fasadnog rastera prisutna je obrada pikovanim kamenom sa horizontalnim kanelurama, ograde su umesto potpuno transparentnih zidane a na „dobošu“ kuće sada ima znatno manje stakla. Jednostavno rečeno: ono što je kod kuće Grbić trebalo da bude potpuno transparentno, ovde je preinačeno u smenu punog i praznog, a ono što je trebalo da deluje svojom koherentnošću i solidnošću sada još efektnije impresionira sintezom dualiteta.

2003. Kuća Bogdanović, Beograd, ulična fasada

Eksterijer objekta zasniva se na složenom kompozicionom sistemu. U suštini, kroz njega su prisutna dva lica kuće, jedno kao frontalna ulična pojava, a drugo kao scena na začelju. U njihovom zajedničkom postojanju sublimirana je filozofija stila življenja čoveka današnjice, odnosno izrečeno je originalno autorsko viđenje savremene

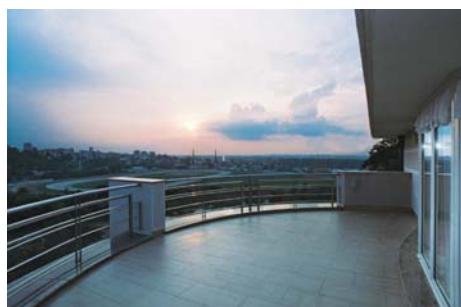
ljudske egzistencije na najvišem nivou. Pročelje kuće koncipirano je kao urbani gest svestan vremena u kome nastaje. Svojim arhitektonskim konceptom i razmerama ona pruža adekvatan završetak postojeće ulice kao uobličene urbane strukture, i najavljuje početak padine kao radikalno drugačijeg, slobodnog prostora. Veliki kružni prozor kao

prepoznatljivo obeležje građanske arhitekture epohe Moderne, ukazuje na namenu autora za nastavkom, ili bolje rečeno savremenom razradom tradicije. U kontekstu položaja građevine, rezidencijalne ambijentalne celine Senjaka sa vilama sagrađenim u periodu između dva svetska rata, ovaj postupak je potpuno logičan i opravdan.

2003. Kuća Bogdanović, dvorišna fasada

Ulagana partija je formirana u obliku isturenog volumena, dok je sam portal dat u ravni osnovnog kubusa kuće. U opštoj kompoziciji ulične fasade vladaju besprekorna proporcionalnost, promišljenost i red, ali i vidna asimetrija.

Odustajanje od svakog prostornog ograničenja najvidljivije je u tome što se platno čeone fasade kompoziciono ne prekida na njenim uglovima već se nastavlja na bočnim fasadama: tako se prozor, terasa i ograda balkona postavljenih na uglu nastavljaju, produžuju iza ugla, a umesto zida izveden je par vitkih stubova koji prosečaju ali ne prekidaju ritam fasadne plohe.

Svi ovi elementi formiraju razuđen sistem zidne plastike koja obavija kubus kuće. Za razliku od toga, zadnji deo zdanja oblikovan je kao jedinstven, krupan polucilindrični volumen. Simetrija koja prirodno potiče iz geometrije primarne forme razbijena je uvođenjem terasa na jednoj strani.

Ovaj volumen tretiran je kao transparentna opna koja u svom radijusu „guta“ čitav postojeći horizont.

Njegova orijentacija prema padini i prirodi, i njegova pojava u okruženju kao monumentalne zaobljene transparentne forme koja stremi u vis, simbolično označavaju ideju čovekove okrenutosti i integracije sa prirodom, sa onim što on zapravo jeste.

U koloritskom smislu na fasadi su prisutna dva tona, zapravo dve nijanske bež, aplikovane u toploj pikovanoj tehnici obrade kamena. Pri tome, tamniji nijansi je na prednjoj i bočnim fasadama povereno definisanje uvučenih masa, dok na zadnjoj strani taj princip biva potpuno preinačen. Ulogu diskretnog markera, izvodnice, igraju linije u beloj boji, koje naglašavaju elemente kompozicije.

Paleta materijala, tonova, tekstura i geometrijskog bogatstva fasade upotpunjena je prohromskim elementima koji se još jednom obraćaju istorijskom nasleđu, evocirajući dobro poznate secesijske aplikacije od

kovanog gvožđa ali u geometrijskom slogu savremene materijalizacije i obrade. Razuđenost kompozicije fasada pomiruje i ujednačuje masivan završni venac koji zapravo krije kosi četvoroslivni krov.

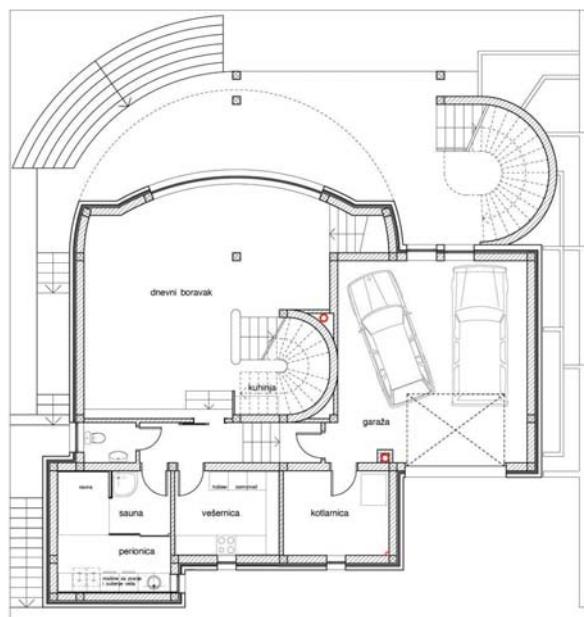
Krug i kubus, puno i prazno, samostalno i udvojeno, masivno i lako, jesu principi po kojima je uopšte komponovan eksterijer kuće.

Oni pripadaju načelu kontrasta kao sveprisutne pojave u prirodi i čoveku. Kompoziciju koja je oformljena na objektu zaokružuje ograda kuće izvedena u kombinaciji zidanih i prohromskih elemenata,

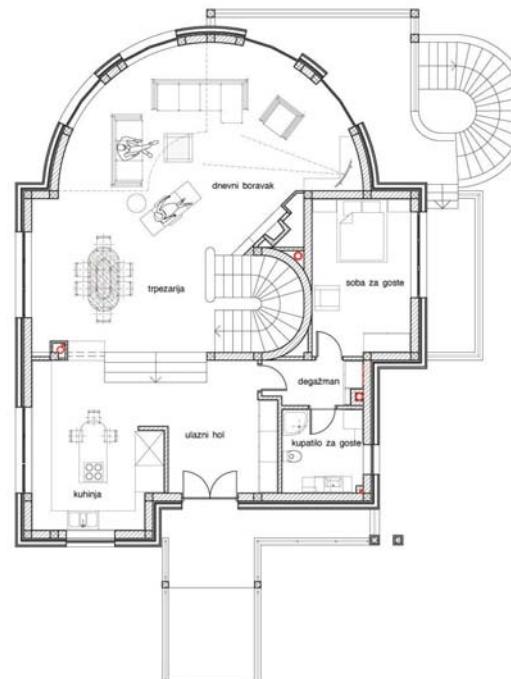
koja pored linijskih nosi i motiv kruga. Ovaj značajan likovni i oblikovni korpus zdanja ističe se vrhunskom zanatskom obradom i poseduje kompoziciju u geometrijskoj apstrakciji Ar deko porekla.

Oduženje Ar dekou kao ličnom afinitetu autora inače je vrlo prisutan momenat u njihovom ukupnom stvaralaštvu. Bilo kao inspirativno polazište, bilo kao krajnji rezultat koji neskriveno interpretira majstore Ar dekoa, ovaj stil je prisutan u svesti autorskog para Ercegovac – Todorović kao ideja kroz koju je moguće povezivati istoriju i današnjicu, modernu i savremenu arhitekturu.

**Kuća Bogdanović,
osnova suterena**

**Kuća Bogdanović,
osnova prizemlja**

Kuća je u osnovi približno kvadratnog oblika. Prostor je podeljen na četiri etaže. Najniža etaža je zbog izrazitog nagiba terena diferencirana na dva nivoa, pri čemu onaj na višoj koti (u prednjem delu kuće) sadrži servisne i tehničke prostorije, a niži ima namenu neformalnog dnevnog boravka odnosno vinarije, i snabdeven je direktnim pristupom prostranom uređenom dvorištu kuće. *Piano nobile* je smešten na drugoj etaži koja predstavlja pristupni nivo sa ulice. Prvi sprat predstavlja privatnu zonu sa spavaćim sobama i toaletima. Poslednja, potkrovna etaža je znatno manje površine (budući da se na drugom delu prostire velika krovna terasa

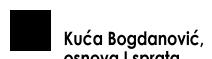
koja omogućava boravak na otvorenom uz impresivne vizure) i predstavlja dečiji dnevni boravak za rad i igru.

Kuća je sa ulicom, odnosno uličnom kapijom, povezana mostićem-pasareлом, kojom se kao konstruktivnim odgovorom na postojeći deo terena unosi i snažno psihološko-simboličko značenje. Prizemlje predstavlja i najzanimljiviji nivo vile. Sačinjava ga jedinstven prostor namenjen dnevnim aktivnostima.

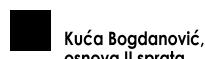
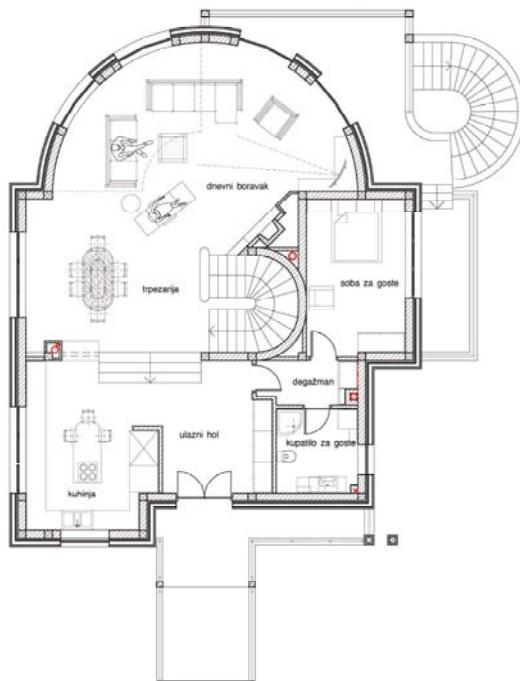
Različitim elementima on je diferenciran na ulazni deo (sa garderoberom i toaletom), kuhinju, trpezariju i dnevni boravak.

Funkcionalno-organizaciona formula je sada vidno drugačija od svoje dedinske prethodnice. Umesto da se jedinice raspoređuju centralno i nose sitnije proporcije, one su u krupnom modulu nанизane po dužini odnosno dubini etaže, potencirajući longitudinalnu osovinu kao pravac kretanja i uopšte glavno ustrojstvo prostorne kompozicije.

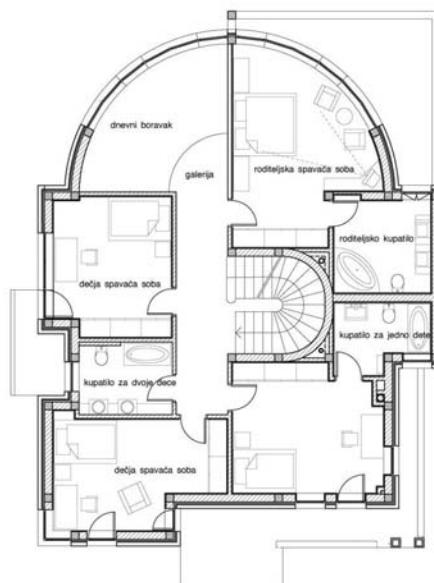
Ovaj postupak, kojim je postignuta galantna protočnost prostora, sasvim je razumljiv u kontekstu orientacije kuće i insistiranja na upеčatljivim vizurama koje se sa dvoriшne strane pružaju na grad i okolinu.

Kuća Bogdanović
osnova I sprata

Kuća Bogdanović,
osnova II sprata

2004. Kuća Bogdanović,
ulazni hol i kuhinja

2004. Kuća Bogdanović,
pogled na galeriju i
"zvezdano nebo"

Pri svemu tome, ulazni deo i kuhinja su za nekoliko stepenika podignuti u odnosu na trpezariju i dnevni boravak, što ne remeti vizuelnu celovitost sveukupnog prostora ali potcrtava tematsku podelu i uvodi nephodnu živost u ambijent.

Kuhinja, smeštena odmah levo od ulaznih vrata, nosi svedenu formu sa ugradnim delovima i materijalizacijom koja se uklapa u opšti sistem materijalizacije prizemne etaže. Koncipovana je kao „ostrvska”, sa koloritski dominantnim wenge stolom u središtu.

Ova crna kocka je nekom posebnom vezom upućena na veliki okulus koji emituje obilje svetlosti, pri čemu ove dve totalne suprotnosti korespondiraju i plene simboličkim značenjima: krug kao alegorija beskrajnosti, promenljivosti i nebeske mudrosti, kocka sa svojom stamenošću i konstantnošću kao atribut prizemnog materijalnog principa. Dnevni boravak, smešten u polu-dobošu, poseduje dvostruku visinu (oko 6,50 m) naglašenu uskim trakastim prozorima, koji

je kao takav žižna, kulminaciona tačka cele kuće. Hodnik gornjeg sprata završava se polukružnim balkonom koji dozvoljava širok vidik iz intimne zone spavačih soba ka javnom, prizemnom nivou, i istovremeno potpuno diskretan pogled u obrnutom smeru.

Postojanje galerije odnosno dvostrukе visine dnevног boravka jeste još jedna novina u odnosu na kuću Grbić, i njeno poreklo se vezuje za prvi total-dizajn poduhvat – kuću Jevrosimović. Svetlost koja gotovo difuzno dopire iz trakastih prozora stvara utisak da dnevni boravak lebdi nad okolnim spoljašnjim terenom, i ovaj postupak još jednom povezuje senjačku i voždovačku kuću.

Sličan utisak dočaran je u kuhinji i trpezariji lebdećim tavanicama sa skrivenim veštačkim osvetljenjem. Pored snažne vizuelne veze koju ostvaruje dnevni boravak sa spoljašnjоšću – dvorištem, okolinom i udaljenim pejzažom, on je jednom svojom stranom i fizički povezan sa istim – preko terase koja, dalje, vitkim uvijenim stepeništem silazi u prostor dvorišta.

2004. Kuća Bogdanović, dnevni boravak

2004. Kuća Bogdanović, kuhinja

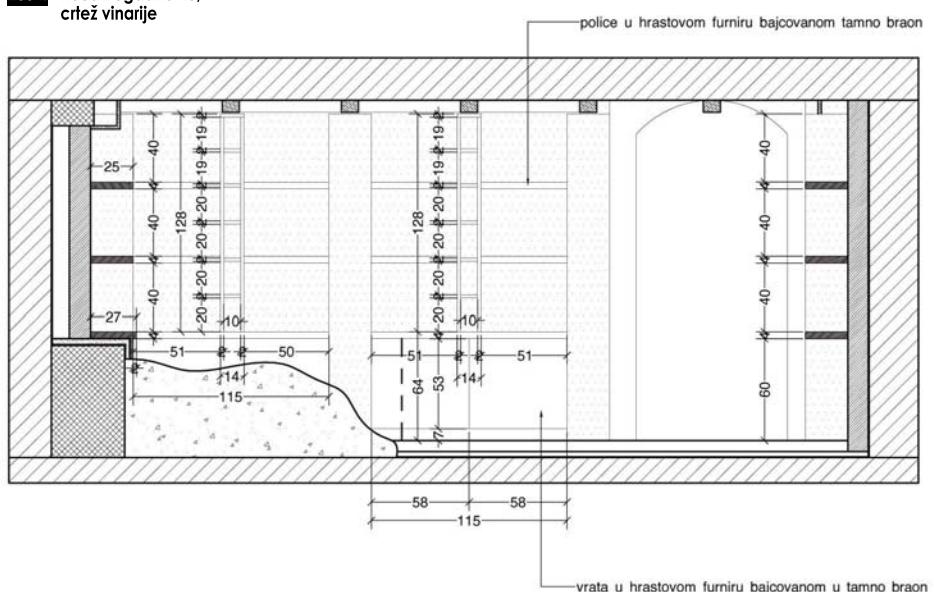
Odmah po ulasku u kuću posetilac stiče utisak o veličini prostora, i pri tome prostor izgleda veći no što zapravo jeste i snažno deluje upravo tom svojom veličinom. Načelo minimuma prostorne podele i insistiranje na efektu prostornosti i širine, kao zapravo karakteristični postupci u stvaralaštву arhitekata Ercegovac – Todorović, do svog punog izraza došli su upravo u ovoj kući. Slično je i sa tretmanom svetlosti, kako prirodne (mnogobrojni prozorski otvori) tako i veštačke, koja je direktno u funkciji isticanja totaliteta prostora i posebne atmosfere. Monohromatskim zidovima boje peska i profilacijom tavanice po principima primarne geometrije negira se površina a u prvi plan dovodi forma - nema površinskog „ukrašavanja“ prostora i sva snaga izraza dodeljena je obliku. Enterijer je stoga izuzetno

voluminozan, arhitektoničan, što kao odlika krasiti sva total dizajn ostvarenja autora. Kolorit unutrašnjosti kuće je sveden i topao, i obuhvata različite nijanske bele, žute, bež, do boje zemlje, a uz opštu svedenu liniju enterijerske opreme i mobilijara formirana je neobično udobna, mirna i harmonična atmosfera. Sve ovo dopunjeno je u prostoru prizemlja wenge bojom nameštaja i detalja, koja čini komplementaran kontrast osnovnim enterijerskim tonovima. Na primerima spavaćih soba, vinarije i potkrovljia ugradni i pokretni mobilijar tonski je uklopljen u osnovnu bojenu paletu. Korишćeni materijali su gotovo isključivo prirodnog porekla. Među njima najzastupljenije je drvo i to hrast od koga je izrađen parket, obloga vrata i prozora, kuhinjskih elemenata, dok u pojedinim komadima mobilijara i ugradnih

elemenata srećemo i drvo egzotičnog porekla. Kombinacijom različitih materijala (npr. drveta i keramike, dveta i inoksa i sl.) ili različitih obrada istog materijala, uvedeno je duhovito oživljavanje kompozicije. Poseban primer jeste tretman stepeništa, pri čemu su kroz mestimičnu drvenu oblogu stubova i rukohvata kombinovani i različiti materijali, i boja, i ritam. Unutrašnjost kuće u celini je izuzetno prostrana i prijatna, dobro opremljena i organizovana. Nema nepotrebnih detalja i upadljive raskoši – u skoro svakoj namenskoj sekvenci i detalju oseća se funkcionalna svrhovitost i nenametljivi luksuz.

Jedan od neprikosnovenih kvaliteta kuće jeste dosluh sa opštim senjačkim duhom. Naime, objekat evocira vreme na prekretnici

2004. Kuća Bogdanović,
crtež vinarije

2004. Kuća Bogdanović, spa prostor

dva desetih i tridesetih godina minulog veka, kada je akademizam bio hrabro zamenjivan modernim jezikom, usled čega su nastajali avangardni „eksperimenti“ naprednih predstavnika srpske arhitekture. Dva pionira rane sprske moderne, Isak Azriel i Miša Manojlović, upravo na Senjaku ostavljali su svoja najblistavija graditeljska ostvarenja. U današnjem kontekstu, shodno arhitektima Ercegovac – Todorović kao autorima, nasleđe je transponovano i reinterpretirano, podrazumevajući objekat osobene arhitekture, purističkog izraza i prečišćenog vokabulara. No, istom tom objektu nije oduzeta svest o nastanku, dubok respekt prema uzornom istorijskom ambijentu, niti cilj postojanja. Taj cilj postojanja zapravo je na ovom objektu iskazan u dva različita vida: o jednom stičemo sliku uočavajući objekat spreda, u kontekstu reprezentativnog senjačkog ambijenta, a drugi se doživljava na začelju, gde kuća, nakon prevaziđene velike strmine terena, trijumfuje kružnom formom i prisno korespondira sa prirodom i specifičnom gradskom panoramom – pogledom koji se pruža ka brdu, šumi, reci Savi i Adi Ciganlijii, kao i ka ogromnom travnjaku Hipodroma i ravnicama sa druge strane reke.

Istovremeno sa projektovanjem i realizacijom kuće Bogdanović odvijao se rad na još jednom total-dizajn ostvarenju. Reč je o kući Tešić u Ulici Koste Racina na Dedinju, za koju je idejni projekat započet krajem 2002. godine i završen početkom naredne godine. No, dok je senjačko zdanje završeno veoma brzo, izgradnja dedinske vile, mimo volje investitora i projektanata, protegla se do 2007. godine.

Monumentalna rezidencijalna građevina uzdiže se među parkovskim drvećem elegantnom pojavom u ritmičnoj kombinaciji punog (kamen) i praznog (staklo).

Transparentnom i zatalasanom fasadom, kao i načinom rasprostiranja objekta na terenu,

postignuto je prožimanje unutrašnjeg prostora kuće i velelepno uređene baštete, odnosno utisak „permanentnog prisustva prirode“.

Zdanje odiše izuzetnom monumentalnošću, mirom i harmonijom, za šta je pre svega zaslужna uravnoteženost vertikala i horizontala. Naime, jasno izražene horizontale u vidu streha, nadstrešnica, staklenih ograda terasa pa i samog tretmana obloge fasade (naglašene horizontalne fuge pri spajanju kamena) u kompoziciji su vešto i skladno kombinovane sa vertikalnim elementima: stubovima, formom stepeništa i prozorskih otvora, baštenskim detaljima.

Primarnu razliku između ovog dela i svih ranijih total-dizajn poduhvata arhitekata Ercegovac – Todorović čini materijalizacija eksterijera. Umesto monohromatske i neutralne „opne“ u pikovanom (ili pikovano-štokovanom) veštačkom kamenu, što je kao postupak odlikovalo istorijsku međuratnu epohu u kojoj su ovi autori tragali za neophodnom inspiracijom, prisutan je prirodan kamen živopisnog i toplog kolorita.

No, on je uveden kroz dva osnovna tona i u naglašenim horizontalnim fugama sloga, pa taj dualni bojeni princip i oponašanje kanelura nose i jasnu sličnost sa ranijim radovima ove tematike. Svetlij kamen jeste indijski travertin, aplikovan u poliranoj obradi, i njime su obloženi osnovni kubusi kuće. Talasasti deo fasade, ulazna partija, vertikalni (stubovi) i

horizontalni akcentujući elementi (sokl, venci, grede) oplaćeni su tamnjim, italijanskim travertinom u mat teksturi. Između ostalog, specifičnost objekta je i u tome što i staklene površine u potpunosti prate formu objekta, što se odlično uočava na zatalasanom platnu zadnje fasade i stepenišnom aneksu.

Pored kamena i stakla, treća vrsta u paleti eksterijernih materijala jeste alukobond, primjenjen za obradu horizontalnih površina u elevaciji. Iako je njegovo prisustvo u manjini u odnosu na kamene površine, hladnoćom i sterilnošću svoje teksture on ima ulogu isticanja toplog principa opšte pojave zdanja.

Ceo volumen objekta je zatalasan, pokrenut, plastičan, kao od gume. Negiraju se kolokvijalne definicije primarne geometrije i potencira amorfnost i sloboda formi prisutnih u prirodi.

Brišu se granice između ravni i ceo prostor doživljava se kao skulptura koja mami na obilazak i razgledanje sa svih strana i iz svih uglova. Dakle, ono što je na kući Bogdanović bilo naznačeno postupkom nastavljanja kompozicije pročelja na bočne ravni, ovde je dosledno sprovedeno potpunim anuliranjem granica između svih pet fasada. Povrh svega, uvođenjem oplate od živopisnog prirodnog kamena forma se dodatno oživotvoruje i dinamizuje.

2006. Kuća Tešić, Beograd, dvorišna fasada

U kući Tešić krug na zadnjem, krucijalnom delu objekta zamenjen je složenijim prostornim simbolom – talasom, koji još snažnije potencira beskrajnost, nesputani protok i fluidnost prostora. No, pri svemu tome nije se odustalo od kruga – on postoji na ugaonom delu kuće na kome se susišu dve ulice. Ulaznoj partiji je poklonjena značajna pažnja, i oformljena je kompozicija nalik na sakralni portal ili pak antički trijumfalni luk, što predstavlja još jednu različitost u odnosu na prethodna ostvarenja u kojima je ulaz bio formiran ne kao samostalan gest već samom arhitektonikom tog dela objekta.

2006. Kuća Tešić, detalj fasade

Posebnu pažnju privlači uređenje okućnice odnosno pejzažna arhitektura. U njenom osmišljavanju učestvovali su takođe arhitekti Ercegovac – Todorović, shodno doslednom zalaganju za simbiozu enterijera i eksterijera.

Tako, u dvorištu egzistiraju isti oblici i koncepti prostornosti. Rastinje je odabранo sa velikom pažnjom. Sistem rasvete, kako baštenske tako i fasadne, ima za cilj da istakne arhitekturu vile – tako građevina poseduje izuzetno efektan noćni izgled u kome posebno dolaze do izražaja načela ritmičnosti, kontrasta, prožimanja.

Ograda oko kuće je od pikovanog kamenja u kombinaciji sa prohromskim ispunama, sa naglašenom linearnošću i transparentnošću. Njena masivnost i krajnje originalan kompozicijski model dostoјno korespondiraju sa objektom kome su namenjeni.

Pojedine sekvence ograde imaju formu i materijalizaciju koja stilizovano oponaša motive sa zdanja – frontalna kapijska zidana partija u malom formatu ponavlja ulaznu kompoziciju na samom objektu i time definiše okućnicu kao sastavni deo doma.

A mestimični detalji sa dva udvojena stuba među kojima postoji staklena veza jesu opšti simbol transparentnosti i alegorija „kuće u kući“. Autorska intervencija je čak obuhvatila i trotoar oko kuće, uklapajući ga u opšti izraz prostorne pojave.

2006. Kuća Tešić, ulazna pariđa

2006. Kuća Tešić, izlaz u baštu

2006. Kuća Tešić, bašta

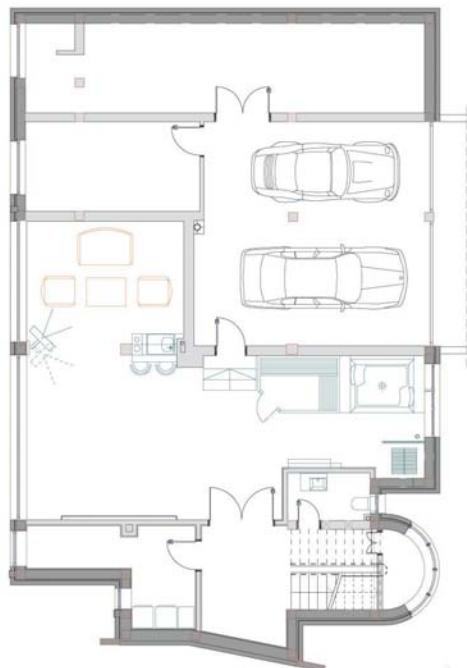
Prizemlje vile obuhvata ulazni hol sa garderobom, toaletom i stepeništem, kuhinju (kao celinu za sebe koja je funkcionalno i stilski odvojena od ostatka etaže), i veliki, jedinstven prostor sa trpezarijom i dnevnim boravkom.

Dominantna vizualnost prostora jeste u predelu zatalasanog zadnjeg zida koji obezbeđuje čvrstu vezu sa spoljašnjim prostorom. U letnjim mesecima, njegove prostrane staklene površine se mogu otvoriti, čime dnevni boravak postaje deo velikog vrta. Na spratu se nalaze dve raskošne spavaće sobe od kojih svaka ima svoje kupatilo i manji dnevni deo. Na potkovljivu

se nalazi još jedna spavaća odaja sa garderoberom. Enterijeri svih ovih soba i kupatila su uvek sa novim, jedinstvenim tretmanom, u znaku uvek drugačije koloritske dominante, čime se potencira individualnost među ukućanima ali i pluralnost lica prostora. U suterenu su smešteni wellness centar, fitnes soba i tuš kabina, koji zaokružuju multi-sadržajan život u kući.

Kao reprezentativni nivo kuće, prizemlje poseduje uzbudljiv spoj glamura i ljudskog, intimne atmosfere, i prikidan je za najrazličitije vrste porodičnih dešavanja i društvenih susreta. Karakter enterijera prizemlja

**Kuća Tešić,
osnova suterena**

**Kuća Tešić,
osnova prizemlja**

nagoveštava već ulazni hol. Njegova prostranost, svetlina, rasveta specifičnih formi i primjenjeni materijali (kamen i drvo) sublimiraju dominantne stilske motive i zaokupljenost autora. Prolaskom kroz klizna vrata pogled se široko otvara prema dnevnom boravku.

Odmah levo dvokrilna vrata vode u kuhinju koja pleni svojim savremenim dizajnom i tehnologijom materijalizacije. Koncept ostrvskog tipa kuhinje, sa hi-tech centralnim kubusom-barom kao glavnim mestom pripreme hrane, povećava funkcionalne mogućnosti prostora, a uz to ima i snažnu ideju evociranja srpske tradicionalne

odžaklije odnosno drevnog ognjišta na kome se pripremala hrana i okupljala porodica. Spušteni plafon nad njim osim estetske uloge nosi i tehničku ulogu (ventilacije, rasvete, rashlađivanja).

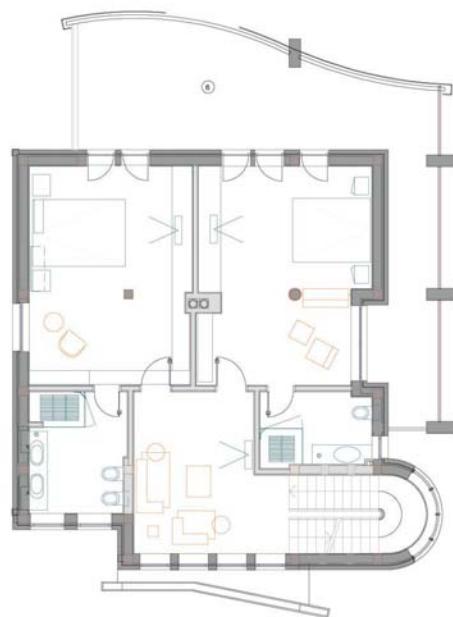
Svi tehnički kuhinjski elementi su ugradnog tipa a kuhinjsku opremu odlikuje vrhunski nivo luksusa i udobnosti. Kapricioznost opštег utiska grade detalji koji nemaju svoje funkcionalno opravdanje već su tu samo zbog estetike.

No, ta estetika nije sama sebi svrha već nosi ideju o retrospekciji nekadašnje kuhinje i novoj viziji kuhinjskog prostora kao radne jedinice

savremenog čoveka koji je u našem dobu dostigao najviši poznati standard života i kome malo slobodnog vremena nameće potrebu uživanja u svakom, posebno radnom trenutku.

U tom smislu u kuhinji kuće Tešić umesto standardnog drveta za frontove kuhinjskog mobilijara našlo se bojeno staklo, a slobodne površine zidova umesto keramikom obložene su tapetima u raskošnom nesvakidašnjem dezenu koji oponaša brokat, materijal koji je nekada krasio samo luksuzne salone vila. Slično tome, krupni komadi predmeta u formama nalik na čupove i vase karakteristični su po isključivo dekorativnoj nameni.

Kuća Tešić,
osnova I sprata

Kuća Tešić,
osnova II sprata

2007. Kuća Tešić, ulazni hol

U jedinstvenom prostoru dnevnih aktivnosti nailazimo sa leve strane najpre na kutak za sedenje u klasično-stilskom tonu. Ovaj intiman „mali salon“ srebrnaste game ima vizuelni pregled nad čitavim dnevnim boravkom, dok se jedinstvenim koloritskim i formalnim tretmanom izdvaja i deluje kao celina za sebe.

Zatalasana staklena površina zadnjeg zida u ambijentu dnevnog boravka i trpezarije, kao ujedinjenih celina koje nose istu enterijersku leksiku, stvara poseban kvalitet – prostor je okupan svetlošću i uz bez gamu enterijera zrači izrazitom oplemenjenošću. Odlikuju ga mirne i svedene linije koje potenciraju modernost i savremenost.

Glatke površine parketa od beljenog hrasta uz nemetljivu rasvetu ambijentalnog tipa predstavljaju prostornu podlogu na kojoj su raspoređeni komadi mobilijara, odabrani u optimalnoj količini kako ne bi opteretili i zagušili prostor. Žižni estetski momenat predstavlja

kamin, čija se forma,isto kao i objekat u celini, oslanja na sintezu sfere i kubusa, što ga čini alegorijom kuće u svakom pogledu. Vajan je kao skulptura i nosi krajnje originalan dizajn, koji u svojoj ideji i kroz krajnje plastičnu modelaciju izražava motiv „jin-janga“.

Složenost dizajna i koncept modelacije kamina kao izrazitog artističkog čina izdvojio je još jednom ovaj dedinjski poduhvat od svih dotadašnjih ostvarenja, karakterističnih po tome što je ovaj detalj enterijerske opreme tretirao kao strogo arhitekturalan element.

Elementi kakvi su saksijsko zelenilo, svetlijke i lusteri, tapete neobičnog dizajna (svaki ambijentalni prostor u kući poseduje bar jedan zid obložen tapetom koji sugestivnošću svog izraza boji prostor psihološko-likovnim značenjima) neki su od detalja koji zaokružuju kompoziciju, pokazujući maestralni osećaj za stvaranje utiska sofisticiranosti i posebnosti, ali i živahnosti i vedrine.

Za razliku od prizemne dnevne etaže u kojoj suvereno vlada forma, u prostorima ostalih etaža privatnog tipa primat u izrazu je poveren boji. Radi se o intenzivnim, vešto odabranim bojama poput ciklame, crvene i bordo. Kupatila koja sa ovim prostorijama čine celinu osmišljena su u identičnoj paleti. Tehnološka dostignuća na polju opreme enterijera, poput japanskih tatami tuš podova i kabina izvedenih kompletno u staklu, iskorišćena su da prostor čak i u kupatilima izgleda transparentan i prozračan. Pored toga, gipsarski radovi, zavese i raskošni kristalni lusteri kao „salonski“ detalji u kupatilima predstavljaju još jedan kapric autora, potencirajući estetizaciju svakodnevice kao pojave sve karakterističnije za savremenog čoveka. Kao i u celoj kući, u ovim korpusima insistira se na prirodnim materijalima iz uobičajene palete autorskog para Ercegovac – Todorović (drvo, kamen, staklo, keramika, metal), a toplini prostora doprinose i pažljivo odabране tkanine, draperi i posebno tepisi.

2007. Kuća Tešić, dnevni boravak

2007. Kuća Tešić, dnevni boravak i trpezarija

2007. Kuća Tešić, kuhinja

2007. Kuća Tešić, kupatilo i spavaća soba

Na razvojnoj liniji arhitekata Ercegovac – Todorović kuća Tešić poseduje nasloženiju arhitektonsku leksiku. Po svojim karakteristikama ona predstavlja zenit beogradske rezidencijalne faze ovih autora.

U svojoj biti, njen arhitektura odražava visok društveni status korisnika, propagirajući istančan ukus i lepotu življenja, iskazane kroz savremenost kao nedvosmisleno idejno načelo. Prostor ove rezidencije, kako spoljašnji tako i unutrašnji, odiše nekim posebnim mirom, veličinom i neprikosnovenom elegancijom. Po tim odlikama on se približava „klasičnom“ stilu. Prizivanje „klasike“ prepoznatljivo je pre svega u monumentalnim potezima, vajanju umesto površinskog „ukrašavanja“ prostora, neskrivenom potenciranju estetskog uživanja, dok se mali salon u prizemlju potpuno oslanja na neoklasistički dizajn. Rezultat je nadahnut ambijent u kome suvereno vlada forma udružena sa koloritom. Nesputanost u kreativnom zamahu, čvrsto podržana od samih investitora, karakteristična za ovaj kao i za sve ostale neimarske poduhvate arhitekata Ercegovac – Todorović rađene u total dizajnu, od suštinskog je značaja za njihovu umetničku i svaku drugu vrednost.

Tokom godina u kojima su zidane i opremane kuće Bogdanović i Tešić, autori su pored duboke posvećenosti njima radili i na seriji projekata potpuno drugačijeg karaktera.

Ovi javni objekti prevashodno poslovnog i komercijalnog tipa obuhvataju širok spektar projektnih zadataka i autorskih odgovora. Pojedini među njima, kao što su projekat rekonstrukcije i dogradnje Doma zdravlja na Senjaku (2000), projekat za poslovni objekat „Kibid“ u Zemunu (2005) i projekat za poslovnu zgradu „Aquarius-Telemax“ u Banja Luci (2006), odslikavaju autorskiju spremnost za eksperimentisanjem, za kreativnim i inovativnim rešenjima u kojima se vrši preispitivanje bogatog fundusa modernizma pa čak i savremenih tokova arhitekture.

U postupcima kao što su snažna geometrizacija forme, aktivan odnosno ekspresivan odnos između horizontala i vertikala, naglašenost linijske strukture fasade putem svojevrsnih kanelura, vidljivo je da se svi ovi projekti oslanjaju na nerealizovani Poslovni objekat „Comtrade“ iz 1999. godine, tačnije da nastavljaju i dalje razrađuju njegove idejno-koncepcione postavke.

Dometi koje su dostigli projekti „Kibid“ i „Aquarius-Telemax“, čije se idejno osmišljavanje poklapa sa završetkom blištave kuće Tešić na Dedinju, ukazuju na izlazak iz uobičajenog graditeljskog vokabulara i zadiranje u sferu individualnih,

krajnje nesvakidašnjih autorskih istraživanja.

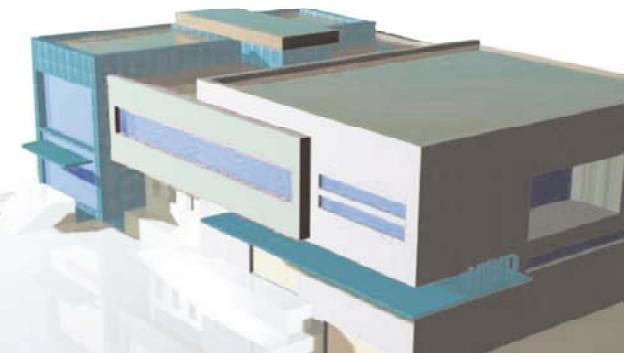
Ovo se pre svega ogleda u ulozi koja je dodeljena boji, a potom i njenoj ekspresivno-funkcionalnoj aplikaciji na eksterijeru. I u kompozicionom aranžmanu masa, pri čemu se prostorne ravni prožimaju, nastavljaju ili pak potiru, vidljiv je svojevrsni autorski ekspressionizam iskazan savremenim vokabularom uz povremene „omaže“ klasičnim motivima modernizma, posebno korbizijeovskog, rajtovskog i bauhausovskog porekla.

2000. Dom zdravlja,
Senjak, Beograd

2006. Poslovni objekat "Aquarius-Telemax",
Banja Luka

2005. Poslovni objekat "Kibid",
Beograd

Posebnu pažnju privlači projekat pjaceta u Rumi, poduhvat čija je realizacija u toku i koji predstavlja kompleksno total-dizajn ostvarenje multisadržajnog tipa.

Prva pjaceta osmišljena je krajem 1999. godine po naručbi privatnog lica – mladog i ambicioznog Rumljana koji je želeo da unese malo evropske svežine u svoj grad. Njen koncept oslanjao se na objekat malih dimenzija ali efektne prostorne pojave, materijalizovan u staklu i prohromu kao izrazito savremenom rešenju.

Hi-tech stilski izraz kao oda savremenosti i budućnosti efektno je korespondirao sa postavljanjem građevine neposredno ispod velikog starog platana. Lociran u jednoj maloj pešačkoj zoni – parkiću između opštinske kuće i pravoslavne crkve, u centru grada, kafe „Ericsson“ je trebalo da bude novo mesto društvenog života stanovnika ovog grada, mini-kafe u kome bi, poput italijanskih „brzih“ kafea, prolaznik mogao predahnuti i osveziti se „s nogu“. Nerazumevanje gradskih vlasti odvratilo je investitora od ove zamisli ali ga je istovremeno i podstaklo da razvije i proširi ideju, i potraži novu lokaciju za njeno oživljavanje.

Tako je stari napušteni letnji bioskop, smešten u zavučenom prostoru centralnog gradskog jezgra Rume, izvučen na svetlo dana i podvrgnut urbanističko-arhitektonskoj intervenciji autorskog para Ercegovac –

2001. Pjaceta "Biblioteka" (New tehnology centar), Ruma

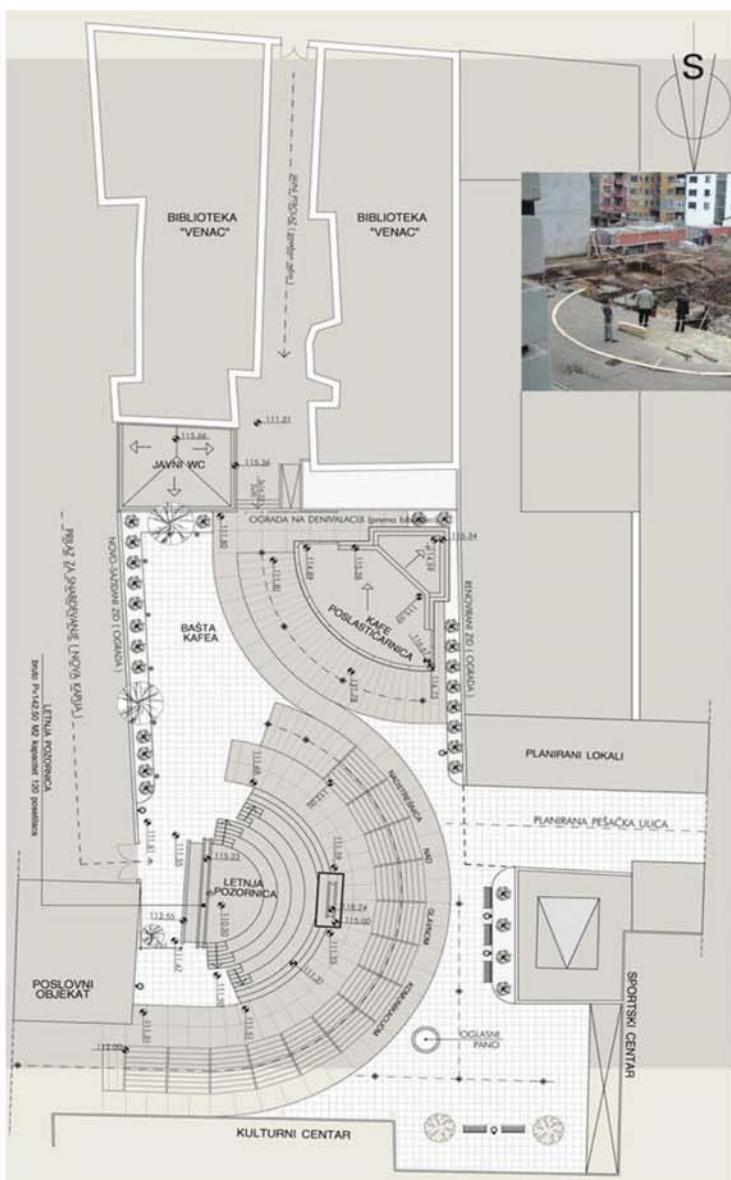
Todorović u cilju oformljavanja pjacete sa simboličnim nazivom „Biblioteka“. Projekat je nastao 2001. godine i nagrađen je na Petom bijenalu scenskog dizajna 2004. godine, na temu „Napušteni prostori“. Međutim, usled slabog razumevanja lokalne sredine njegova realizacija se protegla kroz čitavu deceniju.

No, s obzirom da je Ruma festivalski grad, održivost ovakvog javnog prostora bila je glavni motiv investitoru za pokretanje ideje i upornost tokom njene realizacije.

U svojoj nameni pjaceta predstavlja multimedijalni kulturni centar (New tehnology center) smešten između Kulturnog centra, Sportske hale i Gradske biblioteke Rume, dok je sa četvrte strane jednom novoformiranom pešačkom ulicom povezan sa glavnim trgom u Rumi. Ambijent je koncipiran kao jedinstven scensko-uslužni prostor koji uključuje otvorenu letnju pozornicu – amfiteatar, objekat kafe-

poslastičarnice sa prostranom baštom i scenu sa video-bimom dužine 17 m. Sam objekat kafea je po stilu, materijalima i dizajnu sličan inicijalnom projektu kafea „Sat“, ali prilagođen većim dimenzijama i kompleksnijoj nameni, koje su uslovile monumentalniji tretman masa, usložnjavanje funkcija, izrazitije diferenciranje fasada, uvođenje brisoleja, krova i svih ostalih elemenata samostojeće prizemne građevine, dok je konstrukcija i dalje ostala montažno-demontažnog tipa od metalnih elemenata i stakla.

U urbanističkom smislu na prostoru površine 1200 m² smenjuju se zalučeni i kvadratni oblici, otkriveni i natkriveni delovi, monohromatske i bojene sekvene, pune i prazne partie. Sve je to praćeno adekvatnim urbanim mobilijarom, posebno ambijentalnom i uličnom rasvetom, i elementima projekcione i tonske tehnologije među kojima se ističe vitka čelična konstrukcija koja dominira prostorom.

2001. Pjatca "Biblioteka" (New technology centar), Ruma

Ostali projekti koje su arhitekti Ercegovac – Todorović preduzimali u prvoj polovini decenije nakon 2000. godine nose zajedničku temu enterijera ali i činjenicu da su svi do jednog realizovani.

Na primeru dizajna poslovno-komercijalnog prostora „Brand shop B&O“ iz 2001-2002. godine, namenjenog izlaganju i prodaji audio i video uređaja firme „Bang & Olufsen“, susrećemo se sa izrazom koji je u stilsko-oblikovnom smislu preteča dobro poznatih maloprodajnih objekata „Comtrade“-a (2002-2004).

U okviru total-dizajn enterijera projektovan je kompletan nameštaj, a posebna autorska pažnja dodeljena plafonima, podovima i sistemu rasvete. Zanimljiva je i organizacija prostora pri čemu se uočava centralni model rasporeda sadržaja i elemenata. Postupci poput uvođenja šanka i garnitura za sedenje kao aktivnih komponenti „konzumiranja“ prostora, u kontekstu datog trenutka predstavljaju novinu u praksi naše sredine, označavajući jasno osavremenjavanje

2001. Prodavnica "Brand shop B&O", Beograd

i „evropeizaciju“ ove tematike. Vitrine i police za izlaganje assortimenta poseduju izrazit plastičan tretman u dizajnu, sa notom svežine i stila savremenog „futurizma“, pa kao takve odlično korespondiraju sa karakterom prodajne ponude.

Iz 2002. godine potiče i enterijer redakcije stručnog arhitektonskog časopisa „Kuća stil“ u Nušićevoj ulici u Beogradu. Prostor nosi autorsku prepoznatljivost, ali u odnosu na slične poduhvate ove teme, poslovne kabinete rađene kako pre tako i nakon ovog ostvarenja, zrači većom dozom minimalizma.

Princip „manje je više“ deluje sasvim opravdano u kontekstu funkcionalnosti, pri čemu se izvesni „manjak“ detalja nadoknađuje opštim životom prostora i radom zaposlenih, obećavajući „urednost“ kao princip i stil rada. Enterijer je tretiran kao sinteza velike centralne odaje za prijem i komunikaciju „open space“ tipa, i manjih radnih jedinica čije se postojanje uočava tek brižljivijim promatranjem.

Opšti ton, zahvaljujući nijansama pastelno-zelene, bež i sivo-braon boje, jeste vedar, nemetljiv, smirujući i nesugestivan, i kao

takov predstavlja idealnu podlogu za odvijanje posla. U prostoru postoji obilje svetlosti, kako prirodne tako i veštačke, kao najvažnijeg činioca dobre i zdrave, humane atmosfere za rad.

Ona je koncentrisana ponajviše na centralnom motivu plafona i na velikim pokretnim zidovima-pregradama. Krajnju lagodnost i toplinu enterijer stiče upotrebljenim materijalima prevashodno prirodnog porekla: živopisnim mermerom na podu, mlečnim staklom na pokretnim pregradama, izbeljenim drvetom na ugradnom i pokretnom mobilijaru. Koža, fini metali i gips zaokružuju paletu materijala. Sve je to, zaslugom budnog oka projektanata, realizovano zanatski do perfekcije, i taj perfekcionizam postavlja se kao jedan od dominantnih elemenata percepције i doživljaja prostora.

„Brodolika“ forma glavne jedinice prostora podstaknuta je simboličkim značenjem. Pre svega ona je vezana za lokaciju objekta (centralno gradsko jezgro) i za vizure koje se pružaju sa prozora departmana, ali i za karakter namene i opis posla korisnika. Tako, Redakcija kao brod plovi kroz prostor (sa pogledom na srce grada kao na pučinu) ali i kroz vreme - događaje, informacije, ljudi itd. Motiv jedra na plafonu, u koji je ugrađena efektna svetlosna kompozicija, nosi pri svemu tome najjače asocijativno značenje. Svetleća struktura sugerise komunikaciono ustrojstvo prostora, razvodeći posetioce u kancelarije

glavnog urednika, marketinga, finansijsa, kao i studio tehničkog urednika i pomoćne prostorije.

Opštoj transparentnosti, neopterećenosti i funkcionalnosti prostora doprinose i „nevidljivi“ ugradni plakari koncipirani kao pregradni zidovi, neupadljiva vrata radnih i pomoćnih prostorija, veliki prozračni radni sto od stakla u stilu „neokonstruktivizma“. I ostatak pokretnog mobilijara potekao je iz ruku tandemra Ercegovac – Todorović, označavajući prečišćen, lak i usklađen dizajn geometrijskog ustrojstva. Njegov proporcionalni sistem uklopljen je u opštu rasternu shemu prostora. Ritmička igra odvija se na nivou kontrastiranja matiranog i sjajnog, punog i praznog, solidnog i providnog, pravog i zaobljenog, svetlosti i senke, tanke i debele linije, što je tako svojstveno todorovićevskom maniru.

2002. Redakcija Kuća Stil, Beograd, sala za sastanke

2002. Redakcija Kuća Stil,
ulazni hol

2002. Poslovni prostor "WEG", TC "Enjub", Beograd

Iz iste, 2002. godine, potiču još dva poslovna prostora u Beogradu: „WEG” i „OSA računarski inženering”, koncipirana u sličnom vokabularu i stilskom određenju kao i „Kuća stil”. Insistirano je na prostornoj „uređenosti”, komfornosti i prijatnosti za rad ali i izrazu koji se temelji na ozbiljnosti i poslovnosti.

Autore je i u ovim poduhvatima zaokupio dizajn enterijera u celini, pri čemu se kao originalna ostvarenja ističu stolovi u salama za prezentacije/sastanke i u kancelarijama rukovodećeg kadra. Poštovan je minimum podele prostora, a podovi i plafoni, realizovani najčešće u kombinaciji različitih materijala, imaju ulogu prostornih determinanti i razvodnika.

Pretežno neutralna i topla koloritska sintagma poslovnice „OSA inženering”, prelazi u „metalasti” i hladan duohromatski princip kod predstavnštva „WEG” u kome je poreklo indigo plave boje vezano za logo firme.

Iako nam se može učiniti da je opredeljenje za jednostavnost, nemetljivost, minimalizam i strogu funkcionalnost kod poslovnica „WEG“ i „OSA“ bilo uslovljeno stavom i mogućnostima investitora, iste te odlike srećemo nekoliko godina kasnije na prvom narednom delu ove tematike, na kome su i investitor i korisnik projektant bili upravo arhitekti Ercegovac – Todorović.

Radi se o poslovnom prostoru njihovog privatnog biroa, Studija „A+ET“, osmišljenom i realizovanom 2004. godine u mansardi jednog međuratnog objekta u Francuskoj ulici u Beogradu. Razlika u odnosu na prethodno pomenuta dela može se uočiti u nešto većoj koloritskoj slobodi i u realizaciji u skupocenijim materijalima, kao i nekoliko detalja u prostoru čisto estetske prirode kao svedočanstava karaktera i afiniteta vlasnika.

2002. Poslovni prostor "OSA računarski inženjeriing", TC "Takovo", Beograd

Tragajući za prostorom koji bi postao sedište njihovog ateljea, tandem arhitekata Ercegovac – Todorović vodio se idejom o ambijentu koji bi bio dovoljno izolovan i intiman, ali i vezan za urbanu zonu grada, i koji bi im pružio mogućnost da opsežnijom intervencijom dođu do kvalitetnog i nadahnutog prostora u kakvom su oduvek želeli da rade.

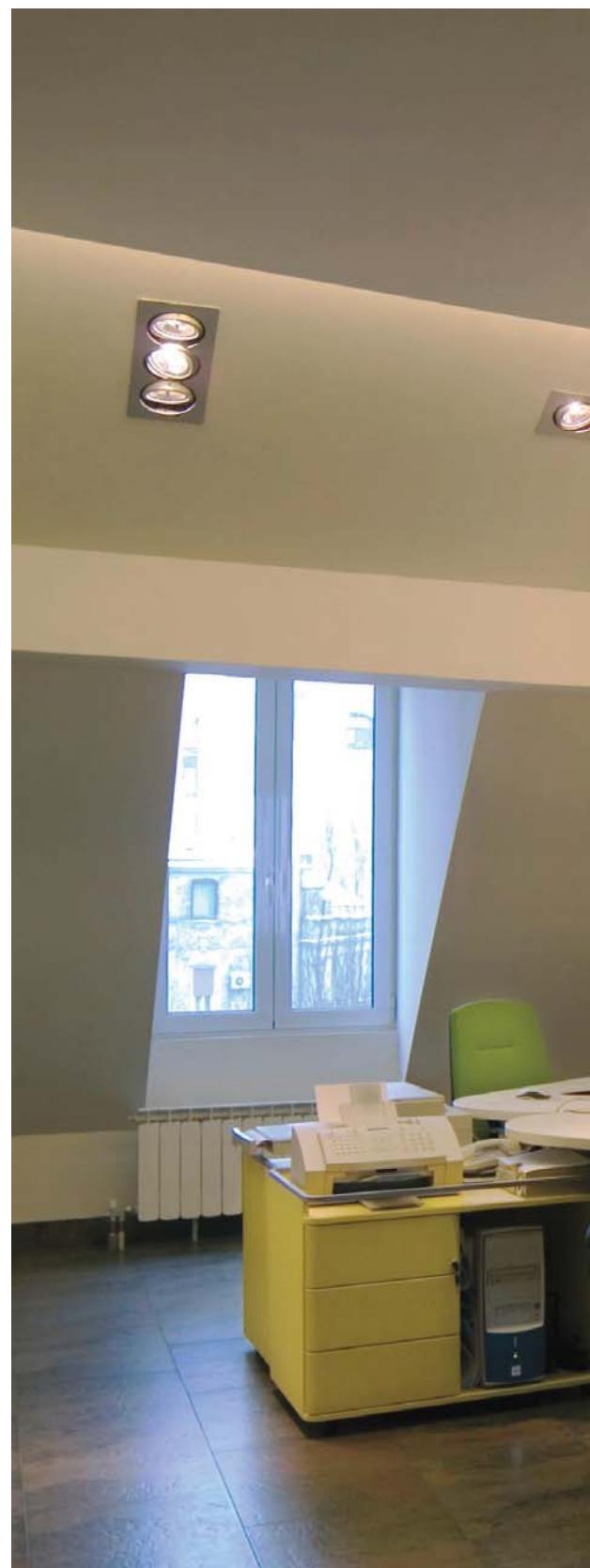
Mansarda istorijskog objekta na Dorćolu, povezana i fizički i duhovno sa međuratnom epohom beogradskog graditeljstva kao nepresušnom izvoru inspiracije tokom čitavog stvaralačkog kretanja autora, predstavljala je srećno rešenje, nudeći uz sve to i obilje svetlosti, impozantne vizure na grad i pogled u nebo kao još neke okosnice autorskog razmišljanja i rada.

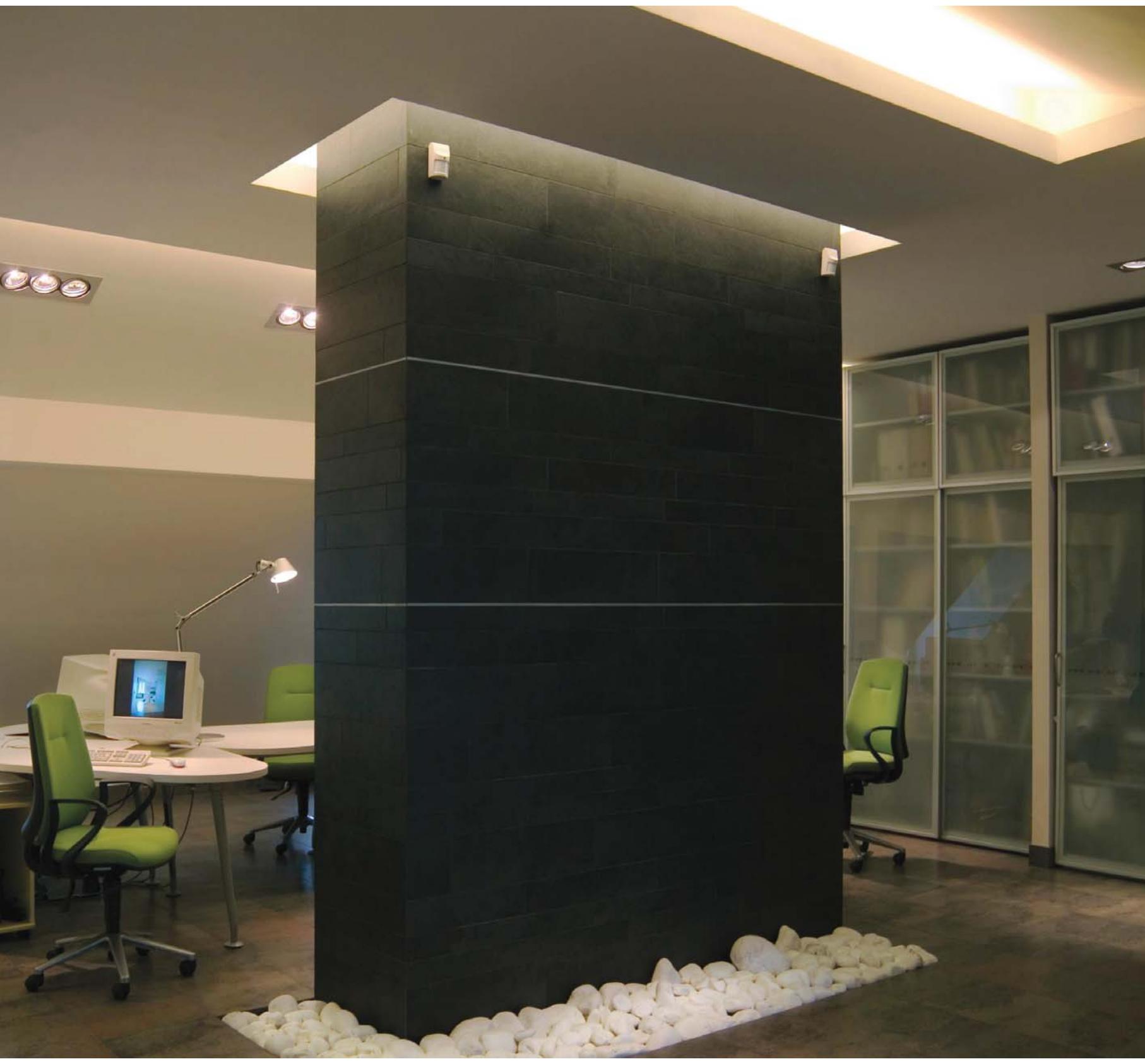
Realizacija reprezentativnog radnog prostora arhitekata Ercegovac – Todorović započela je izgradnjom potpuno nove mansarde, budući da je stara konstrukcija bila narušena višedecenijskim neadekvatnim održavanjem objekta.

Ovaj postupak omogućio je da se stvori potpuno novi funkcionalni sistem, „skrojen po meri“ korisnika. Tako je u prostoru sve, od funkcije preko estetike do najsjajnijih detalja, uskladeno sa senzibilitetom i potrebama arhitekata, kao svojevrsnim luksuzom u postojećoj praksi.

Svi ključni momenti u uobičajenom projektantskom postupku i uopšte stvaralačkom kredu arhitekata Ercegovac – Todorović našli su se pod krovom ove mansarde. Pre svega, u njemu caruje svetlost, uvedena iz prirode kroz široke prozorske otvore i mestimično kombinovana sa veštačkom rasvetom („topli“ neon i halogeno „spot“ osvetljenje).

Vizure koje posmatrač ima upirući pogled iz enterijera prema prozorima sadrže beskraj i plavetnilo neba, što korespondira sa opštim utiskom prozračnosti, nesputanosti i širine koji provejavaju prostorom studija. Princip kontrasta, izuzetno važan postulat u stvaralaštvu autorskog para Ercegovac – Todorović, trijumfuje u svakom potezu, bilo onom materijalne bilo nematerijalne prirode. Tako, koncepcijom projekta nastojalo se ka „objedinjavanju različitih svetova, spoljašnjeg i unutrašnjeg, reda i nereda, mirnog misaonog

stvaralačkog prostora i dinamičnosti gradskog centra". Sučeljeni su i pomireni solidno i transparentno, svetlo i tamno, lako i teško, kružno i kubično, pa čak i crno i belo kao najjasniji i najdelotvorniji kontrast.

Životni i radni optimizam, stalni kreativni nagon, radost i vredna u stvaranju i radu, zrače iz svakog kutka, i uslovjeni su lakoćom i otvorenosću prostora. „Open space“ koncept sa tek naznačenim pregradnim jedinicama govori ne samo o prihvatanju savremene svetske prakse u obavljanju profesionalnog rada, već i o životno-radnom stilu korisnika. Razdvajanje namenskih sadržaja unutar

jedinstvenog prostora izvršeno je parternim razlikama, različitošću podnih obloga (kamen, parket), kao i rasporedom različitih komada nameštaja u dualitetima staro-novo odnosno stilsko-moderno. Mestimična kosina tavanica iskorisćena je na duhovit način, kroz zanimljivu igru geometrije u okvirima postojeće kompozicije.

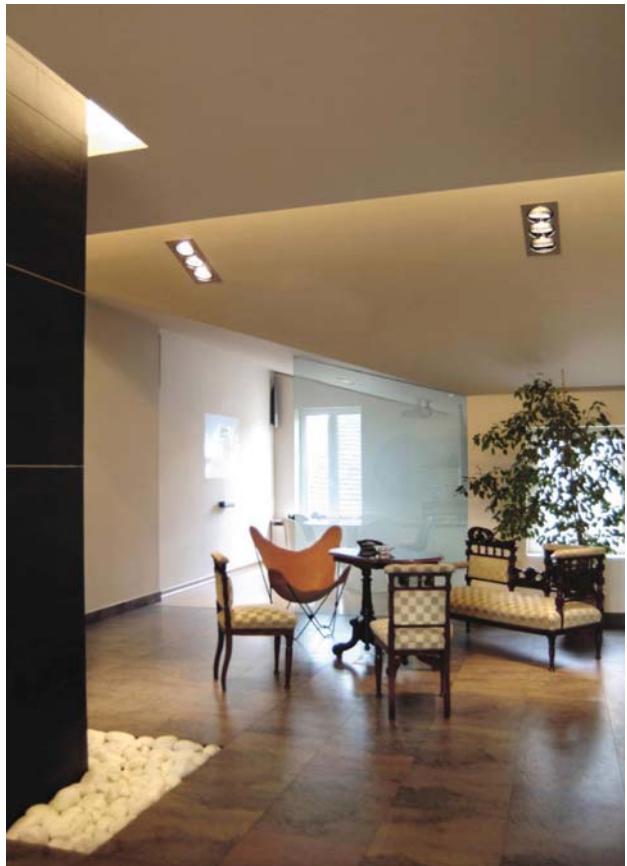
Kao glavne funkcionalne celine u prostoru izdvajaju se projektantska sala sa stručnom bibliotekom, prostor za prezentaciju, mini-kuhinja i „mini-salon“ za prijem klijenata osmišljen kao aluzija na „kafić sa baštom“. U središtu radnog dela studija uzdiže se masivan

crni monolit sa kanelurama oko koga je aranžirana oleja belog kamenja. Kamen u svom izvornom obliku personifikuje prirodu koja se uvodi u antropogeni, građeni prostor, oličen u solidnoj pojavi crnog stuba koji simbolično prodire kroz tavanicu i nastavlja se, obasjan svetлом, uvis, u beskraj. Miran kolorit koji vlada ambijentom obogaćen je mestimičnim akcentima svežih pastelnih boja. Akcenat u dizajnerskom smislu stavljen je prevashodno na stolice kao „najvitalnije“ tačke mobilijara. Luksuz odnosno kapric isključivo lične prirode oličen je u detaljima kakav je kamin u prostoriji namenjenoj privatnoj upotrebi osnivača studija.

2004. Arhitektonski studio "A+ET", Beograd

2004. Arhitektonski studio "A+ET", kafe klub

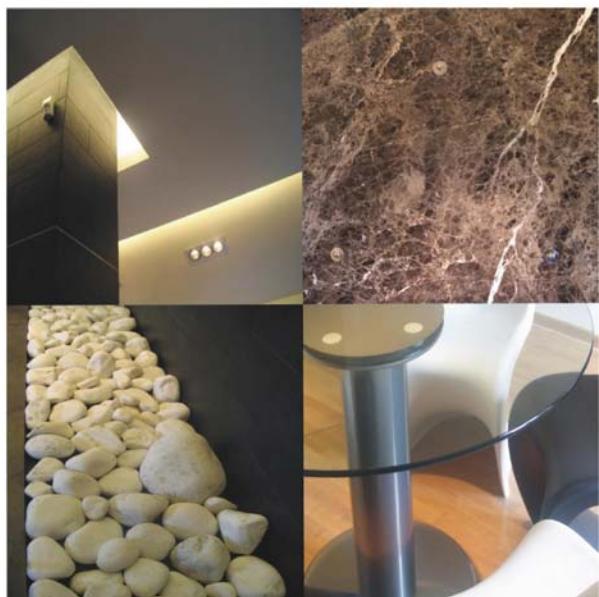

2004. Arhitektonski studio "A+ET", sala za sastanke

2004. Arhitektonski studio "A+ET"

2004. Arhitektonski studio "A+ET", enterijerski detalji

Iz sličnog perioda datira i enterijer kafea „Fontana“ (2006) smeštenog u okviru istoimenog tržnog centra u Bulevaru kralja Aleksandra. Zamišljen je kao oaza u užurbanom delu grada u koju bi Beograđani mogli svratiti tokom napornog dana, ali i tokom noći.

Ova dvojna namena, proistekla iz uloge prijatnog dnevnog kafea i atraktivnog noćnog kluba, mogla je jedino biti adekvatno rešena oslanjajući se na svetlost i njenu ulogu odnosno mogućnosti u prostoru.

Tako prostor, u zavisnosti od boje koja ga obasjava, metamorfozira svoj izgled, a sama forma enterijera varljivo se doživljava u svesti posetioca: prikazuju mu se sasvim različite konture krucijalnih delova prostora (ulaznog dela, foajea, šanka). U samom uslužnom delu instaliran je kompleksan sistem raznobojne rasvete – ovi svetlosni efekti u svojoj eksploziji boja tokom noći impresivno deluju na posetioca, istovremeno ga opuštajući i uzbudjujući. Priroda ovog efekta

2006. Kafe "Fontana", TC "Fontana", Beograd

2006. Kafe "Fontana"

je nematerijalna: varijabilna i nestvarna, što je bitan momenat u ukupnom doživljaju. Tokom dana, pak, do glavnog izražaja dolaze lusteri u formi monohromnih visećih kugli. Njihova konačna čvrsta forma bele game kao opipljiv materijalni čin i dizajn u retro stilu čine upečatljiv kontrast noćnoj atmosferi krajnje savremenog, nadrealno-ekspresionističkog tipa.

Lounge ambijent za sedenje odlikuje racionalni dizajn minimalističkog tipa. Dat je u sintezi crnog i belog, oblog i četvrtastog, punog i praznog. Minimalizam kao stilsko određenje obezbeđuje, osim maksimalne iskorišćenosti prostora, i vizuelni osećaj za veću prostranstvo i širinu.

Preglednost, urednost i harmoničnost su tako postavljeni u prvi plan prostornog izraza, kao krajnje pogodna podloga na kojoj se razvijaju potrebni stimulansi i zvučna ambijentalna atmosfera.

Potpunu novinu u ovoj tematskoj jedinici stvaralaštva Jelene Ercegovac Todorović i Svetislava Todorovića predstavlja upotreba prefinjene teksture floralnog motiva u formi keramičkih obloga na zidovima kafea, odnosno tapeta u toaletima. Njihovom maštovitom aplikacijom na zidnim površinama dobijen je efekat izmaglice, nestvarne površine koja gubi svoju pojavu u svetlosti, odnosno atraktivni i sugestivni pop-artistički kolaži.

U stvaralačkom opusu arhitekata Ercegovac – Todorović koji je posvećen temi enterijera posebnu grupaciju čine enterijeri stanova. Praćenjem ove produkcije može se zapaziti svojevrsna samostalna stilска nota i logičan razvojni put koji staje u skladu sa svojom specifičnom tematikom, ali i poseduju uočljive relacije sa ostatkom aktuelne produkcije.

Zapravo, izvesna lakoća sa kojom se ovi autori obraćaju temi enterijera uopšte iskazana je posebno u korpusu stanova proisteklih iz njihovih ruku. Sam afinitet prema ovoj temi Svetislav nosi još od perioda studija, i posebno vremena u kojem se posvećivao scenografiji, spotovima i marketingu, a Jelena urođenim smislom za prefinjeno, naklonošću prema detalju, manuelno-vizuelnoj sposobnosti oblikovanja, i uopšte talentom za uređivanjem „višeg reda”.

Prvi stan po hronološkom redosledu potiče iz 2002 - 2003. godine i rađen je za porodicu Ćumurija. Ovaj luksuzni penthaus-dupleks smešten je u novosagrađenoj višespratnici u starom jezgru Beograda, u Gospodar Jevremovoj ulici.

Ambijent Dorćola, ali i staro građansko poreklo vlasnika, nepokolebljivo su odredili i stil enterijera – opredeljenje za klasično kao dominantan prostorni izraz i arhitektonsku leksiku, odnosno potenciranje monumentalnog duha zaboravljenih salonskih stanova.

Neoklasistički pristup zapravo se na ovom primeru može bliže pojasniti činom „negovanja klasičnih vrednosti i tradicije”, koji su čvrsto inkorporirani sa stilom života i ukusom naručilaca, ali i svojevrsnim afinitetom

2002. Stan Ćumurija, Beograd

projektnata. Oživljavanje „klasike“ je stoga u ovom prostoru mnogo više od definicije projektnog zadatka i profesionalnog rešenja, posebno što se u enterijeru prepoznaju jasni uplivi savremenosti, oличeni kako u materijalizaciji tako i u detaljima moderne estetike i minimalističkog koncepta: rasveti, policama, purističkom tretmanu zidova.

Pojedine funkcionalne jedinice, iako u njima preovladava klasičan izraz, oformljene su u gotovo ravноправној синтези stilskog i modernog. Takav primer nosi kuhinja, где је стакло суверено уведено у вiseći mobilijar, на mestu где су се некада налазиле rezbarene дрвне испуне са декоративном улогом. I trpezarijska polica i klub sto u dnevnom boravku pretrpeli су сlične nadogradnje – задржавши своју primarnu funkciju oni су dizajnerski potpuno poneli pečat savremenosti. Svesnost trenutka у коме живимо ogleda se i u izboru i obradi materijala, при čemu су birani oni vrhunskog kvaliteta i obrađivani principima visoke tehnologije.

Prizemlje ovog dvoetažnog stana organizовано је као javni dnevni простор salonskog типа. Salon, односно прошtri korpus dnevnog boravka, задржао је reprezentativnu ulogu и израз, какве је имао у прошlosti, ali je obogaćen delovima mobilijara, pokućstva i opreme svojstvenim potrebama i navikama savremenog čoveka. Kuhinja i trpezarija su definisane као samostalne

jedinice ali sa otvorenim vizurama prema ostatku prostora. Elegantnim stepeništem se iz glavne komunikacije prizemlja dospeva do sprata, rezervisanog za spavaće sobe.

Njegova ograda je potpuno specifična po konцепцији – motivom akantusa u kovanom metalu ona evocira secesiju kao važan deo kulturno-istorijskog nasleđa u evropskim razmerama, ali i potencira romantiku i poetičnost kao opšte prizvuke enterijera.

Kao alegorija porodičnog doma i redovan element stambenih enterijera iz opusa tandemra Ercegovac – Todorović, u jednom delu salona izведен je kamin, koji „u jednom potezu“ (stilizacijom klasičnog motiva, stuba, do nivoa geometrijske apstrakcije svojstvene savremenom minimalizmu), sublimira ideju čitavog prostora. Ritam vertikala, prisutan kao dominantno načelo u svakoj „sceni“ prostora, izdužuje ambijent stvarajući elegantne prostorne slike.

Otmenost i elegancija, uz optički utisak vazdušnosti i širine, karakterišu prostor u celini. Oni su postignuti toplim sazvučjem boja u prirodnim tonovima od bež do braon, primenom skupocenih materijala rafiniranih dezena i nežne teksture, postojanjem smirene i dozirane ornamentike, i pažljivo odabranog i aplikovanog dekorativnog sistema. Upotrebljene tkanine su izabrane sa velikom pažnjom i poseduju naglašenu teksturalnost, dok u sistemu ornamenata dominiraju motivi

floralnog porekla, noseći glavnu estetsku draž prostora. Iako je upotreba klasičnih elemenata (štuko dekoracije, venaca, drapera, tepiha, stilskog nameštaja i dr.) redukovana i data u uprošćenom vidu, prostor zrači klasičnim izrazom ali se umesto ozbiljnosti i raskoši propagiraju istančan ukus, sofisticiranost i udobnost, toliko svojstveni ercegovac – todomovićevskom kredu.

2002. Stan Ćumurija, kuhinja

Već prvo naredno stambeno enterijersko ostvarenje, namenjeno porodici Tomić (2005), pokazuje potpuno drugačije stilsko određenje. Primat klasične, pa čak i bilo kakav njen značajniji upliv, potpuno je potisnut u korist modernosti.

Genius loci i lični kulturološko-estetski stav investitora ponovo su bili glavni činioci koji su uslovili karakter autorske intervencije. Stan je lociran u blizini Botaničke baštine, kao dela grada izrazito urbanog karaktera i neobeleženog značajnijim istorijskim nasleđem.

Ravna linija, purizam i „čistota“ prostora, snažan arhitektonski potez i crno-bela gama potpisnuli su nostalgičnu uvijenu liniju i potrebu za dekorom i bogatstvom kompozicije. Stilski nameštaj zamenjen je mobilijarom prave linije, jednostavnog dizajna i kubističkog volumena, i uklopljen u istovetan tretman arhitektonskih

2005. Stan Tomić, Beograd

površina. Svi nepotrebni detalji izbačeni su iz prostora, i dobijen je rasterećen i pregledan ambijent u kome vlada ukupnjen enterijerski raster.

Prostrani stan površine 250 m² podeljen je na dve zone: javnu i intimnu. U prvom korpusu centralnu tačku predstavlja dnevni boravak – salon, koji svojim prostornim ustrojstvom predstavlja mnogo više od stecišta dnevnih aktivnosti ukućana i njihovih društvenih potreba – on je funkcionalno-komunikaciono čvorишte doma. Tako se u jednom smeru otvara mala kabinetsko-radna prostorija sa bibliotekom, na drugom je salon široko povezan sa trpezarijom i, dalje, sa prostranom terasom, na trećem se pretače u odaju nešto intimnijeg dnevnog karaktera, a na četvrtom vodi ka izlaznom holu. Zahvaljujući ovakvom konceptu svi ovi prostori se prožimaju i ostvaruju prisnu vezu, a u isto vreme i dovoljnu dozu diferenciranosti i funkcionalne samostalnosti.

Živopisnost i toplinu u ambijent unoše partije obložene mermerom, koji postoji u dve potpuno različite game: svetloj (bež) i tamnoj (sivo-crnoj). Od ovog plemenitog kamena napravljena je monumentalna konstrukcija kamina u dnevnom boravku, koji kao monolit dominira prostorom. No, njegovo učešće u materijalizaciji je primetno čak i na krajnje neuobičajenim mestima kakve su zidne površine, otvor i police. Organizacija svetlosti, kako prirodne tako i veštačke, u

funkciji je isticanja kompletног prostora i posebne atmosfere kuće. Sistem artificijelnog osvetljenja je rađen kao »pametan« sistem sa više nivoa, što omogućava najrazličitije kombinacije vrsta rasvete a time i dočaravanje atmosfere na širokoj skali od jarke i svečane do prigušene i intimnije.

Karakter prostora u celini je smiren i harmoničan, što je u mnogome zasnovano na promišljeno odabranom i precizno postavljenom mobilijaru. I ostali elementi kompozicije prostora, koja je izrazito geometrijskog karaktera, su krajnje racionalno i puristički proporcionalisani i materijalizovani,

2005. Stan Tomić, dnevni boravak

poštujući princip dualiteta. Tako je u oblaganju podova prisutna alternacija parketa i ornamentalno složenog mermera, na zidnim površinama postoji izrazit efekat smene punog i praznog, minimalističkoj horizontali dugog crnog trpezarijskog stola suprotstavljena je vertikala dva raskošna kristalna lustera, neutralan bež kolorit zidova sučeljen je sa mobilijarom mahom tamnije game.

Završna obrada dovedena je do perfekcije, i taj perfekcionizam pleni kao jedan od nezaobilaznih stožera projektantskog postupka.

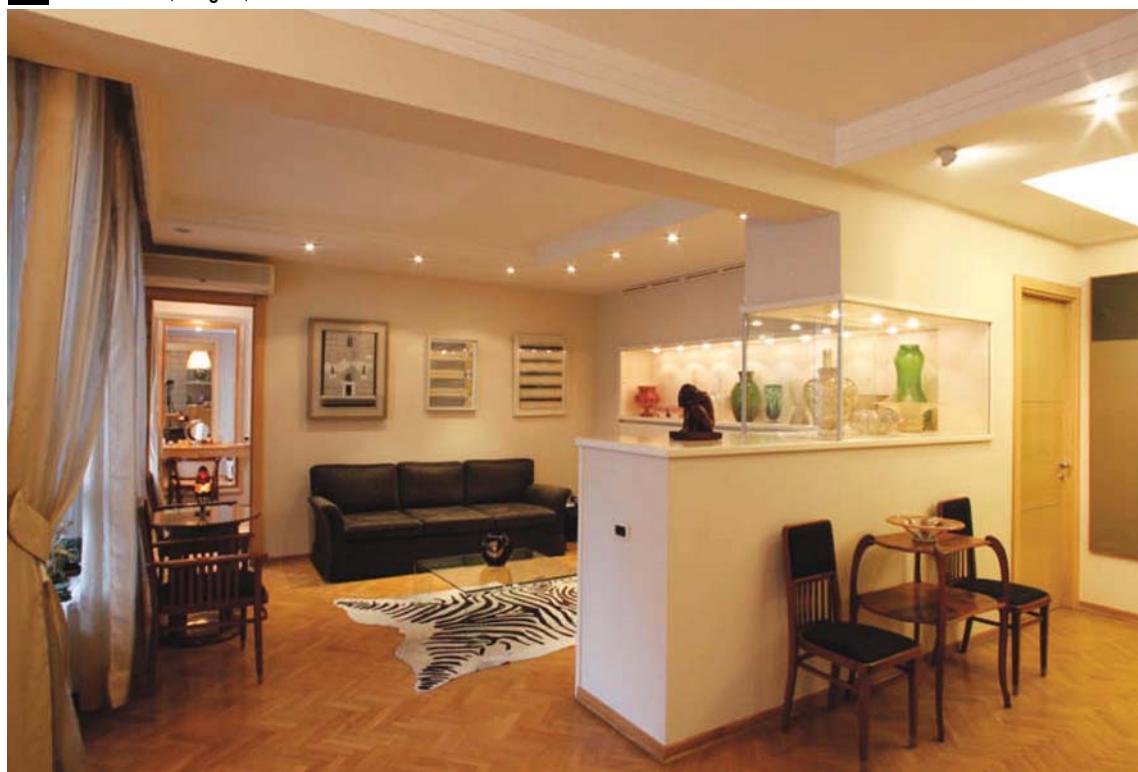

Iz sličnog perioda potiče i projekat enterijera za stan porodice Lazarević (2004), smešten u jednoj novijoj beogradskoj višespratnici u ulici Svetozara Markovića. Po svim svojim karakteristikama delo iskače iz celokupnog dotadašnjeg rada arhitekata Ercegovac – Todorović, predstavljajući jedno potpuno novo iskustvo sa kojim su se susreli arhitekti i potpuno neponovljiv odgovor koji su pružili investitoru i njegovom prostoru.

Zahtev vlasnika stana bio je da se u njegovom prostoru stvori fizičko-duhovni ambijent koji bi predstavljao nešto između umetničke galerije i muzeja, dakle mesto gde bi se u intimnom porodičnom ambijentu adekvatno čuvale, reprezentativno izlagale i studiozno promatrале umetnine. Izuzetno vredna umetnička kolekcija koju je posedovao bila je neposredni povod i postavila se kao glavni cilj.

2004. Stan Lazarević, Beograd, dnevni boravak

2004. Stan Lazarević, dnevni boravak i hrpezarija

2004. Stan Lazarević, trpezarija i kuhinja

Zbog toga joj je u prostoru dodeljeno ekskluzivno mesto, i prostor je posvećen i oblikovan prema njoj. No, ona pri svemu tome nije iskorišćena pasivno, već izrazito aktivno i „angažovano”, nesebično darujući svoju lepotu okolnom prostoru.

Umetnička kolekcija o kojoj je reč sastojala se od kolekcije predmeta od umetničkog stakla, slika i nameštaja. Najznačajnija i najbrojnija među njima, zbirka eksponata od stakla, predstavlja vanrednu kolekciju dostojnu svakog muzeja. Ona obuhvata primerke nastale ponajviše u periodu od 1890. do

1940. godine na teritoriji evropskih zemalja (u stilovima bečke secesije, francuskog Art nouveau, klasičnog Art decoa, modernizma, konstruktivizma, Wiener Werkstaete-a i Bauhaus-a, dakle svih značajnih pravaca prve polovine proteklog veka), ali i manji broj predmeta nastalih tokom 1950-tih i 1960-tih godina XX veka.

Za prezentaciju ovih umetnina u prostoru je osmišljen niz staklenih polica – vitrina, koje osim estetske nose i funkcionalnu ulogu: njima se determinišu funkcionalne jedinice, upotpunjaju namenski sadržaji, potcrtavaju pravci kretanja,

daje neophodna transparentnost i „mekoća“ prostoru. Dizajnerski su koncipirane kao deo zida, deo ugradnog mobilijara ili kao slobodne konstrukcije. Staklena vitrina se kao element javlja u svim najvažnijim namenskim jedinicama stana, i tako predstavlja snažan lajt-motiv kompozicije.

Tako, centralna vitrina je suptilno provučena kroz središnji deo dnevnog boravka, druga je postavljena na mesto prozora ka zastakljenoj lođi odakle prima obilatu dnevnu svetlost, treća je ugrađena u sklop staklenog zida sa ulogom trpezarijske police ka kuhinji.

Vitrine su koncipirane kao izdužene staklene niti, „kutije“ koje odišu sigurnošću i funkcionalnošću, a istovremeno su potpuno transparentne i perceptivne. Zamišljeno je da se u njima nađe samo jedan deo ukupne kolekcije vlasnika, odabranih po principu „tematske izložbe“. Zahvaljujući tome, pri svakoj novoj postavci prostor ima mogućnost promene svog lika i karaktera.

Ugradnja vitrina u enterijer i koncentracija velike količine eksponata koja zahteva što veću širinu prostora uslovili su redukciju zidnih površina. Prostor koji je dobijen postavio se kao otvoren i celovit, sa tek naznačenim funkcionalnim podelama. Na onim zidnim platnima koja su preostala našli su se primerici štafelajnjog slikarstva iz vlasnikove kolekcije slika. One su ponajviše dela slikara tzv. „Decembarske grupe“ iz 1960-tih godina

2004. Stan Lazarević, trpezarija

prošlog veka (Aleksandar Tomašević, Stojan Ćelić, Lazar Vozarević, skulptor Risto Stijović). Znalački i pažljivo raspoređena po stanu, ova platna u svojim geometrijsko-apstraktним motivima su dobra protivteža staklenim uzorcima kao delima primenjene umetnosti kao umetničke vrste koja je svesna svoje materijalnosti i utilitarnosti. Svi eksponati, od stakla do slika, postavljeni su tako da poseduju optimalnu količinu i karakteristike svetlosti, pa se insolacija postavila kao izuzetno kompleksan sistem osmišljavanja i realizacije. Prirodno i veštačko osvetljenje su kombinovani tako da daju najjači efekat isticanja

umetnina, ali i da obezbeđuju priјatan i nesmetan život ukućana.

Najveći deo palete nameštaja u ovom svojevrsnom stanu-galeriji takođe se bazira na istorijskim primercima. Zastupljen je nameštaj bečkog porekla (čiji su autori poznati arhitekti Jozef Hofman i Gustav Zigel, a izrađen je u radionicama braće Kon u Beču oko 1900. godine) i francuskog porekla iz perioda Art Deco. Komada koji nose savremen dizajn ima malo, i to su luster iznad trpezarijskog stola („Foscarini“) i ogledalo u spavaćoj sobi (koje je dizajnirala Jelena Ercegovac Todorović).

2004. Stan Lazarević

2004. Stan Lazarević,
deo kolekcije stakla

Na kraju, prostor je dopunjeno neophodnom opremom u stilu koji se uklapa sa istorijskim eksponatima i mobilijarom, i opšti utisak kojim enterijer zrači zasniva se na toplini, udobnosti i dubokoj inspirativnosti ambijenta u kome je posetilac ovog prostora primoran na mentalno i duhovno udubljivanje a ne samo vizuelno-estetsko uživanje.

Zahvaljujući konceptu i prostornoj organizaciji vitrina, u stanu su isprepletane funkcije dnevnog boravka, trpezarije, kuhinje, lođe i antrea, odnosno čitav prostor je objedinjen pod plastirom umetnosti. Zbirka umetnina od stakla pružila je autorima ovog enterijera ne samo povod da joj osmisle najadekvatnije i najefektnije mesto u prostoru, već im je dala i inspiraciju za samostalna, originalna dizajnerska rešenja, kakvo je ogledalo sa stočićem za šminku u spavaćoj sobi, trpezarijska polica kao svojevrsni „stakleni zid”, koncepcijsko rešenje kuhinje zasnovano na alternaciji stakla i drveta, datih u potpuno savremenom maniru i materijalizaciji.

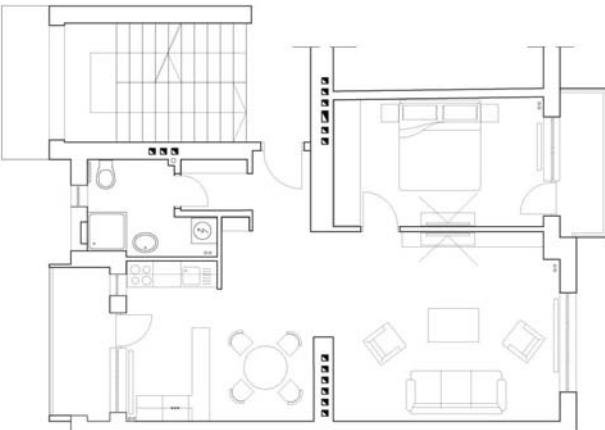
Koncept i vokabular stana Lazarević biće skoro dve godine kasnije na svojevrstan način ponovljen u još jednom stambenom enterijeru. Reč je o stanu za porodicu Jovović (2005-2006), smeštenom u centralnom delu Beograda u jednoj od posleratnih višepratnica u Ulici Majke Jevrosime. Prostor površine oko 65 m² pretrpeo je korenitu rekonstrukciju od funkcionalnog do likovnog aspekta, i danas predstavlja dvosoban stan sa velikim dnevnim prostorom kombinovanog, „open space“ tipa i svim ostalim pratećim sadržajima. Sličnosti sa standom Lazarević potekle su iz same projektne tematike i zadatka. Naime, vlasnik je posedovao bogatu kolekciju umetnina kojoj je želeo da pruži adekvatan plasman u svom životnom prostoru. No, ovoga puta to su bile prvenstveno slike, a sekundarnu zbirku činile su još skulpture, i male količine predmeta od stakla, ohridskih čilima i komada nameštaja. Postojeći eksponati organizovani su i predstavljeni tako da imaju naveću moguću upotrebnu vrednost – do njih se lako dopire,

vidljivi su iz najrazličitijih mesta u stanu, osvetljeni posebno projektovanim sistemom osvetljenja koje može menjati intenzitet, a sami komadi nameštaja i enterijerske opreme imaju namenu „živog koriješenja“. Ostatak fonda mobilijara oličen je u minimalnom broju komada, jasnog i čistog dizajna, nepretencioznog i savremenog izraza, sa potpisom samih autora. Spušteni plafoni, kao uobičajen deo vokabulara u ovoj arhitektonskoj temi, odlikuju se najjednostavnijom kompozicijom koja je podređena svojim ulogama „svetlosnog postamenta“ i „svetlosnog izvora“. Tretman podova je dvojak, što se kao postupak poziva na ustaljenost i karakterističnost dualitetnog autorskog principa u oblikovanju. U hodniku, kuhinji i trpezariji pod je od granitne keramike, tople i svetle game, koja uz sporadične srebrnaste fuge (prisutne i na zidovima kuhinje) evocira notu patine i „okamenjene“ živopisnosti. Utisak koji je postignut temelji

se na monumentalnosti, svečanosti i opštoj antikiziranoj atmosferi kao odlikama prvog susreta sa prostorom. U dnevnoj i spavaćoj sobi kvadratne keramičke ploče vidno prelaze u parket tamno crvene game, slagan u jednostavnom linjskom rasporedu. Prigušen tonalitet poda ovog korpusa prostora sa jedne strane sugerije topiju i intimniju atmosferu, a sa druge predstavlja efektan odgovor na izbor i organizaciju eksponata i nameštaja.

Opredeljenjem za egzotične vrste drveta (parket od mahagonija, kuhinjski elementi od zebrana), unosi se duh orijentalizma u enterijer, kao fenomen po mnogo čemu karakterističan i prisutan u civilizacijskom svetu umetnosti. Krajnjim akcentima, kao što su pažljivo izabrani draperi i viseća rasvetna tela, dočarana je toplina i životnost prostora kao nezaobilazan element idioma stanovanja. Umetnine koje egzistiraju u ovom prostoru utkane su u njega čvrsto i u posebno dizajniranom organizacionom sistemu.

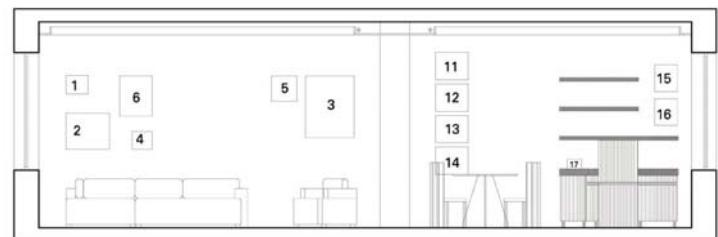
2006. Stan Jovović, osnova stana

2006. Stan Jovović, Beograd, dnevni boravak

2006. Stan Jovović, ulaz i trpezarija

Njihov raspored poštuje principe dizajnerske estetike, a njihov međusobni odnos usklađen je i tematski i proporcionalno. Zanimljiva je činjenica da slike i ostali eksponati nemaju značaj „statusnih simbola“ već su ležerno i živahno uklopljene u enterijer predstavljajući njegov živni estetski momenat. Ova pojava ima još izrazitije značenje kada se ima u vidu da su neki od zastupljenih potpisnika štafelajne kolekcije najpoznatiji srpski i crnogorski slikari XX veka (C. Lainović, M. Milunović, Đ. Stanić, P. Omčikus, B. Filipović Filo, D. Dragaš, D. Brajović, M. Popović i dr.). I pored velikog

broja zastupljenih umetničkih dela, utisak kojim prostor zrači nije zagušen i teskoban, već vazdušast, lepršav i vedar. U ambijentu koji je u celini prijatan i prislan, sa mestimičnim provajavanjem akcenata koji podsećaju na podređenost mesta sofisticiranom i uzvišenom svetu umetnosti, jasno se vidi savremeni čovek kao njegov korisnik i uživalac. Pri svemu tome, kao inače i kod stana Lazarević, autorski vokabular je jednostavan, pročišćen i savremen, predstavljajući alegoriju korisnika koji svoj socijalni status iskazuje modernošću a ne luksuzom.

2006. Stan Jovović, pogled iz dnevnog boravka

2006. Stan Jovović, trpezarija i kuhinja

Stambeni enterijer kao tematika zastupljen je, osim u samostalnom vidu, i u okviru dela opusa arhitekata Ercegovac – Todorović koji se bazira na rekonstruktivnoj arhitekturi.

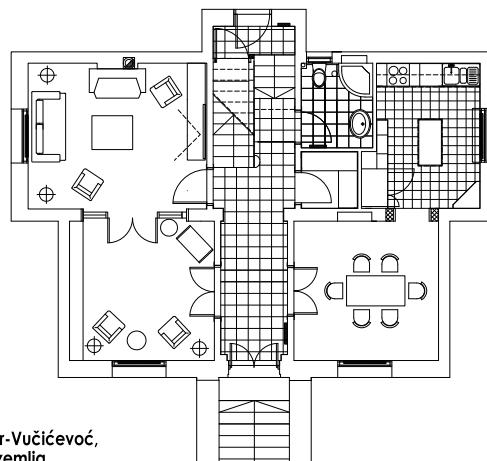
Njega čine dva poduhvata koja predstavljaju sanacije, adaptacije i rekonstrukcije zaštićenih istorijskih objekata u starim rezidencijalnim ambijentalnim celinama Beograda. Prema

svom karakteru ove autorske intervencije nastavljaju iskustva iz rada na kući Sakan iz sredine devedesetih godina.

Kuća Vučićević predstavlja raskošno zdanje iz 1932. godine smešteno na Neimaru i građeno za poznatu istorijsku ličnost, ekonomistu Ignjaca Flašara. Njen autor je poznati srpski arhitekta i estetičar iz perioda akademizma, Milutin Borisavljević. Potpuno zapuštena i

oronula gradska vila, zaštićena tek u skorije vreme (2007) kao nepokretno kulturno dobro-spomenik kulture, podvrgnuta je intervenciji kreativnog para Ercegovac – Todorović tokom 2005 - 2006. godine i pretvorena u elitni rezidencijalni objekat za porodicu sadašnjih vlasnika.

Zdanje u svom eksterijeru odiše vanrednom harmonijom i skladom, postignutim simetričnom kompozicijom i akademističkim tretmanom elemenata iz neorenesansnog i neoklasicističkog vokabulara (horizontalna zonalnost, visoki sokl, jaki ornamentalizovani venci, dekorativni tretman ograda i balkona, plitki pilastri sa raskošnim kapitelima, dekorativne amfore na gornjim delovima pročelja i ograde). Lociran u centralnoj urbanoj zoni, objekat potpuno gubi taj „urbanitet“ u velikom dvorištu među bogatim parkovskim zelenilom i u okruženju usamljenih

Kuća Flašar-Vučićević,
osnova prizemlja

starih vila, i uzdiže se svestan vrednosti istorijskog trenutka svog nastanka. Shodno ovakvom konceptu i ustrojstvu, enterijer je tokom adaptacije i uređenja dobio analogan karakter: prostor u njemu je „zaleden“ u svojoj lepoti – nezainteresovan za trendovsko i moderno već za klasično kao proverenu vrednost. U njemu provejava dominantan utisak aristokratske otmenosti, prefinjenosti i luksuza, ali i nezaobilazna toplina, komfor i intimnost porodičnog doma. Enterijerski vokabular je stoga izrazito neoklasičan, „stilski“, snabdeven brojnim detaljima i dekorativnim predmetima.

Piano nobile kuće zauzima prizemnu etažu i izведен je u potpunosti oslanjajući se na „klasično“ i „stilsko“. Sprat je rezervisan za spavaće sobe ukućana, i njegov vokabular je nešto slobodniji, posebno u odajama

namenjenim mlađem delu porodice – deci, dok je u roditeljskom bloku potpuno u „stilskom“ maniru naglašavajući stil života i prefinjen ukus korisnika.

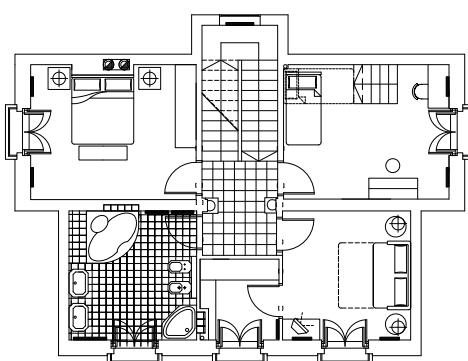
U mansardi je smeštena hobi soba vlasnika, velika garderoba i terasa. Organizacija prostora po etažama zasniva se na odvojenim funkcionalnim jedinicama, što je proisteklo iz nasleđenog rešenja koje, s obzirom da se radi o zaštićenom kulturnom dobru, nije smelo da pretrpi konstruktivno-funkcionalne izmene, i najopsežnija intervencija odnosila se na podrumsku etažu u smislu ospozobljavanja dela prostora za životne potrebe i servisne sadržaje.

Ograničenje dometa autorskog zahvata je, međutim, iskorišćeno na najbolji mogući način pa je svaka oddaja tretirana uvek novim i drugačijim kompozicionim pristupom, što

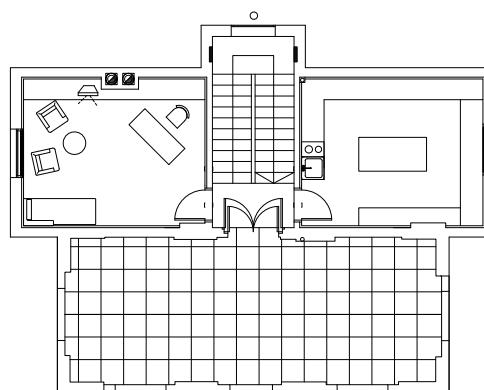
stvara enterijer „sa hiljadu lica“, u kome ulazeći u novu prostoriju ulazimo u potpuno nov doživljaj.

Na zidnim površinama enterijera, bilo da se radi o salonu bilo o toaletima, trijumfuje tapet. Ova tehnika obrade i dekoracije zida nekako u to vreme je ponovo aktuelizovana i u svetskoj i domaćoj praksi, ali pre svega predstavlja samosvesni čin autora.

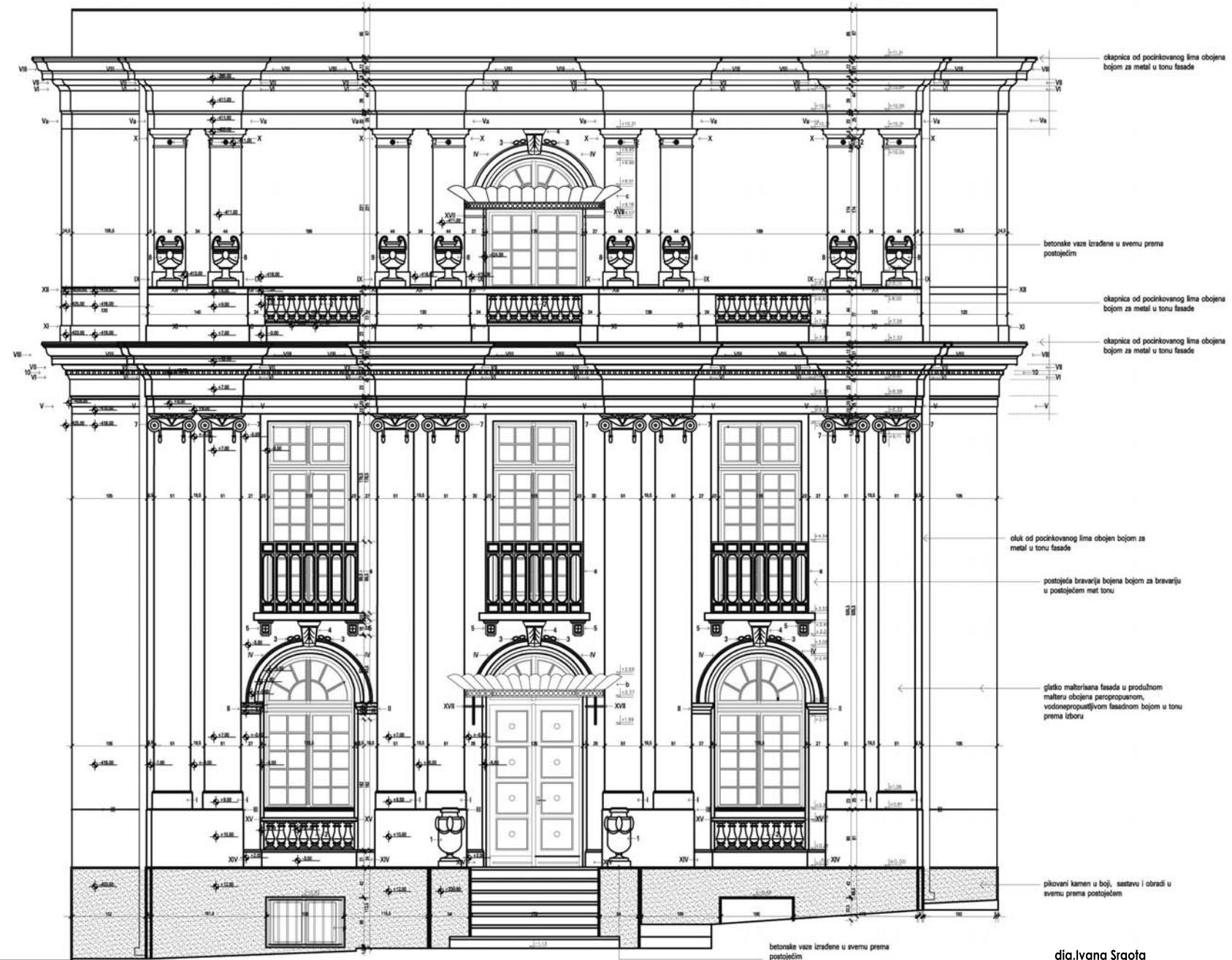
Njome, kao i mnogobrojnim drugim postupcima koji govore o sofisticiranoj estetici svakodnevnog života i „lepom“ kao vanvremenskom ukusu korisnika visokog društvenog nivoa, materijalizuje se ercegovac – todorovićeva vizija o tome kako je izgledao život u ovoj vili u trenutku kada je sagrađena, ali posmatrano očima današnjeg čoveka. Motivi koji se na tapetima pojavljuju

Kuća Flašar-Vučićević,
osnova I sprata

Kuća Flašar-Vučićević,
osnova II sprata

su najčešće floralnog porekla, evocirajući secesijski manir, ili pak raskošne letnjikovce iz perioda rokokoa.

U svakoj odaji, a ponekada i zidnom platnu jedne prostorije, nalazi se drugačija vrsta tapeta, dovedena u posebnu vezu sa draperom, i sa ulogom primarne važnosti u kreiranju atmosfere.

U fondu mobilijara kuće postoje i retki primerci očuvanog originalnog nameštaja: biblioteka Gece Kona (koju je Kon svojevremeno poklonio prvom vlasniku kuće,

Flašaru) i drveno stepenište, koji su brižljivo restaurirani. Ostatak mobilijara je pretežno „stilskog“ karaktera, pri čemu se radi o novim komadima nastalim savremenim načinima izrade i obrade.

Ovaj momenat je ključni za razumevanje ideje autora. Umesto prigušene „antikvarne“ atmosfere salonskih vila posetilac jasno percipira prostor koji je svetao, nov i u kome se odvija život modernih „ljudi sa stilom“.

Apoteoza klasičnog nije iskorisćena kao puki čin za reprezentaciju ili kapric, već

korespondira sa njihovim ukusom, navikama i najdubljim afinitetima. Tek pojedini detalji, kakvi su maske za radijatore, TV-audio kompozicija u dnevnoj sobi, mobilijar u dečijoj sobi, nose dizajn svoga vremena, i kao takvi jasno hronološki atribuišu prostor.

Jedina ravnopravna sinteza istorijskog i modernog vidljiva je u odabiru i postavci komada štafelajnog slikarstva, gde su na hrabar način kombinovani klasični i savremeni majstori, zastupljeni često u svojim vrhunskim delima.

2006. Kuća Flašar-Vučićević,
dnevni boravak i
biblioteka

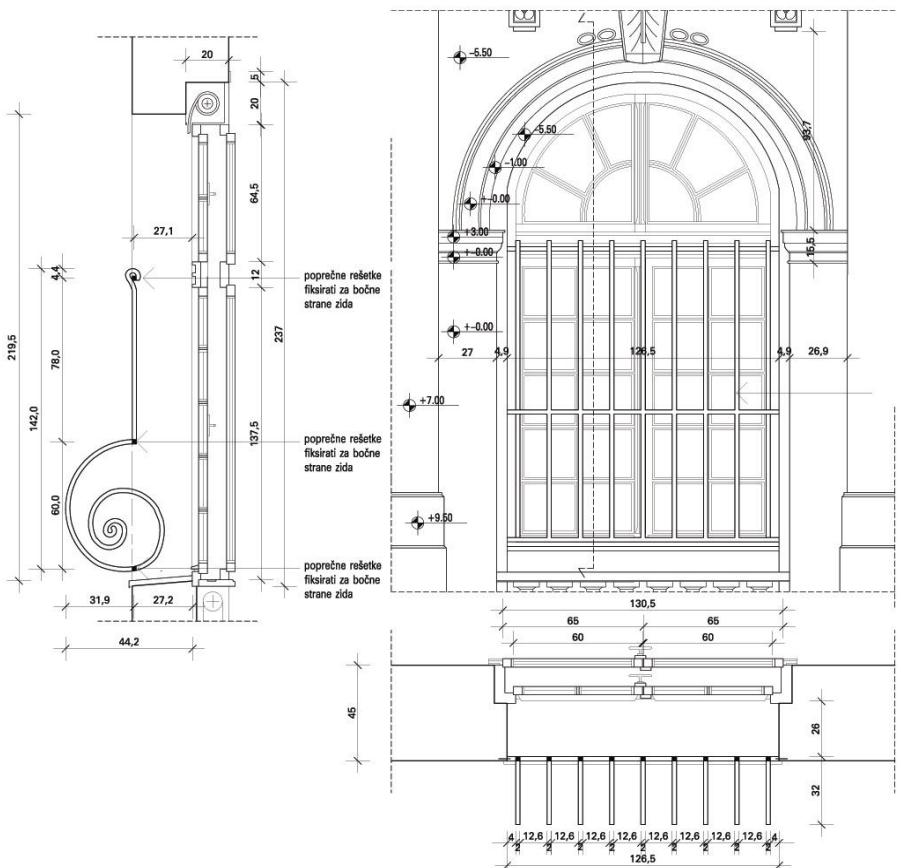

2006. Kuća Flašar-Vučićević, dnevni boravak

2006. Kuća Flašar-Vučićević,
kuhinja

2006. Kuća Flašar-Vučićević,
detalj fasade i bravarije

2006. Kuća Flašar-Vučićević,
stepenični trakt

2008. Vila "B", Beograd

Na nešto kasnijem ostvarenju iste tematike, vili „B“ (2007 - 2008), lociranoj na Senjaku kao još jednoj krajnje respektabilnoj ambijentalnoj celini Beograda, slično kao na primeru razvojne linije enterijera stanova, moguće je pratiti dalji profesionalni razvoj arhitekata Ercegovac – Todorović.

Smeštena na senjačkoj padini sa pogledom na Topčider, ona predstavlja prizemni objekat iz međuratnog perioda (izgrađen oko 1927. godine) čiji je graditelj poznati srpski arhitekt Aleksandar Đorđević. Eksterijerno stilsko ustrojstvo temelji se na nacionalnom srpskom stilu, kao jednom od glavnih tokova srpske arhitekture te epohe, i za svoje vreme savremen način interpretira motiv tradicionalnog „konaka“. Fasada je sačuvana u celini, bilo izradom novih elemenata poštovanjem starijih modela, bilo restauracijom originala.

Tako kameni sokl, fasadna obrada, stolarija (kapci, prozori, ulazna vrata), kovano gvožđe, ulazni trem, krovni venac, streha, krovni pokrivač i dimnjaci nose u potpunosti autentičan izgled. Pri poduhvatu

rekonstrukcije, sanacije i adaptacije, opsežnom zbog višedecenijskog devastiranja objekta, u potpunosti je sačuvan frontalni izgled kuće. Zadnji deo je, međutim, unapređen i u funkcionalnom i u likovnom smislu dogradnjom snažnog aneksa cilindrične forme, kojim je dobijena i prisna povezanost enterijera kuće sa eksterijerom, dvorištem i pejzažom, kao karakterističnog profesionalnog stremljenja autora.

2008. Vila "B", ulična fasada

2008. Vila "B", dvorišna fasada

I u ovom slučaju enterijer pokazuje svojevrsni balans između starog i novog, klasičnog i savremenog. No, ovoga puta jasno su prevagnuli inputi savremenosti, uslovljeni konstitucijama ličnosti, ukusa i *modus vivendi* investitora. Tako, istorijsko je sačuvano u domenu fiksнog mobilijara, posebno vrata i kamina, koji su pažljivo restaurisani i oplemenjeni tek suptilnim autorskim nadogradnjama.

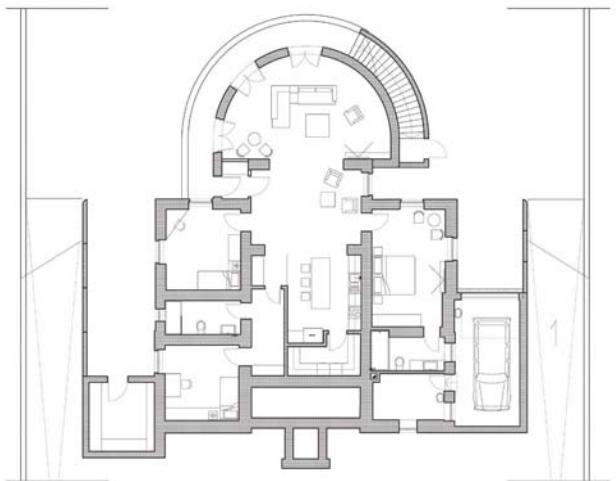
Sve ostalo, što u najvećem pripada pokretnim komadima nameštaja, dizajnirano je ili odabrano poštujući sadašnji trenutak. Prizemlje obuhvata salon, koji je dvokrilnim vratima povezan sa svim ostalim zasebnim odajama etaže: trpezarijom, kuhinjom, ostavom, gostinskom i radnom sobom.

Širokim otvorima salon je povezan sa velikom polukružnom terasom, i dalje, preko graciozno uvijenog stepeništa, sa dvoriшtem. On sadrži minimalan broj komada nameštaja, koji su ravnih linija, svedenog dizajna i krupnog rastera, označavajući neodeko stilsko poreklo: efektna kompozicija koja se sastoji iz samo dve sučeljene forme (kruga i kvadrata) i samo dve sučeljene boje (crne i bele).

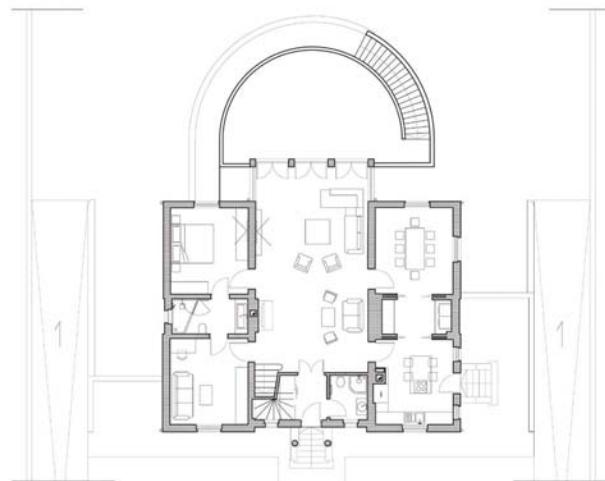
Krupan raster ugrađen je i u parket, koji je slagan od velikih komada hrastovog drveta oponašajući rustičan slog brodskog poda. Novim prozorskim otvorima, koji korespondiraju sa zatečenim kompozicionim ustrojstvom, uvedena je dodatna količina svetlosti u enterijer, i ovaj „light architecture“ princip izričit je marker savremenosti.

Iz salona se novosagrađenom stepenišnom konstrukcijom dospeva na sprat. Na njemu su smeštene jedna dnevna soba iz koje se dospeva u tri spavaće sobe sa posebnim kupatilima, od kojih je svaka tretirana na svoj način. U suterenskoj etaži nalazi se zaseban stambeni prostor sa individualnim ulazom i svim sadržajima, uključujući i tri spavaće sobe. U zadnjem delu kuće ovaj nivo, zbog pada terena, postaje prizemni i oblikovan je u formi novosagrađenog cilindričnog aneka, „doboša“, funkcionalno namenjenog prostranom dnevnom boravku. Gledano iz dvorišta, forma ovog „doboša“ se prikazuje u svojoj punoj lepoti i snazi – istovremeno vitka i monumentalna, plastična i proporcionalisana kao puževa ljska, ona je modelovana tako da izgleda kao da je oduvek tu postojala.

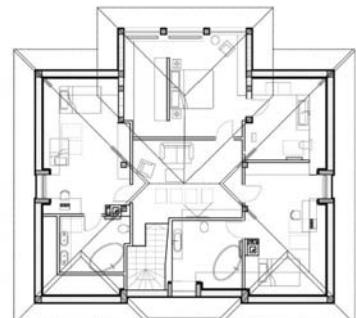
2008. Vila "B", osnova suterena

2008. Vila "B", osnova prizemlja

2008. Vila "B", osnova podkrovља

2008. Vila "B", dnevni boravak

2008. Vila "B", dnevni boravak

Tapet se ponovo našao kao glavna zidna obloga, ali je ovoga puta na svim površinama dnevnog boravka korišćena jedna vrsta u neutralnoj, beličastoj gami i raskošnoj ali neupadljivoj šari. Uopšte, neutralnost boja i tekstura značajan je iskorak u odnosu na vračarsku vilu.

Ostalo je isto insistiranje na prirodnim materijalima (kamen, keramika, drvo, staklo), prosvjetljenosti enterijera i neprikosnovenost komfora i topline. Puristička svedenost dnevnog boravka zamenjena je rustično-minimalističkim tretmanom kuhinje koja podseća na ruralne provansalske kuhinje i u

tom smislu potpuno je dražesna i originalna prostorna kreacija. Likovni izraz trpezarije baziran je na svečanosti i otmenosti, kompozicija počiva na linijskoj strukturi koja vešto pomiruje horizontale i vertikale, emitujući izuzetno harmoničnu atmosferu koja i dolikuje trenutku porodičnog obedovanja. Potkrovље se odlikuje nešto raskošnjim tretmanom. Luksuz je vidno naglašen, kao i „individualizacija“ prostorija. Stilsko i moderno su kombinovani na krajnje koketan i duhovit način. Ovo poslednje govori o značajnoj pojavi u evoluciji opusa arhitekata Ercegovac – Todorović, o dostizanju stadijuma u kome su autori sami sebi dodelili punu slobodu (mnogo kasnije

od trena kada je investitor njima dodelio istu) u baratanju arhitektonskim vokabularom, o njihovoj ležernosti, samosvojnosti, nezavisnosti od *deja vu* principa.

Imaginativnost, svojstvena početku njihovog opusa i možda najslikovitije iskazana na enterijeru agencije „Saachi & Saachi“ (1993 - 1994), ponovo je dostignuta i čvrstvo je ukotvljena za sadašnji trenutak; ona poštuje moderno i trendovsko ali, izlazeći iz svakog njihovog ograničenja, konformizma, serijalnosti i tipizacije, ona zapravo nonšalantno i duhovito ispituje njihovu održivost, i kapriciozno i samouvereno se poigrava sa njima.

2008. Vila "B", spavaća soba

2008. Vila "B", kupatilo

2008. Vila "B", dečija soba i kupatilo

Na liniji individualnih rezidencijalnih objekata rađenih u total dizajnu, kuća Tešić (2002 -2003) predstavlja vrhunac stvaralačke kreativnosti i ovaploćenja karakteristične vizije autorskog para Ercegovac – Todorović. Nakon nje, kao dela koje poseduje najsloženiju prostornu leksiku, nastupa svojevrsno pročišćavanje stilskog izraza u ovom tematskom segmentu stvaralaštva autora. Evropski i američki Ar deko, i internacionalni pravac neodeko, kao inspirativna polazišta, bivaju potisnuti modernizmom i neomodernizmom kao produktom prirodnog i logičnog razvoja njihovog stvaralaštva. Iza ovih spoljašnjih osobenosti, kod arhitekata Ercegovac – Todorović se radao jedan potpuno novi arhitektonski jezik.

Projekat za kuću porodice Tomić iz 2005. godine, koji još uvek čeka na svoju realizaciju, govori upravo o početku procesa redukovanja arhitektonске sintagme u korist modernističkog koncepta.

Lokacija na kojoj je planirana izgradnja predstavlja centralnu zonu Dedinja, te je interesantan momenat u projektantskom polazištu susticanje dva naizgled sučeljena principa: „lokalni“ urbanitet i „opšta“ mirnoća istorijske ambijentalne celine. Za idejnu okosnicu poslužila je kuća Bogdanović, tačnije glavni elementi njene kompozicije, koji su prilagođeni drugačijoj konstituciji terena ali i drugačijem generalnom prostornom tretmanu. Umesto možda logičnog pristupa „varijacije na temu“, korišćen je postupak apstrahovanja i skulptorovanja volumena, i sve je to iskazano internacionalnim arhitektonskim rečnikom.

Pre svega, princip kontinualnog toka fasade, prvi put obznanjen upravo na kući Bogdanović, poštovan je dosledno i u izrazito plastičnom tretmanu.

Forma kuće prati ustrojstvo zadato enterijerom, pa je opšti izraz eksterijera razuđen, definisan smenom punog i praznog, isturenog i uvučenog, solidnog i transparentnog. Fasada tako ima karakter neprekinute kompozicije koja meandira oko naslaganih osnova i savija se u tri ravninu (četvrtom se kuća naslanja na ranije izgrađeni objekat), ne predstavljajući puku opnu već integralni deo i spoljašnjeg i unutrašnjeg prostora.

Preplitanjem ovih prostora, i postojanjem velikih površina stakla kao zidova-zavesa, dolazi se do karakterističnog koncepta prostorne integracije, brisanja granica prostora i njegove sinteze sa prirodom. Fasadni sistem objekta osmišljen je kao dinamična volumetrijska kompozicija dvojake obrade – istureni delovi imaju glatkou beličastu teksturu, ispuščene mase metalasto-sivu i podvrgnutu kvadratnoj strukturi kanelura.

Hermetičnost zidne mase razbijena je, osim samom ekspresivnom koncepcijom volumena i principom asimetrije, i brojnim otvorima koji su najrazličitijih dimenzija, uloge i forme, ali imaju zajedničku osobinu izrazite plastične modelacije kao i zajedničko ustrojstvo „trake“. Prozorska traka, pak, zastupljena je

u raznolikom tretmanu, od uske horizontalne, preko ritmičke kombinacije puno-prazno, do kontinualne trake prozora na najvišoj etaži.

Prozor, tretiran trodimenzionalno, na taj način izlazi iz uobičajene prakse dvodimenzionalnog ustrojstva u ravni i iz isključive uloge uvođenja insolacije, i postaje aktivni „igrač“ u opštoj tendenciji skulpturizacije i prenošenju kompleksne autorske ideje.

Najrazuđeniju strukturu pokazuje fasada pročelja. Njena ulazna partija je data potpuno svedeno, pri čemu su vrata utopljena u fasadnu ravan. Postupkom neutralizacije ulaza izrečena je namera da njega prikaže prostor, a ne dekoracija ili intervencija u ravni.

Na primeru začelja susrećemo se, možda najefektnije, sa namerom autora za stvaranjem jasne i čitljive arhitekture – konцепција fasade iz dvorišta, iako sadrži samo uske trakaste prozore preko čijih stakala se ne mogu nazreti unutrašnje odaje, bez dileme otkriva karakter i ustrojstvo prostora iza njih. Peta fasada ima kompoziciju u kojoj je konstruktivni sistem vidno naglašen i estetski iskorišćen, što korespondira sa korbizijevskim postulatima „nove arhitekture“, i uopšte sa principima internacionalnog modernizma.

Ovim delom prostora dominira vertikala zidanog monolita kao centralnog statickog uporišta konstrukcije, koja, protežući se kroz celokupan enterijer, ne završava u ravni krovu

2005. Kuća Tomić, Dedinje, Beograd, projekat

već izlazi iz objekta i izrazito ga nadvisuje. Postojanje krovne terase, kao još jednog nezaobilaznog modernističkog elementa koji je u Korbizijeovim delima razvijen do savršenstva funkcije i estetike, poseduje i ulogu vidikovca, ali i ulogu prirodnog „otvorenog“ nastavka najviše prostorije kuće.

Bočna dvorišna fasada predstavlja žžni korpus kompozicije u estetskom smislu. Kao kontrast rešenjima zasnovanim na primarnim formama i pravim uglovima, koja karakterišu ostale fasade, ova strana objekta se u najsnažnijem dodiru sa prirodnom „rascvetava“ kako u formi tako i u koloritu, uvodeći masivan zalučeni zid u toploj gami drveta. Njegova forma zapravo jeste kružni isečak, koji polazi iz jednog isturenog volumena i završava se potpuno

izvan mase objekta. Kao takav, on i više nego polucičlindar na kući Bogdanović, naglašava kontinualnost i neprekinutost, beskraj i svu složenost prostornih integracija. Iza ovog vajanog monolita, logično, egzistira dnevni boravak.

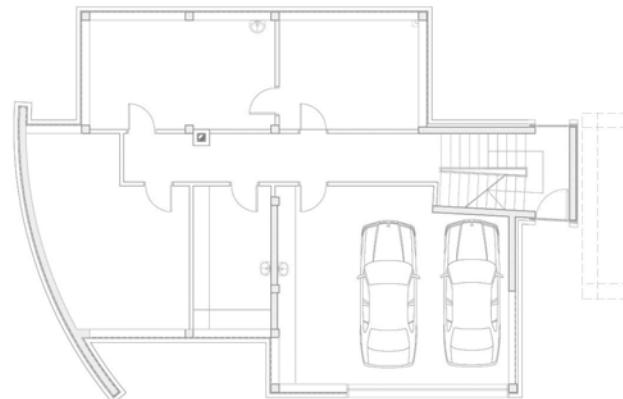
Prozori, ili bolje rečeno otvorи grandioznih razmara, prostiru se od zemlje do vrha druge etaže čineći kompoziciju trifore, dok se četvrti otvor našao duhovito ali sa jakim razlogom u slobodnom prostoru dvorišta.

Možda najznačajnija novina koju ovo delo donosi u kosmos stvaralaštva arhitekata Ercegovac – Todorović jeste ta da se logičan nastavak ambijenta dnevne sobe, a samim tim i cele kuće, ostvaruje direktno u zoni

2005. Kuća Tomić, ulazna fasada

Kuća Tomić,
osnova suterena

partera, dakle bez medijuma po principu terasa i stepeništa. Shodno tome, stepen integracije unutrašnjeg i spoljašnjeg prostora dostiže na primeru ovog ostvarenja najveći dotadašnji intenzitet.

Objekat se sastoji iz četiri etaže: podruma, prizemlja (u nivou partera), sprata i potkrovne etaže.

Visina etaža iznosi 3,20 m što predstavlja uobičajenu praksu u total-dizajn poduhvatima Jelene Ercegovac Todorović i Svetislava Todorovića.

U podrumu su smešteni garaža i servisne prostorije kuće, kao i soba za poslužu sa sopstvenom garderobom i kupatilom. Prizemlje obuhvata sadržaje dnevног

karaktera, do kojih se stiže jednostavnom i logičnom ulaznom postavkom. Prostrana dnevna soba snabdevena je direktnom vezom sa dvorištem, i sa trpezarijom sintetisana u jedinstven prostor, dok se kuhinja „ostrvskog“ tipa, smeštena odmah bočno, logično i širokim vratima nadovezuje na njega.

U samoj orientaciji kuće, odnosno vezanosti ne zadnje već bočne strane objekta za baštu, kao i u svojevrsnom plasmanu dvostrukе visine dnevног boravka, projekat nesumnjivo asocira na senjačku vilu Bogdanović.

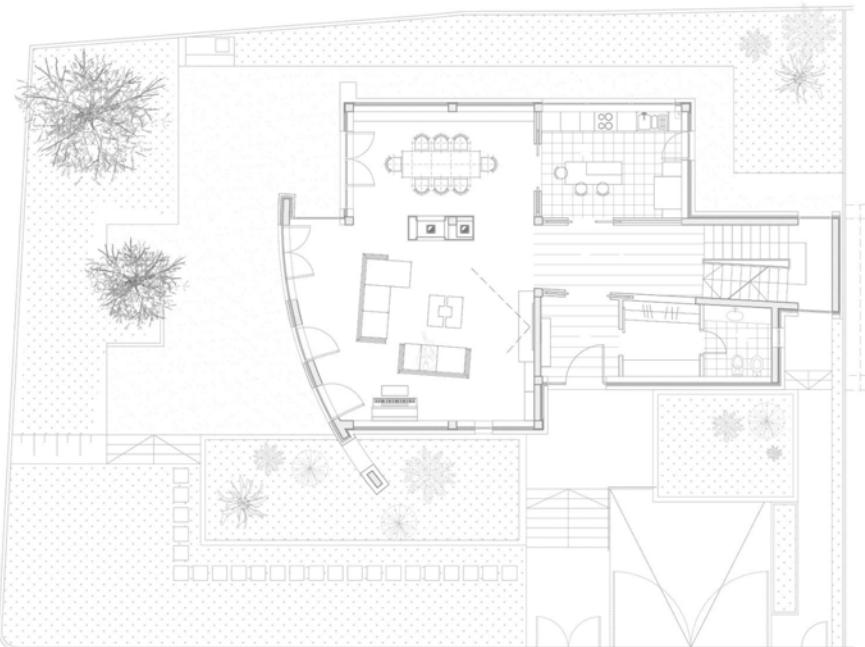
Sprat sadrži prostranu garderobu i tri spavaće sobe (dve dečije i jednu roditeljsku), pri čemu svaka ima sopstveno kupatilo i terasu. Funkcionalna organizacija je izvršena izuzetno

racionalno i logično – komunikacioni trakt, oko koga su raspoređene odaje, proteže se celom dužinom osnove, sadrži galeriju iznad dela dnevne sobe u prizemlju, i na svom upečatljivom „kraju“ pretače se u terasu prema baštbi.

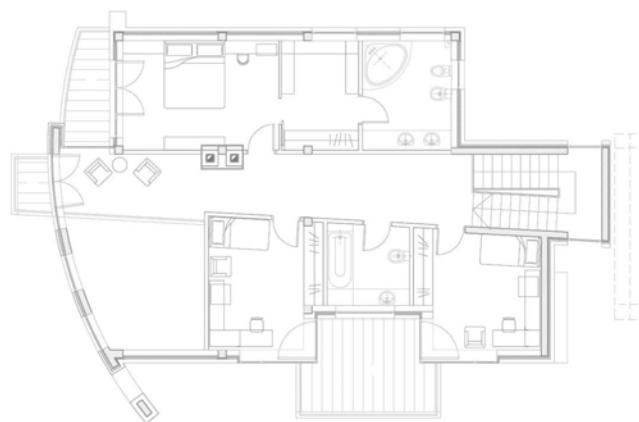
Ova terasa zapravo prodire kroz monumentalni zaluženi fasadni zid, i ovaj prodror postavlja se kao izuzetno zanimljiv arhitektonski čin.

Potkrovna etaža koncipirana je kao kombinovani zatvoreno-otvoreni prostor namenjen slobodnim aktivnostima vlasnika (uz čajnu kuhinju i jednu gostinsku sobu), sa čije se terase pružaju impresivne vizure na Dedinje i ostatak grada sa okolinom.

Kuća Tomić,
osnova prizemlja

Kuća Tomić,
osnova sprata

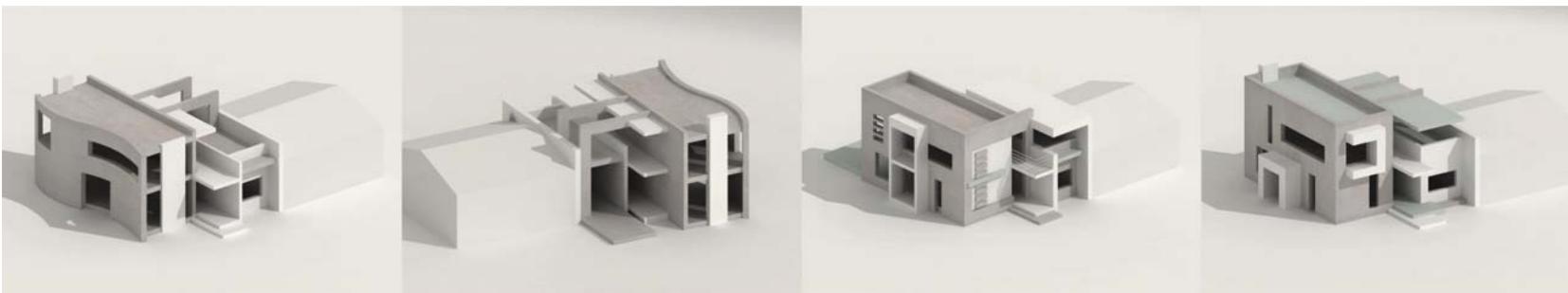
Sličan odnos kakav poseduje kuća Tomić prema kući Bogdanović, pojaviće se nešto kasnije na projektu za kuću Stojkov (Novi Sad, 2008), sa relevantnim odnosom prema kući Tešić.

Već prvi susret sa arhitektonskom idejom ukazuje kako na razradu pojedinih elemenata sa dedinjskog zdanja tako i na njihovo uprošćavanje, stilizaciju. Krajnji rezultat ovog procesa bazira se na objektu sastavljenom iz tri osnovna volumena, koji prate kompleksno ustrojen funkcionalni sistem. Slično kao projekat za kuću Tomić, njegova glavna

etaža – prizemlje, smeštena je na koti samog tla. Iz tog razloga parternom uređenju je dat poseban i složen značaj sa izrazitim „arhitektoničnim“ tretmanom.

Objekat je planiran na parceli skromnih razmara u rezidencijalnoj zoni starog dela Novog Sada. Koncipiran je kao jednospratna porodična kuća za stanovanje koja se na jednoj bočnoj strani naslanja na susedni objekat – ostatak dvojne prizemne kuće iz međuratnog perioda, budući da relevantno okruženje čini niz ovakvih starih dvojnih kuća.

2008. Kuća Stojkov, Novi Sad, studija

2008. Kuća Stojkov - varijanta

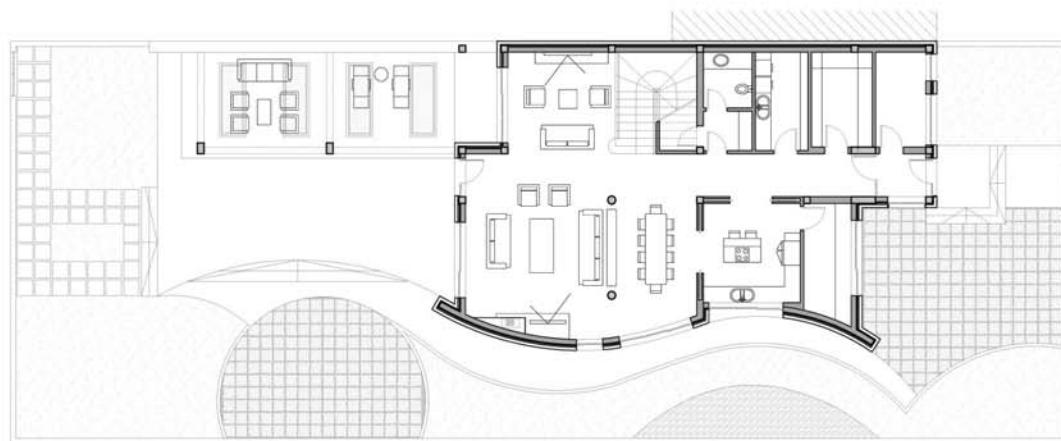
Prizemni deo, prema ideji autora, podrazumeva temu građanske kuće – „kuće sa holom“ i organizovan je tako da od ulaza kroz središte kuće vodi duga komunikaciona osovina, sa čijih bočnih strana se nižu omanje pomoćne prostorije (ostava, garderoba, vešernica, degažman, toalet, kuhinja, kuhinjska ostava) i stepenišni rizalit, i koja se uliva u veliki i jedinstven prostor namenjen dnevnim aktivnostima: dnevnu sobu sa trpezarijom i zonom „kućnog bioskopa“. Ovakvo funkcionalno ustrojstvo prostora prati i dvojaki model oblikovanja, kojim se jasno diferenciraju dve zone etaže: radna

i dnevno-gostinska. Tako, dnevna zona je okrenuta prema zadnjem i bočnom dvorištu, i snabdevena je velikim staklenim površinama u cilju efekta prožimanja eksterijera i enterijera. Visina prizemlja je nešto uvećana u odnosu na standardnu praksu i iznosi 308 cm.

U zoni trpezarije ostvaruje se dupla spratna visina i uz velike otvore prema dvorištu iste visine i sa transparentnom konstrukcijom stepeništa, odvija se snažan doživljaj prostornosti i opšte prozračnosti. Slična kompozicija osnove karakteriše i sprat. On se sastoji od roditeljske spavaće sobe sa

Kuća Stojkov,
osnova baštne

garderobom, kupatilom i terasom, i gostinskim blokom sa dve spavaće sobe, jednim garderoberom, kupatilom i dve terase.

Razmatranjem fasade uočava se njen koloritsko-teksturalni tretman, pri čemu je svaki od tri volumena tretiran različitom gamom.

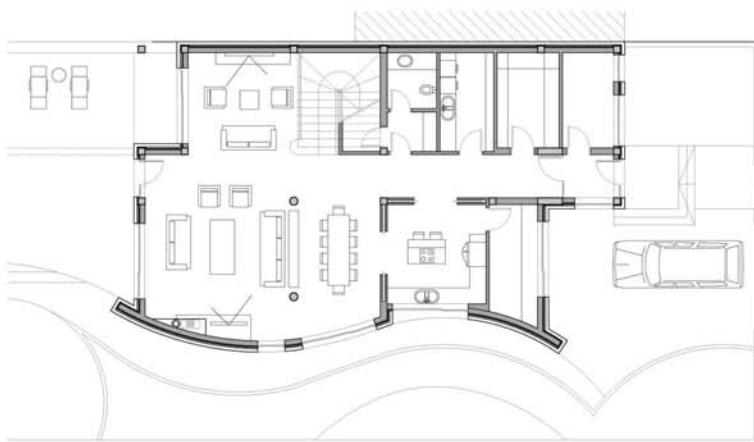
Kompozicija ovih volumena zasniva se na ritmičkom principu, u kome postoji gradativno usložnjavanje strukture – od belog i najvišeg kubusa, preko nižeg i uvućenog bordo boje, do monumentalne zidane partije od rustičnog kamena. Bordo boja središnjeg kubusa unosi svežinu u autorski opus, dok je živopisna

kamena oplata za eksterijer već korišćena u „total“ planu na beogradskoj kući Tešić. I motiv „talasa“ derivira sa istog znanja, no ovde ima drugačije asocijativno-simboličko značenje i iz tog razloga je primenjen u potpuno drugačijoj arhitektonskoj konceptciji.

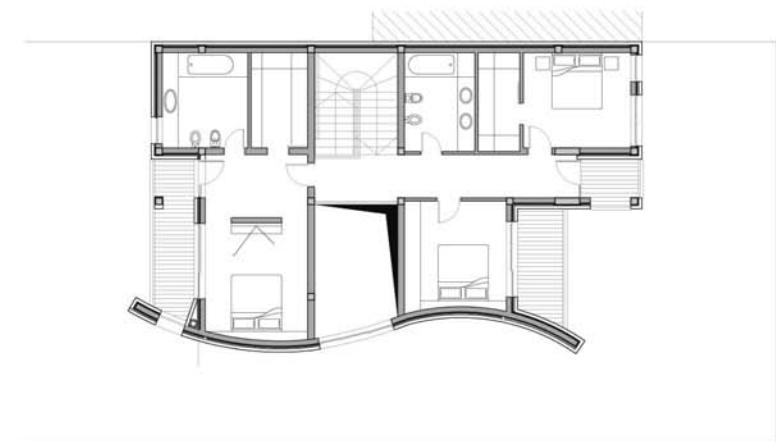
Na kući Stojkov, talas se dovodi u vezu sa Panonskom ravnicom odnosno sa morem koje je nekada na njenom mestu postojalo. U materijalizaciji on jeste integralni, neraskidiv deo objekta, ali se ističe izrazito vajandom formom koja nije ograničena gabaritom kuće, već se nastavlja ritmički u beskraj.

Arhitektonska intervencija nije zaustavljena na eksterijeru kuće, već je, u meri koju je dozvolio slobodan prostor parcele, obuhvatila i dvorišni parter. U tom smislu se posebno ističe konstrukcija letnjikovca-pasarele sa betonskom pergolom u zadnjem delu baštete. Delo u celini odiše izuzetnom plastičnošću, kompozicijom u kojoj su horizontale i vertikale, puno i prazno, svetlo i tamno, izražene kao jasni trodimenzionalni elementi. Dualitet među njima na taj način biva duhovito i inteligentno pomiren „talasom“, koji nije ni horizontalan ni vertikalni, ni pun ni prazan, ni svetao ni taman, već jednostavno beskraj, protok.

**Kuća Stojkov,
osnova prizemlja**

**Kuća Stojkov,
osnova sprata**

Među nerealizovanim projektima individualnih stambenih kuća ističe se i kuća za porodicu

Babić, osmišljena tokom 2006. godine. Slično kao kuća Grbić, njena sudbina je bila da je investitor ne prihvati kao rešenje po kome će se podizati njegova rezidencija, ali da ona nastavi svoj život kao nepričuvana idejna okosnica narednih ostvarenja.

Lokacija za koju je projektovana kuća Babić jeste jedna živopisna dedinska padina, koju izdvajaju snažne vizure i nešto slobodniji, neurbanii karakter. Susret sa ovakvim ambijentom poklopio se sa unutrašnjim zovom arhitekata da učine izvesni otklon od svega što su uradili do tada. Tako se još jednom začuo preloman zvuk na kontinuiranoj razvojnoj smernici Ercegovac – Todorovića, usmeravajući je novim putevima i rezultujući svežim rešenjima.

Asocijacija na „prerijsku kuću“ u ovom projektu nije ni malo slučajna. Ona predstavlja

svesni uzor autora, i oličava trenutak u kome su se jasno opredelili za modernizam i prihvatanje njenih trajnih vrednosti, ponajviše onih proklamovanih od strane Frenka Lojda Rajta kao jednog od trojice njenih glavnih apoleta. „Prerijska kuća“, definisana stvaralaštvo ovog američkog arhitekte iz prve decenije XX veka, podrazumevala je novu estetiku prostornosti a time, u krajnjem, i novi stil života korisnika. Prepoznajući taj stil kao neminovnost i potrebu današnjice, arhitekti Ercegovac – Todorović su se, logično, obratili njoj, posmatrajući je trezveno i kritički.

Njihovo vajkadašnje stremljenje za brisanjem granica između spoljašnjosti i unutrašnjosti, i integracijom sveukupnog prostora u jedinstven sistem, pronašlo je gotovo savršeno ovaploćenje u kući rajtovskog tipološkog predloška. No, ono nije rođeno naprečac, „iz vedra neba“. Do njega je doveo logičan evolutivni put, u kome su arhitekti otkrivali i osvajali jedan po jedan element ovog vokabulara, i u čijem znaku će nastaviti sa otkrivanjem i razradom, ali i eksperimentisanjem i reinterpretacijom rajtovsko-modernističke leksike. Tako, skriveni kosi krovovi, koji na kućama iz ercegovac – todorovićevskog opusa nikada nisu bili nepričuvano skriveni, već se iz nekih uglova gledanja jasno percipiraju, na ovom delu su vrlo jasno izraženi. Potom, zidovi objekata u ranijim delima, posebno oni u začelju, protežu se tako da naglašavaju značaj bašte. Ili, pak, ostvarivanje veze sa terenom, u kućama

Tomić i Stojkov, počiva na modelu direktnog, slobodnog nastavljanja prostora. A povrh svega, tu je i „uzbuđenje kontrastima“, toliko karakteristično i snažno izraženo u svakom njihovom delu od samog početka stvaralaštva.

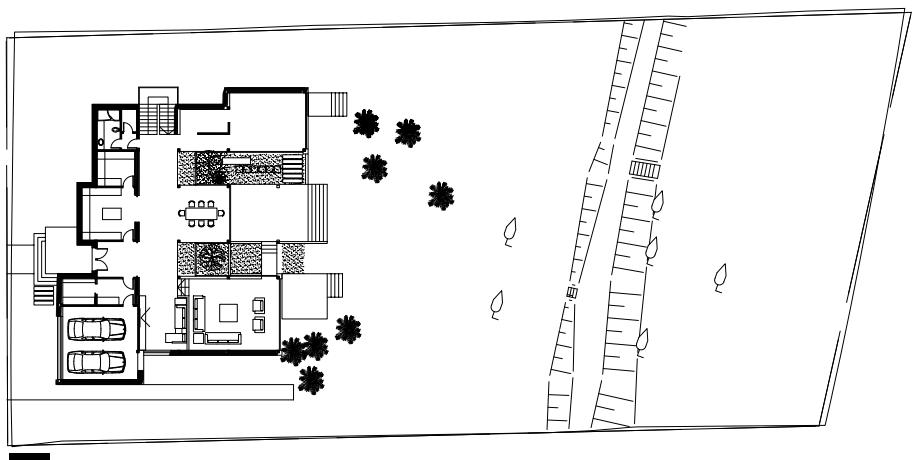
Svi ovi elementi nalaze se aplikovani na kući Babić, ali i mnogi drugi, potpuno novi: dočaravanje „smirene linije neba“ opštim oblikovnim ustrojstvom, jasno diferenciranje krovova piramidalne forme i blagih nagiba, isturene strehe, niske i izdužene terase. Iako u kreiranju kompozicije učestvuju i vertikale i horizontale, ove druge su dominantne i date sa posebnim kvalitetom. Posmatrano u kontekstu celokupnog dotadašnjeg opusa, glavna novina koje ovo delo unosi u domenu eksterijera jeste materijalizacija fasade. Ona je, naime, data ne više kao alternacija različitih obrada već kao alternacija samih materijala: opeke i betona. Pri tome su ovi materijali zastupljeni u „finijem“ stanju (crvena fasadna opeka i beli beton fine teksture) koje doprinosi opštem utisku uredne, sofisticirane i besprekorno izvedene slike objekta. Potenciranje „ogoljenih“ materijala do ovog dela bilo je vezano samo za unutrašnji prostor poduhvata autora, a od ovog trenutka sve više se prenosi i na eksterijer. Napuštanje veštačkog kamena kao fasadne obloge predstavlja još jedan jasan korak u napuštanju međuratne Moderne i Ar dekoa kao stilskih okosnica, i uplivavanju u vode internacionalnog stila i modernizma.

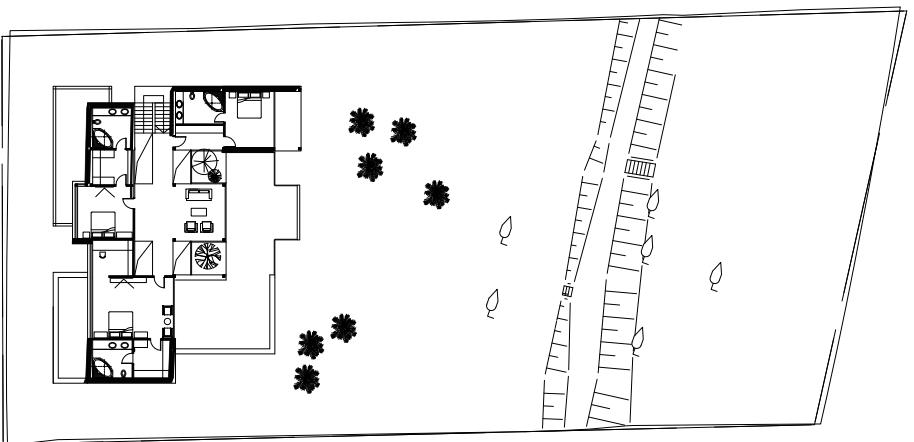
2006. Kuća Babić, Beograd, projekt

Organizacija unutrašnjeg prostora zasniva se na njegovom kompleksnom prožimanju sa spoljašnjosti, pri čemu su veze između ova dva sveta uspostavljene jače no ikada u opusu arhitekata Ercegovac – Todorović. Pre svega to je postignuto postojanjem velikih površina stakla koje na pojedinim partijama kuće pokrivaju čitave zidove.

Kuća Babić, osnova prizemlja

Kuća Babić, osnova sprata

No, njihovo uvođenje predstavlja mnogo više od postupka materijalizacije i uloge propuštanja svetlosti, vazduha i pejzaža. Ono što je sa ovom funkcijom bio nekada prozor odnosno vrata, sada je stakleni zid-zavesa, a ono što je nekada bilo sakriveno nosećim punim zidom, sada je iskazano bez ikakve optičke prepreke. Tako je pun noseći zid

uklonjen maksimalno i iz enterijera, i umesto njega uveden stub kvadratnog preseka u materijalizaciji identičnoj kao na spoljašnjosti kuće – od brižljivo slagane opeke. Ova „šuma stubova“ u enterijeru vidljiva je kroz objekat iz spoljašnjeg prostora i percipira se nalik na poznate antičke bazilike. U unutrašnjosti, pak, prividan „red“ sagledava se u svom pravom karakteru – ovi vitki monoliti raspoređeni su katkad simetrično, katkad ne, kao skupina ili kao usamljeni primerak, što uvodi momenat razigranosti u opšti otvoreni koncept enterijera.

Kuća Babić zamišljena je kao jednospratni objekat. Prizemlje je sačinjeno od uobičajene tipologije prostorija. Ulazni korpus je rešen sa degažmanom i garderobom sa jedne bočne strane, i kuhinje i ostave sa druge. On zatim uplivava u prostrani hol koji se kao multivektorski sistem proteže po celoj širini osnove, završavajući se ne punom već staklenom opnom, čime se zapravo logično produžava spoljašnjosti u beskraj.

Sa druge strane hola otvara se široko i prostrano korpus dnevnog boravka, koga s leva na desno čine: kućni bioskop, trpezarija i dnevna soba. Među ovim odajama postoji višeznačna veza, uslovljena postojanjem dva useka, svojevrsna polu-atrijuma, kao nedvosmislenih delova spoljašnjeg sveta. Polu-atrijumi su vidljivi iz gotovo svakog ugla kuće i doživljavaju se različito: iz blizine kao „staklene baštne“, iz daljine kao panoramski

prodori na grad sa dominantnom siluetom Stadiona „Partizan” i Hrama svetog Save. Ova „unutrašnja dvorišta”, kao poslednji i najefektniji postupak u brisanju prostornih granica, uvode zakone i fenomene prirode u život kuće, kreirajući doživljaj boravka u potpuno specifičnom, bajkolikom i nadrealnom prostoru, koji slično „čardaku ni na nebu ni na zemlji” stoji negde između „spolja” i „unutra” a zapravo predstavlja i jedno i drugo, ali i treće – potpuno poseban svet.

Stepeništem postavljenim na jednom kraju hola dospeva se do galerije na spratu, koja se nadovezuje na prostor za fitnes i dalje razvodi prema tri spavaće sobe sa garderobama, prostranim kupatilima i terasama. Krajnje je zanimljiv i nesvakidašnji koncept galerije kao funkcionalnog jezgra etaže sa čijih se krakova-pasarela pružaju interesantne vizure na prizemnu etažu, i čiji se centralni deo produžava u prostor za „fitnes” koji je po principu svojevrsnog „doksata” i u cilju dočaranjanja utiska relaksacije na otvorenom prostoru opasan bočnim staklenim zidovima (prema staklenim baštama) i prostranom otvorenom terasom (prema dvorištu).

Opisan funkcionalni sistem kuće prenet je u arhitektonski sistem po doslednom principu „form follows the function”, i rezultat je krajnje dinamičan volumetrijski sistem, razuđena i ritmizovana kompozicija koja prati uvek jednu formulu – formulu kontrasta. Ponajviše

su kontrastirane mase i date kao dualiteti punoće, ispučenosti, materijalizacije, transparentnosti.

Zapravo, kompoziciju čini izuzetno mali broj elemenata, ali su oni varirani tako da svaki segment kuće predstavlja uvek novu trodimenzionalnu sliku. Ta primetno naglašena trodimenzionalnost ukazuje na prostor u svom punom značenju, odnosno negira postojanje fasade kao opne, pasivnog omotača kuće, već je uzdiže u mesto kao aktivni medijum krcat značenjima i impresijama, gde se najjače sustiču i komuniciraju vanjski i unutrašnji svet. Zbog toga ona prosto plamti u svojoj pokrenutosti, živosti, smelosti i smernosti, a sve je to, iskreno i dosledno, iskazano strogim vokabularom koji „ne pati” od materije već je čitav pretvoren u samu suštinu, ideju. Poduhvat, obojen nerazumevanjem investitora i neprepoznavanjem pravih

vrednosti arhitekture, ostao je sačuvan samo „na papiru”. Ova pojava predstavlja retku pojavu u praksi autorskog para Ercegovac – Todorović. Za čitav njihov radni vek ona se desila tek dva puta, ali je oba puta „kontriranje sudbine” dovelo do još boljih uslova i tako do još sjajnijih, „idealnih” rešenja. Naime, kuća Babić je uz još jedno delo – kuću na jezeru Gazivode, prethodnica ercegovac – todorovićevskog remek-dela, kuće na Srebrnom jezeru.

Koncept gazivodske jezerske vile, koja je projektovana 2004. godine i još uvek čeka na početak realizacije, snažno je integriran sa nikada realizovanim dedinjskim delom i takva idejna matrica poslužila je kao nedvosmislen predložak srebrnojezerskog ostvarenja iz nešto kasnijih godina (2007), čije je otelotvorene kao kruna celokupnog stvaralaštva autora završeno krajem 2009. godine.

2006. Kuća Babić

2004. Reževići Rijeka, Crna Gora

No, u međuvremenu životni i profesionalni put odveo je arhitekte na krševitu obalu Crne Gore, gde su u okrilju žive prirode i vekovima starog građenog ambijenta uradili seriju projekata stambene namene, koncentrisanih mahom u starom paštrovskom selu Rijeka Reževići ili njegovoj neposrednoj okolini, i namenjenih ruskim porodicama kao novom sloju investitora u ovoj regiji.

Ta skupina dela, od kojih je jedan deo izveden, drugi u toku realizacije, a treći strpljivo čeka dalju projektну razradu, po karakteru, kvalitetu i dostignutom nivou sopstvenog autorskog izraza determiniše u produkciji arhitekata Ercegovac – Todorović jednu nezavisnu i krajnje osobenu fazu.

2005. Kuća Jermolenko,
Reževici Rijeka, Crna Gora

Prvo delo datira iz 2004 - 2005. godine i predstavlja kuću za porodicu Jermolenko, koja je kao novi objekat naslonjena na postojeći – staru paštrovsku kuću koja je istom prilikom sanirana i rekonstruisana.

Zdanje je locirano u centralnom delu starog sela, na specifičnom prevoju strogog terena usled čega se jasno sagledava kao objekat jedino sa vrha brda. Gledajući iz sela, nova građevina je sakrivena i deluje kao monumentalni građeni vrt. Kolonada koja se upečatljivo pruža prateći zakonitosti terena, i krećući od starog objekta stiže do dvorišnog bazena, ima ulogu veznog spoja stare i nove arhitekture, i pri tome se izražava tradicionalnim jezikom paštrovskog neimarstva – razvučenim lukovima. Pri tome, u panorami isijava plavetnilo krugolikog korita bazena i nalik na dobro poznati fenomen „gorskih očiju”, karakterističan samo za crnogorsko podneblje, predstavlja fokusnu tačku urbane matrice naselja.

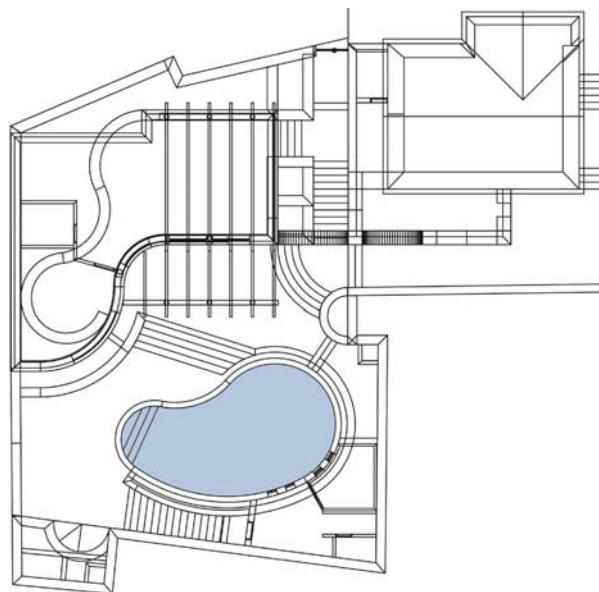

2005. Kuća Jermolenko, detalj fasade

Jedno od glavnih nastojanja tokom projektovanja i izvođenja objekta bilo je očuvanje autentičnog duha kuće i ambijenta, poteklo iz činjenice da je celo selo kao deo istorijske paštrovičke oblasti zaštićeno kao kulturno-istorijski ambijent, ali i iz opštег respektabilnog odnosa autora i investitora prema nasleđu.

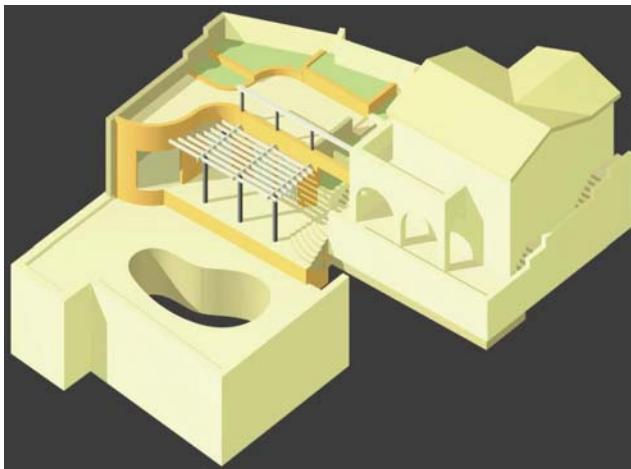
Tako je novosagrađeni korpus dosledan i dostojan nastavak stare kuće u stilskom, vizuelnom i materijalnom smislu. Sam fenomen „paštrovske kuće“, karakterističan za područje između Budve i Petrovca („paštrovička oblast“) zasniva se na principima funkcionalnosti i čovekomernosti.

Hermetizovana kubična struktura koja podrazumeva mali broj i dimenzije otvora objašnjava se čovekovim doživljajem kuće kao skloništem od letnjih vrelina i žega, dok su uzroci opšte zbijenosti i kompaktnosti paštrovskih naselja takođe vezani za istorijsko-geografske okolnosti podneblja (nesigurnost imovine u doba nastanka paštrovskih sela, uz potrebu za racionalnim korišćenjem zemljišta). Tako, paštrovska kuća treba shvatiti kao arhitekturu koja se odlikuje izrazitom jednostavnošću, skladnim proporcijama, odmerenim oblikovnim elementima i doslednošću njihove primene, kao graditeljski čin koji je na osnovu poštovanja uslovjenosti konteksta stvorio čovekov dom kao delo višeslojne povezanosti i usklađenosti arhitekture i prirode.

2005. Kuća Jermolenko, osnova starog objekata,krovne terase novog objekta i dvorišta sa bazenom

2005. Kuća Jermolenko, studija

2005. Kuća Jermolenko, terasa

Kamen, kao najzastupljeniji materijal u graditeljstvu ovog područja, lokalnog porekla i specifične obrade, korišćen je kao glavni materijal eksterijera novog objekta. Njegov slog, oblik i vrsta dosledno su poštovani, oblikujući volumen koji najpre korespondira sa jasno izraženim i definisanim ravnima zidovima stare građevine, a zatim prerasta u živopisnu ameboidnu masu sa zatalasanom i perforirano površinom. Prelaz između ova dva principa, koji markiraju staro i novo simboličnim kontrastima kubusa i sfere,

punog i praznog, ravnog i oblog, teškog i lakog, izveden je suptilno i domišljato, pa čitav kompleks deluje ujednačenim izrazom i harmoničnom atmosferom. Pri tome, završetak kompozicije predstavljen je i u horizontalnoj (kružna kolonada) i u vertikalnoj osi (bazen) krugom, koji u ercegovac – todorovićevskom vokabularu važi za vrlo čest oblikovni element snažnog simboličkog značenja. Upečatljivom vijugavom terasom gotovo gaudijevske forme personifikuje se prodror kuće u prirodu. Dominacija kamenja nije slučajan izbor;

ona simbolizuje arhaičnost, snagu i veličinu „zapisanog u kamenu”. Kamera arhaična struktura oživljena je toplim akcentima drveta u formi pergola - venjaka, saksijskim rastinjem i zatravljenim površinama, i na kraju vodom. Ova četiri elementa oličavaju zapravo totalitet prirode i samog lokalnog ambijenta, i izražena su tako da u sintezi sa petim elementom – čovekom, njegovom rukom i umom, rezultuju kultivisanim građenim prostorom čiji smisao, prostorni i vremenski faktor, nadilazi sve pojedinačne elemente.

2005. Kuća Jermolenko

Najniži deo novosagrađenog objekta, koji se rasprostire iza zatalasane frontalne fasade, organizovan je stambeno, po principu luksuznog apartmana, i sačinjavaju ga jedinstveni korpus dnevnih odaja sa vinskim podrumom, i spavaća soba sa kupatilom.

Dnevni boravak je koncipiran kao prostrani deo i zauzima desnu polovinu etaže. Njegove vizure su orijentisane prema spoljašnjem prostoru i ostvaruju sa njim fizičku vezu udvojenim dvokrilnim vratima. U centru etaže smeštena je trpezarijska kompozicija koju čini kružni sto sa stolicama. Ona nosi i ulogu „kružnog toka“ u sistemu komunikacija kuće, delujući kao rotirajuća pokretna sila.

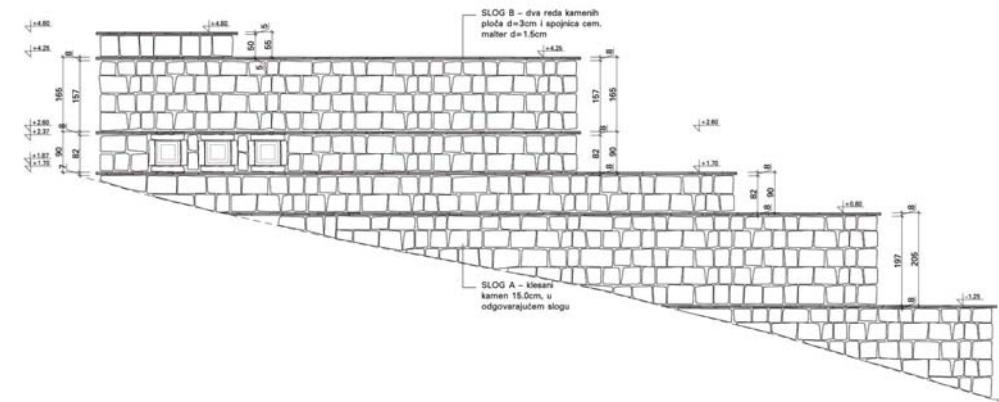
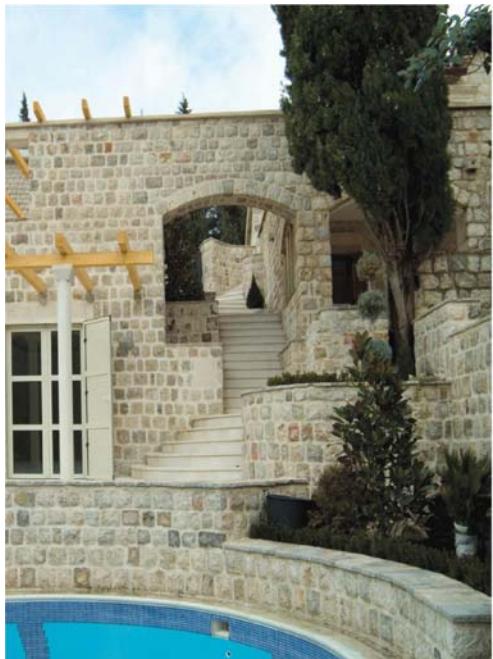
Namensko-funkcionalnu shemu prostora u samom dnu završava nepravilna odaja vinskog podruma koja je omeđena staklenim zidom. Sa leve strane kompoziciju zaokružuje kuhinja „Π“ oblika.

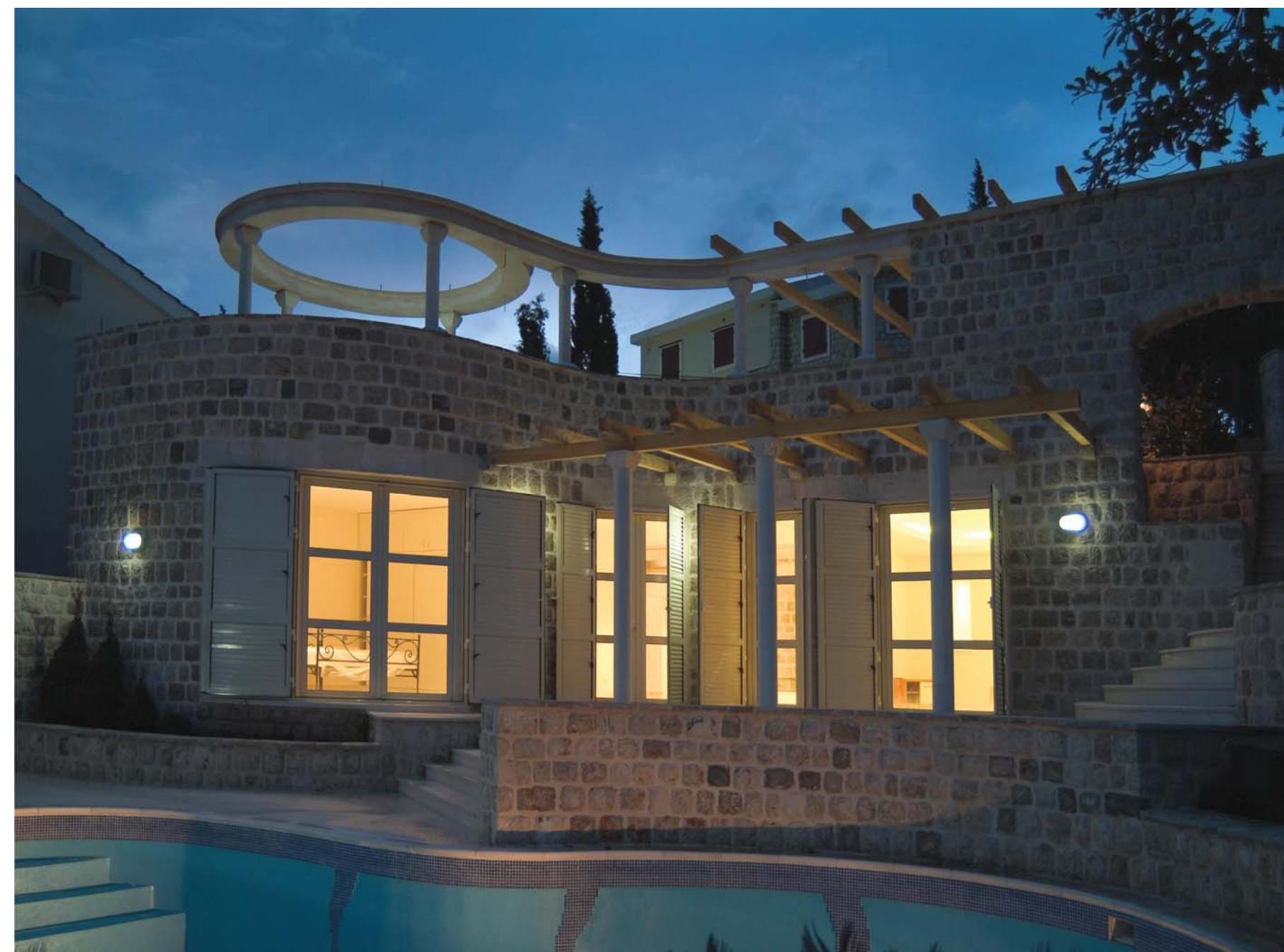
Na kuhinju se upravno u pravcu spoljašnjosti nastavljaju kupatilo i spavaća soba sa monumentalnim trokrilnim otvorom prema dvorištu. Frontalna fasada, kao jedina vidljiva fasada, koncipirana je kao talas na kome se smenjuju kamen i staklo, odnosno puno i prazno, sa dominantnim prisustvom onog drugog principa.

Principi u komponovanju enterijera preneti su iz eksterijernog ambijenta: modelovanje krupnim potezima, minimalizam detalja,

suverenost širine, fluidnosti i celovitog doživljaja prostora. Nivo ove etaže uzet je kao referentna kota organizacije prostora kompleksa u vertikalnom smislu. Naime, iz ovog dela kuće se direktno stupa na glavni deo dvorišta – bazensku terasu, jedan stepen niže vodi do bazena, a razgranati sistem stepenišnih puteljaka iznad vodi najpre desno – ka starom objektu, pravo – ka izlazu, i levo – na terasu, koja predstavlja zapravo ravan krov apartmana sa impresivnim pogledom na more. Karakter konačnog izgleda objekta u celini je takav da u odnosu na istorijsku građevinu novi korpus pokazuje osobine nadopunjavanja, obuhvatanja i očuvanja.

2005. Kuća Jermolenko

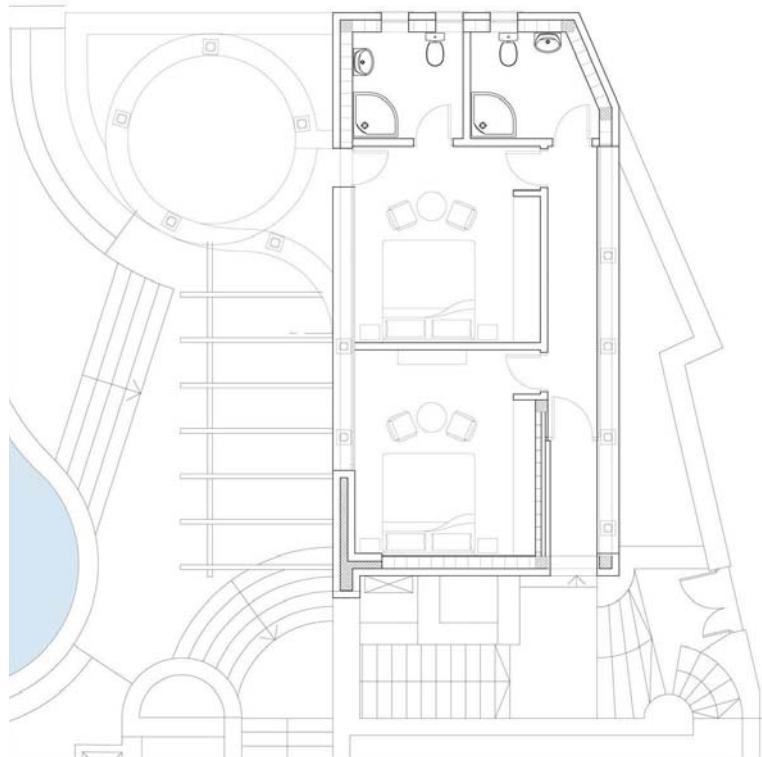

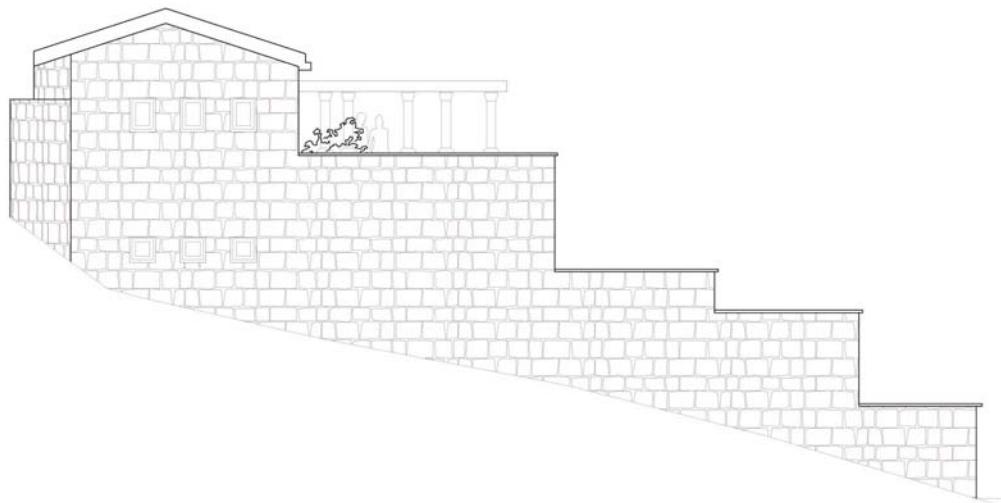
Nekoliko godina po izgradnji objekta investitori su se ponovo obratili arhitektima sa zahtevom da osmislе proširenje stambenih kapaciteta kompleksa. Tako je tokom 2008. godine sprovedena nadogradnja objekta koja je težila da u najvećoj meri očuva harmoničnost i likovne kvalitete postojeće celine.

Nadzidan je deo osnove prizemlja, što je u vizuelnom smislu značilo zatvaranje dela slobodne terase. Ovom intervencijom objekat je dobio zatvoreniju strukturu pri čemu je slobodna, ameboidna forma nestala u kubičnoj geometriji pravog ugla.

Specifičnost i estetika prvobitnog ercegovac – todorovićevskog rešenja su u mnogo čemu izgubljeni, ali su se istakla i dva vidna kvaliteta.

Kuća Jermolenko, nadogradnja, osnova sprata

2008. Kuća Jermolenko, nadogradnja

Najpre, to što je poduhvat nadogradnje kao osjetljive naknadne intervencije realizovan od istih autora obezbedilo je najbolje sprovođenje specifične vizije i identičnog stilskog vokabulara. Pored toga, konačnom intervencijom na kući Jermolenko građevina je u svom totalitetu potpuno približena arhetipu paštrovske kuće. Pri svemu tome, neki stožeri originalnosti i nadahnutosti rešenja, kao što je plasman kruga u kompoziciji, prožimanje enterijera i eksterijera pomoću neprikosnovene uloge otvora, vertikalna kompoziciona gradacija i doživljaj prostora, očuvani su kao „sveta mesta“ dela. Jedna od kulminacionih tačaka kompozicije, kružni završetak terase, u novom ustrojstvu gabarita još je bolje istaknuta i ima ulogu kule-vidikovca sa koga se sagledava beskrajni horizont mora.

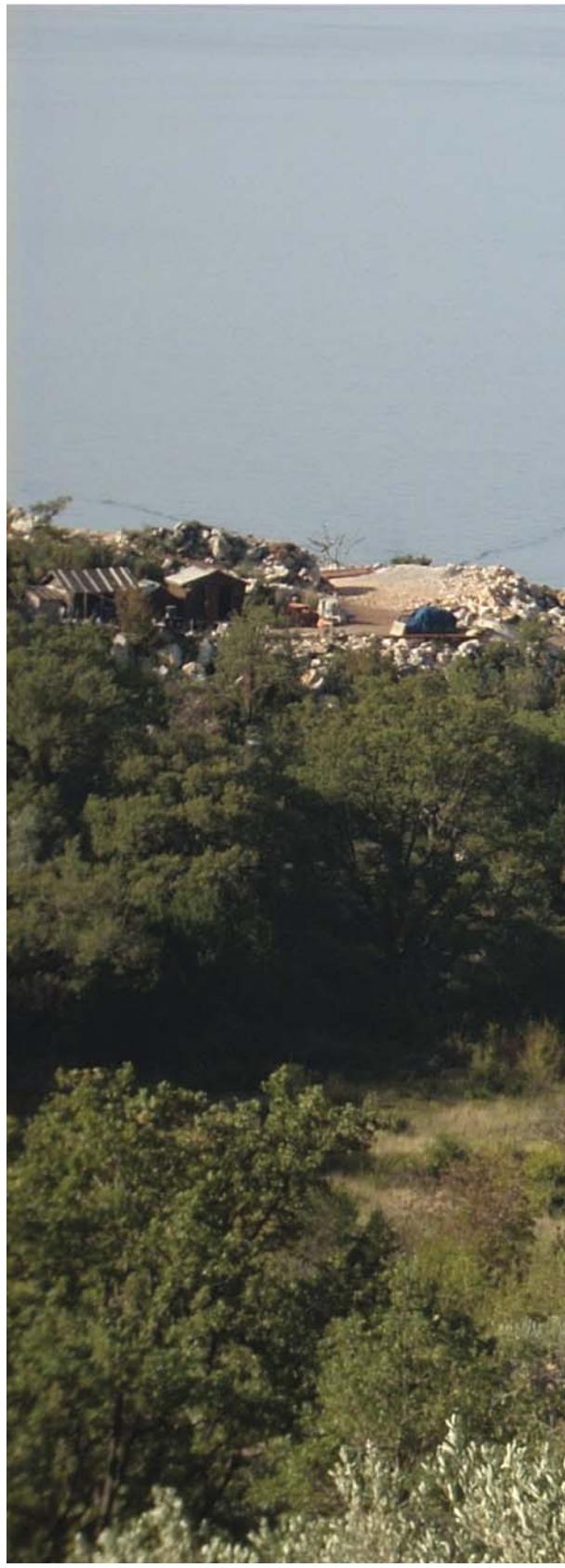
2007. Kuća za odmor Šafranik,
Reževići Rijeka, Crna Gora

Već naredne, 2005. godine, arhitekti Ercegovac – Todorović su dobili novi projektni zadatak za Rijeku Reževića. Lokacija o kojoj se radilo pripadala je, poput prethodnog dela, istorijskom jezgru sela ali se nalazila pri njegovom desnom obodu, što je omogućilo znatno veću graditeljsku slobodu. Povrh svega, zadatak je bio projektovati potpuno nov objekat, slobodnostojeći, na velikoj širini terena. Naručilac, ruska porodica Šafranik, definisala ga je kao reprezentativnu i udobnu kuću za odmor, i sve drugo prepustila arhitektima. Objekat je završen 2007. godine.

Postojanje slobodnog prostora oko objekta, što se inače retko sreće kod paštrovske kuće ali je zato preduslov kod paštrovskog dvora, nedvosmisleno je usmerilo inspiraciju autora. Oni su zato krenuli od svojevrsne „reciklaže“ tradicionalnog modela paštrovskog dvora i kuće, transponujući ih u savremeni jezik,

obogaćen novim materijalima i tehnološkim mogućnostima gradnje i samog života u domu. To je logično dovelo do specifičnih odstupanja u odnosu na tradicionalnu postavku, po kojima se delo ističe kao nedvosmislen čin savremenosti. Najvažnija novina odnosi se na aktiviranje svih fasada (dok kod paštrovske kuće aktivnu ulogu ima samo jedna), a posebno one okrenute moru.

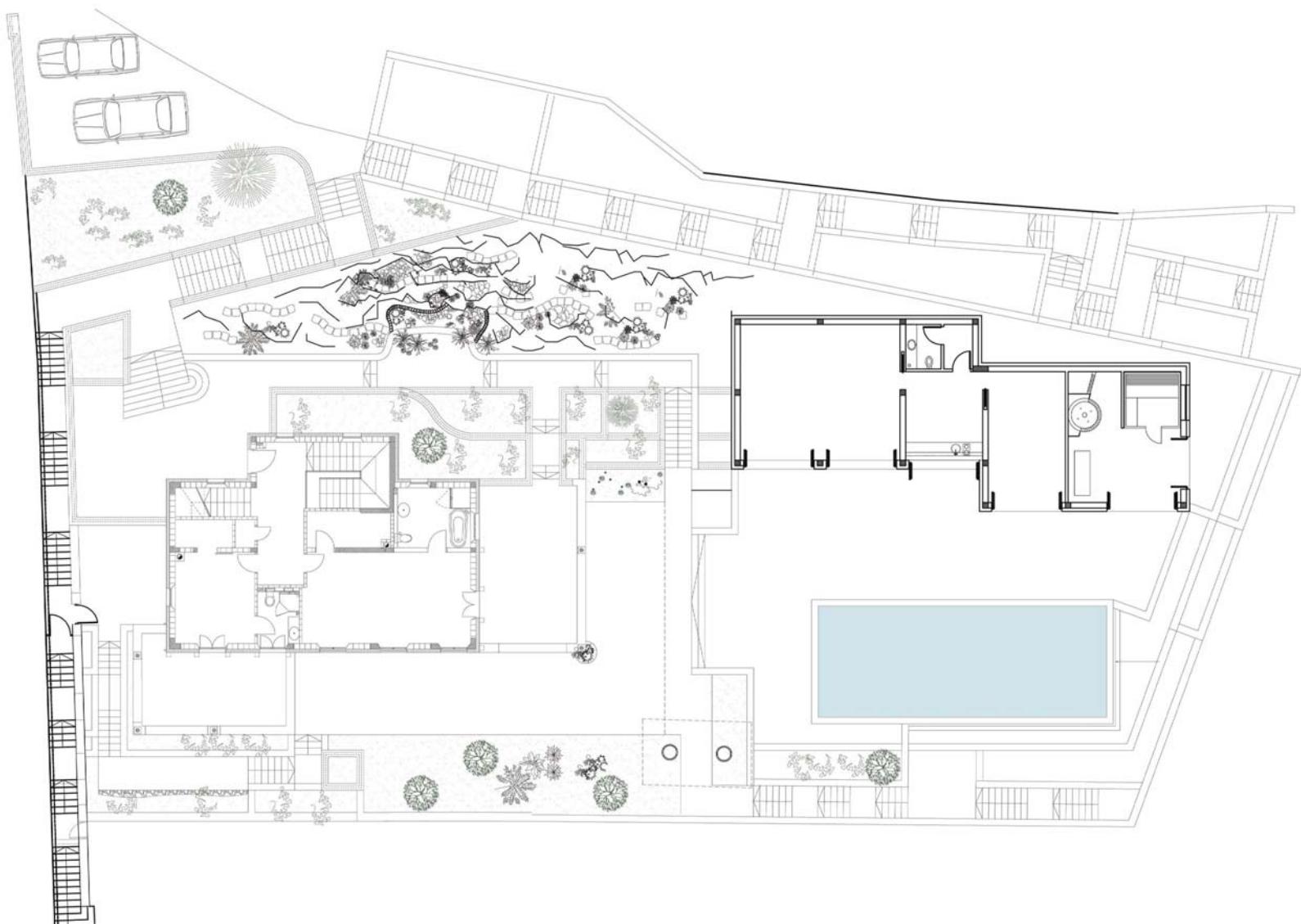
Za taj kontekst je vezana i organizacija dvorišnog prostora, koji reintrepetira temu vrtca paštrovske kuće, ali je mnogo čvršće i kompleksnije sintetisano sa unutrašnjošću objekta. I ostali karakteristični elementi, kao što su terase i lođe, obogaćeni su novim značenjima i funkcijama. Terase, izvedene kako na čeonoj fasadi sa mora, tako na bočnoj fasadi prema bazenu, koncipirane su tako da prodiru u kuću, pri čemu one u nivou partera oslobođaju poluzatvoreni prostor lođa. Njihovo korišćenje dodatno je obogaćeno

Kuća za odmor Šafranik, Reževići Rijeka,Crna Gora
osnova kompleksa

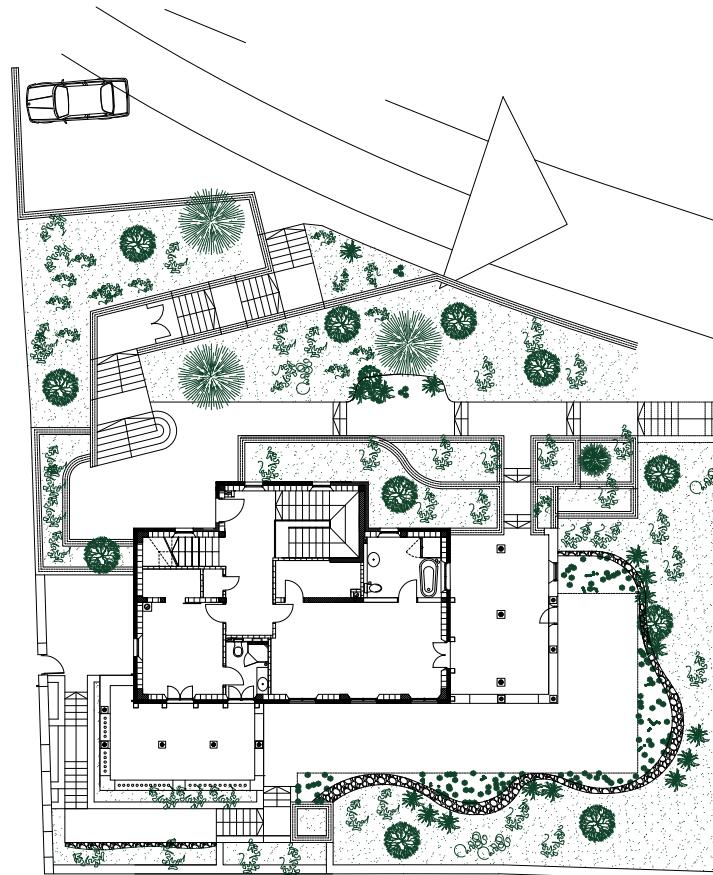

upotreboom pergole – venjaka.

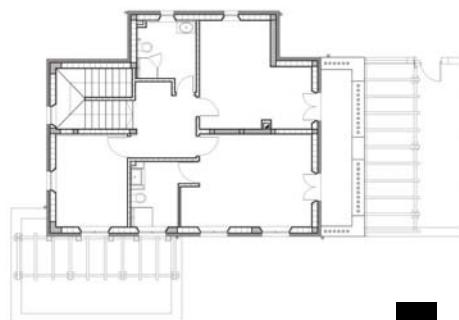
Prirodni teren na parceli je u velikom nagibu, što je iskorišćeno isključivo kao prednost arhitektonskog rešenja. Otvorene vizure koje su na ovaj način dobijene orientisane su prema moru i nebu, pa su na toj strani kuće smeštene najvažnije odaje.

Prateći konfiguraciju nagiba terena ispod prizemne etaže nalazi se suteren, koji je sa tri strane ukopan u tlo, a podužnom prednjom stranom izlazi na terasu i baštu. Na njemu su smeštene dnevne funkcije – kuhinja, trpezarija, dnevni boravak, vinarija, gostinski toalet, sa tehničkim prostorijama, vešernicom i apartmanom za domara. Podna ploča ove etaže prati podužni nagib terena, pa je i ona blago denivelisana za oko pola metra, što je u enterijeru iskorišćeno kao dodatna prednost i efektno rešenje u raščlanjavanju funkcija.

Prizemlje sadrži ulaznu zonu sa dve nezavisne vertikalne komunikacije (koje vode u suteren i na prvi sprat). Osim toga, na ovoj etaži se nalaze i dve spavaće sobe, svaka sa svojim kupatilom, garderobom i nezavisnom terasom. Na spratu su smeštene tri gostinske sobe sa

**Kuća za odmor Šafranik,
osnova prizemlja**

**Kuća za odmor Šafranik,
osnova sprata**

kupatilima.

Eksterijer objekta i okućnice materijalizovani su kompletno u prirodnom kamenu, poštujući tradicionalni slog i obradu (cepani i klesani kamen), kao i lokalne vrste kamenja. Otvor su česti, naglašavaju horizontalnu zonalnost objekta i zastupljeni su u dva osnovna vida: kao dvokrilni (prozorski zastakljeni) otvori pravougaonog oblika i manjih dimenzija, i kao lučni otvori koji tvore specifičnu arkadu u najnižem nivou kuće.

Zaluženi otvor u sastavu lode kuće predstavlja još jedan element preuzet iz nasleđa paštovske „endemične“ arhitekture, kao i upotreba škura, tradicionalnih punih prozorskih kapaka u cilju zaštite od sunca i vетра, koje su ovde umesto od drveta planirane od plastificiranog aluminijuma u boji slonove kosti. U još jednom navratu tradicija je ispoštovana time što škure predstavljaju jedini dekorativni element fasade.

Korišćeni su klasični elementi kamenih nadprozornika, nadvratnika, bočnih kamenih elemenata na fasadnim otvorima, kao i kamene konzole. Osnovnom koncepcijom volumena objekat prati kubičnu strukturu, ali je ona za razliku od tradicionalnog modela perforirana velikim brojem otvora kao i izrazitom arhitektoničnošću okućnice. Naime, dvorišni prostor je identično kao kod kuće Jermolenko, organizovan kao pravi, samodovoljni „svet za sebe“, i inspirisan, prema samim rečima autora, „ulicama-

2008. Kuća za odmor Šafranik

steperištima u Dubrovniku koje vode, silaze na "Stradun". U samom dnu kompleksa planiran je bazen u organskoj formi „pasulja”, a nadomak objekta se nalazi i teniski teren.

Kamen je kao materijal znatno prisutan i u enterijeru, no u plemenitijem poreklu. Ulazni hol, stepenište, pod dnevne sobe, trpezarije, kuhinje i sva kupatila popločana su po projektu pravougaonim pločama prirodnog travertina u različitim sloganima. Od iste vrste kamena su planirani i solbanci sa unutrašnjih strana prozora. Drugi dominantan element materijalizacije enterijera jeste drvo. U spavaćim sobama planirani su podovi od hrastovine, kao i različiti komadi mobilijara dizajnirani od strane autorskog para Ercegovac – Todorović. Opšti prizvuk enterijera zamišljen je kao udoban i prijatan, okupan svetlošću i usmeren ka spoljašnjem svetu i prirodi, ali i sa duhom reprezentativnosti koji korespondira sa eksterijerom.

2008. Kuća za odmor Šafranik

2008. Kuća za odmor Šafranik
detalj fasade

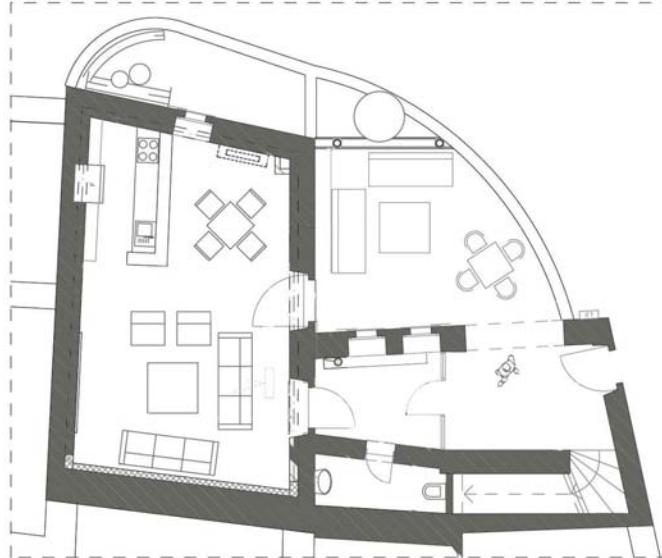
2008. Kuća za odmor Šafranik

2004. Stara kuća Šafranik, postojeće stanje, Reževići Rijeka, Crna Gora

Ista porodica je 2004 - 2005. godine naručila i projekt rekonstrukcije i dogradnje stare, potpuno u ruševinama kuće smeštene na suprotnom kraju sela. Devastiran objekat definisan je kao tradicionalna paštrovska kuća na uglu, sa otvorima na tri strane i ozidanim kamenim dvorištem. Ispred objekta nalazi se prilazni deo, kameni svod, kao ulaz u objekat, i kameni stepenište koje vodi na prvi sprat.

Novoprojektovanim rešenjem zadržavaju se tradicionalna postavka i elementi u najvećoj mogućoj meri: od kamenih fasada i stepeništa, preko proporcija, do elemenata kakvi su kameni dovratnici i doprozornici, a sam objekat ne izlazi iz gabarita postojećeg kućišta. Zadržan je čak i broj otvora. Shodno tome da je objekat predviđen kao kuća za odmor izvršena je funkcionalna preraspodela prostora po etažama,

2004. Stara kuća Šafranik, osnova

uz uvođenje pojedinih karakterističnih savremenih sadržaja. Prizemlje je funkcionalno objedinjeno u jednu prostoriju površine 40 m², koju čine dnevni boravak i kuhinja sa šankom. Toaletu se pristupa iz ulaznog predprostora, dok se u ostavu ulazi direktno iz dvorišta. Veza sa spratom je ostvarena preko dvorišnog stepeništa koje izlazi na terasu. Na prvom spratu i u potkroviju se nalaze apartmani, koji su zasebne funkcionalne jedinice, a sastoje se od dela za spavanje, dela za sedenje i kupatila. Apartmanu na prvom spratu se pristupa direktno sa terase, dok se u apartman u potkroviju stiže preko jednokrakog unutrašnjeg stepeništa koje takođe ima pristup sa terase prvog sprata. Apartman u potkrovju

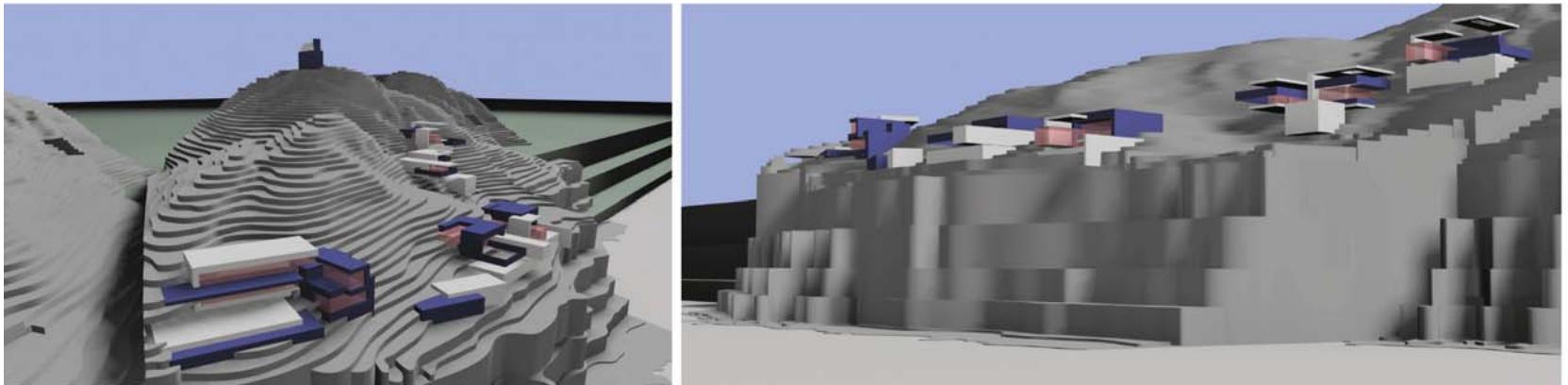
ima svoj balkon. Svi prozori snabdeveni su škrubama koje su načinjene od savremenih materijala i u svetlom koloritu, što predstavlja efektan kontrast sivkastoj gami kamenih fasada.

2004. Stara kuća Šafranik, detalj

2005. Stara kuća Šafranik, idejno rešenje

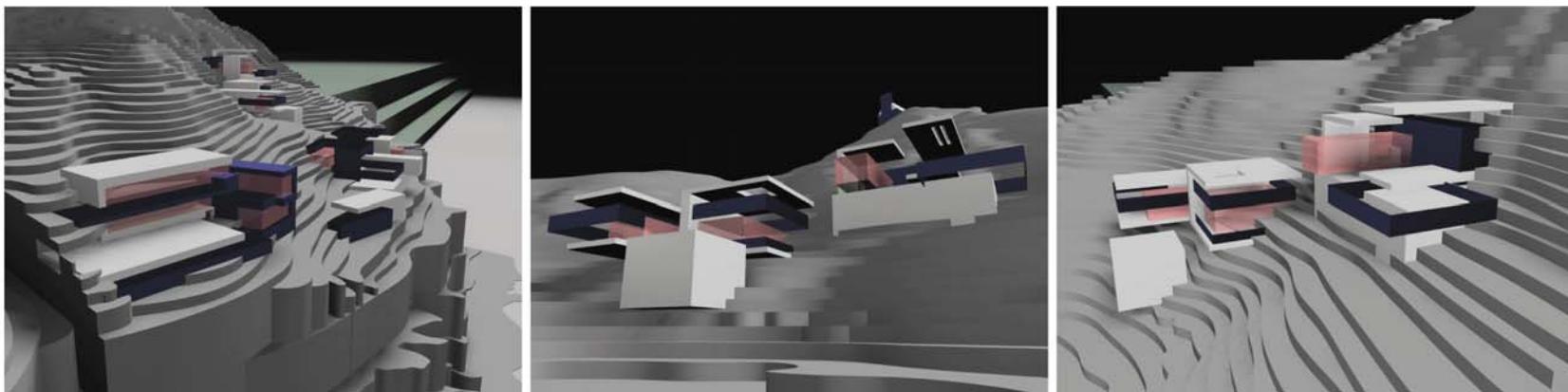

2005. Studija lokacije Reževići Rijeka, Crna Gora

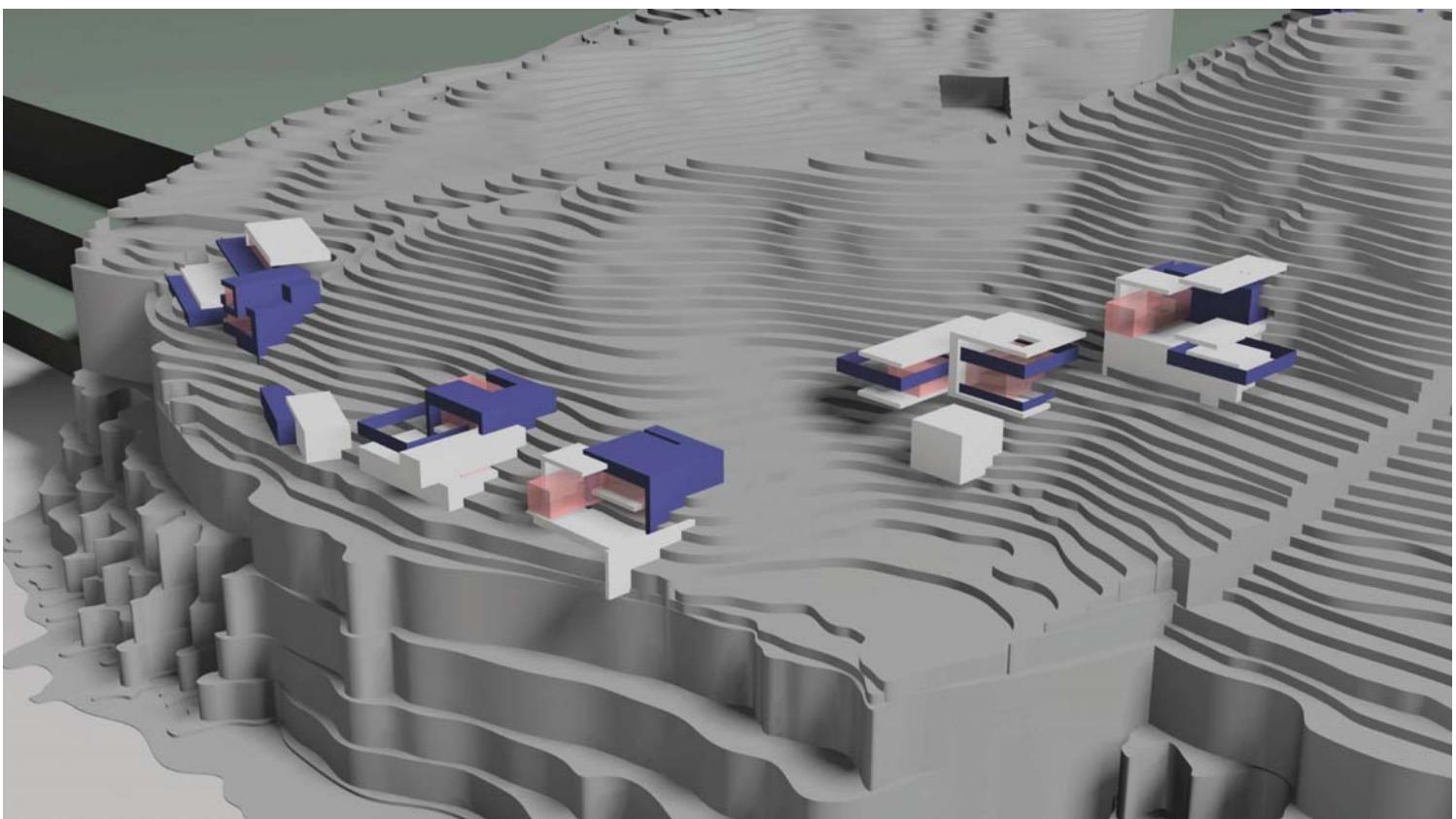
Nakon kuća Jermolenko i Šafranik usledio je niz novih poslova namenjen istom reževičkom području. No, njihov kontekst pokazivao je manju uslovjenost graditeljskim nasleđem - lokacije su pozicionirane na vrhu sela, ispod postojećeg zdanja crkvice, na strmom odseku ka moru, tako da novi objekti ni sa kopna ni sa mora ne mogu narušiti ambijentalnu celinu paštrovskog sela i džardrina (vrtova nekada smeštenih na desnoj udolini sela).

Ove premise vratile su arhitekte na put moderne arhitekture, utkavši eksperiment i savremeno shvaćenu estetiku kao stožere rada. Reč je o kompleksu vila za različite ruske porodice (Burlakov, Kovalenko i Karpov), čiji projekti potiču iz 2005. godine i danas dostižu fazu izgradnje.

Na prvoj studiji ove lokacije uočljivo je da objekte povezuje strmina terena kao određujuće polazište u arhitektonском projektном procesu. Stepeni nagiba parcela su različiti i građevine zapravo teže da se uklope u teren, srastu sa prirodom ali na višezačan i slojevit način. Budući da je pejzaž osnovna referencijska kategorija, za arhitektonsku koncepciju izabran je složen prostorni sklop, koji korespondira sa složenošću konstitucije terena. U delima su tako apostrofirane suštinske vrednosti prostora, prisutne od zatečenog ambijenta do najmanjeg kutka u enterijeru, pa se i sam projektantski proces odvija imajući stalno u vidu činjenicu da delo ne sme da se nametne već da se podredi lepotama i regulama prirode.

2005. Studija lokacije Reževići Rijeka

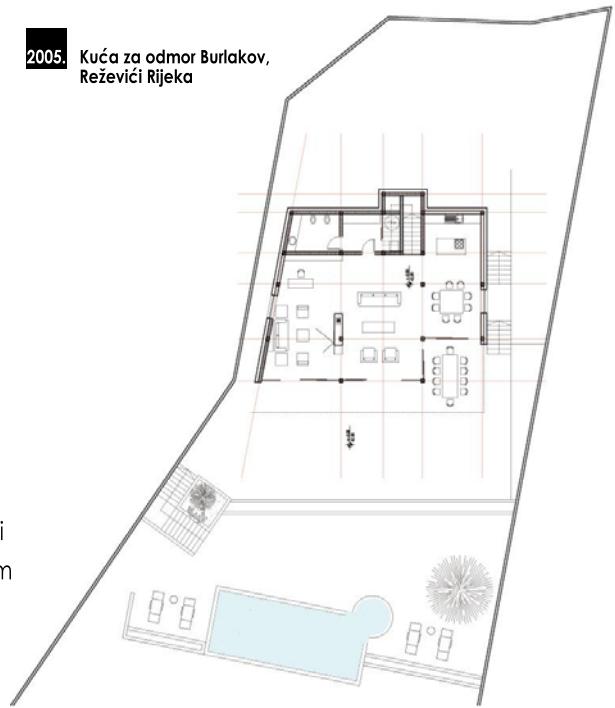

2005. Studija lokacije Reževići Rijeka

Kompleks reževičkih vila jasno se vezuju za savremenu arhitekturu. Međutim, on pokazuje oslobođenost preciznog vremenskog definisanja, i utisak koji isijava iz ovih građevina jeste njihovo vajkadašnje egzistiranje i univerzalna stambena namena. Prisutna je krajnja svedenost i apstrakcija oblika tako da građevine prevashodno postižu svoj izraz kroz rigorozni odnos strogog geometrizovane forme, odnosno dinamičkom igrom njenih ravnih i volumena. Ovo je posebno karakteristično za vilu Burlakov – zdanje koje shodno ustrojstvu

stenovitog terena poseduje dominantno izraženi vertikalizam kompozicije. Preplitanje jednostrukih i dvostrukih spratnih visina na ovom objektu i izrazita denivelacija etaža, vidljivi su kroz staklenu opnu eksterijera. Svaka fasada dela doživljava se kao trodimenzionalna slika neoplastičističkog koncepta. Sam neoplasticism predstavlja potpuno nov smer na stvaralačkoj putanji autora. Istraživanja u ovom smislu začeta su i snažno razvijena na ovoj skupini dela, a zatim i nastavljena u nekim kasnijim ostvarenjima.

2005. Kuća za odmor Burlakov,
Reževići Rijeka

2005. Kuća za odmor Burlakov,
Reževići Rijeka

U svojoj suštini ona se pozivaju na umetnički pravac neoplasticism prisutan i razvijan još od Pita Mondrijana do Tea van Dezburga i pokreta De Stajl.

U najkraćem, ona podrazumevaju jasno geometrizovanu kompoziciju ustanovljenu kao

„samodovoljna slika“. Oblici su čisti i jasni, a prostorni odnosi koji se postižu su dinamični i interaktivni.

Elementi kompozicije pokazuju jednu gotovo intuitivnu organizaciju, poteklu iz jakog prvog utiska u susretu sa terenom, i pratećih vizuelnih impresija.

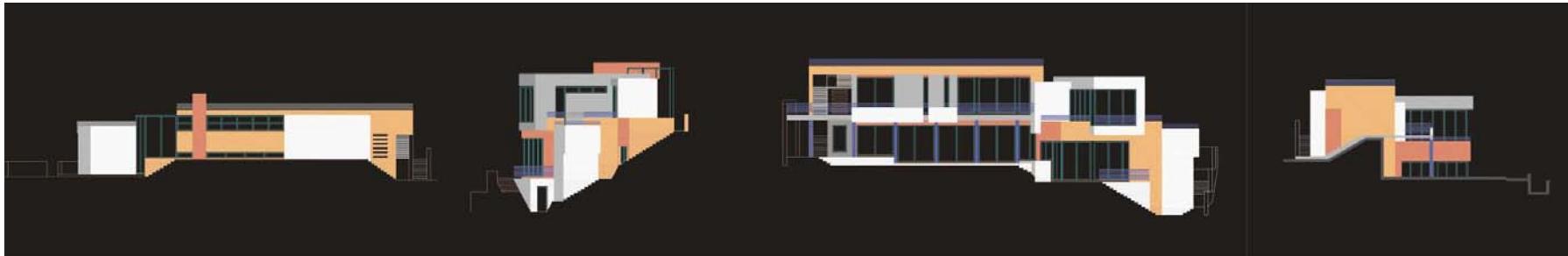
Dinamičnost opšte kompozicije kuće

Kovalenko postignuta je, kao i kod ostalih vila kompleksa, ritmizacijom elemenata, prevashodno punih i praznih volumena.

Horizontalni i vertikalni princip su u znaku neprestane težnje za harmonizacijom, što predstavlja novu „poemu“ specifičnosti mesta. Ovaj kompleksni, ritmično-plastičan tretman strukture kompozicije, koji dovodi do njenog „asimetričnog uravnoveženja“, prenet je i u enterijer, kao i sama materijalizacija. Kroz stakleni zid-zavesu prizemlja pomaljaju se monumentalne zidne partie od kamea, istovetne kao na eksterijeru, a staklena

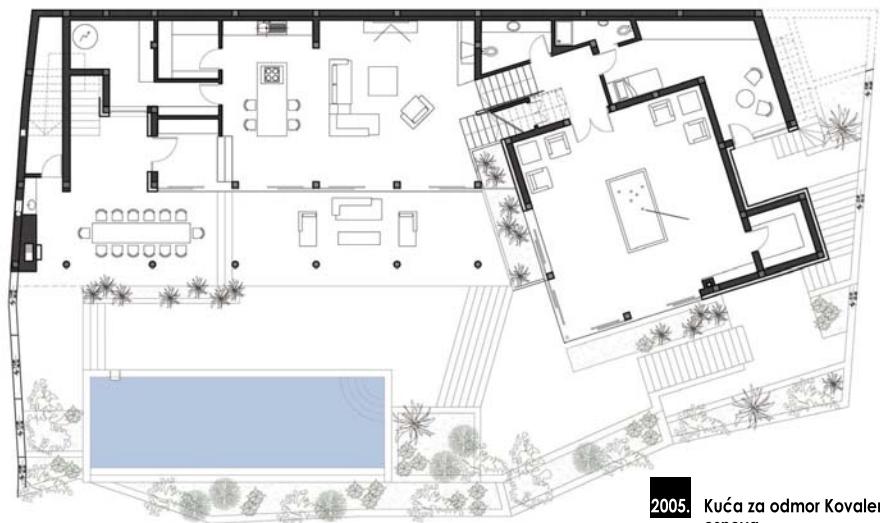
prozorska platna su neprekinuta i na uglovima preolomljena, čime se negira svako prostorno ograničenje ili determinisanost. Kaskadna volumetrija u vertikalnom smislu završena je prostranim krovnom terasom – vidikovcem, dok u samom dnu podrazumeva veliki bazen pravougaone osnove. Osim materijalnim činiocima, znatna uloga u kompoziciji dodeljena je i kjaroskuru, fenomenu vidljivom posebno u noćnoj veduti zdanja, kada se efektima osvetljenja vrši potpuno apstrahovanje boja, tekstura i oblika, i u sasvim novoj slici prisustvuje igri jedino svetlosti i senke.

2005. Kuća za odmor Kovalenko, Reževići Rijeka, Crna Gora

2005. Kuća za odmor Kovalenko

2005. Kuća za odmor Kovalenko,
osnova

2005. Kuća za odmor Kovalenko

2005. Kuća za odmor Kovalenko

Vile u Rijeci Reževića promovišu potpuno moderan koncept života i estetiku svojstvenu savremenom dobu. Definisane kao kuće za odmor u krševitom predelu nadomak morske obale, one polaze od premise da korisniku pruže intenzivno i aktivno uživanje u prostoru, shodno veličanstvenosti samog ambijenta.

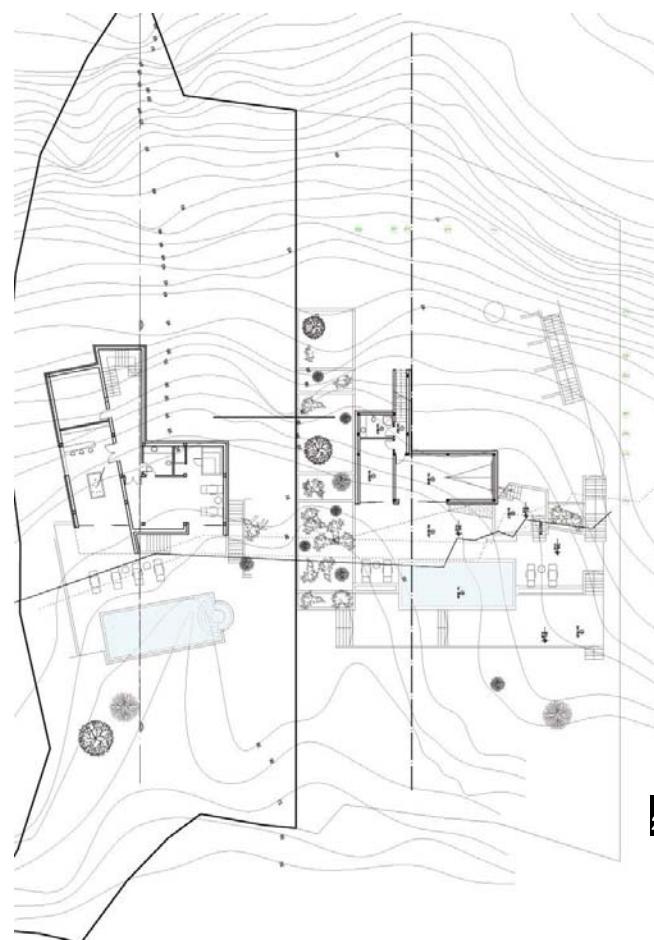
Njihov funkcionalni sistem prati uobičajeni postupak autora: dnevni prostori su kombinovanog, „open space“ tipa, spavaće sobe prostrane, snabdevene sopstvenim kupatilima, garderobama i terasama. Odaje su velikih dimenzija, tretirane u geslu lukuza ali i prostornog minimalizma. Enterijer se kupa u svetlosti, emitujući utisak neograničene širine, a fizički i vizuelno je čvrsto povezan sa dvorištem, okolnim pejzažom i udaljenim horizontom.

Materijalizacija fasade na svim vilama ostvarena je upotrebom kombinacije kamenog masiva, maltera, natur betona i stakla, ugrađenih principima savremenih tehnika gradnje i visoko-tehnološke obrade. Zidnim sekvincama obloženim živopisnim polu-obrađenim kamenom kontrastiraju monohromatske partije maltera odnosno betona, dok staklo igra ulogu neutralnog medijuma koji podstiče angažovanost prostora u cilju njegovog prožimanja i poistovčećenja. Okućnice građevina nose karakter dinamičnih kaskadnih formi, i u njima se sreće ne samo kamen kao primarni materijal već i autohtoni arhitektonski oblici.

Prisan odnos objekata sa prirodom postignut je uvođenjem mnogobrojnih terasa i tremova, najčešće u stilizovanom vidu, sa namerno nejasnom granicom da li su delovi enterijera ili eksterijera. U svojoj suštini, oni označavaju hrabro istraživanje plastičnosti jedne forme i upotrebe njene unutrašnje prostornosti. Vladavina pravog ugla, karakteristična za vilu Burlakov, polako se napušta u korist naznaka oštih ili tupih ravni prisutnih na monumentalnoj kompoziciji kuće Kovalenko, dok je na objektu

za porodicu Karpov već sasvim u dramatičnim oštrim prodorima nepravilnih ploha.

Kompozicije objekata stoje u znaku neprestanog toka istraživanja sklada i postizanja ravnoteže, kako u smislu odnosa između elemenata tako i relacije sa prirodom. Na svakoj vilji jasno je istaknuta individualnost, kao fenomen specifičnosti graditeljskog čina ali i kao posledica namene različitim korisnicima.

2007. Kuća za odmor Karpov,
Reževići Rijeka, Crna Gora

U istom periodu autori su za crnogorsko područje pored arhitektonskih studija preduzimali i urbanističke studije namenjene ispitivanju različitih parametara urbano-oblikovnih kapaciteta novih urbanih zona.

Urbanistička studija apartmanskog centra u Smokvici, još jednog sela u reževičkoj oblasti, datira iz 2006 - 2007. godine, i predstavlja deo planske dokumentacije u širem poduhvatu plana izgradnje istoimenog turističkog naselja. Kompleks je smešten uz samu obalu, na blago ustalasanoj zaravni među zelenilom.

Sastoji se od niza slobodno razmeštenih objekata različitog gabarita, od kojih svaki zapravo predstavlja specifičan odgovor na konstituciju terena.

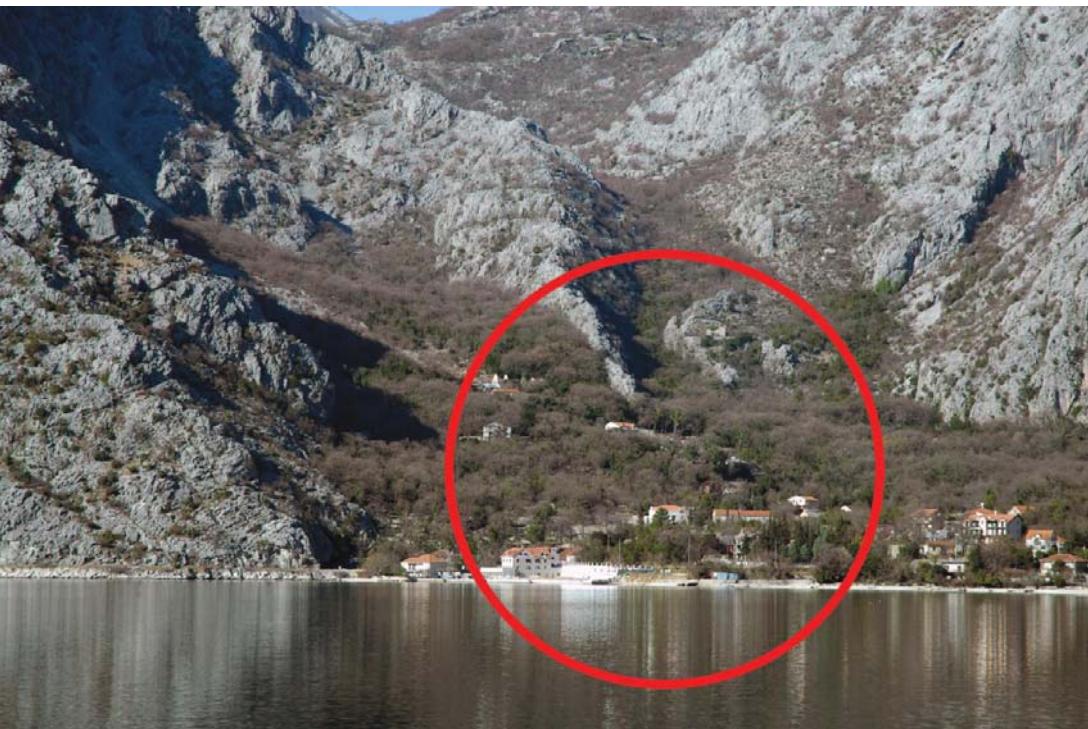
Odabранa arhitektonska leksika odlikuje se jasnim, uvek različitim geometrijskim formama, ravnim denivelisanim površinama kaskadnog ustrojstva, i savremenošću kao neprikosnovenim načelom.

Umesto usvajanja tipskog rešenja objekata apartmanskog centra, ili jednoličnih „kuća u nizu”, elementi vokabulara se variraju na svakom objektu na novi način, uvek u skladu sa konstitucijom terena.

Time je zapravo zakonomernost kompleksa uskladena sa zakonomernošću same prirode, a čoveku kao kreativnom biću obezbeđeno bekstvo od svake serijalnosti, tipizacije i monotonije.

2007. Studija lokacije Štokvica, Reževići, Crna Gora

2009. Orahovac, Boka Kotorska, Crna Gora

Poduhvat sličnog karaktera autore je odveo u periodu od 2007. do 2009. godine u studiju lokacije Orahovac kod Kotora. I ovaj se

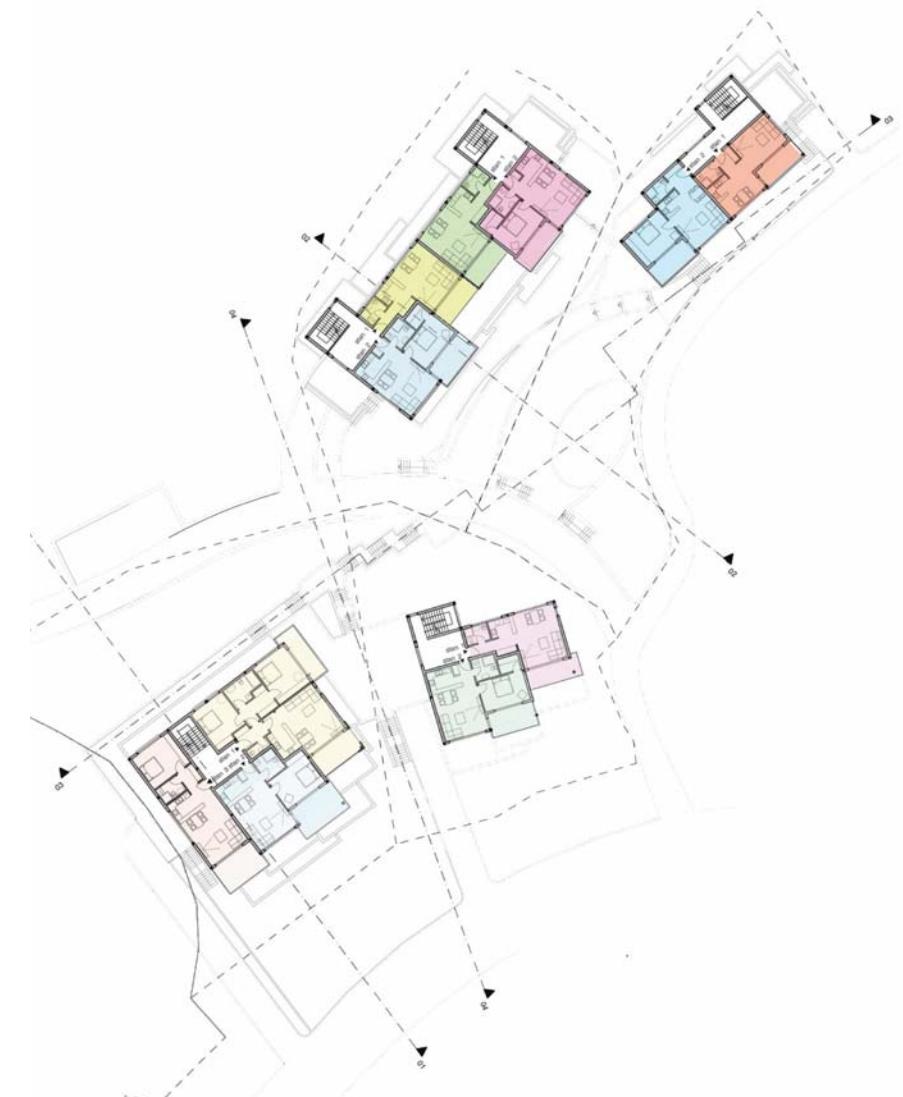
projekat nalazi još u urbanističko-arkitektonskoj fazi, i podrazumeva kompleks građevina na vanredno lepom terenu, u malom zalivu u sred „divlje prirode”.

Genius loci, koji podrazumeva susret beskrajno visokih brdskih goleti i beskrajne mirnoće mora, ponovo je bio i više nego inspiracija za arhitekte. Njegove zakonitosti apstrahovane su i pretočene u „dekodirani” jezik arhitekture. Objekti su smešteni nadomak obale, i u odnosu na projekat kompleksa vila sa Rijeke Reževića, poseduju znatno mirniju

ali i živopisniju strukturu. Rustičnim fasadama građevine se postavljaju kao glavni likovni detalj ambijenta, veličajući čoveka kao svoga tvorca i uživaoca, a samim tim i smisao za red, jasnoću i logičnu organizaciju. Materijalizacija je poverena kamenu, klesanom u pravilnim kvaderima za fasadu i nepravilnim cepanim komadima za zidane partie dvorišta, koji je na objektu efektno kombinovan sa jednostavnim belim malternim partijama. Ovakvom strukturom dobijene su prostorne siluete koje pre svega deluju svojom elegancijom i otmenošću. U domenu tretmana forme prisutna je nepričuvana uloga kontrasta – neprestano se smenjuju puno i prazno,

horizontalno i vertikalno, hromirano i ahromatsko, elementi upotrebljeni u nizovima i samostalno. Otvorenost prema spoljašnjosti ustanovljena je kao primarni princip života objekta, i ostvarena je velikim terasama kojima se prirodno i nesputano produžava prostor odaja, kao i monumentalnim površinama zastakljenih otvora. Na sporadičnim elementima (slobodni piloni, kontinualni prozori, obmotanost prostora u „L” obliku oko terasa, krovni vrt) prepoznajemo uticaj korbizijevskog postulata, ali arhitektura orahovačkih zdanja posmatrana u celini govori univerzalnim jezikom mediteranskog graditeljstva savremenog doba.

2009. Apartmanski kompleks "Orahovac", osnove tipskih spratova

2009. Apartmanski kompleks "Orahovac", Orahovac, Boka Kotorska, Crna Gora

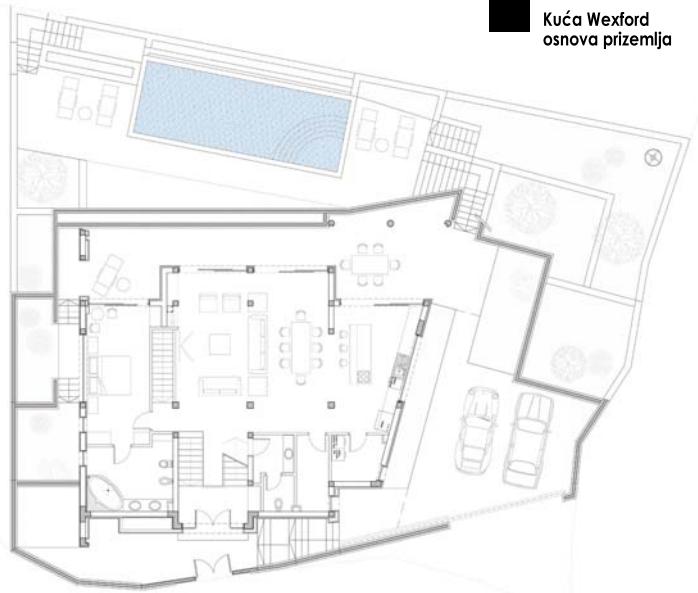
Iz 2008. godine potiče interesantan projekat kuće za odmor u Tudurovićima iznad ostrva Sveti Stefan. Rađen je u total-dizajnu za irski investicioni fond „Wexford”, i danas je u aktivnoj izvođačkoj etapi. Parcela za koju je osmišljen objekat karakteristična je po velikom padu, koji je za razliku od svih dotadašnjih projekata namenjenih crnogorskoj obali, poduznog tipa. Ova činjenica uslovila je specifičan pristup projektovanju zdanja, ali je u krajnjem izrodila objekat visokih oblikovno-funkcionalnih vrednosti koji se besprekorno uklapa u svoj neposredni teren i okolni predeo.

Kompozicija je zasnovana na asimetriji, izvesnoj „torzionaloj” ritmizaciji glavnih motiva sa jakim prodrorima horizontalnih ravnih. Kosi ugao zamenjuje prav, i dramatika objekta počiva ponavljajući na njemu. Objekat sačinjavaju tri etaže, jasno definisane na eksterijeru, pri-

čemu svaka nosi nezavistan formalni tretman. Suterenski nivo je sa tri strane ukopan u zemlju, dok je sa četvrte otvoren prema bazenu u istom nivou. Odlikuje ga rustična kamena materijalizacija i neutralna, ravna površina fasade. Predviđen je kao zona za relaksaciju pa tako sadrži fitnes sobu, sobu za relaksaciju sa čajnom kuhinjom, kupatilo i ostavu.

Ovaj deo kuće ima direktnu vezu sa svim nivoima dvorišnih terasa, kao i sa ulazom u parcelu i parkingom (uzdignutim na nivo poluetaže ulaza u objekat). Prizemlje je zasnovano kao *piano nobile*. Gledano sa ulice i ono spada u ukopani deo kuće, ali zahvaljujući denivelaciji terena sa dvorišne strane (kao glavne strane kuće) ostvaruje upečatljive vizure prema moru i okolini, kao i vezu sa vrtnim terasama. Najveći deo njegove površine predstavlja jedinstven prostor dnevnih aktivnosti (zone kuvanja, obedovanja

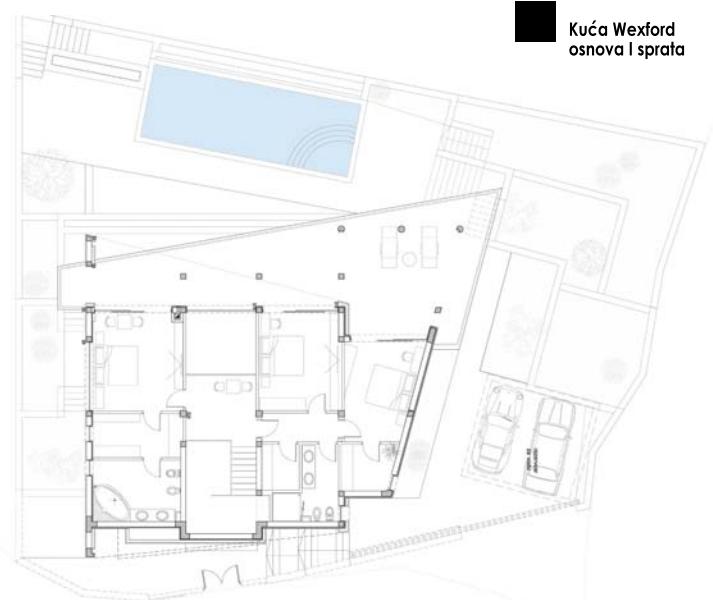
 Kuća Wexford
osnova prizemlja

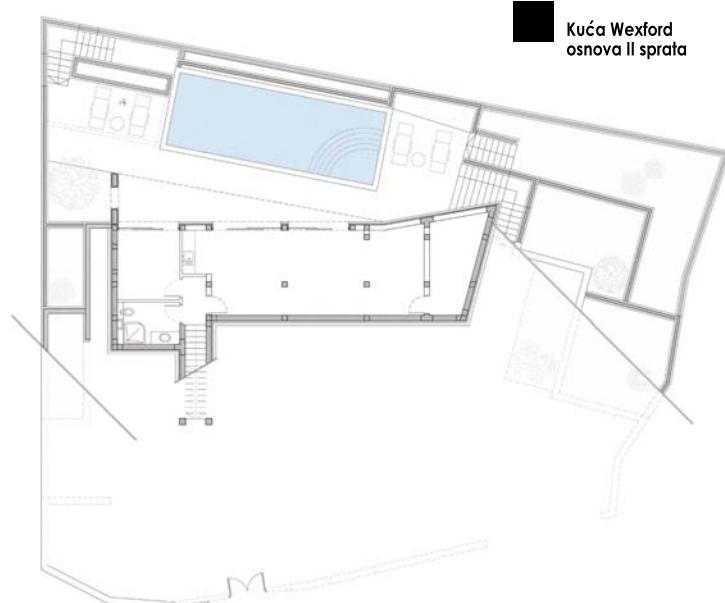
i sedenja), koji je dopunjeno prostorima za ostavu, vinski podrum, toalet. Dnevna zona orijentisana je prema dvorištu i spoljašnjosti, dok su pomenute pomoćne prostorije smeštene u zadnjem delu plana.

Gledano sa dvorišne strane, ova etaža pokazuje potpunu transparentnost fasadne opne, koja je, svodeći puni zid na najmanju moguću dimenziju, materijalizovana gotovo celovito od stakla. Te krajnje retke i uzane zidne mase doživljavaju se kao diskretni ramovi materije stakla, a njihovom belom gamom još više se potire njihovo materijalno prisustvo. Na prvom spratu nalazi se noćna zona sa spavaćim odajama koje, prateći opštu orijentaciju kuće prema dvorištu i moru, primaju izlazeću, istočnu svetlost, što predstavlja poseban kvalitet boravka u njima. Materijalizacija njenog fasadnog lika korespondira sa prethodnom etažom, ali

se kompozicije jasno razlikuju. Naime, iako se obe kompozicione formule zasnivaju na efektnom prodoru dijagonala, njihov doživljaj i značenje su različiti i u sintezi predstavljaju totalitet, kosmogoniju i najdublju suštinu prostora. Kod prizemne etaže dominira dramatično isturena terasa i njen završni oštar ugao kao simbol prodora i širenja prostora po horizontali. Horizontalna je shvaćena kao svet čoveka, na kome on živi i dela. Na spratu, isturenom ugaonom konstrukcijom od drugačijeg materijala, odvija se igra vizuelnog ograničenja jednog prostornog okrajka, kao alegorija drevne čovekove težnje da pregradi i prisvoji prostor. Drama se sada odvija ne u prvoj već u trećoj dimenziji – dubini, što označava pravi smer odvijanja integracije između spoljašnjosti i unutrašnjosti, odslikanih kao dva antagonistička principa bez čijeg ujedinjenja nema prostora u pravom smislu.

201

2008. Kuća Wexford, Tudurovići, Crna Gora
ulična fasada

Začelje i bočne strane blizkućkog objekta predstavljaju mnogo manje aktivne fasade od dvorišne. Purističko ustrojstvo kompozicije, opšta hermetičnost strukture i dominacija punog zida, obezbedili su podlogu za neoplastičistički stilski tretman koji je postavljen na bazisu kontrasta: puno-prazno, istureno-uvučeno, uspravno-vodoravno, kontinualno-prekinuto, svetlost-senka.

U opusu Jelene Ercegovac Todorović i Svetislava Todorovića ovo ostvarenje zauzima posebno mesto određeno izrazitim plastičnim konceptom baziranim na istaknutoj i isturenoj dijagonalnosti forme.

Možda najrečitije od svih crnogorskih dela, ono govori i autorskoj viziji da se u kuću kao materijalnu tvorevinu unese sva dramatika, patos i impresivnost doživljaja terena obojenog identičnim obeležjima, da se sazda spomenik, svedočanstvo katarzičnom osećaju prirode.

Delo, kao i svi ostali članovi kompleksa, nosi izrazit pečat skulpturalnosti, sa idejom stvaranja prostorne senzacije dostojne svog prirodnog okruženja. Noćna vizura kuće je posebno interesantna. Sa mora se ona sagledava kao svojevrsni svetionik isprepleten ritmom svetlih i tamnih partiјa i njihovih mnogobrojnih valera. U ovakovom, duohromatskom tretmanu, najbolje se sagledavaju ustrojstvo i vrednost kompozicije u totalitetu.

2008. Kuća Wexford,
dnevni prikaz

2008. Kuća Wexford,
noćni prikaz

Predanost crnogorskoj produkciji u jednom periodu stvaralaštva nije udaljilo arhitekte Ercegovac – Todorović od projekata namenjenih sopstvenom gradu.

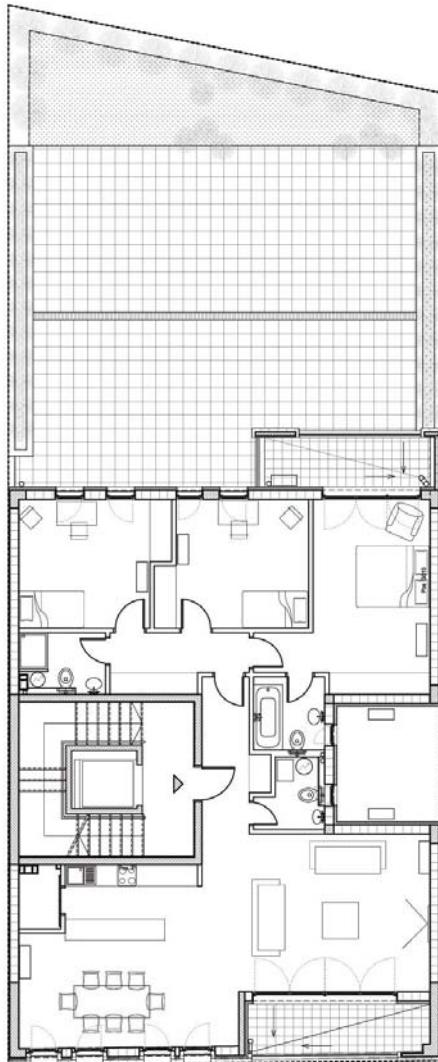
Godine 2008. oni su pristupili poduhvatu koji se po prvi put u njihovom opusu odnosio na temu kolektivnog stanovanja.

Projekat je naručila švedska porodica Fenford, želeći da dobije luksuzan kondominijum po najvišim svetskim standardima u istorijskom ambijentu Dorćola. Njeno uzorno okruženje, jednospratne i dvospratne kuće iz međuratnog perioda u najrazličitijem stilskom tretmanu, ali i nekoliko objekata novogradnje čija je glavna osobnost da se „ne ističu ničim posebnim”, pružili su neophodnu inspirativnost i podstrek za kreiranjem rešenja koje bi upravo bilo – posebno.

Za razumevanje koncepta ovog projekta, po mnogo čemu osobenog u ukupnoj aktivnosti autora, neophodno je navesti jedan događaj koji se zbio neposredno pred početak idejnog projekta.

Radi se o studijskom putovanju u Hamburg koje su Jelena i Svetislav preduzeli sa ciljem da se na najprofesionalniji način upoznaju sa ovim gradom kao drugim po veličini gradilištem u svetu. Gradnja novog grada na delti Elbe za 300.000 stanovnika koja angažuje najveće svetske arhitekte, ostavila je na srpske graditelje presudne impresije, jezgrovito iskazane rečima: „Uticak je bio gromovit, uticaj neizbežan!”. Te misaone impresije i vizuelne slike sa putovanja autori su ovekovečili, trajno utkali u delo koje se u ovom trenutku podiže na pomenutoj beogradskoj lokaciji.

Petospratni stambeno-poslovni objekat, budući da je koncipiran kao blok zgrada koja se sa obe bočne strane naslanja na postojeće objekte, ima dominantne vizure koje se odnose na ulični front. Pri tome se formira perspektiva u kojoj je volumen građevine blago zakošen i na jednoj strani izlazi iz regulacione linije, izražavajući tim postupkom svoju tektonsku težinu i prisutnost u ambijentu. Koloritska gama građevine je duohromatska (sivo-crna i bela boja), obogaćena toplim akcentima drveta prisutnog u obradi otvora. Taman ton, posebno sivo-crna boja, prvi put je u stvaralaštvu autora korišćen na eksterijeru.

**2008. Stambena zgrada Fenford,
osnova lipskog sprata**

2008. Stanbena zgrada Fenford, Beograd

On se može naći u najnovijoj svetskoj arhitektonskoj produkciji, koju su arhitekti Ercegovac – Todorović imali prilike da dožive na hamburškom putovanju. No, on može biti i lični estetski eksperiment čije začetke nalazimo u sporadičnim kadrovima ercegovac – todrovićevskih enterijera.

Kompozicija je jasno geometrizovana i poziva se još jednom na neoplasticism kao stilsko određenje. Terase na frontalnoj strani objekta utopljene su u fasadnu ravan, a njihov simetričan raspored u vertikalnom smislu snažno ističe duhovitu igru otvora na drugoj strani fronta.

Naime, sistem asimetrije i potpuno negiranje bilo kakve pravilnosti u rasteru karakteriše levu polovinu kompozicije. Mnoštvo izduženih prozora istovetnih dimenzija raspoređeno je naizgled u haotičnom ustrojstvu, i ni jedan od njih ne stoji u istoj vertikali sa nekim drugim. Identičan postupak iskorišćen je i za zadnju fasadu.

Odnos između dve boje na fasadi pročelja, invertnim postupkom se na dvorišnoj fasadi pretače u suprotnost – sada sivo-crna ima ulogu akcenta, a bela koloritske dominante. I ovde je fasadna ravan pokrenuta ka spolja, sa idejom građenja aktivnog odnosa između spoljašnjosti i unutrašnjosti, i u funkcionalnom pogledu to je vezano za plasman terasa. Upravo ovi navedeni elementi čine tu neophodnu posebnost objekta za kojom su tragali arhitekti Ercegovac – Todorović.

Uska Knez Miletina ulica, heterogenost stare i nove gradnje, okruženje objektima male visine, zahtevalo je da se dominacija gabarita proprati i adekvatnom dominacijom u likovnosti, retoričnosti i nesvakidašnjosti.

Upravo zbog toga arhitektura zgrade ukida jednolično ponavljanje i krutu jednakost dve polovine, karakteristične za njen ambijent. Umesto simetrije nudi se uravnoteženi odnos nejednakih delova, a jednakost ovih delova zasniva se na ravnoteži njihovih različitosti, ne na njihovoj sličnosti.

Aktivan, angažovan odnos prema okruženju dodeljen je sistemu linijskih i površinskih elemenata koji po principu vektorskih ravni čvrsto povezuju enterijer, eksterijer i spoljašnji prostor. U ovom smislu značajna je i konцепција otvora – na zgradi se ne upotrebljava klasičan prozor već su otvori organizovani u okviru kompozicije terasa

odnosno u formi vrata sa francuskim balkonima.

U prizemљу zgrade predviđeni su komercijalni sadržaji: lokal sa ulazom sa ulične strane i dva poslovna prostora kojima se pristupa iz hola prizemlja. Naredne četiri etaže kao i potkrovље predviđeni su kao stambeni prostor sa po jednom stambenom jedinicom po spratu (površine 140 m²) koja je opremljena svim nepokretnim inventarom i odlikuje se visokim komforom i luksuznošću. Čine je ulazni hol sa toaletom, korpus dnevnih sadržaja (dnevna soba, trpezarija, kuhinja sa ostavom) i tri spavaće sobe sa kupatilima. Materijalizacija objekta podrazumeva upotrebu prirodnih materijala. Na eksterijeru su to crna cepana silikonska opeka, glatke bele malterne partije, aluminijumska stolarija u naturalnoj boji drveta i metalni detalji hi-tech obrade (aluminijumske roletne na balkonima, ograde od prohroma i stakla).

2008. Stambena zgrada Fenford,
ulična fasada

Iste godine kada je nastao projekat objekta kolektivnog stanovanja za Knez Miletinu ulicu, nastao je i jedan projekat iz tematike koja je najkarakterističnija za opus arhitekata Ercegovac – Todorović – rezidencijalne arhitekture. Vila za porodice B–B planirana je da se podigne na Senjaku, u ulici Banjičkih žrtava, na mestu stare, predratne „vikend“ kuće. Pored uobičajene ercegovac – todrovićevske leksike na delu su se našli elementi rajtovskog i korbijjeovskog porekla, a autorska intuicija je još jednom izabrala crni volumen kao alegoriju kompleksnosti,

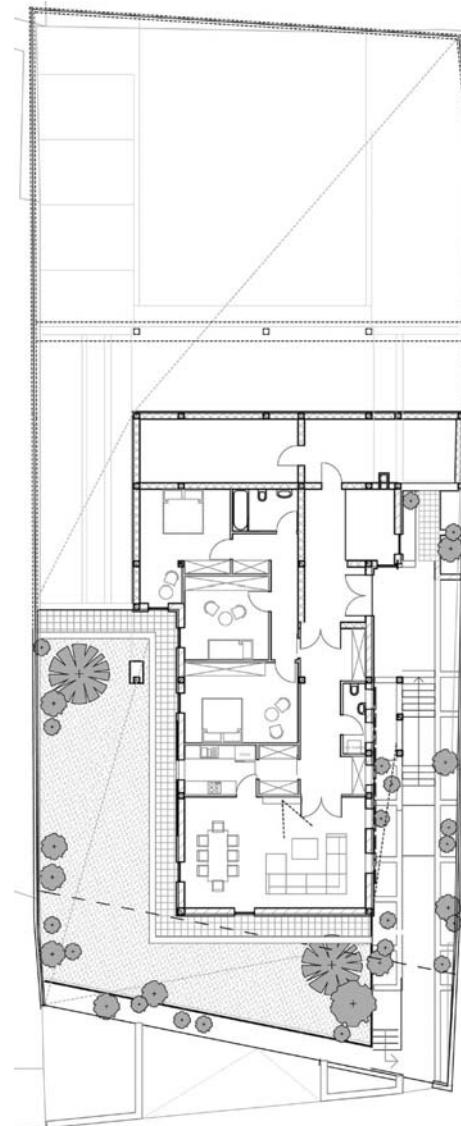
zbijenosti značenja i nesaznatljivosti tajni prostora.

2008. Kuća B-B,
osnova prizemlja

Lokacija podrazumeva postojanje padine sa koje se rasprostiru vizure na obližnji Topčider. Tu vrednu panoramu, ali i bogati vrt oko kuće, kuća apostrofira i usisava u sebe velikim staklenim površinama, razuđenošću arhitektonskog sklopa, prostranom terasom i otvorima.

Kuću tvore tri osnovna volumena kao produkti jasno determinisanog funkcionalnog sistema. Funkciju ne sledi samo forma već i boja eksterijera, i među ova tri elementa postoji duboka i logična veza. Naime, kako je oblik iskazan gradativno, rasprostirući se po trećoj dimenziji (dubini), tako varira i boja – od bele, preko sivih prelaza, do crne. Kompoziciju čine geometrijski determinisane mase, među kojima ni jedna nije ista. Prav ugao suvereno vlada tim sistemom, uvodeći zakon, jasnoću i red u čitanje i interpretiranje dela.

Kaskadnost volumetrijskog sistema koja prati konstituciju predela omogućio je razvijanje bogatog sistema krovnih terasa, koje predstavljaju prirodan produžetak odaja za koje su vezane, mnogostruko obogaćujući uživanje u prostoru. Pored ovog izrazitog kvaliteta dela, postavljenog kao izvesna novina u opusu autora, javljaju se još neki osobeni postupci. Takvi su: isprepletenost ravni po svim dimenzijama, česta pojava „L“ forme koja obilazi neki prostor i menja

odnosno usložnjava mu značenje, isturene horizontalne plohe koje obezbeđuju uvođenje nematerijalnog principa svetlosti i senke kao konačnog činioca kompozicije.

Naravno, sve ovo je bilo i do sada zastupljeno u ercegovac – todorovićevskom vokabularu, ali je ovde izraženo u najvećem intenzitetu i u potpuno slobodnom i modernom maniru. I namenska shema prostora pokazuje uobičajen koncept, pri čemu jasno isijava premla da se kuća namenjuje savremenom korisniku naviknutom na dinamičnost života i urbani doživljaj stvarnosti.

Prizemna etaža provlači se kroz sva tri volumena objekta. Organizovana je kao veliki i nezavisni stambeni prostor, sa ulaznim delom koji vodi u hodnik, koji, dalje, razvodi prostor u dva pravca, longitudinalno i transferalno, odnosno na dnevnu i noćnu zonu.

Završetak kompozicije čini dnevna soba sintetisana sa trpezarijom, koja se preko monumentalnog „L“ staklenog zida vizuelno nastavlja i na baštu u istom nivou. Prvi sprat sadrži drugi nezavistan stan i obuhvata zatvoreni korpus odaja središnjeg i zadnjeg volumena, dok se ispred njih, kao ravan krov terasa prednjeg volumena, prostire veliki otvoren prostor krovne terase. Potkrovna etaža obuhvata samo zadnji volumen, i po identičnoj logici, široko se otvara prema sopstvenoj, najvišoj terasi objekta.

2009. Kuća B-B, Senjak, Beograd

Bitno obeležje ovog dela jeste da u njemu autori ništa nisu prepustili slučaju – sve, od najkрупnijih do naјsitnijih elemenata, ima svoju ulogu, mesto i opravdanje u jedinstvenom sistemu egzistencije objekta. Tako, ugaoni prozor iza koga se krije stepenišna konstrukcija koja vodi na sprat nije slučajno markiran crnom gamom svoje mase – ona potencira njegovu vitalnost, budući da je to funkcionalno čvorишte prostora, u kome se ostvaruje toliko važno povezivanje prostora po vertikali. Ritam punog i praznog dosledno je sproveden na celoj građevini, i ima za cilj da princip složenosti postojanja prostora u prirodi prenese na i u samu kuću.

2009. Kuća B-B,
južni izgled

2009. Kuća B-B,
istočni izgled

2009. Kuća B-B

2004. Jezero Gazivode, Novi Pazar

Okrenutost ercegovac – todorovićevskih kuća prirodi, tananost osluškivanja okruženja, priroda i čovek kao početna sintagma i krajnje uporište objekta, ipak su najupečatljiviji kada se autorski rad odvija u okrilju slobodne, neurbane prirode. Ambijent je tada postavljen kao gotovo „idealna“ podloga za „slikanje“ novog, ljudskom rukom kreiranog ambijenta, i tako nastala ostvarenja poseduju sve vrednosti remek-dela. Reč je o dva objekta koja obrađuju temu kuće na jezeru, među kojima postoji jaka veza iako su rađena za dva različita investitora i smeštena u potpuno različitim geografskim uslovima.

Kuća za odmor na jezeru Gazivode kod Kosovske Mitrovice projektovana je tokom 2004. godine za već poznatog klijenta, porodicu Tahirbegović iz Novog Pazara.

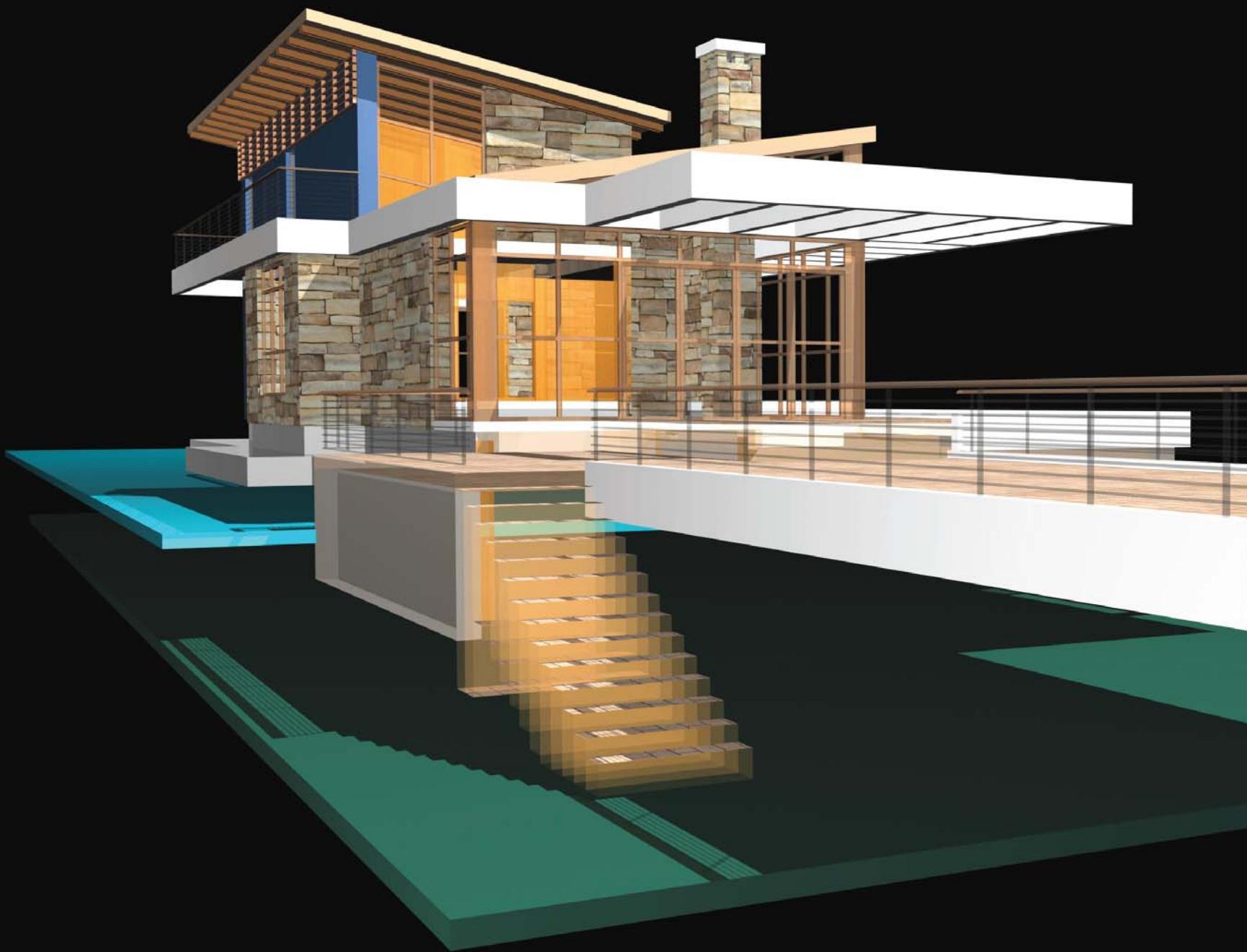
Rad za poznatog investitora, stečeno poverenje i puna sloboda u poduhvatu izrodili su izuzetno značajno delo, koje označava zavidan stepen kreativnog naboja i zrelost stvaralačkog pregnuća. Ideja je, kako to obično biva, došla „u jednom dahu”, i pošto je njenu održivost potvrdio statički proračun, lako i brzo je pretočena u projekat kuće.

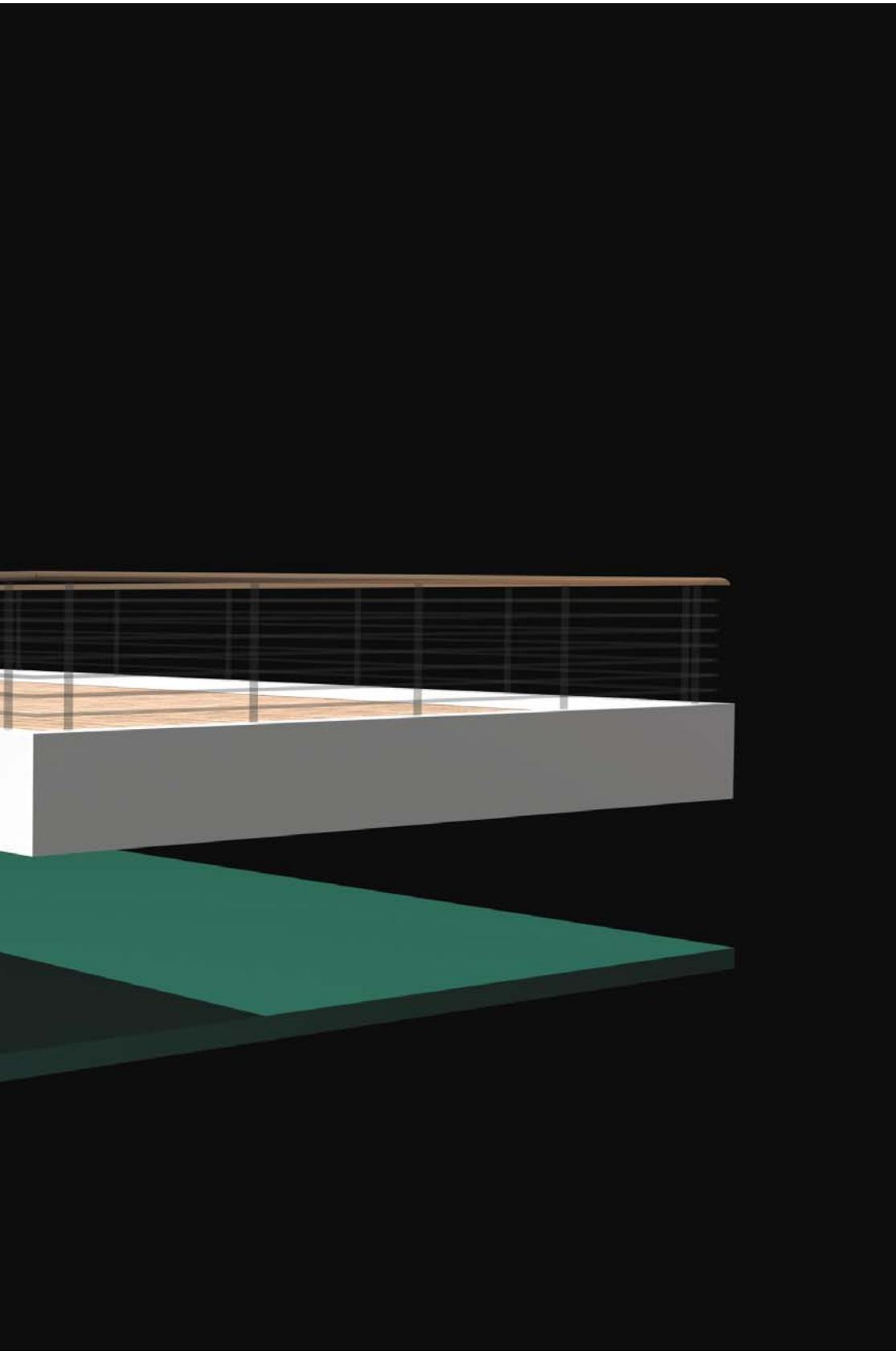
2004. Jezero Gazivode, pogled sa terase projektovanog objekta

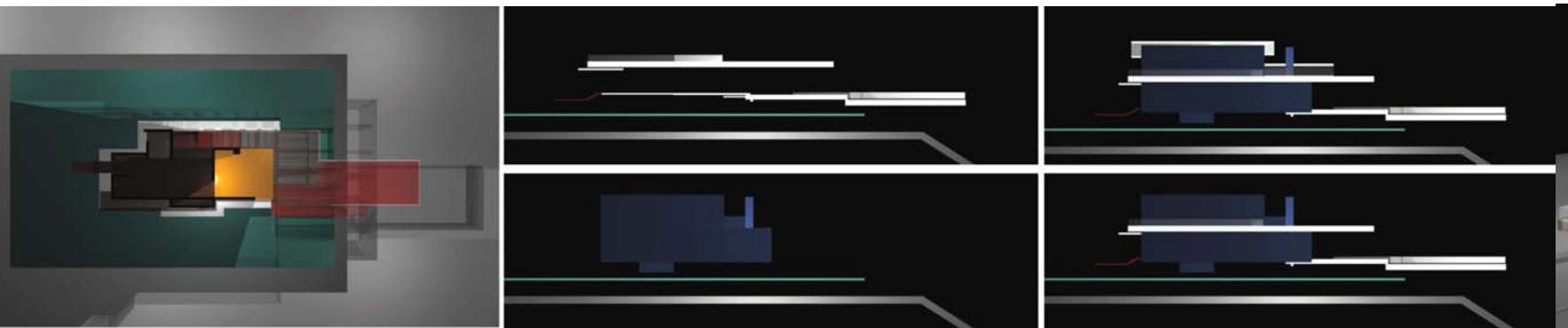
Parcela koja je izabrana za kuću bila je ograničenih dimenzija, izuzetno uska, sa velikim padom u donjem delu. Ta „dramatika“ u konstituciji terena utkana je snažno u arhitektonski koncept kuće. Kuća je zapravo jedna velika terasa čiji je jedan, manji deo natkriven, dok se drugi, veći, po principu „kuće pod vedrim nebom“ nadvija gotovo pod pravim uglom nad obalom jezera.

U kompozicionom smislu objekat tvori niz horizontalnih ravni različite strukture i masivnosti; efekat koji se dobija naizmeničnim prodrorima tih ravni ne odgovara objektu ograničenom parcelom, već kući koja se probija prema pogledu na jezero. Snažno potenciranje vizura razumljivo je budući da je pogled koji se pruža sa parcele zaista vizuelno impozantan, sa prelepm fjordom, brdima u pozadini i horizontom velike dubine niz vode jezera.

2004. Kuća za odmor Tahirbegović,
Jezero Gazivode, Novi Pazar, projekat

2004. Kuća za odmor Tahirbegović, studija

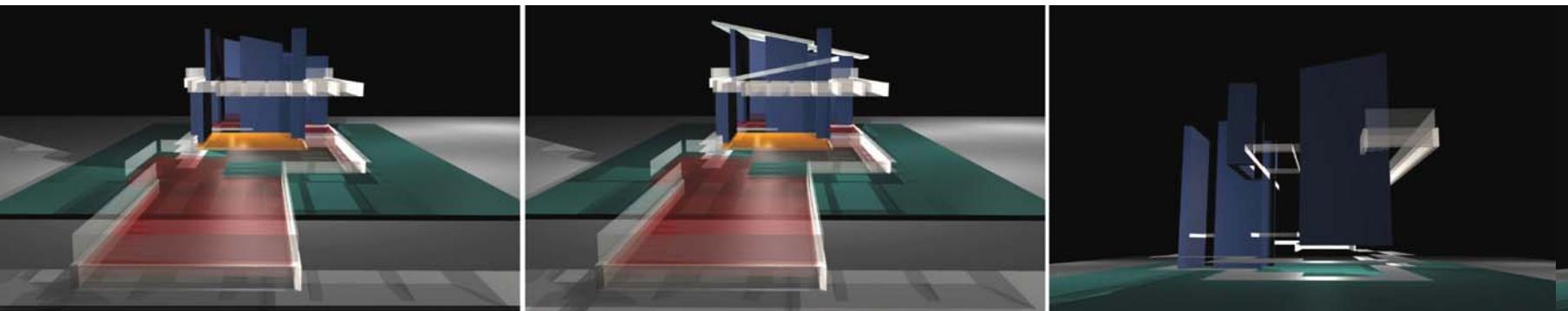
Na ukupnoj korisnoj površini od 250 m² razvijen je „potreban i dovoljan“ stambeni sadržaj: u prizemlju dnevni boravak sa trpezarijom, nastavljen monumentalnom terasom kao centrom dnevnih aktivnosti tokom letnjih meseci, na spratu odaje za spavanje. Iskrenost i nepretencioznost su principi primjenjeni i u svim ostalim stožerima projekta: funkciji, konstrukciji i materijalizaciji. Funkcionalni sistem je jednostavan, kompaktan i „lak“, zasnovan na modelu širenja prostora u sve tri ravni, ali u dimenzijama koje su „antropomorfne“, dakle koje odgovaraju stvarnim potrebama i meri čoveka. Tek treća dimenzija, olinčena u dugačkoj terasi koja hrabro stremi ka praznom prostoru, napušta ograničenii i brižljivo odmereni prostor kuće, a time i materijalan ljudski svet, i uplivava u duhovne vode. Konstrukcija je vidno naglašena u

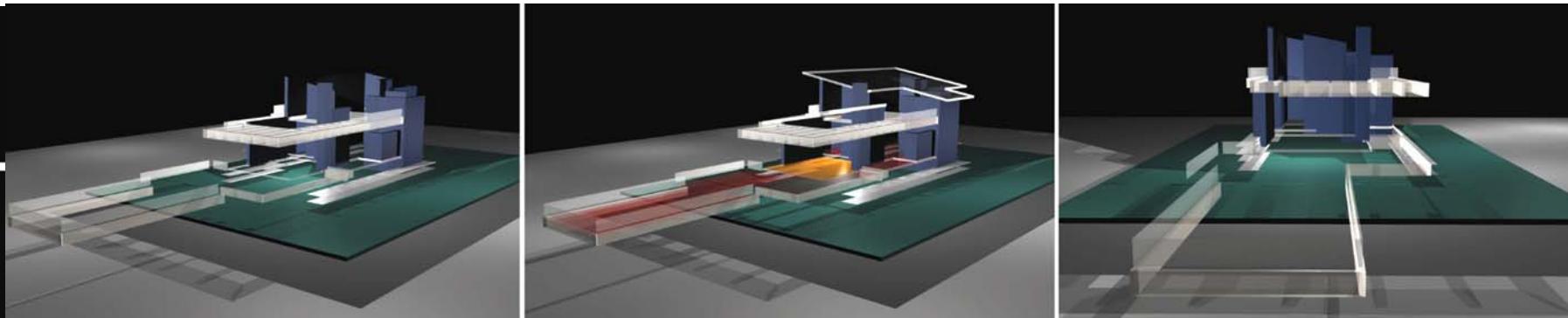
prostoru i poštuje pa čak i akcentuje osnovni kompozicioni raster. Realizuje se materijalima iz prirodne palete, a sam sistem materijalizacije kuće zaslужuje potpuno posebnu pažnju.

Kao dominantni materijali na objektu su planirani drvo, kamen, beton i staklo. Zamišljeno je da se nađu u ovom sastavu kako na eksterijeru tako i u enterijeru, u identičnim konceptima primene, obrade i konotacije. Ovakvim postupkom naglašena je organska veza između enterijera i eksterijera, zasnovana još samim arhitektonskim rešenjem. Simbolika u primeni materijala predstavlja važan segment originalne autorske vizije. Tako, „svemoćni“ beton se nalazi na onim delovima koji nedvosmisleno kazuju da su stvorenii ljudskom rukom, i koji imaju za cilj da, koristeći maksimalno zatećene prirodne uslove, stvore

prostor namenjen uživanju čoveka ne izvodeći ga iz okrilja Nature. Najizrazitiji takvi elementi su monumentalna terasa, na kojoj počiva ceo objekat, i transparentna pergola iznad jednog njenog dela. Njihova naglašena geometrizacija i prisustvo pravog ugla, kao izrazito antropogenih pojava, ukazuju na čovekovo „pripritoljavanje“ prirode, uvođenje reda i zakona. Drvo je prisutno na svim elementima koji imaju veze sa vodom i uopšte sa tananim, suptilnim doživljajem ambijenta: stepeništu kojim se objekat spušta na teren, krovnom sistemu koga čine dve denivelisane ravni blagog nagiba i koje oponašaju panoramu jezera među brdima, celokupnoj stolariji kao medijumu između solidnog zida i prozirnog stakla okupanog pejzažem. Na kraju, drvetom je po principu „brodskog poda“ presvučena celokupna

2004. Kuća za odmor Tahirbegović, studija

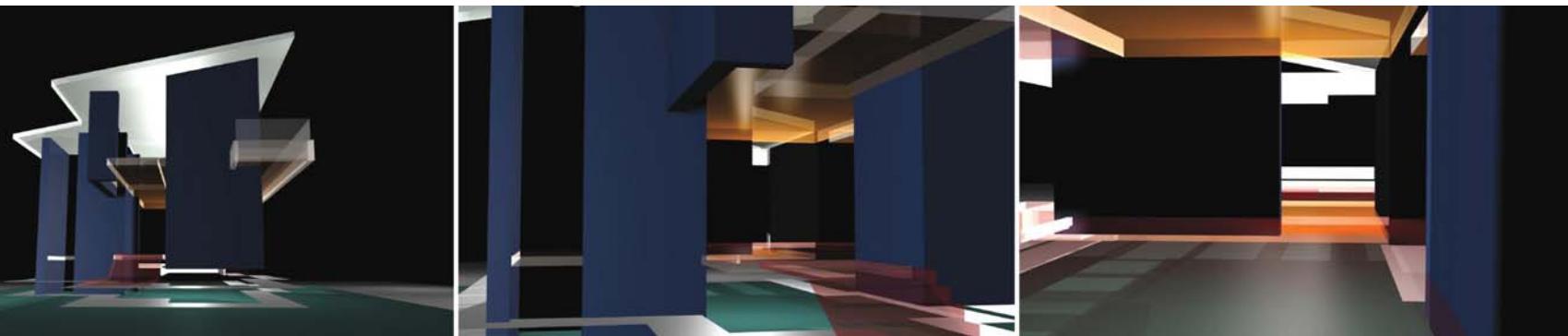

betonska konstrukcija terase, i ovaj momenat nas vodi dalje u simboličko-alegorijski sistem dela. Umesto da ispred kuće vidimo klasičnu baštu, postoji prostrana terasa koja u svojoj materijalizaciji i prostornoj dispoziciji neskriveno asocira na palubu broda. A sama kuća pretvorena je u brod, sa komandnim mostom na spratu, vitkim dimnjakom i nadstrešnicom. Brod se tako nasukao na obalu, snažnim potezom ali i snažnom težnjom da ponovo zaplovi. Kamen je upotребljen kao materijal koji dominira svojom likovnošću i solidnošću. On vezuje objekat čvrsto za tlo, ulivajući toliko potreban osećaj sigurnosti. Od njega su načinjeni svi puni zidovi kuće, i na njemu je najvidljiviji fenomen brisanja granica između spolja i unutra. Kamene površine sagledavaju se iz daljine kao živopisne stene i u kombinaciji sa drvenim partijama stvaraju neobično tople

i žive impresije. Minimalistički ustrojenu paletu materijala zaokružuje neutralni element – staklo. Velika staklena platna postavljena su prema jezeru, pri čemu je dnevni boravak oformljen u celini sa staklenom opnom.

Objekat u celini izgleda kao da ga je rodio sam teren. Zapravo, ako su svi dotadašnji projekti predstavljali uvod u kompleksno istraživanje odnosa kuće i prirode, kuća na jezeru Gazivode nastavlja ih sa velikim, gotovo revolucionarnim pomakom, obojenim snažnim simboličkim značenjima. Analizom koncepta ovog ostvarenja jasno se prepoznaje rajtovski vokabular. Analogije pre svega postoje sa kućom Robi, Kućom na vodopadu i kućom Džona Pjua, ali ni jedno od njih nije uzeto kao dosledan uzor već samo kao povod i ohrabrenje da se sprovedu sopstvena

istraživanja u kontekstu specifičnosti mesta i trenutka. Sličnost sa rajtovskim delima može se tražiti u domenu opštih odredbi (organska veza između eksterijera i enterijera, prisustvo prirodnih materijala, objekat kao forma koja prati i nastavlja konstituciju terena, potenciranje vizualnosti i sl.) i pojedinačnih elemenata (betonska pergola, terasa kao glavno mesto dnevnih aktivnosti, mesto i uloga kamenja u konstruktivnom sistemu), dok postupci kao što su transparentnost ograda terasa, veće tj. izraženije prisustvo stakla kao građevinskog materijala, značajna upotreba drveta na fasadi, veća kompaktnost objekta, asocijativnost i simboličnost u materijalizaciji i formalizaciji masa, rešenje prozorskih otvora na spratu i mnogi drugi, ukazuju na samostalna autorska istraživanja i postojanje ličnog, autentičnog vokabulara.

Tri godine nakon projektovanja gazivodske kuće, u periodu aktivne posvećenosti projektovanju serije kuća namenjenih crnogorskom priroblju, razvojni put arhitekata Ercegovac – Todorović dospeo je do još jednog poduhvata obrade iste teme, koji je srećnim okolnostima okončan veoma brzo likom građevine u realnosti. Pri tome, koncept gazivodskog objekta usaćen je nepričuvljivo u novo delo. Naime, pobedom na interno raspisanom pozivnom konkursu za arhitektonsko rešenje velike vile na Srebrnom jezeru za porodicu Vučićević 2007. godine, Jelena Ercegovac Todorović i Svetislav Todorović su dobili priliku da u „velikom formatu”, na impozantnoj lokaciji u srži prirode, potpuno „odrešenih ruku”, materijalizuju svoju viziju arhitekture.

Vila na Srebrnom jezeru kod Velikog Gradišta smeštena je u okruženju Dunava i bagremove šume, na velikom imanju koje izlazi na obale jezera. Sagrađena je u sklopu turističkog naselja „Beli bagrem” ali joj je položaj takav da je dobro izolovana. Lako može izgledati da su njeni jedini susedi, drveće, zemlja i voda, učinili projektni zadatak lako rešivim, ne nametajući bilo kakav model ili ograničenje, u kontekstu specifičnosti ambijenta samo jedno rešenje je moglo biti pravo. Napušteni su svi poznati uzori i već viđena rešenja, i osmišljen objekat kao odgovor na unikatnost svog „genius loci” i trenutka svog nastanka. Njegova razuđena struktura prati konstituciju terena, praveći blagi luk u kompoziciji masa. Objekat zapravo pripada kompleksu građevina koji je zamišljen da se, prožimajući se sa prirodnim fenomenima, postepeno i amfiteatralno spušta niz teren – od objekta, sa terase na terasu, ka bazenu za plivanje i dalje ka uvali, rukavcu, marini i Dunavu. Kompozicija koja se čita kroz izduženi gabarit objekta i samog kompleksa podseća na muzičku skalu u kojoj se neprestano smenjuju asonanca i disonanca, koje stoje u znaku istraživanja promenljivosti delova prema celini prostora.

Objekat je postavljen duž reke i svojim najotvorenijim tj. funkcionalno najvitalnijim delom gleda na nju. Razlozi za ovakvu dispoziciju zdanja su brojni i pored praktičnog aspekta poseduju i izrazit simbolički karakter. Reči samih autora, „objekat razvučen uz obalu kao da i on nekud teče”, jezgrovito govore o srži njihove ideje u kojoj se „tok” determiniše kao njen osnovni element. U kontekstu orientacije parcele pozicija objekta uslovila je okrenutost većine prozora prema severu, prirodnu barijeru od naleta lokalnih vetrova i najveći mogući stepen intimnosti života u objektu i dvorištu. Na kraju, činjenica da u insolaciji građevine najveće učešće ima severna svetlost nije shvaćena niti plasirana

kao ograničenje već kao potpuna suprotnost – severna svetlost, po prirodi mistična i meditativna, predstavlja medijum koji nije jak ali je postojan, nije žut i ne transformiše oblik, već je beo i prikazuje formu u njenoj punoj istinitosti i čistoti.

Zdanje je koncipirano kao sinteza tri elementa – masa, koje diferenciraju funkcionalno ustrojstvo i koje su pomoću staklenih pasarela spojene u jedinstvenu celinu. Tri mase predstavljaju oblike koji inače žive u neprekidnom proputovanju, uhvaćene u jedinstvenoj putanji. Dva „vezna staklena zgloba”, osim uloga realnih uporišta, prostornih čvorista i završnica u oblikovanju

jedinstva, nose prvostepeni značaj u uvođenju prirode i pejzaža u kuću, i obrnuto – izlasku kuće u prirodu i pejzaž. Njihova koncepcija je krajnje originalan, autorski čin, proistekao kao odgovor na jedinstvenost mesta i trenutka, i dominira projektom kao arhitektonskim ostvarenjem. Ostali elementi graditeljskog vokabulara, kao što su krovovi blagih nagiba, duge senovite strehe, horizontalizam kao presudni princip kompozicije, prigušeni zdepasti dimnjaci, kontinualni prozori pod strehamama, terase izvan osnovnog gabarita objekta, mogu potcrnati rajtovsko poreklo ili uzor, ali su tako upotrebljeni i označeni da se nikako ne mogu percipirati i tumačiti odvojeno od osnovnog, celinskog koncepta.

2009. Rezidencijalna vila S. Vučićević,
Srebrno jezero, Veliko Gradište

Tako na primer, kontinualni prozori na fasadi u enterijeru su doživljeni kao svojevrsni svetlosni pojasevi, i njihovo poreklo pre nego za rajtovski predložak vezano je za lični evolutivni put autora praćen još od uzanih horizontalnih prozora sa viših etaža u kući Jevrosimović. I ostali elementi, krovovi, strehe, niski gabariti, koncepcija terasa, sagledavaju se kao rezultat postepenog i postojanog, i nada sve logičnog stilskog razvoja. Povrh toga, oni su svedočanstva ideje „neagresivne interpolacije u okruženje”, u okviru koje se maksimalno vodilo računa čak i o očuvanju zatečene lokalne vegetacije, pa su se tako stara bagremova stabla našla tuk uz građevinu.

Gledano u celini, prostor je organizovan u dva dominantna pravca. Dok se prvi razvija po visini gde pod, zidovi i krov imaju analogne uloge i doprinose prostornoj sintezi, drugi deluje u horizontalnom smislu – osnovna „tenzija” se gradi u pravcu pogleda na vodu, na jezero. Objekat doživljen spolja, u šumarku dok stremi nekim samo sebi svojstvenim

**2009. Rezidencijalna vila S. Vučićević,
ritam fasade: kamen-drvo-staklo**

putem ka cilju, predstavlja zapravo alegoriju priče o putu kojim streme sve postojeće perspektive – prostorne i životne. Volumen građevine izražava svoju tektonsku lakoću, korespondirajući sa vodom kao glavnim motivom.

Plan osnove se zasniva na kontinualnoj geometriji koja se razvija oko više prostornih fokusa, ponajviše vezivnih pasarela. Taj sistem se nazire iz spoljašnjosti, ostavljajući i znatnu dozu zagonetnosti sa prilazne, južne strane objekta, dok se na severnoj, dvorišnoj, obznanjuje u punoj moći. Eksterijer se uopšte doživljava kao efektna igra materijala: drveta, rustično naslaganog kamena i stakla, ravnomerno i u identičnoj obradi zastupljenih i spolja i unutra.

Primat nekog od ova tri materijalizujuća sredstva sugerije sve krucijalne tačke prostora – od funkcije do učinka likovnosti. Ovaj princip biva još jasnije saopšten tokom noći, kada se uz pomoć rasvetе najjasnije diferenciraju

**2009. Rezidencijalna vila S. Vučićević,
detalj fasade**

funkcionalne celine objekta (ulazna partija, vezivni elementi – pasarele, dnevni boravak, trpezarija, spavaće sobe, pomoćni prostori, stepenište i dr.).

Prostor kuće koncipiran je kao sistem poluetaža. Tri nivoa označavaju tri osnovne funkcije kuće. Tehnička etaža ukopana je u teren. Korpus spavaćih soba tretiran je sa južne, ulazne strane objekta kao etaža iznad odnosno kao visoki parter na severnoj, rečnoj fasadi. Ostatak objekta je prizeman, u najprisnijoj vezi sa terenom.

Svi vitalni namenski prostori, od dnevnog boravka, preko multinamenske sale, spavaćih soba, kuhinje, do terase, orientisani su prema reci, pa je ta, severna fasada, dominantno materijalizovana u staklu. U aspektu volumetrijskog sistema naglašena je izvesna gradativnost odnosno ritmičko načelo: levi i desni deo objekta zakrovljeni su četvorovodnim prekrivačima markantnih streha, dok je centralni deo objekta, koji

2009. Rezidencijalna vila S. Vučićević,
glavni ulaz

čine pasarele i višenamenska sala, sa ravnim neprohodnim krovom i konzolnom pergolom. Glavni ulaz smešten je na južnoj fasadi, okrenutoj lokalnom putu. Natkriven je dugačkom nadstrešnicom sa usamljenim, dramatično pozicioniranim vitkim stubom, a cela kompozicija je naglašena i izdvojena od ostatka objekta besprekornom belom bojom kao simbolom „čistote“ i nevinosti pri ulasku u kuću.

Prizemlje kuće sastoji se od centralno postavljenog ulaznog korpusa sa vestibilom

i garderobom, na koji se nadovezuje velika odaja višenamenske sale (namenjena sastancima, projekcijama, prezentacijama, ali i kao trpezarija, za prijeme, veća društvena okupljanja i sl.), koja svojom celom dužinom preko staklenog zida izlazi na centralnu, delimično natkrivenu terasu.

Prostor se bočno nastavlja u formi transparentnih pasarela – „staklenih bašti“, tretiranih međusobno različito po principu zakona različitosti odnosno neuniformnosti

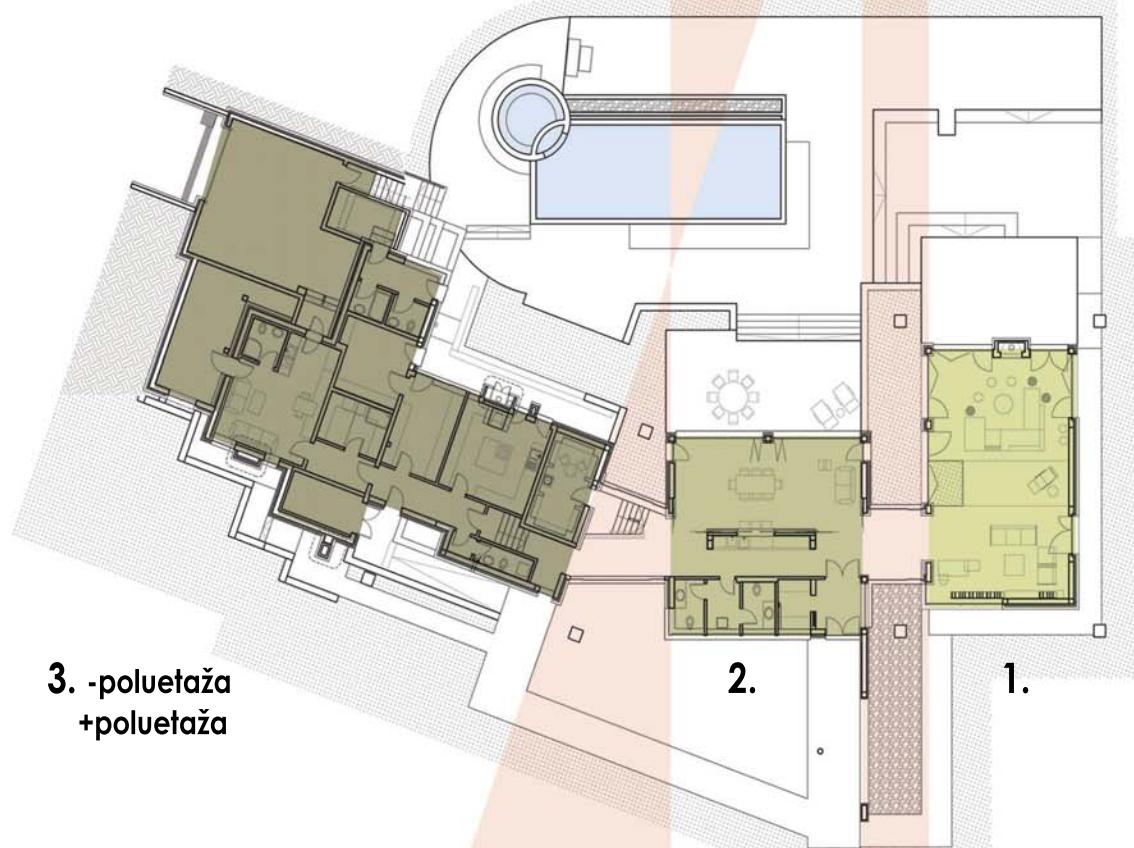
u prirodi. Ovi krajolici prirode, samo suptilno opasani stakлом, dočaravaju utisak šetnje kroz šumu, i suvereno otvaraju pogled „kroz kuću“, koji doseže do reke.

Desna pasarela vodi u prostrani dnevni boravak (površine bezmalo 100 m²) koji svojim južnim zidom iskoračuje ka reci, i sa te strane zgrađuje centralnu terasu, štiteći je od jugoistočnog vetra. Na centralnoj tački tog zida postavljen je veliki kamin čije vizuelno interpoliranje u pejzaž rukavca,

Rezidencijalna vila S. Vučićević,
osnova prizemlja

DUNAV

marine i reke predstavlja simbolički čin. Ako ognjište shvatimo kao „kuću u malom”, odnosno najsnazniju alegoriju kuće, kako je to uobičajeno u stvaralačkoj viziji i samom opusu arhitekata Ercegovac – Todorović, njegova specifična lokacija i mesto u kući zapravo označavaju ulogu i mesto u sveukupnom sistemu prirode.

Levom pasareлом, koja po principu „zglobo“ savija objekat prateći uvalu rukavca ali i sugerirajući drugačiju namenu kuće, silazi se

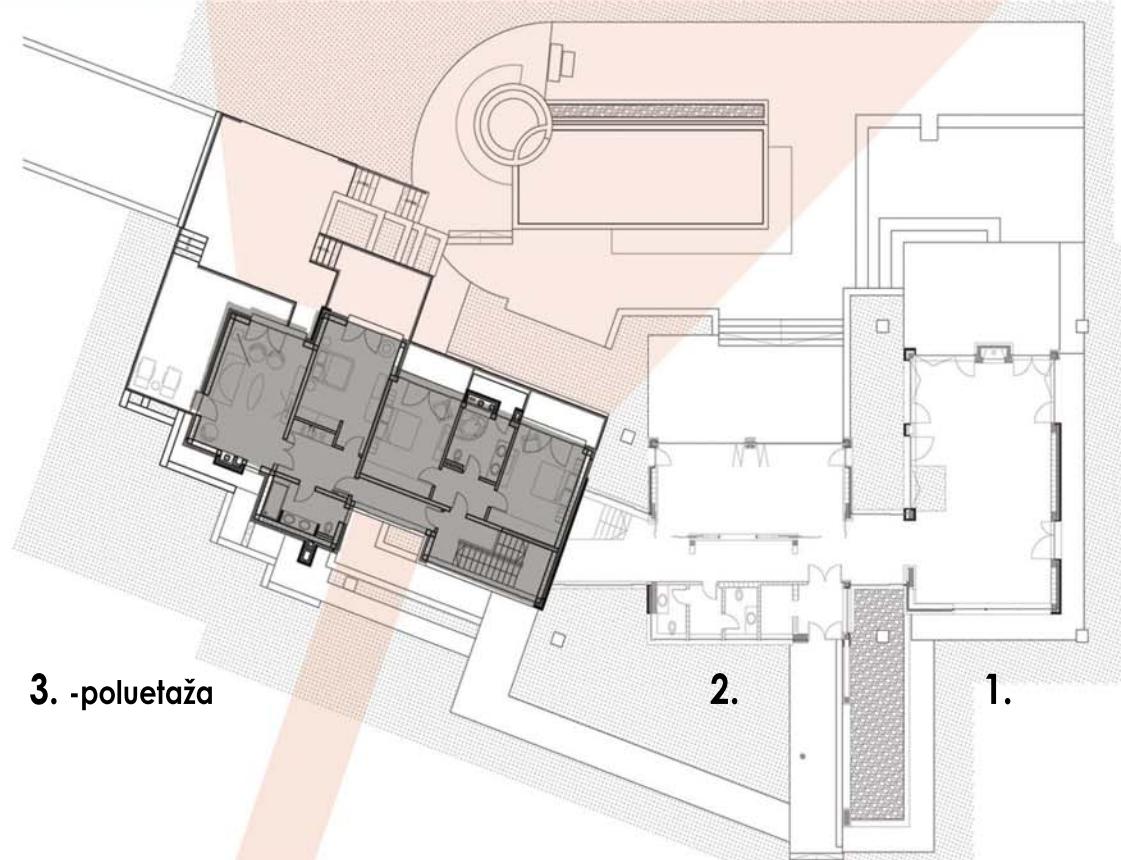
zasebnim stepeništem u vinariju a drugim stepeništem u suterensku poluetažu sa tehničkim prostorijama: kuhinju, ostave, vešeraj, stan za domara/kuvaricu. Ova, najniža etaža ima direktnе pristupe spolja sa obe duže fasade. Kuhinja je koncipirana kao prostrana stambeno-profesionalna kuhinja sa izlaskom na terasu ka Dunavu i bazenu. U istoj pasareli smešten je i predprostor sa stepeništem koje vodi na spratnu poluetažu, dolazeći do zajedničkog hodnika koji vodi u dve zasebne celine – pravo u apartman,

kao potpuno autonoman deo objekta sa zasebnim ulazom, predprostorom, čajnom kuhinjom, dnevnim boravkom sa kaminom, spavaćom sobom i kupatilom i terasom u nivou tla sa koje se silazi na bazen i reku, a desno – u predprostor dve zasebne spavaće sobe (gostinske po potrebi) sa kupatilom i terasama. Ovaj miran, privatni deo kuće, ima dominantne vizure prema reci i arhitektonski je koncipiran identično kao i ostatak kuće – u duhu prožimanja spoljašnjosti i unutrašnjosti, intimne zone sa beskrajem pejzaža.

Rezidencijalna vila S. Vučićević,
osnova sprata

DUNAV

2009. Rezidencijalna vila S. Vučićević,
ulazni hol, trpezarija i bar

Celokupan funkcionalni sistem objekta odlikuje se zavidnim nivoom fleksibilnosti, adaptibilnosti i fluidnosti u funkcionsanju. Stepen „prirodnosti“ koji je postignut, prisutan od sistema komunikacije i namene, preko načina materijalizacije, do idejno-značenjskog idioma, govori o prevashodnoj nameni kuće čoveku, njegovim iskonskim i najdubljim potrebama, utocištu u traganju ili vraćanju duboko ljudskom. Zato prostor ima logičan ali fleksibilan funkcionalan raspored, podložan transformacijama i varijacijama, komunikaciona čvorista koja su čvrsto u nedrima prirode, odaje pune vazduha, širine i pejzaža. Vila na Srebrnom jezeru građena je i opremana u periodu od 2007. do 2009.

godine. Materijalizacija enterijera, identična kao na eksterijeru, podrazumevala je kamene i drvene zidove, drvenu stolariju, neskrivene grede i konstrukciju na plafonu najvećih prostorija (dnevna soba, višenamenska sala i dr.), podove u kombinaciji kamenja, peska i drveta. Korišćeno drvo je hrastovina, a kamen jeste belovodski peščar i prisutan je u nijansama od bele do crvenkaste, u rustičnom zidanom slogu. Ostali materijali su takođe prirodnog porekla ali finijeg karaktera: plemeniti kamen (mermer, granit), egzotične vrste drveta (tikovina), keramika, staklo, tekstilni tapeti, metal, svila, vuna, pamuk, gips. Pokretni mobilijar je izabran sa velikom pažnjom, raspoređen po minimalističkom

konceptu. Fiksni mobilijar nosi autorski dizajn, kao karakterističan postupak autorskog para Ercegovac – Todorović. Kamin i vrata su deo tog postupka, i posebno su dizajnirani, shodno ercegovac – todorovićevskom kredu odnosno shvatanju osobenosti svake kuće kao mestu života jedinstvene individue. Sistem pregrada i ugradnog mobilijara u domu takođe pripada i podržava jedan viši sistem plastično-geometrijskih pravila i vrednosti. Dominantno geometrijsko ustrojstvo kompozicije i harmonizovana sinteza prvostepenih elemenata i drugostepene plastike sa detaljima, egzistiraju na dualitetu belo-tamne game prostora. Dok prigušeno sugeriše odsustvo autorske

2009. Rezidencijalna vila S. Vučićević,
dnevni boravak

2009. Rezidencijalna vila S.Vučićević,
pogled na trpezariju i stepenice za vinaru

2009. Rezidencijalna vila S.Vučićević,
glavna kuhinja

2009. Rezidencijalna vila S.Vučićević,
master kupatilo

2009. Rezidencijalna vila S.Vučićević,
dnevni boravak

2009. Rezidencijalna vila S.Vučićević,
salon u apartmanu

2009. Rezidencijalna vila S.Vučićević,
apartman I

2009. Rezidencijalna vila S.Vučićević,
pogled na dnevni boravak

2009. Rezidencijalna vila S.Vučićević,
bar kuhinja

2009. Rezidencijalna vila S. Vučićević,
trpezarija

namere za nametanjem bilo kakvog konkretnog značenja, belina znači ostavljanje nesputanog prostora za beskrajan niz individualnih konotacija, carstvo razmišljanja i mašte. Autorska intervencija je sa razlogom zašla i u takve fineze kakve su odabir komada štafelajnog slikarstva. Među poznatim savremenim umetnicima, na čijim delima je prisutna univerzalna tematika veličanja prirode i čoveka, našla su se i dela Ljubodraga Jankovića Jaleta. Ljudska figura, koja je *corpus mundi* na njima, prepoznata kao svemir, kao bazična, primordijalna i kompleksna forma, u domenu slikarstva korespondira sa ercegovac – todorovićevskom vizijom nečeg prvobitnog, arhetipskog, spiritualnog.

Objekat na Srebrnom jezeru, predstavljena kroz fluidan, plastičan, svetao i transparentan objekat, ozakonjuje vitalističku formu kuće namenjenu Čoveku. Sa jedne strane, zdanje izgleda kao savršen matematički proračun – svaki zid je tačno odmerenih dimenzija, svaki otvor na tačno određenom mestu, prateći krećanje sunca i ritam okolnih stabala. Igra staklenih površina sprovedena je sa ciljem da se na inteligentan i efektan način uvede priroda u kuću. Organizacija prostora prati zakone geometrije, a u kući je prisutan red kao pobeda haosa, spokoj i harmonija kao antagonizam neočekivanosti i nepoznanica prirode. Sa druge strane, kuća izgleda kao autohton, primordijalni graditeljski čin, gotovo kao da je sama iznikla iz terena. Njen prostor se doživljava kao najlogičniji

2009. Rezidencijalna vila S. Vučićević,
dnevni boravak, strana ka Dunavu

i najhumaniji čovekov ambijent, primeren hrabro proporcionisanom odnosu između njegove telesnosti i njegove duhovnosti. To je prosti čovekov san, čovekova težnja, fantazija. Susret najdubljeg bića čoveka sa prirodom, sa onim što je duboko ljudsko. Zbog toga izostaju moda, trend, laskanje vremenu i kroz apoteozu biranih istorijskih vrednosti a ponajviše univerzalnih, odvajkadašnjih, drevnih simbola kuće uzdiže se potpuna bezvremenost. Prostor koji budi nataložene i potisnute „simbole arhetipskog ukazanja“ (Jung), apostrofira zapravo sećanje na intuitivne vizije jednog elementarnog čovekovog sveta.

U ovom objektu, zagrljenom i obmotanom svetlošću, Čovek je nedvosmisleno u centru njegove suštine, a sam prostor kao svoju najznačajniju temu tretira upravo ljudske vrednosti i suštveno značenje čovečnosti. Svetlost, najznačajniji stožer i katalizator kompozicije, u najdubljem tumačenju rada arhitekata Ercegovac – Todorović jeste alegorija Čoveka, i to biva nepobitno dokazano upravo ovim delom. Svetlost je Čovek. Ali i –Čovek je Svetlo. A lepotu, kao isijavanje Čovekove unutrašnje svetlosti, prepoznaje se i ima ulogu početnog i krajnjeg motiva u svakom delu ove kuće. Zato u kući na Srebrnom jezeru pronalazimo sasvim drugačiju lepotu, pre svega lepotu osvetljenja, svetlosti, a između formi se, posredstvom nje, uspostavlja najprisniji odnos gotovo poetskog zanosa.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U korpusu savremnog srpskog neimarstva modernog usmerenja malo je autora koji razvijajući svoj opus potenciraju fundamentalne, sveobuhvatne vrednosti arhitekture kao neimarske discipline. Arhitektonski duet Jelena Ercegovac Todorović i Svetislav Todorović predstavljaju deo te male skupine istaknutih domaćih stvaralaca. U viziji ovih autora kako za polazište tako i za cilj prepoznate su univerzalne arhitektonske vrednosti i istorijski diskurs savremenog konteksta.

Tako je u njihovu arhitekturu ugrađeno klasično, istorijski priznato nasleđe XX veka, počev od sopstvenog podneblja (tekovine međuratnog srpskog modernizma, očene ponajviše u delima Milana Zlokovića i Dragiša Brašovana), do internacionalnih arhitektonskih tokova (američki i evropski Art deco, neodeko, principi „internacionalne“ arhitekture Le Corbižea i Frenk Lojd Rajta, neomodernizam – predstavljen ponajviše Ričardom Majerom). Svest o tome poseduju i sami autori:

„Mislim da mi pokušavamo da crpimo iz sinteze humane estetike i racionalne funkcije koju su ti pravci donosili u relevantnim objektima i realizovali podržavani tehnologijom i standardom življenja razvijenih kultura sa kraja XX i početka XXI veka.“

OSSERVAZIONI CONCLUSIVE

In corpo della scultura contemporanea serba di tendenza moderna non ci sono molti autori, quali nello sviluppo della opera propria, potenziano fondamentali, universali valori della architettura come disciplina della scultura. Duo architettonico Jelena Ercegovac Todorović e Svetislav Todorović rappresentano la parte di questo piccolo gruppo degli conosciuti autori serbi. Nella visione di questi autori, come principio e come meta finale, sono riconosciuti valori universali architettonici e discorso storico del contesto contemporaneo. Così nella loro architettura è incorporata classica, storicamente riconosciuta eredità del XX secolo, cominciando dall'ambiente proprio (modernismo serbo di periodo tra le guerre che di più è personificato nelle opere di Milan Zloković e Dragiša Brašovan) fino corsi internazionali architettonici (Art deco dell'America ed Europa, Neodeco, principi della architettura „internazionale“ Le Corbusier e Frank Lloyd Wright, neomodernismo – rappresentato di più in Richard Meier). Consapevolezza di questo hanno anche gli autori stessi: „Penso che noi tentiamo di derivare le nostre idee della sintesi di estetica umana e funzione razionale che queste

CONCLUDING REMARKS

Within the corpus of the Serbian architecture of modernist orientation, there are just a few authors who have underscored in their own opus the fundamental, all-encompassing values of architecture as such. The architectural duet Jelena Ercegovac Todorović and Svetislav Todorović belong to that small group of eminent local architects. Their starting point and their goal are the universal architectural values and the historical discourse of a given contemporary context. Their works comprise the classical, historically recognized heritage of the twentieth century, from their own environment (the achievements of the inter-war Serbian modernism, exemplified particularly in the works of Milan Zloković and Dragiša Brašovan) and the international architectural development (American and European Art Deco, Neo-Deco, the principles of „international“ architecture of Le Corbusier and Frank Lloyd Wright, neo-modernism, especially represented by Richard Meier): „We are trying to work on the synthesis of human aesthetics and rational functionality of these movements as represented in the relevant buildings realized in accordance with the technology and living standards in more developed cultures from the late twentieth and the early twenty-first century.“

The creative opus of architects Ercegovac-Todorović began in the mid-1970s when Svetislav was a free-lance artist engaged in design, in the broadest sense of the word, from scenography, exhibition-booth

Stvaralaštvo arhitekata Ercegovac – Todorović započinje samostalnom delatnošću Svetislava Todorovića sredinom sedamdesetih godina prošlog veka.

Njegovo bavljenje dizajnom odvijalo se u najširem smislu, vezujući se za scenografiju, sajamsku arhitekturu i marketing, da bi se posle uvođenja u život svoje bračne sputnice Jelene Ercegovac, početkom 1990-tih godina, sve više fokusiralo na arhitekturu u njenom izvornom smislu. Tako su njihovim zajedničkim delanjem sredinom iste decenije započeli blistavu arhitektonsku karijeru. Čak i letimičan pogled na arhitektonski opus stvaralačkog para Ercegovac – Todorović stavљa nam do znanja da je njegov glavni kvalitet postojanje stila – originalnog autorskog izraza čija se evolucija može logično i kontinuirano pratiti u vremenskom kontekstu. Na formiranje njihovog stila uticala su životno-profesionalna iskustva autora, posebno Svetislavljeva na polju filmske scenografije i marketinga, i Jelenina u sferi modnog dizajna. Izrazita sceničnost prostora, monumentalnost

direzioni hanno portato negli oggetti rilevanti e che sono stati realizzati grazie a tecnologie e tenore di vita delle culture sviluppate alla fine del XX ed all'inizio del XXI secolo.“

La forza creativa degli architetti Ercegovac - Todorović comincia con l'attività indipendente di Svetislav Todorović nella metà degli anni settanta di secolo scorso. Sua occupazione con design nel senso più lato, aveva da fare con scenografia, architettura di fiere e marketing. Quando nella sua vita entrò Jelena Ercegovac come sua compagna di vita e moglie, all'inizio degli anni 1990, andava sempre di più verso l'architettura autentica. Così nella attività comune, loro due, nella metà dello stesso decennio, hanno cominciato una splendida carriera degli architetti.

Anche con una occhiata di volo sulla opera architettonica degli Todorović, si vede la qualità principale e nella esistenza dello stile – l'espressione d'autore originale e l'evoluzione di stesso, si può logicamente e in continuazione seguire in contesto di tempo. Sul formazione di loro stile hanno influito l'esperienze della vita, come pure quelle professionali - di Svetislav nel campo di scenografia di cinema e marketing, Jelena nella sfera di design di moda. L'espressiva scenografia dello spazio, grandiosità delle vedute, impresività degli orizzonti, atmosfera solenne e semplice carattere di "quadro" – si vedono in tutte le opere dei Todorović, e sono direttamente collegati con tutti gli insegnamenti derivati dal mondo di scenografia e quello di moda. L'attività della Jelena – design di moda, specialmente creazione dei cappelli, sua educazione ed esperienza internazionale hanno influenzato

architecture to marketing. After he had married Jelena Ercegovac in the beginning of the 1990s, the focus was changed to architecture in its original meaning. Their joint creative activity lead to the beginning a brilliant career in architectural design in the mid-1990s.

Even a cursory glance over the Ercegovac-Todorović opus indicates that style is the main quality of their works and their original expression can be followed in time logically and continuously. The shaping of their style was influenced by the authors' life and professional experiences – Svetislav's in the field of film sets and marketing and Jelena's in the area of fashion design. The exquisite scenic effect of their space, the monumental views and impressive vistas, the festive atmosphere and a clear profile of the frames are present in all of the Ercegovac-Todorović works and directly relate to the precepts appropriated from the world of stage art - stage sets and fashion presentations. Jelena's engagement in fashion design, particularly in the modelling of hats, and her international architectural experience and education are reflected on her approach to architectural design and her conceptual model in the shaping of space. Millinery work assumes a modelling of space; notwithstanding their small size – hats had to be treated sculpturally and not in a painterly, two-dimensional way. When this structuring is transferred to the macro-plan of architecture, it becomes the main feature of the Ercegovac-Todorović team general approach. Related to this are the characteristic expressive, sometimes capricious, details in their interiors: they set the tone of the entire space but have

pogleda, impresivnost vidika, svečanost atmosfere i jasan karakter „kadrova“, karakteru sva ercegovac – todorovićevska dela, i direktno se vezuju za pouke primljene iz sveta scenske umetnosti, kako scenografske tako i modne. Jelenino bavljenje modnim dizajnom, posebno modelovanjem šešira, i njeno internacionalno arhitektonsko iskustvo i obrazovanje, odrazili su se na sam pristup projektovanju i konceptualni model osmišljavanja prostora. Proces kreiranja šešira, pri kome se prostor bez obzira na svoje mikro-dimenzije vaja, tretira skulptorski, a ne slikarski i površinski, prenet je u makro-plan arhitekture i kao pristup predstavlja zajedničku odliku celog fonda ercegovac – todorovićevskih dela. Takođe, karakteristično ubacivanje detalja snažne ekspresivne, ponekada kapriciozne snage u ercegovac – todorovićevskim enterijerima, koji daje ton čitavom prostoru, vuče svoje idejno poreklo direktno od opreme, ukrasa šešira.

Kroz rad sa šeširima Jelena je shvatila važnost detalja, finote izrade i, stekavši smisao za to, prenela ga i u arhitekturu. Osim što ima posebnu vrednost u domenu procesa projektovanja, detalj je područje na kome ovi autori insistiraju i u izvođenju dela, posebno završnim zanatskim radovima. Jelenin boravak i obrazovanje u SAD-u, osim što su joj doneli osamostaljenje profesionalne ideje i ličnosti, slobodu da iskaže ono što želi pa makar bilo potpuno drugačije od svega postojećeg i očekivanog, vezuje se

al presentazione di progetto e concetto di dare il senso allo spazio. Processo di creazione di cappelli ha tutte caratteristiche e si tratta della scultura, e non ha la maniera di pittore dove si tratta di superficie. Questo processo che si svolgeva in micro-dimensioni, va solo trascinato in macro-piano della architettura ed è presente in tutto fundus delle opere dei Todorović. Anche la caratteristica di introdurre i dettagli con forte ed espressiva forza, viene dal decorazione dei cappelli. Durante lavoro con i cappelli Jelena ha capito l'importanza dei dettagli, finezza della lavorazione ed, acquistando senso per questo, lo ha trasferito nella architettura. Dettagli non sono presenti solo nella fase di progettazione, ma autori insistono sullo stesso anche nella fase di realizzazione, specialmente nei lavori finali artigianali. Jelena, durante suo soggiorno e studi negli Stati Uniti non ha adottato solo l'indipendenza professionale nelle sue idee e persona, ma anche la libertà di esprimere quello che vuole – anche se questo è completamente diverso di tutto quello che già esiste e che si aspettava di lei. Ha accettato le idee della architettura americana, soprattutto quella che sottoscriveva Frank Lloyd Wright e neomodernista Richard Meier e questo fu idea iniziale in una parte delle opere Todorović. È molto interessante che anche Svetislav, indipendente dalla Jelena, ha coltivato stessi ideali nella costruzione, come conseguenza di suo cosmopolitismo ed affinità di mestiere. Attività di "manager" nell'ambito della ditta propria, capacità di risolvere i problemi reali rispettando "budget", come fattore non evitabile, contatto con cliente, l'esperienza internazionale e viaggi che hanno approfondito l'educazione personale,

their origins directly in millinery decorations. When working on hats, Jelena learned the significance of details and fine finishing and later transposed the acquired feeling to her work in architecture. Details have a particular value in the process of architectural design and these architects insist on details in the finishing process of realization, particularly in artisan handicraft. Jelena's sojourn and education in the U.S.A. had an important influence on her autonomous professional concepts and her personal liberation, her freedom to express what she wants even if it is totally different from the existing or the expected. Her acceptance of the precepts of American architecture, particularly the views propounded by Frank Lloyd Wright as a modernist and Richard Meier as a neo-modernist, may be discerned in a group of Ercegovac-Todorović works either as conceptual origins or associative results. It is interesting that these architectural ideals have been independently nurtured by Svetislav as well in his distinct cosmopolitanism and professional affinities. His managerial duties in their own company, his ability to solve real problems by respecting the budget as an

za prihvatanje pouka američke arhitekture, ponajviše one koju potpisuju modernista Frenk Lojd Rajt i neomodernista Ričard Majer, kao idejnog polazišta ili asocijativnog rezultata jedne skupine ercegovac – todorovićevskih dela. Interesantno je da je poslednje navedene graditeljske ideale nezavisno negovao i Svetislav, kao sastavni deo njegovog izrazitog kosmopolitizma i stručnih afiniteta. „Menadžerski“ rad u okruju sopstvene firme, sposobnost rešavanja realnih problema poštujuci budžet kao neminovni faktor, rad sa klijentom, internacionalno iskustvo i putovanja kojima je širen lični fond obrazovanja i poznavanje arhitekture, i na kraju samopouzdanje i odgovornost u radu, predstavljaju bitne stečene kvalitete Jelene i Svetislava koji danas primarno određuju rad i uspeh studija „A+ET“.

Zapravo, mnoge dodirne tačke između dvoje srpskih arhitekata postojale su mnogo pre njihovog upoznavanja. Početkom šezdesetih godina, provodeći zbog službe svog oca detinjstvo u Adis Abebi, Svetislav je došao do jedne knjige koja se trajno urezala u njegovoј svesti.

Knjiga je predstavljala katalog američkih drveno-montažnih kuća za prodaju iz početka 1960-tih godina, sa osnovama i izgledima, u čijem je interaktivnom promatranju mladi um otkrivaо tajne fenomena prostora. Američki stil gradnje, nesputan bilo kakvim pronacionalnim okvirima i ograničenjima, zasnovan na klasicima modernog nasleđa, liberalan, avangardan, otvoren za eksperimentisanje,

conoscenza della architettura ed, alla fine, fiducia in se stesso e responsabilità in lavoro, sono tutte le qualità conquistate da Jelena e Svetislav che oggi con successo guidano studio "A+ET".

In realtà, molti punti di contatto tra due architetti serbi esistevano ancora molto prima di loro conoscenza. All'inizio degli anni sessanta, quando per via di servizio di suo padre, passava l'infanzia a Adis Abeba, Svetislav venne in possesso di un libro quale ha lasciato la traccia nella sua mente per sempre. Libro rappresentava catalogo delle case americane di legno ed, osservando stesse, giovane intelletto scopriva i segreti di fenomeno di spazio. Stile americano di costruzione, senza proporzionali limiti e restrizioni, fondato sui classici della eredità moderna, libero, avanguardie, aperto per esperimenti, ispirato dallo spazio enorme della "terra nuova" e non aggravato con tradizione, ha uscito nella sua mente e molti anni dopo riconosciuto e definito come sua affinità e determinazione personale. Tenendo libro nelle sue mani, giovane Svetislav "promette" a se stesso di diventare architetto.

Jelena poteva entrare nella architettura seguendo logica via della propria madre, architetta Jelisaveta Ercegovac, ma questo succede solo in una parte, siccome le riflessioni ed accesso verso l'architettura di queste due donne erano ben diversi. Per scelta di questa disciplina era, prima di tutto, meritevole suo talento naturale artistico, suo mestiere di modista e costituzione della persona stessa, determinata di pensare sulla architettura in modo razionale come

unavoidable factor, the relationship with the clients, international experience and travels broadened his education and knowledge of architecture. And lastly, self-confidence and responsibility are the essential acquired qualities of Jelena and Svetislav which define the work and the success of their studio A+ET.

In fact, many similarities between these two Serbian architects existed even before they met. In the early 1960s Svetislav spent his childhood in Addis Ababa, owing to his father's engagement in Ethiopia. It was there that he found a book which left a lasting imprint on his mind: a catalogue of American wooden prefabricated houses from the early sixties, with floor plans and elevations, revealing the secrets of the phenomenon of space. The American style in building, unconstrained by any pro-national limitations, based on the classical foundations of modernist legacy, liberal, avant-garde, open to experiments, inspired by the vast spaces of the „new country“ and yet free from any kind of tradition, inhabited the young boys mental set and many years later it was recognized and defined as personal affinity and choice. And above all, holding the book in his hands, young Svetislav made a pledge – to become an architect. Jelena's choice of architecture as profession may have been influenced

inspirisan nepreglednošću prostora „nove zemlje“ i pri tome neopterećen bilo kakvom tradicijom, uselio se u njegov intelektualni sklop, a mnogo godina kasnije bio prepoznat i definisan kao lični afinitet i izbor. No, pre svega, držeći pomenutu knjigu u rukama mladi Svetislav „obećao“ je sebi da će biti arhitekta. Jelenin putokaz prema arhitekturi kao profesionalnom pozivu mogao je biti primer njene majke, arhitekte Jelisavete Ercegovac, ali samo donekle, s obzirom da se načini razmišljanja i pristupi arhitekturi ove dve žene graditelja vidno razlikuju. Ponajviše su za odabir ove discipline bili zaslužni izraziti umetnički talenat, rani poziv modistkinje i sama konstitucija ličnosti predodređena za racionalno razmišljanje o arhitekturi kao funkcionalnoj satisfakciji i sofisticiranoj nadogradnji kroz visoko-estetske vrednosti.

Nekoliko opštih idejnih obeležja se može izvući kao zajednički, sveprisutni ton tokom čitavog razvojnog puta arhitekata Ercegovac – Todorović. Bilo da se radilo o dizajnu, scenografiji, marketingu ili arhitektonskom projektovanju, ovaj bračni par je težio samostalnosti u profesionalnom delovanju, što znači nesputanosti i nezavisnosti od strane kolektiva i nadređenih, odnosno neopterećenosti aktuelnim prilikama na rasponu od države do firme – što, dakle, znači potpunoj slobodi. Ova osobina izvorno je karakterisala i Svetislava i Jelenu, i jedan je od najznačajnijih činilaca njihove plodne timske saradnje. Autorski pristup arhitekturi,

una soddisfazione funzionale e sofisticata, seguendo i massimi valori estetici.

Certe idee e segni si possono estrarre come comuni e presenti durante tutta la via creativa dei Todorović. Se parliamo di design, scenografia, marketing oppure progettazione architettonica, questa coppia coniugale aveva sempre tendenza verso indipendenza professionale e libertà assoluta. Questo caratterizzava Svetislav, come pure Jelena ed è uno dei fattori principali della sua collaborazione molto fruttuosa. Concesso d'autore verso architettura, creazione della firma propria, le idee originali, spirito coraggioso, esplorativo e non conformistico, sono seguito naturale di questo atteggiamento. In tutto si distingue anche fenomeno di lavoro comune, di "team" con comprensione reciproca, pareggiamiento, completamento dei stimoli creativi, ma tutto questo senza un minimo di vanità".

Arrivando fino architettura in senso vero e proprio, con le sue temi diverse, soprattutto nel total-design progetti delle residenze, i Todorović hanno connesso passato e futuro con forte intesitura nelle opere proprie. "Abbiamo considerato che esiste un "buco" nella continuità della architettura urbana di Serbia, per ragioni storici e sociali, quale chiede una risposta ed offre la possibilità". Questo atteggiamento aveva una via naturale di reinterpretazione degli stili storici, ma sempre con firma d'autore e coscienza di momento della creazione. Su questa idea nasce la prima total-design idea – casa di famiglia Jevrosimović a Voždovac (1996). Ancora prima di questa, era la ricostruzione di casa Sakan (1995) che ha

by her mother, Jelisaveta Ercegovac, also an architect, but only to a certain extent – their approach to and understanding of architecture are very different. In Jelena's case, the choice she made was mostly motivated by her talent for art, her early engagement in millinery work and the constitution of her personality – her rational thinking about architecture as a functionally satisfactory and sophisticated superstructure paired with high aesthetic values.

Several conceptual features can be indicated as an omnipresent tone in the evolution of the Ercegovac-Todorović team. In design, scenography, marketing, architectural design, the couple have always desired to be professionally independent and unburdened by the current conditions of state - company interrelations: they wanted to be free. This quality is one of their personal characteristics and one of the most significant factors in their fruitful cooperation. Their personal approach to architecture, the creation of their own imprint, original solutions, brave investigative and nonconformist spirit logically accompany such attitudes, effective in their mutual understanding, uniformity, unmistakable sustenance and complementarity, their creative stimulation and incentive, but most of all, in the absence of any conceit.

Having found the real meaning of

stvaranje ličnog pečata, unošenje originalnih rešenja, hrabar, istraživački i nekonformistički duh, logični su pratioci ovakvog stava.

Pri svemu tome ističe se i fenomen zajedničkog, timskog rada koji se odlikuje međusobnim razumevanjem, ujednačenošću, nepogrešivim nadovezivanjem i dopunjavanjem, međusobnim kreativnim stimulansima i podsticajnošću, a pri svemu tome i oslobođenošću od sujete.

Dosavši do arhitekture u pravom smislu reči, olicene u najrazličitijim tematikama ali ponajviše u total-dizajn projektima rezidencija, arhitekti Ercegovac - Todorović su pošli od spone između prošlosti i budućnosti, snažno je utkavši u svoja dela.

„Smatrali smo da postoji prostor, 'rupa' u kontinuitetu građanske arhitekture Srbije, iz raznih istorijskih i socijalnih razloga, koja pruža mogućnosti i traži odgovore“.

Ovakvo polazište prirodno ih je odvelo u reinterpretaciju istorijskih stilova, ali uvek sa trezvenim autorskim stavom i sveštu o trenutku delanja. Na ovakvim premissama rodila se prva total-dizajn ideja, kuća za porodicu Jevrosimović na Voždovcu (1996). No, pre nje, najavu zrele faze izvršila je rekonstrukcija kuće Sakan (1995), koja nosi mnoge važne odlike ercegovac – todorovićevskog „novog“ stila, ali i začetke daljih istraživanja. Sama dela do kuće Sakan pokazuju veliku raznovrsnost u stilu i vokabularu, pri čemu se posebno ističu ekspresionizam, postmodernizam

molte caratteristiche del stile "nuovo" dei Todorović, ma anche inizio delle ricerche prossime. Tutte le opere fatte prima della casa Sakan dimostrano tutta la varietà nello stile e vocabolario dove specialmente si distinguono espressionismo, postmodernismo e ricerche personali dell'autore. Su loro esempio si riconosce inquietudine della ricerca creativa, desiderio di qualcosa nuovo, avanguardie ed esperimentale, capacità di uscire oltre i limiti determinati e non riconciliare le circostanze imposte.

Le opere architettoniche più importanti i coniugi Ercegovac - Todorović hanno realizzato nell'ambito dello studio proprio "A + ET", fondato nell'anno 1997 e che svolge sua attività fino d'oggi. Questo studio architettonico fu concepito come ritrovo degli giovani studenti, o quelli appena laureati, senza tendenza di diventare grandioso ufficio di progettazione (numero di impegnati mai oltrepassava numero sette) con grande produzione, con partecipazione nei concorsi pubblici ecc. Loro scopo era di rivolgersi alla clientela scelta, lavoro su progettazione coscientoso e radicale, insistenza sul opera

architecture, embodied in different subject matters but mostly in their total-design of residential buildings, the Ercegovac-Todorović team, in fact, start with a link between the past and the future which they successfully weave into their works. „We have always felt there is an empty space, a rift, in the continuity of Serbian bourgeois architecture; the reasons are both historic and social, but the hollow space offers special possibilities and requires responses.“ Such a point of departure naturally directed them towards a reinterpretation of the historic styles, however done always with a sober creative view and accurate awareness of the moment in time. Their first total-design concept – the Jevrosimović family house at Voždovac (1995) was born on these premises. However, even before this, the mature phase in the Ercegovac-Todorović „new“ style and further research was announced by the reconstruction of the house for the Sakan family (1995). The works preceding the Sakan house disclose a great diversity in style and vocabulary, with elements of expressionism, postmodernism and their personal inquiries. One can recognize in them the restlessness of their creative search, a desire for the new, avant-garde and experimental, but also their ability to leave the given framework and resist the dominant circumstances.

The most important architectural works of the Ercegovac-Todorović couple were realized in their own studio A+ET, founded in 1997; the studio is still very active and since its very inception it has been conceived as a meeting point for young people, undergraduates, „fresh“ graduates and postgraduate students. Still, the studio has no intention of becoming

i lična autorska istraživanja. Na njihovim primerima razaznajemo nemir stvaralačkog traganja, želju za novim, avanguardnim i eksperimentalnim, sposobnost izlaženja iz zadatih okvira i nemirenja sa vladajućim okolnostima.

Najvažnija arhitektonska ostvarenja bračni par Ercegovac – Todorović ostvario je u okružju produkcije sopstvenog studija „A+ET“, osnovanog 1997. godine, koji deluje aktivno i danas. Ovaj projektni biro od samog nastanka osmišljen je kao stecište mlađih ljudi, dodiplomaca, „sveže“ diplomiranih arhitekata ili postdiplomaca, bez tendencije da bude krupna projektantska ustanova (broj zaposlenih nikada nije iznosio više od sedmoro) sa velikom produkcijom, učećima na masovnim javnim konkursima i sl. Njihov cilj je bio obraćanje biranoj klijenteli, savestan i temeljan rad na projektovanju, insistiranje na autorskom, originalnom i posebnom dizajnu, udubljivanje u sve faze koje slede nakon predaje projektne dokumentacije investitoru (posebno „autorski nadzor“) do njegovog useljenja.

Evolucija stvaralačkog razvoja tandem-a Ercegovac – Todorović najkompleksnije i najcelovitije se može pratiti na projektima individualnih rezidencijalnih objekata, kako onih realizovanih tako i nerealizovanih.

Pomenuta kuća Jevrosimović stoji na samom hronološkom početku. Postupak kojim su autori došli do jedinstvene arhitektonске formule ovog zdanja mogao bi se opisati

d'autore, originalità` e design speciale, seguendo tutte le fasi dopo consegna della documentazione progettuiva all'investitore fino alla sua entrata nella casa.

Evoluzione della creatività` del tandem Todorović si segue in tutta sua complessività proprio sui progetti degli oggetti residenziali, quelli realizzati e non. All'inizio, come già detto, era casa Jevrosimović. L'unica formula architettonica si puo` descrivere come introduzione degli influssi internazionali attuali (prima di tutta l'aerazione di Meier) nella forma edile delle ville di Belgrado nel periodo dopo guerra – modernistica. La più interessante in questo fenomeno è relazione, o meglio dire, equilibrio, tra due principi: autori aprono la composizione di spazio inspirati dalle idee di Meier, ma conservando sempre qualcosa di profondo personale e specifico all'ambiente autentico. Le case seguenti – Tahirbegović (1999), Grbić (2000 – progettazione), Bogdanović (2001) e Tešić (2001) sono tutte in segno di questo processo – modernistica come punto iniziale, ma in forma dimostrano la libertà` sempre

a big architectural design company (there have never been more than seven people employed), with big production and regular mass competition entries. Their goal was to address a carefully selected clientele, with conscientious and solid designs, original and special, and also to meticulously follow all the phases from the delivery of design documentation to the investor (particularly their „authorial supervision“) to the actual moving into the house.

The creative development of the Ercegovac-Todorović duo can be most completely followed through their designs for individual residential buildings, both the realized and unrealized ones. The already mentioned Jevrosimović house stands at the beginning of this chronology. The process by which the authors arrived at the unique architectural formula of this building could be described as an introduction of contemporary international influences (first of all, the Meierean transparency) into the solid form of Belgrade villas with inter-war modernist characteristics. The most interesting in this phenomenon is the relationship, or the balance between the two principles: the authors open and ramify the spatial composition under the influence of Meierean ideas, but they always keep something profoundly personal and specific to this environment. The houses that follow, Tahirbegović (1999), Grbić (2000, the design), Bogdanović (2002–2003) and Tešić (2002–2003) indicate this procedure and reveal modernism as an inspirational starting point, but in the area of form they disclose greater freedom with post-war modernism as a new stylistic model. The preference of the Ercegovac-Todorović team for morphological

kao uvođenje savremenih internacionalnih upriva (pre svega majerovske prozračnosti) u stamenu formu beogradskih vila međuratno-modernističkog prosedea. Najinteresantniji u ovom fenomenu jeste odnos, ili bolje reći balans, između ova dva principa: autori otvaraju i razuđuju prostornu kompoziciju nadahnuti majerovskim idejama, ali uvek čuvajući nešto duboko lično i duboko specifično svom podneblju. Kuće koje slede, Tahirbegović (1999), Grbić (2000, projekat), Bogdanović (2001) i Tešić (2001), i dalje su u znaku ovog postupka i otkrivaju Modernu kao inspirativno polazište, ali u domenu forme pokazuju sve veću slobodu, otkrivajući posleratni modernizam kao novi stilski predložak. Sama naklonost prema morfološkim elementima međuratnog beogradskog modernizma u slučaju ercegovac – todorovićevskih beogradskih vila potiče iz činjenice da se radi o dedinjskom odnosno senjačkom ambijentu i temi individualnog rezidencijalnog stanovanja. Kompozicija se obogaćuje i drugim slobodno odabranim elementima iz vokabulara Ar dekoa i neodekoa, dok je krajnji čin materijalizovan savremenim i autorski

piu` espressa, scoprendo modernismo di dopo guerra come un stile nuovo. Affezione verso gli elementi morfologici nel modernismo belgradese dopo guerra, nel caso delle ville Todorović deriva dall'atto che in questione sono ambienti di Dedinje e Senjak e che si tratta dell'alloggiamento individuale residenziale. La composizione si arricchisce ancora con elementi Art Deco e Neodeco, ma l'atto finale è materializzato con procedimento contemporaneo ed autentico dell'autore stesso. Durante questo periodo, tra anni 1996 e 2001, in quale tutte queste case erano progettate ed introdotte in realizzazione, gli autori hanno costruito una affinità speciale verso la forma urbana conducendosi con la sua complessità. Culminazione di questo è casa Tešić (2001).

Total – design progetto dopo di casa Tešić (casa Babić 2005; casa Tomić 2005; casa Tahirbegović su Lago Gazivode 2005; casa Stojkov 2007; casa Barbulj – Bogdanović 2008; condominio Fenford 2008-2009; casa Vučićević sul Lago Srebrno 2007-2009) accetta modernismo dopo guerra ed architettura internazionale come suo concetto di base. Il manoscritto edile segue la linea d'astrazione di espressione e di modalità - fino la nuova culminazione – casa sul Lago Srebrno, come un risultato finale che

elements of inter-war Belgrade modernism in Belgrade villas rests on the fact that all of the houses are individual residential buildings situated either at Dedinje or Senjak. The compositions are enriched by other freely selected elements from the vocabulary of Art Deco and Neo-Deco and the final act is materialized in a contemporary and authentic procedure. During this period, symbolically bordered by years 1996 and 2003, when all of these houses were conceived and begun, the authors developed their special affinity for urban form, lead by the character of its stratification and complexity. In line with this, the maximum degree of stratification and complexity is found in the Tešić house (2002–2003), the crowning point of this period.

Total-design projects after the Tešić house were the Tahirbegović house at Lake Gazivode (2004), the Tomić house (2005), the Stojkov house (2007), Barbulj-Bogdanović house (2008), the residential complex Fenford (2008), the Vučićević house at Srebrno jezero. The origins for all of them can be found in post-war modernism and international architecture. The architectural language moves along the line of abstracting the expressions and means until it reaches a new culmination – the house at Srebrno jezero as the final outcome that rounds up the Ercegovac-Todorović search for an "ideal house". All of these buildings, designed within the five-year period from 2005 to 2009, indicate a clear development in comparison to former investigations. First of all, it is expressed in their conviction that the horizontal planes of a building are dictated by the terrain – the authors have arrived at the outcome of their persistent

autentičnim postupkom. Tokom ovog perioda, simbolično omeđenog 1996. i 2001. godinom, između kojih su sve pomenute kuće bile idejno osmišljene i uvedene u realizaciju, autori su izgradili poseban afinitet prema gradskoj formi vodeći se karakterom njene slojevitosti i složenosti. Tako, najveću slojevitost i složenost pokazuje kuća Tešić (2001), kao kulminativna tačka ovog perioda.

Total-dizajn projekti nakon kuće Tešić (kuća Babić, 2005; kuća Tomić, 2005; kuća Tahirbegović na jezeru Gazivode, 2005, kuća Stojkov, 2007; kuća Barbulj-Bogdanović, 2008; stambena zgrada Fenford, 2008-2009; kuća Vučićević na Srebrnom jezeru, 2007-2009), prihvataju posleratni modernizam i internacionalnu arhitekturu kao svoj osnovni koncept. Graditeljski rukopis se kreće linijom apstrahovanja izraza i sredstava, sve do nove kulminacione tačke – kuće na Srebrnom jezeru, kao krajnjeg, konačnog rezultata koji zaokružuje ercegovac – todorovićevsko traganje za „idealnom kućom“. Kod svih ovih objekata, smeštenih u petogodišnji vremenski raspon (2005-2009), jasno je vidljiv pomak u odnosu na ranija istraživanja. Najpre, on je izražen u uverenju da horizontalne površine građevine pripadaju terenu, čime autori konačno dolaze do rešenja njihovog neumornog traganja za integrisanim, prožimajućim prostorom. Otud se od kuće Babić, preko svih ostalih kuća, do Gazivoda i Srebrnog jezera, napušta nastojanje za uravnoteženjem horizontalnog i vertikalnog

arrotonda la ricerca dei Todorović di una "casa ideale". Su tutti questi oggetti, sistemati nel periodo 2005-2009, si vede un passo avanti rispetto le ricerche precedenti. Prima di tutto, questo è evidente nel atteggiamento che tutti i piani orizzontali dell'edificio fanno parte del terreno, e con questo gli autori vengono verso la risoluzione della sua continua indagine di un spazio integrato, incorporato. Dalla casa Babić verso tutte le altre case, e alla fine Gazivoda e Lago Srebrno si lascia tendenza di equilibrare principe orizzontale e verticale, e questo primo prende la dominanza. Gli autori si decidono per uno stile moderno, il trattamento antidecorativo della composizione, con grande ruolo della luce – così scelgono principe spirituale invece di quello materiale, ma sempre lasciando spazio per le interpretazioni individuali ed avvenimento dello spazio. Così casa Gazivod suo carattere di "segni", prende ruolo del simbolo, come nello spazio, così pure nel senso sensuale, potenziando i valori fondamentali della architettura di Wright. Questo capolavoro di formato piccolo era praticamente prototipo del edificio monumentale sul Lago Srebrno, ma influenza di Wright adesso non si sente tanto, o meglio dire, è sostituita con completa e originale soluzione d'autore. Residenza di Lago Vučićević è caratterizzata con pura

search for an integrated, permeating space. Therefore, from the house at Gazivode, over the Babić house to the one at Srebrno jezero there is a gradual abandonment of the horizontal - vertical balance principle and the domination is gladly yielded to the former. This decision is followed by an exquisitely modern and reduced vocabulary, a strict non-decorative treatment of the composition and the untouchable role of light. The authors choose the spiritual over the material principle, but leave enough space for a series of individual interpretations and experiences of space. By its "semantic" character, the house at Gazivode plays the role of a symbol, both spatial and sensorial, underscoring the fundamental values of Wrightean architecture. This small-format master piece has been used as a special prototype for the monumental building at Srebrno jezero, but the Wrightean model is less visible, it has been replaced by an original solution. The lakeside Vučićević residence has its own, simple and autochthonous expressive inventory, the fruit of a natural course of one, but the most important, evolutive unity in the entire Ercegovac-Todorović opus. A similar character of "neo-modernism" is present in the Barbulj-Bogdanović house and the condominium Fenford – there is an underlined plastic quality of abstract form resulting from

principa, i dominacija se sa zadovoljstvom prepusta ovim prvim. Potom, odlukom za krajnje savremen i sveden vokabular, strogi antidekorativni tretman kompozicije i neprikosnovenu ulogu svetlosti, autori biraju duhovni umesto materijalnog principa, ostavljajući pri svemu tome mesta za čitav niz individualnih tumačenja i doživljaja prostora. Tako, gazivodska kuća svojim „znakovnim“ karakterom igra ulogu simbola kako u prostornom tako i u senzorijalnom smislu, potencirajući fundamentalne vrednosti rajtovske arhitekture. Ovo remek-delo malog formata iskorišćeno je kao svojevrstan prototip monumentalnog zdanja na Srebrnom jezeru, ali se rajtovski uzor sada mnogo manje oseća, tačnije zamenjen je potpuno originalnim, autorskim rešenjem. Jezersku rezidenciju Vučićević karakteriše posve jednostavan ili tačnije potpuno autohton izražajni inventar, koji je plod prirodnog toka jedne i zapravo najvažnije razvojne celine u ukupnom stvaralačkom toku arhitekata Ercegovac – Todorović. Sličan karakter „neomodernizma“ nose i dela kao što su kuća Barbulj-Bogdanović i kondominijum Fenford, potencirajući plastičnost apstraktнog oblika odnosno istraživanja u sferi neoplastizma. Plastičnost prostora i njegovo prožimanje sa prirodom čitaju se, zapravo, kao glavne preokupacije autora od samog početka njihovog zajedničkog stvaralaštva. Glavna ideja ovog koncepta jeste postavka senzitivnog odnosa prema prirodi; tako, prostor se „plastično“ uvija i stremi ka

semplicità ed inventario completamente autoctono – questo è via naturale nella creatività dei Todorović. Carattere simile del “neomodernismo” portano anche le case Barbulj – Bogdanović e condominio Fenford, potenziando la plasticità delle forme astratte, cioè l’espressività nella sfera di neoplasticismo. Plasticità nello spazio e sua conformità con natura, si legono in realtà come preoccupazioni principali della creatività comune sin dall’inizio. Idea principale di questo concetto è premessa della relazione sensitiva verso la natura; lo spazio si “plasticamente” curva ed aspira verso suo ambiente naturale, come quello più vicino, così anche con tutto orizzonte. In questo senso esiste “piano aperto” della base che nella via creativa d’autori si realizza sempre più evidente. Così, architettura dei Todorović va verso “architettura dei muri aperti”: dal relazione aperta all’ambiente (periodo 1996 – 2001), verso fusione organica completa dal esterno con interno (2005 – 2009). Questa trasformazione è di più evidente in, così detta, “evoluzione della forma arrotondata” (la forma arrotondata nella architettura, specialmente nelle forme di volume cilindrico e semicilindrico, combinata con elementi di cubismo, è una delle caratteristiche principali di Art Deco): dalla casa Jevrosimović – vista solo come un’angolo arrotondato della facciata, verso la casa Bogdanović a Senjak dove in forma di semicilindro massiccio, domina nel esterno ed interno; dopo la metamorfosi in “onda” come il simbolo ancora più espressivo della immensità (casa Tešić, casa Stojkov); ed alla fine quasi sparisce, cioè si trasforma in principio non materiale – luce, quale domina a casa Babić, villa a Gazivod, casa residenziale a Lago

researches in the area of neo-plasticism. The plastic quality of the space and its involvement with nature has been, in fact, the main preoccupation of the authors from the very beginnings. The leading idea of this concept is a sensitive relation to nature and therefore space “sculpturally” bends and moves towards an integration with its natural environment, both the nearest and the entire horizon. This is the goal of an “open floor plan” which gradually becomes more expressly applied in the authors’ designs. Generally, the Ercegovac-Todorović architecture has been moving towards the “open-walls architecture”: from an active relationship to the environment (period 1996-2001) to a complete organic blending of the exterior and the interior (2004-2009). This transformation is very perceptible in the so called “evolution of the rounded form” (rounded form in architecture, and particularly the cylindrical and semi-cylindrical volume, combined with cubist elements, is one of the main characteristics of Art Deco): from the Jevrosimović house, where it is only indicated as a rounded corner on the façade to the Bogdanović house at Senjak, where it dominates both the exterior and the interior as a semi-cylindrical detail. The next step is the metamorphosis into a “wave” – even a more manifest symbol of infinity (the

integraciji sa njegovim prirodnim okruženjem, kako onim najblžim tako i sa celokupnim horizontom. U tom cilju egzistira „otvoreni plan“ osnove, koji tokom razvojne putanje autora biva sve izrazitije sproveden. Uopšte, ercegovac – todorovićeva arhitektura se gradativno kreće u smeru „arhitekture otvorenih zidova“: od aktivnog odnosa prema okruženju (period 1996-2001) do potpuno organskog stapanja spoljašnjosti sa unutrašnjošću (2005-2009). Ovu transformaciju najvidljivije možemo pratiti u tzv. „evoluciji zaobljene forme“ (zaobljena forma u arhitekturi, posebno u obliku cilindričnih i polu-cilindričnih volumena, kombinovana sa kubističkim elementima, jedna je od glavnih karakteristika Ar dekoa): od kuće Jevrosimović, gde je ona tek naznačena kao zaobljenje jednog fasadnog ugla, do kuće Bogdanović na Senjaku, gde u formi masivnog poluciilindra dominira eksterijerom i enterijerom; potom ona metamorfozira u „talas“, kao još izrazitiji simbol beskrajnosti (kuća Tešić, kuća Stojkov), i na kraju gotovo da nestaje, odnosno pretače svoje simboličko značenje u nematerijalni princip – svetlost, koja caruje u kući Babić, gazivodskoj vili, rezidenciji na Srebrnom jezeru. Tokom ove evolucije čitav vokabular se uprošćava odnosno apstrahuje, u smislu upotrebe najmanjeg broja elemenata za postizanje krajnje estetizovanog prostornog izraza. Uz to, precizan i jasno čitljiv detalj, kao postupak koji se vrlo rano pomolio u stvaralaštву dueta Ercegovac – Todorović, tokom njihovog

Srebrno. Durante questa evoluzione tutto vocabolario si semplifica, cioè `astrai, nel senso che si usano pochissimi elementi ma con effetto di massima espressione estetica nello spazio. Il dettaglio, molto preciso, che dal principio era presente nella creazione dei Todorović, durante loro sviluppo diventa un principe sempre più espresso e logico, in regola Pitturato con purità e razionalità`.

Un complesso speciale nell'opus dei Todorović sono le case di Montenegro (casa Jermolenko 2004-2005; casa Šafranik 2005; casa Burlakov 2006; casa Kovalenko 2006; studio della locazione Smokvica 2006-2007; complesso appartamenti Orahovac 2008-2009; casa Wexford 2008). Sulla costa di Montenegro hanno incontrato stimata eredità storica – casa "paštra. Questo modello tradizionale loro cambiano, più di tutto, in aspetto di "ammorbidire" la sua struttura ermetica, in gradazione, secondo del contesto dell'ambiente. La nuova architettura, esprimendo innovazioni tecnico-tecnologiche dall'epoca d'oggi, dimostra l'atto edile estrovertito ed espresso con risultati della architettura dello spazio aperto, movimentato ed improntato. La sua composizione è articolata, ma equilibrata (come anche il terreno), determinata geometricamente e suo ordinamento e spazio sono basati sul attento studio del contesto, prima di tutto la geometria tettonica esistente.

Osservando l'opus creativo degli architetti Todorović in globale, si cristallizzano equilibrio nella qualità, coerenza della linea di sviluppo e stile. Sono le opere con la composizione integrale, chiara e forte, in quale ogni

Tešić and Stojkov houses), almost entirely disappearing in the end or, more precisely, translating its symbolic meaning into a non-material principle – the light, which prevails in the Babić house and the lakeside residence at Gazivode and Srebrno jezero. During this evolution, the entire vocabulary was simplified and reduced, with the application of the smallest possible number of elements in obtaining the most aestheticized spatial expression. Light is a precise and clearly visible element, present in the Ercegovac-Todorović works from the beginning but growing into a more expressive and consistent principle, regularly tinted with purity and rationalization.

The Montenegrin opus is a specific entity within the entire production of the Ercegovac-Todorović pair: the Jermolenko house (2004-2005), the Šafranik house (2005-2007), the Burlakov house (2005-2007), the Kovalenko house (2006), Karpov house (2005), the study of the Smokvica site (2006-2007), apartment complex Orahovac (2008-2009), the Wexford house (2008). The authors met with a respectable historic heritage on the shores of Montenegro – the Paštrović house. They did not change this traditional model, only "softened" its hermetic structure, depending on the environment. By

razvoja postajaće sve izraženije i doslednije načelo, redovno bojeno purizmom i racionalizacijom.

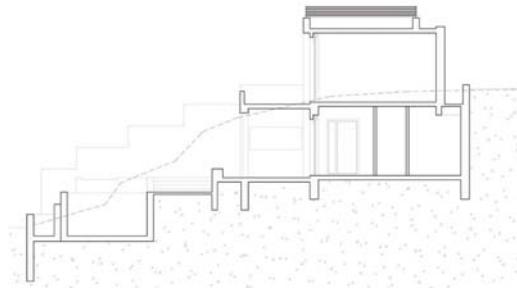
Posebnu celinu u opusu autorskog para Ercegovac – Todorović čini crnogorski opus (kuća Jermolenko, 2004-2005; kuća Šafranik, 2005; kuća Burlakov, 2006; kuća Kovalenko, 2006; studija lokacije Smokvica, 2006-2007; apartmanski kompleks Orahovac, 2008-2009; kuća Wexford, 2008). Na obali Crne Gore autori su se susreli sa uglednim istorijskim nasleđem paštrovske kuće. Taj tradicionalni model oni menjaju, ponajviše u aspektu „omekšavanja“ njegove hermetičke strukture, u različitom stepenu zavisno od konteksta ambijenta. Nova arhitektura, ističući tehničko-tehnološka dostignuća današnje epohe, predstavlja ekstrovertan i ekspresivan graditeljski čin koji rezultuje arhitekturom otvorenih, pokrenutih i prožimajućih prostora. Kompozicija je razuđena ali uravnotežena (kao što je i sam teren), geometrijski determinisana, i njeno ustrojstvo i prostorni plasman baziraju se na brižljivom studiranju konteksta, pre svega postojeće tektonske geometrije.

Posmatrajući stvaralački opus arhitekata Ercegovac – Todorović u celini kristališu se odlike ujednačenosti u kvalitetu, doslednosti razvojne linije i koherentnosti u stilskom smislu. Reč je o delima koja karakteriše integralna, jasna i čvrsta kompozicija, u kojoj svaki element ima svoje logično funkcionalno-idejno opravdanje i teži da ostvari specifičan odnos sa drugim. Prepoznaje se smisao za

elementu ha sua legittimità logica in senso funzionale ideologico e stremano di realizzare specifico rapporto con altri elementi. Si riconosce il senso di forte forma della scultura, di composizione studiosa in quale sempre domina ordine perfetto. La spontaneità dell'atto creativo al quale stremano entrambi protagonisti di questo tandem è libertà che li concedono loro clienti, dano un risultato evidente, speciale quello fatto in total – design, ha aria dell'armonia metodologistica, linea logica nell'organizzazione dello spazio, idee evidenti dal totale fino i dettagli più minuti, come pur purezza dello spazio. Specifico ed innovativo vocabolario dei Todorović è frutto della linea personale creativa, e si può leggere ed ha logica solo se si osserva ed interpreta in contesto delle ricerche individuali. Questa specificità e personalità è condizionata con fatto che durante il processo di progettazione si dimostrano i momenti importanti ai quali gli autori accedono in modo insolito ed incorporano loro grande creatività ed originalità. Questo è prima di tutto, comportamento verso ambiente, spesso total – design modello di progettazione come fenomeno, gesamtkunstwerk, posto e ruolo d'investitore, principe di contrasto, significato, funzione e ragione verso la luce, applicazione dei materiali, trattamento ed avventura dello spazio, simbolica connotazione dell'atto.

Ambiente

Gli oggetti dei Todorović non sono edifici indifferenti nel loro ambiente, ma sempre hanno pieno rispetto verso lo stesso. Nell'ambiente urbano di Belgrado dimostrano storico fondo edile, nei villaggi, nelle

emphasizing the technical and technological accomplishments of the present day, this new architecture represents an extrovert and expressive architectural act with its open, mobile and interacting spaces. The composition is complex but balanced (just like the terrain itself), geometrically determined and its structure and spatial situation are founded on a carefully studied context, particularly the existing tectonic geometry.

The opus of the Ercegovac-Todorović team reveals several crystal-clear features, such as uniform quality, consistent development and stylistic coherence. The works have integral, intelligible and solid composition, where each element is logically and conceptually justified and ready to realize a specific relationship with other elements. One can recognize their sense for strong, sculptured forms and spatial compositions with perfect order. It is important for both Jelena and Svetislav to be free in their creative procedure and the freedom entrusted to them by the clients gives obvious results. All the works, and particularly those realized in total-design, emanate methodological harmony, logical approach to spatial organization and purified spatial expression, while the basic concept is present in all the details and the finished corpus of the work. Their specific and inventive vocabulary is the outcome of a

snažnu, skulptovanu formu, i za prostudiranu kompoziciju u kojoj uvek vlada savršeni red. Nesputanost u kreativnom činu, kao odlika kojoj oboje protagonista tandem izrazito teže, i poverena sloboda od strane klijenata, daju vidan rezultat, pa tako svako ostvarenje, posebno ono rađeno u total-dizajnu, zrači metodološkim skladom, logičnom niti u organizaciji prostora, idejnošću jednak saopštenoj od totala do najsjajnijeg detalja, i prečišćenim prostornim izrazom. Specifičan i inventivan vokabular arhitekata Ercegovac – Todorović javlja se kao plod osobene razvojne linije, čitljive i logične samo ako se posmatra i interpretira u kontekstu individualnih istraživanja. Ta obeležja specifičnosti i osobenosti uslovljeni su ponajviše time što tokom projektantskog procesa postoje pojedini ključni momenti kojima autori pristupaju na nesvakidašnji način i inkorporiraju zamašnu kreativnost i originalnost. To su, pre svega, odnos prema ambijentu, čest total-dizajn model projektovanja kao fenomen gesamtkunstwerk-a, mesto i uloga investitora, načelo kontrasta, značaj, funkcija i odnos prema svetlosti, aplikacija materijala, tretman i doživljaj prostora, simbolična konotacija dela.

Ambijent

Ercegovac - todorovićevski objekti nisu indiferentne tvorevine u svom okruženju, već uvek zauzimaju respektabilan stav prema njemu: u urbanoj beogradskoj sredini referentu predstavlja istorijski graditeljski fundus, a u

case dei laghi o nell'opus montenegrino intangibile e' sola natura. La cosa totalmente diversa sono le opere, quali con sua alta potenziata qualità, dimostrano e tentano di promozionare la produzione locale. Oggetti residenziali negli ambienti protetti, come Dedinje e Senjak, hanno la propria coscienza della località e anche da soli partecipano nella loro modellizzazione. Costruzione delle relazioni attive nello spazio tra quello nuovo e storico, tra uomo e natura, come tema ed idea regolare delle opere Todorović, risulta con la casa che fa accento sulla bellezza esistente naturale, ma anche una propria bellezza autosufficiente.

Total – design

Fenomeno dello spazio nella creatività degli architetti Todorović si dimostra come gesamtkunstwerk (totale realizzazione artistica). Total – design azioni parlano da sole; in loro architettura design dell'interno, design dei mobili che sono coordinati e stilicamente seguono unico metodo della idea e della forma. In concetto architettonico con quale gli autori accedono verso l'idea e progettazione delle sue opere è molto vicina al metodo della scultura di spazio – oggetto ha fortissima espressione culturale, forte

notable development, intelligible and logical if observed and interpreted within the context of their individual investigations and the fact that the authors have their unusual approach to certain design processes when they invest their enviable creativity and originality. There is also their relationship towards the environment, a frequent total-design model as a phenomenon of Gesamtkunstwerk, the place and role of the investor, the principle of contrast, the significance, function and relationship to light, the application of materials, the treatment and experience of space, and a symbolic connotation of the work.

The environment

The Ercegovac-Todorović buildings are not indifferent to their surroundings, on the contrary, they show respect: in the urban ambience of Belgrade, their reference is always the historic architectural fund; in rural areas, in the vicinity of lakes or the sea, the nature itself has an unquestionable role. The works designed for Novi Pazar occupy a singular place – the intentionally underlined higher quality stands as a model or suggestion for the improvement of the local production. Residential buildings erected in the protected

ruralnijim sredinama, jezerskim kućama i crnogorskom opusu, neprikošnovenost ima sama priroda. Potpuno osobenu postavku poseduje novopazarski skup dela, koji svojim namerno potenciranim višim kvalitetom teži da kao reper ili pouka usmeri i unapredi lokalnu produkciju. Rezidencijalni objekti izvedeni u zaštićenim ambijentalnim celinama, kakve su Dedinje i Senjak, nose izrazitu samosvest o svojim lokacijama i o tome da u njihovom ambijentalnom oblikovanju i sami učestvuju. Građenje aktivnih prostornih odnosa između novog i istorijskog, čoveka i prirode, kao redovna tema odnosno ideja ercegovac – todorovićevskih dela, rezultira kućom koja naglašava zatečenu, prirodnu lepotu, ali se i u svojoj izolovanoj pojavi odlikuje svojevrsnom, estetski zaokruženom, samodovoljnom lepotom.

Total-dizajn

Fenomen prostora u stvaralaštву arhitekata Ercegovac – Todorović shvaćen je kao gesamtkunstwerk (celovito umetničko ostvarenje). Total-dizajn poduhvati najrečitije govore o tome; u njima su arhitektura, enterijerski dizajn i dizajn mobilijara stilski usaglašeni i prate jedinstven idejno-oblikovni metod. Sam arhitektonski koncept kojim autori pristupaju u osmišljavanju i projektovanju svojih dela blizak je metodu vajanja prostora – objekat tako ima jak skulptoralan izraz, poseduje snažnu plastičnost, i u svom sagledavanju motiviše posmatrača da

plastificta` e nella sua introduzione motiva l'osservatore di osservarlo da tutte le parti e di percepirla in tutte tre dimensioni. Liberta` , originalità` ed inspirazione che coronando lavorazione nelle azioni di carattere totale, hanno qualche volta, nel senso funzionale ed estetico, eccentricità e civettazione dell'autore stesso – queste gite che durante la storia hanno caratterizzato tutti gli artisti più importanti e hanno dimostrato la forza dell'epoca, giace vero progresso della architettura Todorović. Si distinguono, tra altri, ancora in una cosa – alta educazione artistica, questo include anche loro conoscenza della eredita` mondiale ed affinita` personali verso la pittura moderna, specialmente quella nazionale. Per questi motivi nella loro attività professionale spesso ricevono fiducia anche in questa domena, e la loro scelta e risultati sono sempre infallibili ed irrepprensibili.

Investitore

La vicenda della architettura dei Todorović, come disciplina di un livello piu` alto e civilizzato nell` organizzazione dello spazio, quella dov`e "tutto su misura", nella quale si puo` produrre reale storico passo, cominciando dall`individua verso la "rivoluzione", ci avvicina agli ideali di Le Corbusier e la sua scuola. Un idolo particolare nella creatività` di questi autori serbi, Frank Lloyd Wright, che aveva le idee simili e che disse in una occasione: "Datemi un agricoltore civile e cambiero` la faccia del nazione." (Frederic Robie era il tipo d`investitore di quale Wright aveva necessita e la sua casa Robie dal 1908-09 aveva il ruolo piu` importante nel cambiamento della cultura americana della

areas, such as Dedinje and Senjak, are clearly aware of their environment and of the fact that they participate in the shaping of the surrounding ambience. Those active spatial relationships between the new and the historic, the man and nature, are always present in the Ercegovac-Todorović designs and produce houses that underscore the extant, natural beauty but still reflect their own aesthetically complete and self-sufficient beauty.

The total-design

The phenomenon of space in the works of the Ercegovac-Todorović team is understood as Gesamtkunstwerk (a total work of art) and therefore their total-design commitments explain this in the most intelligible way – the architecture, the interior and furniture designs are harmonized in style and follow a uniform concept. The approach of the architects in conceiving their works is very close to the method of sculpting the space – the building acquires a powerful sculptural expression and

ga obilazi sa svih strana i percipira iz sve tri dimenzije. Sloboda, originalnost i nadahnuće koji krase rad u poduhvatima „totalnog“ karaktera, potkrepljeni su u funkcionalnom i likovnom smislu povremenom ekscentričnošću i koketnošću autora – na ovakvim „izletima“, koji su kroz istoriju karakterisali sve najvažnije umetničke stvaraocce i predstavljali svojevrsnu motornu snagu epoha, počiva pravi progres ercegovac – todorovićevske arhitekture. Pored ovoga, jedna prilično neuobičajena osobina krasí ove arhitekte i potpuno ih izdvaja od većine domaćih protagonisti graditeljstva – njihovo visoko umetničko obrazovanje. Nadprosečno poznavanje svetske umetničke baštine uključuje i lične afinitete prema modernom slikarstvu, posebno domaće slikarske produkcije. Zbog toga im je u profesionalnom delovanju najčešće poverena intervencija i u ovom domenu, a njihov izbor se u krajnjem rezultatu čita kao besprekoran i nepogrešiv.

Investitor

Ercegovac - todorovićevski doživljaj arhitekture kao discipline višeg, prosvjetiteljskog reda u organizaciji prostora, one u „kojoj je sve po meri“, kroz koju se može proizvesti stvari istorijski pomak, počev od uzdizanja pojedinca do „revolucije“ u društvu, približava nas idealima Le Korbizjea i njegove škole. Značajan uzor u stvaralaštvu ovih srpskih autora, Frenk Lojd Rajt, noseći slične ideje i rekavši jednom prilikom: „Dajte

abitazione) parla ancora più` concreto della importanza e complessità` dei rapporti investitore – architetto, come pure, che instito di ‐istruire‐ il cliente, cioè` voglia della libertà` completa d'autore, è` la caratteristica fondamentale di ogni grande costruttore. Istruzioni dell'investitore nel senso di capire ogni parte della sua personalità` , si svolge nei lavori di Todorović con scopo di creare per lui uno spazio quale avrà` la massima funzionalità` ed estetica , in una parola – godimento. Questo risultato è` qualcosa molto di più` di quello che utente ha affinità` e di gusto che cambia secondo le mode del momento. Nella creatività` dei Todorović è` visibile maturazione dell'investitore come quello che fa ordine dei lavori, fenomeno per quale l'architettura lotta durante tutta la storia.

Contrasto

Contrasto è` elemento più` importante per capire le opere dei Todorović. In regola, è` offerto in macro piano, cioè` si confrontano grandiose, solide linee e dettagli prendono il ruolo di ‐rafforzamenti‐ di questo gioco. Presenza dei contrasti simbolicamente si collega per esistenza due ritmi nella natura, cosmo e uomo, due antagonismi opposti, quali anche se sono in antitesi, non possono essere e non hanno senso uno senza altro. Duello asimmetria – simmetria presente nell'ogni lavoro di questi autori, rappresenta l'esempio più` espressivo dell'uso di questo principio di composizione. Tendenza di fare la composizione in principio ritmico assimetrico si collega in un modo con accesso espressionistico. D'altro lato, da quando sono entrati nella fase matura della creatività` nelle

motivates the observer to see it from all sides and perceive its three-dimensionality. The freedom, originality and inspiration visible in these ‐total‐ works are reinforced functionally and artistically with occasional eccentricities and coquettish solutions of the authors.

Such excursions, known in history as a specific driving force of many epochs, are the real progress of the Ercegovac-Todorović architecture. And besides, these authors have a rather unusual characteristic which distinguishes them from the majority of other local architects – their superior education in art, an above average knowledge of the world art heritage and their personal affinities to modern painting, particularly the local art production. Owing to that, they are frequently entrusted with the task of supplying or suggesting the works of art and they know how to make an excellent choice.

Investors

Jelena Ercegovac and Svetislav Todorović understand architecture as a discipline of a higher, enlightenment order in spatial organization, where everything is as it should be and where one could make a real historic progress, from the elevation of an individual

mi prosvećenog privrednika i promeniču lice nacije" (Frederik Robi je bio baš tip investitora kakvog je Rajt poželeo, a njegova kuća Robi iz 1908-09. godine je imala najznačajniju ulogu u promeni lika američke stambene arhitekture), još konkretnije govori o važnosti i kompleksnosti odnosa investitor-architekta, kao i o tome da je nagon za „prosvetiteljskim“ delovanjem na klijenta, odnosno težnja za dodeljivanjem potpune autorske slobode, suštinska karakteristika svakog velikog graditelja. Prosvećivanje investitora, u smislu brižljivog studiranja suptilnih delova njegove ličnosti, sprovodi se u radu autorskog para Ercegovac – Todorović sa ciljem da se za njega kreira prostor koji može prazvesti najveći stepen funkcionalnosti i estetike, jednom rečju užitka. Taj rezultat je nešto mnogo više između korisnikovih trenutnih afiniteta, promenljivog ukusa, kategorije dopadanja ili želje za praćenjem mode i trenda. Kroz stvaralaštvo arhitekata Ercegovac – Todorović, na ovaj način, vidljiva je pojava sazrevanja investitora kao naručioca, fenomena za koji se arhitektura borila kroz čitavu svoju istoriju.

Kontrast

Kontrast je najvažniji element za razumevanje ercegovac – todorovićevskih dela. Po pravilu, on je dat u makro planu, što znači da se sučeljavaju krupni, solidni potezi, a detalji preuzimaju ulogu svojevrsnih „pojačivača“ ove igre. Prisustvo kontrasta simbolički se vezuje za postojanje dva ritma

opere di Todorović sono espressi costante e profonde armonia, pace, concisione dello stile e della chiarezza – contrasti in loro piene differenze si uniscono in un principio più` alto, e dimensioni di lettura e avventura dello spazio sono unite in una unica idea. Questo procedimento, quale si puo` nominare "simmetrica asimmetria della totalità` e dei dettagli" è` proprio quello che fa coerenza del suo opus nel senso piu` stretto , ma anche riconoscibile ed originale nel senso piu` ampio , „segreto“ che da` alle sue opere nell stesso tempo, e forza e agevolezza, ordine ed espressività` , pace necessaria ed anche impulso.

Luce

Gioco tra luce e forma rappresenta l'idea universale nella architettura – ogni epoca faceva le proprie regole di questo gioco e li interpretava in una lingua diversa. Luce, come modello della traccia non raggiungibile , fuori che descrive le forme dandoli il volume, nella architettura dei Todorović porta ancora un senso piu` alto, simbolico. Luce è` direttamente collegata con uomo perche` l'uomo è` principale e finale della architettura stessa. Luce, come elemento incorporato nello spazio, è` accentata ancora nella loro prima opera significativa, nella casa Jevrosimović. Introdurre imposante quantita`

to a "revolution" in the society. This brings us closer to the ideals of Le Corbusier and his school. An important model of these Serbian architects is Frank Lloyd Wright who cherished similar ideas and said the following on one occasion: "Give me an enlightened entrepreneur and I shall change the face of the nation" (Frederick Robie was the type of client Wright was looking for and his house from 1908-1909 was most important for the changes introduced in American residential architecture). This confirms the significance and complexity of the investor - architect relationship and the urge to enlighten the client, but also the desire of every architect to have full freedom in designing. To enlighten the investor, after a profound analysis of his or her personality, is also a characteristic of the Ercegovac-Todorović procedure in creating the space with the highest possible degree of functionality, beauty and pleasure. Such results surpass the user's current affinities, his or her changeable taste, the category of liking and the wish to follow a fashion or contemporary tendencies. Treated in such a way by the Ercegovac-Todorović team, the clients have matured – and this is what architecture has fought for in its entire history.

The contrast

The contrast is the most important element

u prirodi, kosmosu i čoveku, dve neraskidive suprotnosti koje koliko god bile u međusobnoj antitezi ne mogu bivstvovati i nemaju smisla jedna bez druge. Duel asimetrija-simetrija, prisutan u svakom radu ovih autora, predstavlja najizrazitiji primer upotrebe ovog kompozicionog principa. Vidno nastojanje na građenju kompozicije u asimetričnom ritmičkom načelu vezuje se za svojevrsni ekspressionistički pristup. Sa druge strane, od kako su ušli u svoju zrelu stvaralačku fazu, u ercegovac – todorovićevskim delima iskazani su konstantna i duboka harmoničnost, mir, jezgrovitost i jasnoća – kontrasti su u svojim punim razlikama ujedinjeni u jedno više načelo, a dimenzije čitanja i doživljaja prostora podvrgnute jednoj, jedinstvenoj ideji. Ovaj postupak, koji se može nazvati „simetrična asimetričnost celine i detalja“ je upravo ono što čini njihov opus koherentnim i doslednim u užem smislu, ali i prepoznatljivim i originalnim u širem smislu, „tajna“ koja daje njihovim delima istovremeno i lakoću i snagu, red i ekspresivnost, preko potrebnog mira i preko potrebnog impulsa.

Svetlost

Igra svetlosti i forme predstavlja univerzalnu ideju u arhitekturi – svaka epoha je izgrađivala sopstvene regule te igre i interpretirala ih drugačijim jezikom. Svetlost, kao model neuhvatljivog traga, osim što opisuje oblike dajući im volumen, u arhitekturi stvaralačkog para Ercegovac – Todorović nosi i više,

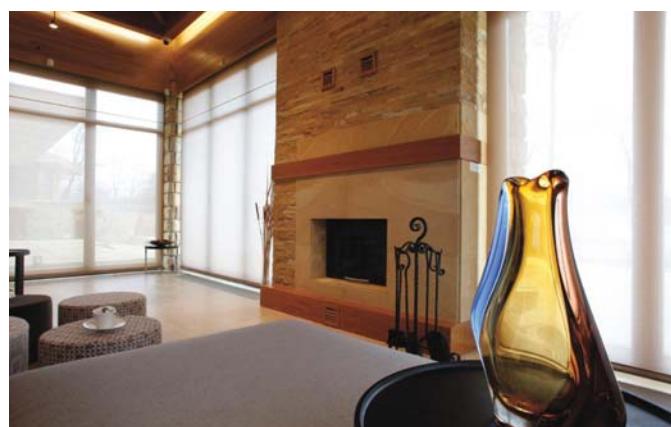
della luce nel interno e dirigerla con senso, farlo servire all'uomo, era il motto di tutti i progetti seguenti. Eopea di questo credo è realizzata nella casa a Lago Srebrno.

Nella diretta connessione con luce sta anche la tavolozza dei colori, quali sono scelti in modo che fano il cambiamento secondo i cambiamenti della luce durante il giorno, oppure, come dicono gli autori stessi: "che sembri come i muri fossero vivi". In tal senso qualche volta i colori non sono numerosi, ed altra volta sono presenti accenti dei colori forti. Come l'unica costante in questo segmento si cristallizza la presenza del colore bianco, quale è usato nel senso simbolico – come colore sublimato, quale sostiene tutta la scala dello spettro solare il quale è mai completamente "bianca" perché più direttamente soffre l'influsso della luce e cambiamenti cosmici (cielo, sole, nuvole, notti).

Materiali

Opus dei costruttori Todorović si distingue nell'applicazione di non molte materie nello spazio e questo è in opposizione con uno, sempre popolare senso nella edilizia, quale include il conglomerato degli stessi. La scelta dei materiali è basata sul loro origine naturale,

in comprehending the Ercegovac-Todorović works. It is usually applied in a general aspect: there are confrontations of big, solid elements and details are used as specific "amplifiers" in this play. The presence of contrasts is symbolically related to the existence of two rhythms in nature: the cosmos and the man, the two inseparable oppositions that cannot exist without one another and have no sense if isolated notwithstanding their mutual antithesis. The duel of symmetry vs. asymmetry is present in each work of the Ercegovac-Todorović team as the most obvious example of this compositional principle. Their evident intention to build the composition in an asymmetrical rhythm is related to a specific expressionistic approach. On the other hand, since they have entered their mature phase, the Ercegovac-Todorović works reveal a constant and profound harmony, tranquility, conciseness and clarity – and contrasts, with all their differences, are united into a higher principle, while the dimensions of the reading and experiencing the works are subjected to one, unique idea. This procedure, easily named "the symmetrical asymmetry of the whole and the details" makes this opus coherent and consistent, but also recognizable and original – it is the "secret" which gives these works their lightness and strength, order and expressiveness, the

simbolično značenje. Ono je najdirektnije povezano sa čovekom, budući da je on početni i krajnji smisao postojanja arhitekture. Svetlost kao gradivni izraz prostora naglašena je još od prvog značajnijeg dela u njihovom opusu, kuće Jevrosimović. Uvesti impozantnu količinu svetlosti u enterijer i usmeriti je smisaono, u službi čoveka, bio je moto svih narednih poduhvata. Epopeja ovog autorskog kreda ostvarena je u kući na Srebrnom jezeru.

U direktnoj vezi sa svetlošću stoji zastupljena koloritska paleta. Boje u enterijeru izabrane su tako da se menjaju i na najmanju promenu svetla u toku dana, ili izrečeno od strane autora „da izgleda kao da su zidovi živi“. U tom smislu nekada delo poseduje potpuno suzdržanu gamu, a nekada ga odlikuju akcenti jarkih tonova. Zapravo, kao jedina konstanta u ovom segmentu autorske leksike kristališe se prisustvo bele boje. Ona je upotrebljena u simboličkom smislu - kao najuzvišenija boja, koja u sebi sadrži celu skalu sunčevog spektra i koja nikada nije potpuno „bele“ jer najdirektnije trpi uticaj svetlosti i kosmičkih promena (neba, sunca, oblaka, noći).

Materijali

Opus graditelja Ercegovac – Todorović odlikuje primena manjeg broja materijala u prostoru, što je u suprotnosti sa jednom, uvek popularnom, strujom u graditeljstvu koja uključuje njihov konglomerat. Izbor

sulla buona conoscenza e sul rispetto della loro natura. Pietra, mattone e legno, come materie conosciute a memoria d'uomo fino giorni d'oggi e quali erano per lungo tempo nascosti, pitturati, si coprivano e cambiavano in conformità della moda e gusto di momento, trionfano nelle opere di Todorović glorificando la naturalezza ed autoctonia.

Nel senso di dare l'idea più profonda d'autore, sono collegati con origine locale (locale pietra, locale legno) e lavorazione manuale. Quasi alla pari si usa anche il vetro; è sempre più presente nelle realizzazioni di total – design e qualche volta ha il ruolo primario nella modalità della facciata (caratteristico nel opus montenegrino). Ci sono presenti anche tessuti (tapetti, coperte, mobili ecc.) e dei tapetti negli interni, come molto sofisticati ed inspiranti dettagli.

Spazio

Rendicono con "casa – scatola", come nella base, così pure nella veduta (Wright), così caratteristico al modernismo, è presente nell'opus completo dei Todorović. Le celle funzionali di spazio sono centrifugalmente sportate fuori (terrazze, tetti). Guardando la casa dal fuori, si vede distribuzione nel interno ed esterno, cioè impressione di loro improntazione. Questo è avvenuto con molti elementi e procedimenti, prima di tutto con grandi piani in vetro, che non sono solo messi passivamente sulla facciata, ma

requisite peace and impulse.

The light

The play of light and form is one of the universal concepts of architecture – each epoch has worked on its own rules of that game and interpreted them in a different language. The light, as a model of an illusive trace, not only describes the forms by giving them volume, but in the creative work of the Ercegovac-Todorović team it possesses a symbolic sense, most directly related to the man as the initial and final meaning of architecture. Light as a constitutive expression of space has been emphasized since the first important design, the Jevrosimović house. To introduce an imposing quantity of light into an interior and direct it intentionally to serve the man has been their motto. The apogee of this credo was realized in the house at Srebrno jezero. The applied colour palette is directly linked with light. The chosen colours of their interiors change with every change of light during the day, or, as the authors themselves say: "so that the walls look as if they were alive". In that sense, some of the works have a restrained scale of colours, while others abound in strong colour accents. In fact, the only constant in this segment of their vocabulary is the presence of white. White colour is used symbolically – as the most sublime among colours, comprising the entire scale of the spectre and never totally "white" because it is most susceptible to light and cosmic changes (sky, sunlight, clouds, night).

The materials

The Ercegovac-Todorović opus is

materijala kod ovih autora zasniva se na njihovom gotovo isključivo prirodnom poreklu, dobrom poznavanju i savesnom poštovanju njihove naturalnosti. Kamen, opeka i drvo, kao osnovni arhitektonski materijali od pamтивека do danas, koji su bili dugo skriveni, bojeni, pokrivani i menjani u skladu sa određenom modom i ukusom, trijumfuju u delima arhitekata Ercegovac – Todorović glorificujući prirodnost i autohtonost. Zapravo, tokom razvojnog puta ovog autorskog para autentičnim materijalima se pridaje sve veći značaj u ulozi saopštavanja najdublje autorske ideje, i oni se uprošćavaju, vezuju za lokalno poreklo (lokalni kamen, lokalno drvo) i manuelnu obradu. Gotovo ravnopravnu primenu ima i staklo; zapravo krećući se razvojnom linijom arhitekata Ercegovac – Todorović ono je sve zastupljeniji materijal u total-dizajn ostvarenjima, i u pojedinim delima nosi primarnu ulogu u fasadnom oblikovanju (ovo je naročito karakteristično u crnogorskom opusu). Posebno treba pomenuti prisustvo tkanina (tepiha, drapera, mebla, prekrivača i sl.) i tapeta u enterijeru, kao izrazito sofisticiranih i nadahnuto primenjenih detalja.

Prostor

Razračunavanje sa „kućom-kutijom“, kako u osnovi tako i u izgledu (Rajt), toliko svojstveno modernizmu, prisutno je kroz ceo opus Jelene Ercegovac Todorović i Svetislava Todorovića. Funkcionalne prostorne ćelije (baš kao i ravni prepusta, volumeni terasa i krovova)

anche, in maniera attiva – semiarrotondati oppure come onde che seguono i muri. Con sua apertura la finestra ha ruolo attivo a differenza delle superfici murali chiusi. Spesso viene messo come così detta "finestra in continuo" oppure "finestra sull'angolo". E poi frastagliata quinta facciata in esistenza delle terrazze sui tetti, cioè belvederi. Nel stesso senso materiali esterni sono introdotti nel interno, quali forme si vedono da fuori. Nel interno stesso, con le finestre a strisce nei parti superiori dei muri e realizzata estensione visuale del soffitto fuori dei bordi delle stanze.

All'interno dell'oggetto, lo spazio è sgravato e chiaro, viene come una materia fluida di quale limiti sono proprio definiti. Senso di collegamento tra architettura ed interno, lo spazio esterno ed interno è presente in ogni momento, ricordando che spazio che "dividono" sempre rimane stesso. In questo modo lo spazio in totale è più forte e sincero collegato con rapporti degli utenti ed esiste più forte nella mente degli stessi e lascia le più

characterized by a small number of different materials in space, in opposition to the popular course in architecture which uses them in abundance.

The Ercegovac-Todorović team of architects choose natural materials which they know well and respect their natural origins. Stone, brick and wood have been the basic building materials from time immemorial, but frequently hidden, painted over, covered and altered, in line with a certain fashion or taste. Nevertheless, they triumph in the Ercegovac-Todorović works and glorify nature and autochthony. In fact, authentic materials are becoming ever more important as transmitters of the authors' concepts. They are also becoming simpler, related to local origins (local stone, local wood) and manually treated. Glass is applied in almost the same manner but more frequently used in their total-design works. In some, its role is primary in the façades, particularly in the Montenegrin opus. Fabrics deserve special mention (carpets, draperies, upholstery, covers, etc.) and so do wall papers, as exquisitely sophisticated and inspired details.

The space

The settling of accounts with the "house as a box", both in plan and appearance (Wright), so characteristic of modernism, is present in the entire opus of Jelena Ercegovac Todorović and Svetislav Todorović. Functional spatial cells (such as projections, volumes of terraces and roofs) are centrifugally sent to some imagined focal points of the composition. Seen from the outside, the

centrifugalno su izbačene iz neke zamišljene žiže kompozicije. Spolja gledano, kuća odslikava relativizaciju podele na enterijer i eksterijer, odnosno utisak njihovog prožimanja. To je postignuto mnogobrojnim elementima i postupcima. Najpre, velikim staklenim površinama koje nisu pasivno primenjene na krucijalnim mestima fasade već aktivno – polukružno ili talasasto, i koje u odgovarajućoj formi prate i zidna platna. Svojom otvorenosću prozor igra aktivnu ulogu nasuprot zatvorenosti zidnih površina. Česta pojava je tzv. „kontinualni prozor“ i njegova varijanta „prozor na uglu“. Zatim, razuđenom petom fasadom, ponajviše u smislu postojanja krovnih terasa tj. vidikovaca. U istom cilju sprovedeno je uvodenje eksterijernih materijala u enterijer, čije su forme vidljive iz spoljašnjeg prostora. U samom enterijeru, uz pomoć trakastih prozora pri vrhu zidova prostorija ostvareno je vizuelno protezanje tavanice van granica soba. Unutar objekta egzistira minimum prostorne podele, što nosi višestruka značenja, a prevashodno ono vezano za susticanje različitih funkcija kuće na jedinstvenom mestu. Prostor enterijera, ustrojen kao rasterećen i pregledan ambijent, doživljava se kao fluidna materija čije granice nisu jasno definisane. Osećaj neraskidivosti između arhitekture i enterijera, spoljašnjeg i unutrašnjeg prostora, prisutan je u svakom trenutku, podsećajući da prostor koji „dele“ uvek ostaje isti. Na taj način prostor u totalu je jače i iskrenije uvezan njihovim odnosima, snažnije egzistira u svesti korisnika i ostavlja najveće impresije.

grandi impressioni. Modellazione di spazio si svolge con grandi passi. Non c'è sminuzzamento dei dettagli, deviazione della attenzione alle "piccolezze", trivialità ed illogicità. Le dimensioni dello spazio, cioè lunghezza e larghezza, proporzionalmente segue anche la terza dimensione – altezza che varia tra 3 e 3,5 mt, il più spesso e 3,20 mt. Un po' più basse sono camere da letto. Soggiorni, come parti di piano nobile, hanno su tutto il piano oppure in una parte l'altezza doppia (6 – 6,5 mt) e questo fa l'effetto della monumentalità della stanza più vitale e più rappresentata nell'abitazione d'uomo.

Lo spazio dei Todorović è puro, semplice, "intelligente", multisignificativo. Non è sovrappopolato con i mobili e da, prima di tutto, posto all'uomo. Gli spazi, secondo gli opinioni ed atti di questi autori, devono essere flessibili, organizzati in modo che si possono riunire in un complesso oppure dividersi in stanze più piccole, intime, con

houses reflect a relative division to the interior and exterior, or better still, give an impression of their permeation.

This is obtained by many elements and procedures. First of all, by big glass surfaces, not passively applied to the crucial parts of the façade but actively – as semi-circles or waves that adequately repeat the form of the walls. With its openness, the window has an active role contrary to the closeness of the wall surface. A frequent phenomenon is the so called „continuous window“ and its variation – „corner window“ or the complex fifth façade, mostly a roof terrace with a beautiful view. The same purpose has the introduction of exterior materials into the interior on the condition that their forms are visible from the outside. In the interior itself, strips of windows just below the ceiling make an illusion that the ceiling stretches beyond the limits of the room space.

There is a minimum spatial division inside the building, and this has many meanings, primarily the one related to the convergence of different functions in one place. The interior space, structured as an unburdened and easily observable ambience, affects one as a fluid matter with no clearly defined borders. The feeling of a tight connection between the architecture and the interior, between the outer and inner space, is present in every moment and reminds one that this shared space will always remain the same. In that way, the entire space is more strongly and frankly bound by their relationships, its existence is more powerfully present in the consciousness of the user and leaves the most effective impressions.

Modelovanje prostora odvija se krupnim potezima. Nema usitnjavanja detalja, skretanje pažnje „sitničavostima“, trivijalnosti i nelogičnosti. Opšti uvećani raster prostora tj. mere njihovih dužina i širina proporcionalno prati i treća dimenzija - visina etaže. Ona se kreće na rasponu između 3 i 3,50 m, odnosno najčešće iznosi 3,20 m. Nešto manje visine imaju etaže sa spavaćim sobama. Dnevni boravci, kao delovi *piano nobile*, zauzimaju na celoj ili na delu svoje površine dvostruku spratnu visinu (6-6,50 m), što stvara efekat monumentalnosti najvitalnije i najreprezentativnije odaje u čovekovom domu.

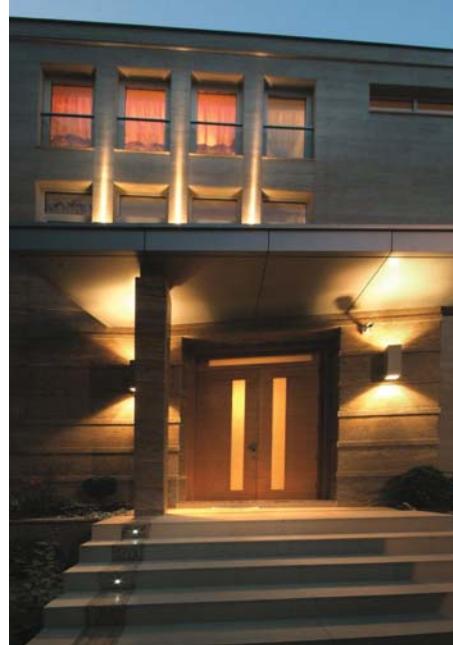
Ercegovac – todorovićevski prostor je čist, jednostavan, „intelligentan“, višezačan. On nije opterećen mobilijarom i daje pre svega mesta čoveku. Prostori, po misli i delu ovih autora, moraju da budu fleksibilni, organizovani da mogu da se sjediniuju u celine ili jednostavnim pregradama dele u manje, intimne odaje. Oni moraju da budu svetli, jer je svetlost neophodna čoveku, njegovom dobrom mentalnom raspoloženju i stanju duha. Autori nastoje u svojim enterijerima da nameštaj nema samo upotrebnu vrednost već da dobije odlike slike ili skulpture u krajnje savremenoj konotaciji, i time se, zapravo, kreću putem kreiranja svojevrsnog totalnog i samodovoljnog odnosa između prostora i samih oblika u njemu.

semplici divisorii. Devono essere luminosi perche` la luce e` indispensabile all'uomo, al suo buon umore e al suo stato di spirito. Gli autori hanno tendenza nei suoi interni che i mobili non hanno solo suo valore d'uso, ma che abbiano le caratteristiche del quadro o della scultura in connotazione moderna, e, con questo, vano alla via di creare un totale e autosufficiente rapporto tra spazio e le forme che gli appartengono.

Simbolica

Simbolico strato delle opere di Todorović fa quarta dimensione dei loro oggetti. Sulla vasta gamma tra colori e le forme, anzi in tutto il gioco quale da non materialmente fa il materialmente e viceversa, dal materiale puro fa lo spazio, dal elemento solitario una avventura, sta illuminazione o, meglio dire, luce. Come un creatore di ritmo vero con quale spazio vibra, la luce ha ruolo iniziale, come anche finale, e in tutto questo e` incorporato forte significato simbolico. Luce, vale a dire, simbolizza uomo, sua essenza, suo spirito, connessione con la natura, personificando quello che gli e` più necessario e che lo glorifica in individua superiore della natura.

In tutti gli oggetti degli architetti Todorović un design speciale hanno le porte, siccome questa parte dei mobili fissi, gli autori prendono come la personalità di casa. Le porte sono parti vitali della abitazione d'uomo, una di quelle con quali un semplice rifugio diventa una vera abitazione. Coscienti di questa importanza delle porte, i Todorović le prendono come gli specchi della casa, narratori di quei che abitano nella casa.

The shaping of space is realized in big strokes. There are no insignificant details, the observer's attention is not diverted by pettiness, trivialities or illogical elements. The general, enlarged pattern of space, i.e. the length and width are proportionally followed by the third dimension – the height of the storey, which is 3 – 3.50 m, but most frequently 3.20 m. Storeys with bedrooms are somewhat lower. Living-rooms, as parts of *piano nobile* have double height (6 – 6.50 m) either in one part only or throughout their extent, adding the effect of monumentality to the most important and most representative chambers.

The Ercegovac-Todorović space is clean, simple, "intelligent" and has many meanings. It is not burdened by furniture and leaves enough room for the man. These two authors believe that spaces have to be flexible, organized so that they can be combined or divided into smaller, more intimate units by simple partitions. They must be well lit, because light is necessary to man, his or her good mental and spiritual disposition.

Simboličnost

Može se slobodno reći da simboličan sloj ercegovac – todorovićevskog dela tvori četvrtu dimenziju njihovih objekata. Na širokoj skali između boja i oblika, dakle u čitavoj igri koja od nematerijalnog tvori materijalno i obrnuto, od pukog materijala stvara prostor, od usamljenog elementa doživljaj, stoji rasveta ili bolje reći svetlost. Kao kreatoru pravog ritma kojim treperi prostor, njoj je dodeljena i početna i završna uloga, a u sve to utkano je snažno simboličko značenje. Svetlost, naime, olicava Čoveka, njegovu suštinu, duhovno biće, vezanost za Prirodu, personifikujući ono što mu je najpotrebnije i što ga uzdiže u superiorno biće prirode.

U svim objektima arhitekata Ercegovac – Todorović posebno su izdizajnjirana vrata, budući da ovaj deo fiksног mobilijara autori shvataju kao osobenost kuće. Vrata predstavljaju vitalan element ljudskog doma, jedan od onih kojim se puko sklonište unapređuje u čovekovo stanište. Svesni ove uloge vrata, arhitekti Ercegovac – Todorović ih doživljavaju i kao ogledalo kuće, pripovedača o onima koji u kući obitavaju. Vrata kao medijum koji u isto vreme skriva i otkriva predstavljaju jedan od retkih kulturnih elemenata u kojem se tako snažno materijalizuje svekoliki metafizički dualizam, proistekao iz neprekidnog kolebanja čovekove racionalne i iracionalne percepcije realnosti. Taj dualizam najopipljivije je iskazan na prvom total-dizajn delu

Le porte quale medio che nel stesso tempo nasconde e apre, significano uno dei rari elementi culturali quali cosi' forte materializzano dualismo metafisico, derivato all'incontinuo vacillamento di percezione razionale ed irrazionale d'uomo. Questo dualismo e' piu` forte dichiarato nella prima total-design opera di Todorović – casa Jevrosimović, dove le porte sono formate in una combinazione di due materiali in una giunzione ondulare.

Questo gioco espressionistico dell'intreccio di due contrasti rappresenta l'allegoria della vita. Gruppo di simbolico significato legato per porte nel vocabolario di Todorović completa sua simbolica di limite. Siccome si trovano sul confine di due sfere di realtà, sul confine del spazio interno ed esterno, loro possiedono un solo ruolo molto importante, quasi metafisico. L'importanza di questo ruolo e' ancora piu` valida sapendo che questi autori sono occupati con questo confine – fuori e dentro, le loro ricerche in questo senso sono presenti per tutta la via.

The authors take care that the furniture in their interior has the required utilitarian value but also the characteristics of paintings or sculptures in contemporary connotations. In this, they progress towards their own creation of a total and self-sufficient relationship between the space and the forms within it.

The symbolic effects

One can freely say that the symbolic layer of the Ercegovac-Todorović works constitutes the fourth dimension of their buildings. On a broad scale of colours and forms, in the entire play where the material is created by the non-material and vice versa, where the material itself creates space and a lonely item a powerful experience, there stands the lighting or the light. As a creator of the real rhythm which makes the space reverberate, light has the initial and the final role, with a fine weaving of symbolic meanings. By personifying what Man needs the most and what elevates him or her to the level of a superior being, light mirrors Man, his or her essence, spiritual being, his or her relatedness to Nature.

All of the Ercegovac-Todorović buildings have specially designed doors and the authors interpret doors as one of the main features of houses. Doors represent the vital element of each home, the one that transforms a mere shelter into a human habitat. For these architects, doors are also the mirrors of the house and narrators of the stories about its inhabitants. The door as the medium that simultaneously hides and reveals, represents one of the rare cultural elements that powerfully materialize the entire metaphysical

arhitekata Ercegovac – Todorović – u kući Jevrosimović, gde su vrata oformljena vidnom kombinacijom dva materijala u talasastoj spojnicu. Ova ekspresionistička igra srastanja dve suprotnosti predstavlja alegoriju života. Skup simboličkih značenja vezanih za vrata u ercegovac – todorovićevskom vokabularu upotpunjuje njihova granična simbolika. Budući da se nalaze na granici dve sfere realnosti, na granici spoljašnjeg i unutrašnjeg prostora, ona poseduju veoma značajnu, gotovo metafizičku ulogu. Važnost te uloge biva dodatno uvećana činjenicom da je granica između spolja i unutra inače područje koje naročito zaokuplja autore, te njihov čitav razvojni put stoji u znaku tih istraživanja. Tako vrata, smeštena na toj granici, poseduju karakteristike i jednog i drugog prostora, pa je i odnos prema njima ambivalentan. Na kraju, vrata i prozori u ercegovac – todorovićevskim kućama daleko su od jednostavnog konstruktivnog sredstva za zatvaranje otvora; oni su kompleksno sredstvo komunikacije u najširem smislu. Upravo kada je reč o komunikaciji, dolazimo zapravo do definicije shvatanja prostora u kredu autorskog para Ercegovac – Todorović. Suštinski prostor po njihovom mišljenju i delanju je „komunikativni“ prostor, koji komunicira tj. tesno deluje između spoljašnjosti i unutrašnjosti, kao i unutar logične funkcionalne sheme objekta, koji je upućen neprestano na čoveka, i pri svemu tome nije konačan i inertan činilac već aktivan, polivalentan akter svakog doživljaja prostora. Otvor, koncipiran kao pun, prazan, perforiran,

Così porte, situate sul questo confine, hanno le caratteristiche di uno ed altro, e rapporto verso loro è ambivalente. Le porte e finestre nelle case di Todorović non servono solo per chiudere spazio, ma sono un complesso modo di comunicazione nel senso più ampio. Parlando proprio della comunicazione arriviamo fino capienza dello spazio in credo di Todorović – spazio essenziale è un spazio “comunicativo”, tra interno ed esterno, ed quale è diretto verso l'uomo. Ma non è fattore terminale ed inerte, ma attore attivo, polivalente di ogni esperienza nello spazio. Apertura, concepita come piena, vuota, forata, trasparente, con ruolo del passaggio o della veduta, con piccola o grande estetica, è sempre un fattore principale nel sistema di organizzazione, di funzione ed avventura dello spazio.

Significato mistico è dedicato ad ancora un elemento – cammino, disegnato sempre dai stessi Todorović. Camino, come simbolo del riunione familiare e nobilitazione del interno è presente regolarmente negli atti residenziali degli architetti. È sempre fatto semplice, ma ha un forte timbro ed autentica. Il suo design sublima carattere della casa e

dualism originating in the perpetual irresolution of human rational and irrational perception of the reality. This dualism is most clearly expressed in the first total-design of the Ercegovac-Todorović team, the Jevrosimović house where the doors were made with a visible combination of two materials joined along an undulating line. This expressionistic play with the combination of two oppositions represents an allegory of life. The different meanings related to doors in the Ercegovac-Todorović vocabulary are supplemented by their borderline symbolism. Since they stand at the border between the two spheres of reality, at the border between the outer and inner space, they have a very significant, almost metaphysical role.

The importance of that role is additionally augmented by the fact that the border between the outside and the inside is of specific interest to the authors and their investigations. The doors standing at that border possess the characteristics of both spaces and therefore the relationship towards them is ambivalent. And finally, the doors and windows in the Ercegovac-Todorović houses are far removed from the simple structural means of closing an aperture: they are complex means of communication in the broadest sense of the word. Communication helps one define the comprehension of space in the Ercegovac-Todorović credo. They believe that the essential space is the “communicative” space, the one that communicates between the outer and inner spaces, and within the logical functional scheme of the building, permanently directed towards the man and never a finite or inert fact but an active, multifarious agent of

transparentan, sa ulogom prolaska ili pogleda, snabdeven manjom ili većom estetskom ulogom, uvek je glavni faktor u sistemu organizacije, funkcije i doživljaja prostora. Mistično značenje je povereno još jednom elementu – ognjištu, koji takođe autorski par Ercegovac – Todorović uvek sami dizajniraju. Kamin kao simbol porodičnog okupljanja i oplemenjenosti enterijera redovan je pratišta stambenih dela arhitekata. On je uvek rešen jednostavno ali likovno upečatljivo i autentično, i nalazi se u živi osnove. U svom dizajnu on sublimira karakter kuće i njenih vlasnika, pa tako može naginjati klasičnoj ili pak modernoj formi, ili pak nekoj svojstvenoj sintezi koja prevazilazi „već viđeno“ i ograničenje kamina kao upotrebljivo-funkcionalnog elementa. Graditeljsko intervenisanje u opusu ovo dvoje arhitekata gotovo uvek ima takav karakter – interveniše se suštinskim, arhitektonskim jezikom, a ne scenografskim detaljima i „kićenjem“ prostora. Snažan životni optimizam i veliki elan, koji kao karakterne osobine krase ličnosti arhitekata Ercegovac – Todorović, nepriskosnoveno je utkan u prostore koji oni osmišljavaju i realizuju. Noseći uverenje da je arhitektura medijum koji inspiriše i pokreće, koji uzdiže duh, koji istovremeno „hrani“ i telo i um, ovi srpski neimari svojim stvaralaštvom proklamuju individualno umesto tipiziranog i standardnog, inspirativno i tragalačko umesto konačnog. Stoga, krajnji rezultat njihovih arhitektonskih poduhvata jeste novi objekat tretiran u svakom delu projektnog

loro proprietari, così puo essere in forma classica oppure moderna, o essere una propria sintesi al di fuori di quello "già visto" e limitazione del cammino come elemento d'uso e funzione. Interventi nella costruzione di questi due architetti sempre hanno un carattere di questo tipo – si interviene con lingua architettonica essenziale e no con dettagli di scenografia e con "ornamento" dello spazio. Forte ottimismo e grande elan, le caratteristiche personali dei architetti Ercegovac - Todorović, sono intangibile incorporati negli spazi che concpiscono e realizzano.

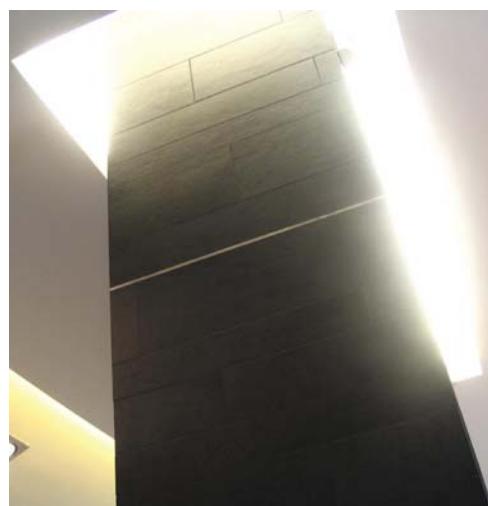
Con persuasione che l'architettura è medio che ispira e rimuove, che alza lo spirito, che "alimenta" il corpo e la mente, questi scultori serbi proclamano individuale invece di tipizzato e standardizzato, quello che ispira e che ricerca invece di quello finale e conosciuto. Per tutto questo, il risultato finale delle sue architettoniche imprese è un nuovo oggetto trattato in ogni segmento della progettazione come una scultura: da egli si parte come da un micro simbolo della visione di forma

every experience of space. The main factor in the system of organization, function and experience of space is the aperture, conceived as full, empty, perforated, transparent, a passage or a view opener, with a lesser or greater aesthetic role.

A mystic meaning has been ascribed to yet another element – the hearth, always incorporated in the Ercegovac-Todorović designs. A fireplace as a symbol of family gatherings and a noble item of interior decoration is regularly present in the residential buildings of these architects.

The fireplace always has a simple but visually striking and authentic solution, and is always in the focus of the floor plan. Its design is a sublimation of the house and the character of its owners, and can be either classical or modern in form, or its unique model can surpass the "déjà vu" and the limitations of the fireplace as a utilitarian and functional element. Interventions of these two architects are always essential, tectonically formulated and never imply stage sets or "decorations".

A powerful optimism and great élan, as personal features of the Ercegovac-Todorović team, are interwoven into all the spaces they conceive and realize. Firm in their belief that architecture is a medium that inspires, moves, elevates the spirit and "feeds" the body and mind at the same time, these Serbian architects propound in their works the individual instead of the typified and standard, inspirational and searching instead of the finite. Therefore, the result of their architectural endeavours and undertakings are new buildings treated in every part of the design process as sculptures – sculptures

procesa kao skulptura: od nje se polazi kao mikro simbola autorske vizije forme, i do nje se dolazi kao makro tvorevine u prostoru koja se posmatra i doživljava iz bezbrojnih prostornih pozicija. Građevina se poima kao istraživanje punog i praznog, svetlosti i teksture, esej o artističnosti prostora. U njoj postoji izobilje vazduha, carstvo kontrasta, neka drugačija svetlost, izvesna „muzička širina“ prostora kao najvećeg fenomena prirode. Apoteozom ovakve, "plastične" emocije koju emituje prostor u svojoj galantnoj protočnosti, čovek biva prepušten izvesnoj prostornoj „fantastici“, „maksimumu“ od prostora. Takav prostor, koji čoveku pruža osećaj koji je daleko od svakidašnjice i običnog doživljaja, nužno nosi i uvećana očekivanja i ciljeve, čime se promovišu život i zadovoljstvo „višeg standarda“, a umesto pasivnog opuštanja i čisto fizičke relaksacije nudi se angažovana duhovno-fizička spoznaja.

mr Mare Janakova Grujić, ist. umet.

dell'autore , fino egli si arriva come una macro creazione nello spazio che si guarda e vive dalle molte posizioni spaziosi.

L'edificio si percepisce come ricerca del pieno e vuoto, della luce e della tessitura, storia della artistica di spazio. In egli c`e` molta aria, regno di contrasti, una luce differente, certa "larghezza musicale" dello spazio come un fenomeno piu` grande della natura. Apoteosi di questa, emozione "plastica" quale emette lo spazio nella sua galante fluidita', l'uomo viene lasciato alla certa "fantastica" di spazio e suo "massimo". Tale spazio, che offre all'uomo il senso non quotidiano, il senso che non e` una esperienza ordinaria, necessario porta aspettative traguardi, con quali si promuovono vita e soddisfazione dello "standard piu` elevato", invece di rillasazione passiva e semplice riposo fisico si offre impegnata cognizione spirituale e fisica.

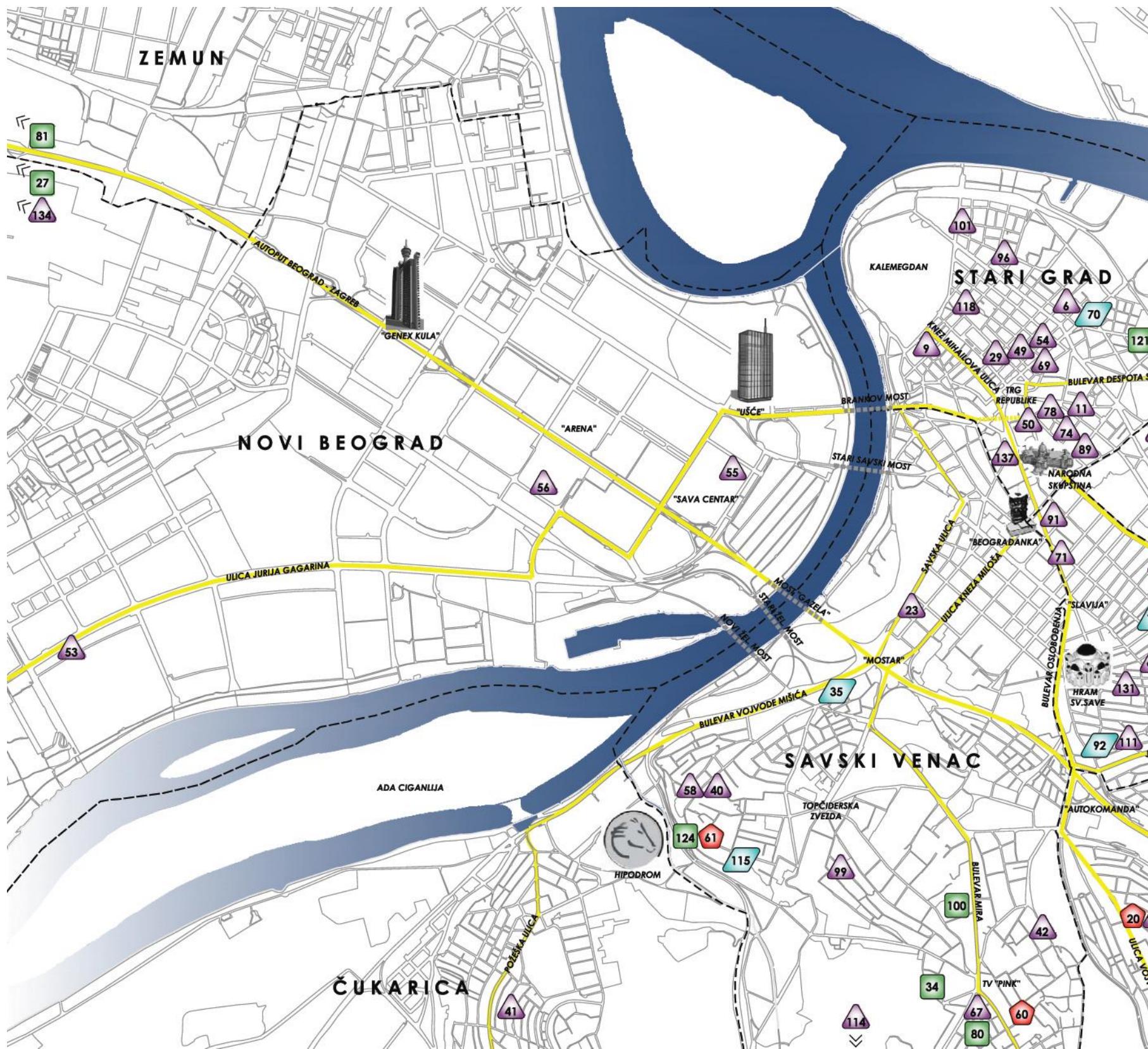
Mr Mare Janakova Grujić, storico d'arte

are the departure points as micro symbols of their visions of form, but also the outcome as a macro creation in space seen and experienced from numerous spatial positions. Every building is understood as an inquiry into the full and empty, light and texture, an essay on the artistic qualities of space. Every building is full of air, an empire of contrasts, with a different kind of light, a certain "musical broadness" of space as the greatest phenomenon in nature.

Through the apotheosis of such "plastic" emotions emanated by the space in its generous perviousness, one is in the midst of a spatial fantasy, in the maximum of space. Such a space that endows one with an unusual feeling, far from the everyday reality and a simple sensation, necessarily carries along greater expectations and goals, and these promote life and pleasure of a "higher standard"; instead of a passive rest and purely physical relaxation it offers committed spiritual-physical cognition.

mr Mare Janakova Grujić, M.A. History of Art

TOPOGRAFIJA ARHITEKTONSKIH RADOVA U BEOGRADU

ENTERIJER

ARHITEKTURA

TOTAL DIZAJN

TOTALNA REKONSTRUKCIJA

6. PORODIČNA KUĆA SA ATELJEOM,
ULICA DOSITEJEVA BR. 49 / 1991-1992
9. ŠALTER SALA „PP“ BANKE
ULICA KRALJA PETRA BR. 9 / 1993
11. MARKETINŠKA AGENCIJA „SAATCHI & SAATCHI“
HILANDARSKA ULICA BR. 14 / 1993-1994
18. KUĆA SAKAN
ULICA OSMANA ĐIKIĆA BR. 7 / 1995-1996, 1996
20. KUĆA JEVROSIMOVIC
ULICA KRALJA VLADIMIRA BR. 9 /
1997, 1997-1998
23. STAN IVONE BUGARČIĆ
DURMITORSKA ULICA BR. 1 / 1998, 1998-19999
27. POSLOVNI OBJEKAT „COMTRADE“
SURČIN / AUTO PUT BEOGRAD-ZAGREB / 1998-99
29. STAN JOVANOVIĆ
ULICA BRAĆE JUGOVIĆA BR. 4 / 1999, 1999-2000
34. KUĆA GRBIĆ
ULICA JOVANA ŽUJOVIĆA BR. 8 / 2000
35. DOM ZDRAVLJA
ULICA KOSTE GLAVINIĆA BR. 5 / 2000
40. STAN ĐERIĆ II
ULICA SANJE ŽIVANOVIĆ BR. 25 / 2000
41. STAN CVIJEĆIĆ
ORFELINOVA ULICA BR. 35 / 2001
42. KUĆA JEVROSIMOVIC II
BANJICKI VENAC BR. 3 / 2001, 2001-2002
43. PRODAVNICA „BRAND SHOP B&O“
BULEVAR KRALJA ALEKSANDRA BR. 181 /
2001, 2001-2002
49. STAN VUKOTIĆ
ULICA DOBRACINA BR. 18 / 2002
50. REDAKCIJA „KUĆA STIL“
ULICA NUŠIĆEVA 12A / 2002
52. POSLOVNI PROSTOR „OSA“ - TC „TAKOVO“
TAKOVSKA ULICA BR. 45 / 2002
53. POSLOVNI PROSTOR „WEG“ - TC ENJUB
JURIJA GAGARINA BR. 229 / 2002
54. STAN ČUMURJA
ULICA GOSPODAR JEVREMOVA 50 /
2002, 2002-2003
55. KABINET „COMTRADE“ - GENEX APARTMANI /
VLADIMIRA POPOVICA BR. 8 / 2002
56. PRODAVNICA „COMTRADE“ - TC VEROPULOS
TRECI BULEVAR BR. 86A / 2002
58. STANOVNI U LAMELI A I B ZA DVA Klijenta
ULICA SANJE ŽIVANOVIĆ BR. 25 / 2002, 2002-2003
59. STAN SELIĆ I
ULICA GERŠIĆEVA BR. 18 / 2002, 2003
60. KUĆA TEŠIĆ
KOSTE RACINA BR. 5 / 2002, 2003-2007
61. KUĆA BOGDANoviĆ
ULICA PUŠKINOVa BR. 31 / 2002-2003, 2003-2004
64. STANOVNI PETROVIĆ I BALAĆ
STAMBENI OBJEKAT „OAZA“
ULICA VOJVODE BRANE 18G / 2003, 2003-2004
67. STAN DESIVOJEVIĆ-CVETKOVIĆ
BULEVAR KNEZA ALEKSANDRA BB / 2003, 2003-2004
69. STAN BULAToviĆ
ULICA DOSITEJEVA BR. 22 / 2003, 2003-2004
70. ARHITEKTONSKI STUDIO „A+ET“
ULICA ŽORŽA KLEMANSOA BR. 3
(FRANCUSKA BR. 45) / 2004
71. STAN LAZAREviĆ
ULICA SVETOZARA MARKoviĆA BR. 40 B / 2004
74. MINISTARSTVO ZA EKONOMSKE ODNOSE SA
INOSTRANSTVOM / VLAIKOVICEVA ULICA BR. 10 / 2004
77. STAN TOMIC
ULICA DALMATINSKA BR. 23 / 2005
78. STAN ERCEGOVAC
KONDINA ULICA BR. 7 / 2005
80. KUĆA TOMIĆ
ULICA VILE RAVIJOJLE BR. 2 / 2005
81. POSLOVNI OBJEKAT „KIBID“
ZEMUN POLJE / 2005
84. SALA ZA VENČANJE U ZGRADI OPštINE VOžDOVAC
USTANIČKA ULICA BR. 53 / 2005
89. STAN JOVoviĆ
ULICA MAJKE JEVROSIME BR. 19 / 2005, 2005-2006
90. STAN BERISAVAC
ULICA MAKENZIJEVA BR. 81 / 2005
91. PRODAVNICA CIPELA „LADY D“
RESAVSKA ULICA BR. 30 / 2005
92. KUĆA FLAŠAR - VUĆiĆEViĆ
ULICA KORNELIJA STANKoviĆA BR. 16 / 2005-2006, 2006
96. STAN MOMIROViĆ
ULICA VISOKOG STEVANA BR. 32 / 2006
99. STAN GASTYAN
ULICA VAJARA ĐOKE JOVANOViĆA BR. 2 / 2006
100. KUĆA BABiĆ
ULICA GENERALA VASIĆA BR. 4 / 2006
101. POSLOVNI OBJEKAT I KABINET TEŠiĆ
ULICA TADEUSA KOŠUŠKOg BR. 56 / 2006
103. KAFE „FONTANA“ - TC „FONTANA“ /
BULEVAR KRALJA ALEKSANDRA BR. 88 / 2006
104. STAN SELiĆ II
ULICA BRANKA KRSMANOViĆA BR. 3 / 2006, 2006-2007
108. POSLOVNI OBJEKAT „DIVISION“
JUŽNI BULEVAR BR. 88 / 2007
111. STAN VUJAKLija I
ULICA KORNELIJA STANKoviĆA BR. 23 / 2007
113. KUĆA Đurić
KRALJA VLADIMIRA BR. 9 / 2007
114. STAN B TOMIĆ
ULICA BAJE PIVLJANINA BR. 45 / 2007, 2007-2008
115. VILA „B“
ULICA PUŠKINOVa BR. 15 / 2007, 2007-2008
118. STAN BOGDANoviĆ
ULICA KRALJA PETRA BR. 71A / 2008
121. STAMBENA ZGRADA FENFORD
ULICA KNEZ MILETINA BR. 35 / 2008, 2009-2010
124. KUĆA B-B
ULICA BANJIČKIH ŽRTAVA BR. 18 / 2008-2009, 2009-2010
125. STAN DAMjanović
ULICA TODORA DUKINA BR. 3 / 2008-2009, 2009-2010
131. STAN „LJ.B.“
ULICA STOJANA PROTićA BR. 29 / 2009, 2009-2010
134. POSLOVNI PROSTOR „FRUIT COMPANY“
DOBANOVCI / 2009
137. STAN MARKoviĆ
ULICA KRALICE NATALije BR. 21 / 2009, 2010
139. HRAM RVLS (REGULARNA VELIKA LOŽA SRBIJE)
ULICA KURSULINA BR. 35 / 2010

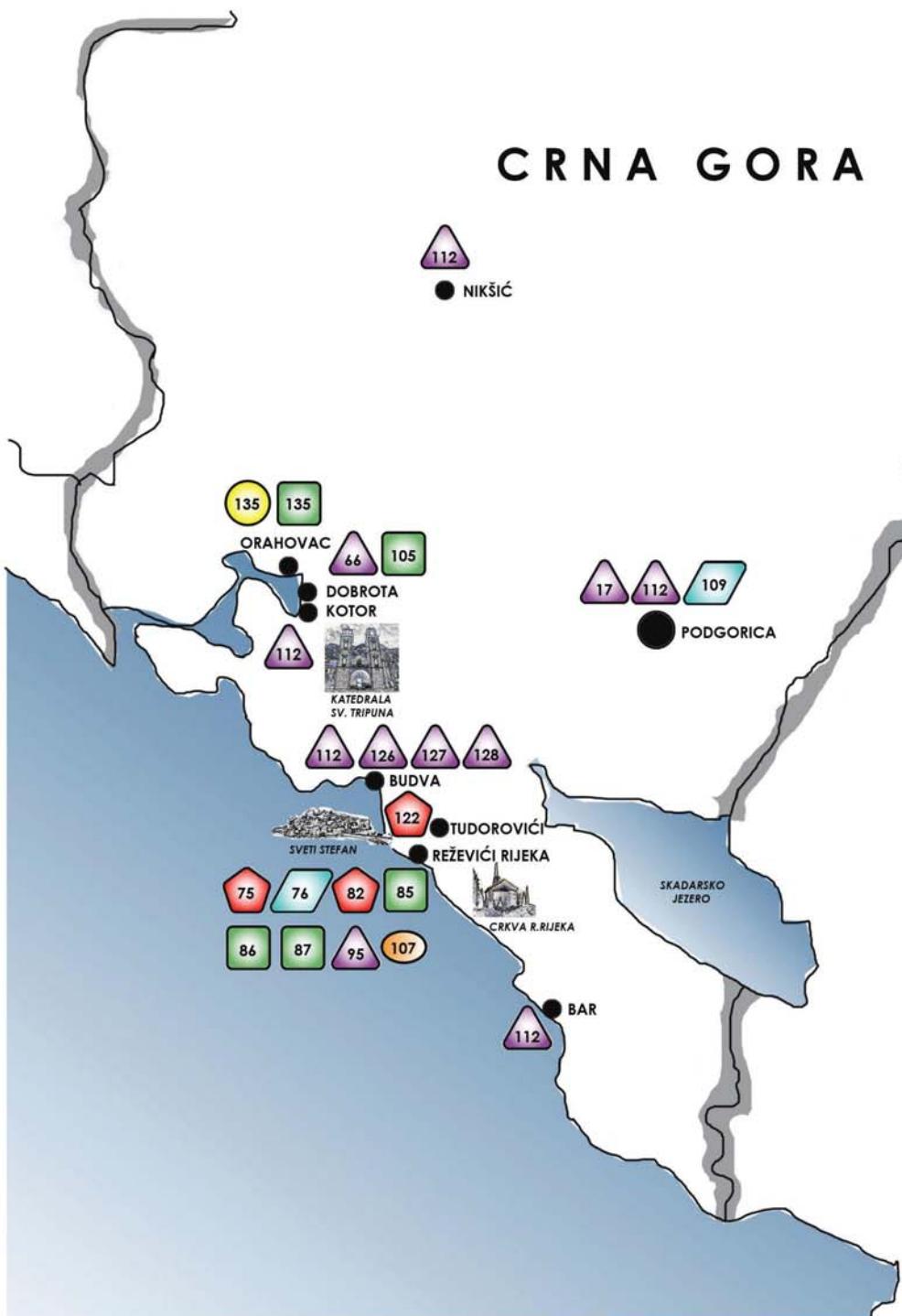
TOPOGRAFIJA ARHITEKTONSKIH RADOVA U SRBIJI

-
- ENTERIJER
  - ARHITEKTURA
  - TOTAL DIZAJN
  - URBANI DIZAJN
-

- 15. POSLOVNA ZGRADA „VITAMIN“
HORGOS / 1993-1994, 1994
- 25. ZADUŽBINA STRATIMIROVIĆ
SREMSKA KAMENICA / 1998, 1999
- 28. HRAM RVLJ
NOVI SAD / 1999
- 33. KUĆA TAHIRBEGOVIĆ
NOVI PAZAR / 2000, 2000-2001
- 38. BUTIK „FOCUS“
NOVI PAZAR / 2000, 2001
- 47. PJACETA „BIBLIOTEKA“-
NEW TECHNOLOGY CENTER
RUMA / 2001, 2001-2010
- 51. HOTEL „TADŽ“
NOVI PAZAR / 2002, 2002-2003
- 68. TRŽNI CENTAR I KAFE „SILVER“
NOVI PAZAR / 2003, 2003-2004
- 72. KUĆA ZA ODMOR TAHIRBEGOVIĆ
JEZERO GAZIVODE
KOD NOVOG PAZARA / 2004
- 98. MULTIMEDIJALNI KULTURNI CENTAR
„OMAŽ RENE MAGRITU“ /
ZRENJANIN / 2006
- 116. REZIDENCIJALNA VILA S.VUČIĆEVIĆ
SRBERNO JEZERO / VELIKO GRADISTE
2007, 2007-2009
- 120. KUĆA STOKOV
NOVI SAD / 2008

TOPOGRAFIJA ARHITEKTONSKIH RADOVA U CRNOJ GORI

- 17. HOTEL „CRNA GORA“
PODGORICA / 1995
- 66. STAN ZA ODMOR ĐERIĆ
DOBROTA / 2003, 2003-2004
- 75. KUĆA ZA ODMOR JERMOLENKO
REŽEVIĆI RIJEKA / 2004, 2005
- 76. STARĀ KUĆA ŠAFRANIK
REŽEVIĆI RIJEKA / 2004
- 82. KUĆA ZA ODMOR ŠAFRANIK
REŽEVIĆI RIJEKA / 2005, 2005-2007
- 85. KUĆA ZA ODMOR KOVALENKO
REŽEVIĆI RIJEKA / 2005
- 86. KUĆA ĆARPOV
REŽEVIĆI RIJEKA / 2005
- 87. KUĆA ZA ODMOR BURLAKOV
REŽEVIĆI RIJEKA / 2005-2007
- 95. KUĆA ZA ODMOR ERCEGOVAC-TODOROVIĆ
REŽEVIĆI RIJEKA / 2006, 2006-2007
- 105. KUĆA „R&M“
DOBROTA / 2006
- 107. STUDIJA LOKACIJE SMOKVICA
REŽEVIĆI / 2006-2007
- 109. KUĆA MUGOŠA
GORICA / PODGORICA / 2007, 2007-2010
- 112. LANAC POSLOVNICA
„PRVA BANKA CRNE GORE“ / PODGORICA,
BUDVA, NIKŠIĆ, KOTOR, BAR / 2007
- 122. KUĆA WEXFORD
TUDOROVIĆI / 2008, 2008-2010
- 126. STAN ŽINIĆ
BUDVA / 2008-2009, 2009-2010
- 127. STAN MITROVIĆ
BUDVA / 2008-2009, 2009-2010
- 128. POSLOVNI PROSTOR „ADRIA INVEST“
BUDVA / 2009
- 135. APARTMANSKO NASELJE „ORAHOVAC“
ORAHOVAC, BOKA KOTORSKA / 2009

KATALOG ARHITEKTONSKIH RADOVA

1. Turistička agencija za odmor i oporavak dece grada Beograda
Ulična slobodana Penezića Krcuna / Savski venac / Beograd
adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor
projektovano 1974-75. projekat nije sačuvan, realizovano 1975. delo više ne postoji

2. Montažni regal „Lesnina“
konkursni rad, projektovano 1975. (nerealizovano), projekat nije sačuvan
III nagrada na konkursu

3. Univerzalni beogradski kiosk
urban dizajn projektovano 1976. (nerealizovano), projekat sačuvan
u dokumentaciji autora izlagano: Izložba ULUPUDS-a posvećena
25-godišnjici rada (Zaječar-Kraljevo-Niš 1976); Majská izložba (1976)
Todorović Svetislav, Izložba ULUPUDS-a posvećena 25-godišnjici rada,
Zaječar-Kraljevo-Niš (1976), katalog, nepag. Todorović Svetislav, Majská
izložba '76, Beograd 1976., katalog, nepag.

4. Univerzalna beogradска cvećara
urban dizajn, projektovano 1976 (nerealizovano) projekat sačuvan
u dokumentaciji autora izlagano: Izložba ULUPUDS-a posvećena
25-godišnjici rada, Zaječar-Kraljevo-Niš 1976; Majská izložba (1976) ,
Todorović Svetislav, Izložba ULUPUDS-a posvećena 25-godišnjici rada,
Zaječar-Kraljevo-Niš (1976.), katalog, nepag. Todorović Svetislav, Majská
izložba '76, Beograd 1976, katalog, nepag.

5. Pomorska agencija „Jadroagent“
Terazije br. 14 / Stari grad / Beograd
adaptacija, enterijer, opremanje, projektovano 1976., projekat delimično
sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 1976., delo više ne postoji

6. Porodična kuća sa ateljeom
Dositjeva ulica br. 49 / Stari grad / Beograd
adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja i rasvete, opremanje, nadzor
projektovano 1991., projekat sačuvan u dokumentaciji autora,
realizovano 1991-1992.
objekat postoji, pretrpeo je manju adaptaciju i redizajn 2005. godine
izlagano: Izložba „Detalj u arhitekturi i enterijeru“, Beograd 1997.
M. Radosavljević, Umetnost prozračne budućnosti, u: Kuća Štih br. 32. apil
1997, 74,79,80. Porodična kuća sa ateljeom, u: Izložba „Detalj u arhitekturi
i enterijeru“, Beograd 1997, katalog, nepag.

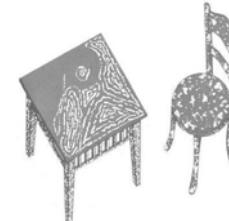
7. Prodavnice „Pekebeta“
redizajn fasada i izloga sa aplikacijom novog zaštitnog znaka na 20
prodavnica širom Beograda i poslovnoj zgradi u Takovskoj ulici, nadzor,
projektovano 1992-1993., projekti nisu sačuvani, realizovano 1992-1993.
delo više ne postoji

8. Stan Dragana Ilića Ikketa
Lamartinova ulica / Neimar / Beograd
adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, projektovano 1992., projekat nije
sačuvan, realizovano 1992-1993.

9. Šalter sala „PP“ banke
Ulica Kralja Petra br. 9 / Stari grad / Beograd ,enterijer, dizajn nameštaja,
opremanje, nadzor, projektovano 1993. , projekat nije sačuvan
realizovano 1993., delo više ne postoji

10. Kafe bar „Plato“
Filozofski fakultet Beograd, enterijer i redizajn starog
nameštaja, projektovano 1993. (nerealizovano), projekat sačuvan
fragmentarno u dokumentaciji autora, M. Radosavljević, Umetnost
prozračne budućnosti, Kuća Štih br. 32, apil 1997, 78

11. Marketinška agencija „Saatchi & Saatchi“
Beograd,Hilendarska ulica br. 14 / Stari grad / Beograd,dogradnja
i radikalna adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja,
opremanje, projektovano 1993. (nerealizovano), projekat nije sačuvan

12. Marketinška agencija „Saatchi & Saatchi“
Beograd,Hilendarska ulica br. 14 / Stari grad / Beograd, adaptacija,
enterijer, dizajn nameštaja i rasvete, opremanje, nadzor, projektovano
1993., projekat nije sačuvan, realizovano 1993-94., delo više ne postoji

13. Marketinška agencija „Saatchi & Saatchi“
Sofija,Sofija / Bugarska,enterijer, dizajn, opremanje, delimičan
nadzor, projektovano 1993., projekat nije sačuvan delimično
realizovano,delo više ne postoji

14. Poslastičarnica „Banini“

Kikinda,adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, projektovano
1993. (nerealizovano), projekat sačuvan fragmentarno u dokumentaciji
autora

15. Poslovna zgrada „Vitamin“

Horgoš,enterijer, dizajn nameštaja i rasvete, opremanje, delimičan
nadzor, projektovano 1993-1994., projekat nije sačuvan
realizovano 1994., delo delimično postoji

16. „Comtrade“ show-room

Robna kuća „Beograd“ / Knez Mihailova ulica / Stari grad / Beograd,enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor,projektovano 1994.
projekat nije sačuvan,realizovan 1994.,delo više ne postoji

17. Hotel „Crna Gora“

(hol, recepcija, dva restorana i tipska soba)
Podgorica / Crna Gora,adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, dizajn radne uniforme za zaposlene,projektovano 1995. (nerealizовано),projekat sačuvan u dokumentaciji autora

18. Kuća Sakan

Osmana Đikića br. 7 / Profesorska kolonija / Beograd
adaptacija, sanacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor,projektovano 1995-1996.,projekat delimično sačuvan,realizovan 1996.

19. Kabinet Sakan

Hilandska ulica br. 14 / Stari grad / Beograd,redizajn prostora i nameštaja, opremanje, nadzor,projektovano 1997.,projekat nije sačuvan realizovan 1997.,delo više ne postoji

20. Kuća Jevrosimović

Ul. Kralja Vladimira br. 9 / Voždovac / Beograd
arhitektura, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor,projektovano 1997.
projekat sačuvan u dokumentaciji autora,realizovan 1997-1998.
objekat 2008. godine saniran i osvežen, danas postoji u izvornom obliku, stanje enterijera nije poznato,izlagano: Salon arhitekture (1999). Majška izložba (1999), Izložba „10 godina nagrade Aleksandar Šaletić“ (2005).Nagrade: Nagrada iz fonda „Aleksandar Šaletić“ za enterijer (1999), nagrada na 32. Majskoj izložbi za enterijer (1999), priznanje časopisa Kuća stil (1999).M. Mitrović, Kuća - metafora civilizacije, Politika 10. aprila 1999, 24.Kuća na Voždovcu. Omaž klasičnoj modernoj, 22. Salon arhitekture, Beograd 1999, katalog, nepag.,J.E.T. i S.T., Bela kuća u belom gradu. Omaž srpskoj Moderni, Arhitektura br. 16, april 1999, 6-7.M. Radosavljević, Jednostavna bela lepotica, Kuća stil br. 61, septembar 1999, 66-69
M. Radosavljević, Srpski omaž Moderni, Kuća stil br. 57-58, maj-jun 1999, 10-19
... Svetislav Todorović, Jelena Ercegovac-Todorović: Vila na ugлу Kralja Vladimira i Kirila Savića, Voždovac, Beograd, u: Moj dom, br. 32 (2001), 46-47

Lj. Miletić-Abramović, Arhitektura rezidencija i vila Beograda 1830-2000, Beograd 2002, 314-317..., Urbana vila, Evropa, br. 15, 22.jul 2004, 59
Porodična kuća Jevrosimović, Izložba „10 godina nagrade Aleksandar Šaletić“, Beograd 2005 (galerija „Singidunum“), katalog, (nepag.)

21. Poslovica „Renault“-ovog prestavnštva za Jugoslaviju

Ul. 27. Marta br. 27 / Palilula / Beograd,adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor projektovano 1997-98.,projekat nije sačuvan,realizovan 1998.,delo više ne postoji

22. Stan Špahić

Višegradska ulica / Savski venac / Beograd,dizajn nameštaja projektovano 1998,projekat nije sačuvan,realizovan 1998.

23. Stan Ivone Bugarčić

Durmitorska ulica br. 1 / Savski venac / Beograd
adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor,projektovano 1998.
projekat nije sačuvan,realizovan 1998-1999.

24. Stan Stefanović

(Jedna od sedam kuća svetskih arhitekata) / Banovo brdo / Beograd,adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor projektovano 1998.,projekat nije sačuvan,realizovan 1998-99.

25. Žadužbina Stratimirović

Sremska Kamenica,arhitektura, enterijer,projektovano 1998-99.
(nerealizовано)..projekat delimično sačuvan

26. Marketinška agencija „Ulixes“

Škola marketinga,Dunavska ulica / Novi Sad
adaptacija potkovlja, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje,projektovano 1998-99. (nerealizовано),projekat nije završen i sačuvan je fragmentarno

27. Poslovni objekat „Comtrade“

Surčin / Auto put Beograd-Zagreb,arhitektura, enterijer,projektovano 1998-99.,projekat sačuvan u dokumentaciji autora, u realizaciji izlagano: 33. Majška izložba (2001); 23. Salon arhitekture (2001)
Poslovni kompleks „Comtrade“, u: 33. Majška izložba, Beograd 2001, katalog, 22
Poslovni kompleks „Comtrade“, u: 23. Salon arhitekture, Beograd 2001, katalog, nepag.

28. Hram RVLJ

Ul. Vuka Karadžića / Novi Sad,adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 1999.,projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovan 1999.

29. Stan Jovanović

Ul. Braće Jugovića br. 4 / Stari grad / Beograd
nadogradnja, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor projektovano 1999. projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovan 1999-2000.

30. Stan Pantelić

Blok 11 / Novi Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 1999. projekat nije sačuvan, realizovan 1999.

31. Pjaca sa Kafe-poslastičarnicom „Ericsson“ u Rumi

Park između Gradske kuće i Pravoslavne crkve, Ruma, urbani dizajn, projektovano 1999. (nerealizovan) projekat sačuvan u dokumentaciji autora, izlagano: Majška izložba (2000)
Ericsson cafe & Pjaca u Rumi, 32. Majška izložba, Beograd 2000, katalog, 13
D. Acimović, Interview, Svetislav Todorović i Jelena Ercegovac Todorović: Stvarati prostore koji inspirišu, Arhitektura br. 28, Beograd april 2000, 5

32. Kuća Bugarović

Cerak / Beograd, adaptacija kuće u nizu, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, projektovano 1999-2000., projekat nije sačuvan realizovano 2000.

33. Kuća Tahirbegović

Sutjeska ulica / Novi Pazar, arhitektura, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, horfikultura, nadzor, projektovano 2000., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2000-2001., izlagano: 26. Salon arhitekture (2004)

Kuća Tahirbegović, u: 26. Salon arhitekture, Beograd 2004, 21, 69
D. Maskareli, Jelena Ercegovac Todorović i Svetislav Todorović,
Modul. Br. 27, Beograd 2004, 10..., Parodična kuća Tahirbegović
u Novom Pazaru, Arhitektura br. 36, Beograd decembar 2000, 3

34. Kuća Grbić

Ul. Jovana Živojića br. 8 / Dedinje / Beograd, arhitektura, enterijer, projektovano 2000. (nerealizovano), idejni projekat sačuvan u dokumentaciji autora... Parodična kuća „Spoj moderne i savremene estetike“, Arhitektura br. 36, Beograd decembar 2000, 2
D. Aćimović, Interview, Svetislav Todorović i Jelena Ercegovac Todorović:
Stvarati prostore koji inspirišu, Arhitektura br. 28, Beograd april 2000, 4-5

35. Dom zdravlja

Ul. Koste Glavinića br. 5 / Senjak / Beograd, rekonstrukcija, dogradnja, enterijer, projektovano 2000. (nerealizovano), projekat sačuvan u dokumentaciji autora

36. Stan Nikač

Novi Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje projektovano 2000., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2000.

37. Stan Kalajdžić

Bežanijska kosa / Novi Beograd, adaptacija, enterijer, opremanje, nadzor, projektovano 2000., projekat sačuvan u dokumentaciji autora realizovano 2000-2001.

38. Butik „Focus“

Novi Pazar, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2000., projekat sačuvan u dokumentaciji autora realizovano 2001., delo delimično postoji

39. Stan Đerić I

Dušanovac / Beograd, dogradnja, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2000., projekat nije sačuvan realizovano 2000.

40. Stan Đerić II

Ul. Sanje Živanović br. 25 / Senjak / Beograd, enterijer, dizajn nameštaja, projektovano 2000. (nerealizovano), projekat sačuvan u dokumentaciji autora

41. Stan Cvjetić

Orfelinova ulica br. 35 / Banovo brdo / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2001., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2001.

42. Kuća Jevrosimović II

Banjički venac br. 3 / Dedinje / Beograd, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, projekat bazena, nadzor, projektovano 2001., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2001-2002. objekat je pretrpeo izvesne izmene i adaptacije

43. Prodavnica „Brand shop B&O“

Bulevar Kralja Aleksandra br. 181 / Zvezdara / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, nadzor, projektovano 2001. projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2001-2002. enterijer je pretrpeo izvesne izmene, izlagano: 24. Salon arhitekture (2002)

„Brand shop B&O“. Prodavnica audio i video uredaja firme Bang&Olufsen, u: 24. Salon arhitekture, Beograd 2002, katalog, XV, 108

44. Kuća Vrhovac

Prnjavor / Bosna i Hercegovina, arhitektura, enterijer projektovano 2001. (nerealizovano), projekat sačuvan u dokumentaciji autora

45. Poslovna zgrada „Mladekspak“

Prnjavor / Bosna i Hercegovina

arhitektura, projektovano 2001. (nerealizovano), projekat sačuvan u dokumentaciji autora

46. Kuća Vušković

Mendrišić kod Lugana / Švajcarska, arhitektura, enterijer projektovano 2001. (nerealizovano), projekat sačuvan u dokumentaciji autora

47. Pjaciča „Biblioteka“ (New technology center)

Trg između Gradske biblioteke, Kulturnog centra i Športske hale, Ruma, urbanizam, arhitektura, enterijer, dizajn, nadzor, projekt 2001., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, u realizaciji izlagano: Petو bijenale scenskog dizajna (2004), Projekat Pjaciča Biblioteka u Rumi, u: Petо bijenale scenskog dizajna, Beograd 2004, katalog, 149
D.D., Svetišta scena u Rumi, Šremske novine br. 2557, 24. februar 2010, 1, 21

48. Vinski podrum „Mrvoš“

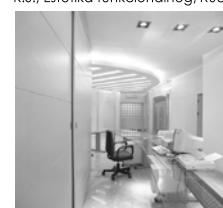
Ul. Vojvode Dobrnjica br. 16 / Beograd adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, projektovano 2002. (nerealizovano) projekat sačuvan u dokumentaciji autora

49. Stan Vukotić

Ul. Dobračina br. 18 / Stari grad / Beograd, redizajn enterijera, opremanje, nadzor, projektovano 2002., projekat sačuvan u dokumentaciji autora realizovano 2002.

50. Redakcija Kuća stil

Ul. Nušićeva 12a / Stari grad / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2002., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2002., izlagano: 25. Salon arhitekture (2003)
Enterijer redakcije časopisa Kuća stil, u: 25. Salon arhitekture, Beograd 2003, XI, 108
K.S., Estetika funkcionalnog, Kuća stil br. 103, mart 2003, 26-29

51. Hotel „Tadž“

Novi Pazar, nadgradnja, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2002., projekat sačuvan u dokumentaciji autora realizovano 2002.-2003., izlagano: 26. Salon arhitekture (2004) R.S., Nagrade za najbolji enterijer, Politika 27. novembar 2003 Nagrada publike na „Rigips“-ovom takmičenju „BPB Tropi SCG 2003“ za najlepši enterijer R. Milosavljević, Revija enterijera. Nagrade, Kuća stil br. 112, decembar 2003, 10-11 Lj. Miletić Abramović, Hotel Tadž, Enterijer Specijal – Best of the Best, april 2004, 164 Hotel „Tadž“, u: 26. Salon arhitekture, Beograd 2004, katalog, 101

52. Poslovni prostor „OSA računarski inženjerинг“

TC „Takovo“ / Takovska ulica br. 45 / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor projektovano 2002, projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2002.

53. Poslovni prostor „WEG“, TC ENJUB

Jurja Gagarina 229 / Novi Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2002., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2002., delo više ne postoji, izlagano: 25. Salon arhitekture (2003), Poslovni prostor WEG, u: 25. Salon arhitekture, Beograd 2003, 109

54. Stan Ćumurija

Ul. Gospodar Jevremova 50 / Stari grad / Beograd adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2002., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2002-2003. Ij. Đurović, Salonska priča 1, Enterijer br. 32, jun 2006, 48-53

55. Kabinet „Comtrade“

Genex apartmani / Ul. Vladimira Popovića br. 8 / Novi Beograd, enterijer, dizajn nameštaja i opreme, nadzor, projektovano 2002., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2002., objekat više ne postoji, izlagano: 24. Salon arhitekture (2002), Kancelarija-radni kabinet u „Genex“ apartmanima, u: 24. Salon arhitekture, Beograd 2002, katalog, 109

56. Prodavnica „Comtrade“

Treći bulevar br. 86a / TC Veropolus / Novi Beograd, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2002., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2002., izlagano: 25. Salon arhitekture (2003), Comtrade shop u Tržnom centru „Vero“, u: 25. Salon arhitekture, Beograd 2003, katalog, 113

57. Prodavnica „Comtrade“

TC Merkator / Sarajevo / Bosna i Hercegovina enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2002., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2002-2003.

58. Stanovi u lameli A i B stambene zgrade za dva klijenta

Ul. Sanje Živanović br. 25 / Dedinje / Beograd, enterijer, dizajn nameštaja/opremanje/ nadzor, projektovano 2002., projekat sačuvan u dokumentaciji autora realizovano 2002-2003.

59. Stan Selić

Ul. Gerićevea br. 18 / Zvezdara / Beograd adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor projektovano 2002., projekat sačuvan u dokumentaciji autora realizovano 2003.

60. Kuća Tešić

Ul. Koste Racina br. 5 / Dedinje / Beograd arhitektura, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, hortikultura, nadzor

projektovano 2002-2003., projekat sačuvan u dokumentaciji autora realizovano 2003-2007., izlagano: 30. Salon arhitekture (2008)

M. Nikolić, Dva lica lepote, Kuća stil br. 159, novembar 2007, 54-60 M. Janakova Grujić, Jelena Ercegovac Todorović-Svetislav Todorović, Enterijer specijal, br. 40, novembar 2007, 74-85

Porodična kuća u Ulici Koste Racina, u: 30. Salon arhitekture, Beograd 2008, 26, 78-79

M. Nikolić, Kontrolisana raskoš, Kuća stil br. 165, maj 2008, 64-70

Jelena Ercegovac-Todorović i Svetislav Todorović, Tajne arhitekata, Kuća stil br. 165, maj 2008, 72-73

61. Kuća Bogdanović

Ul. Puškinova br. 31 / Senjak / Beograd, arhitektura, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2002-2003., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2003-2004., enterijer objekta pretrpeo adaptaciju, izlagano: 37. Majска izložba (2005); 37. Salon arhitekture (2005), Porodična kuća Bogdanović na Senjaku, u: 37. Majска izložba, Beograd 2005, 49, Porodična kuća Bogdanović na Senjaku, u: 37. Salon arhitekture, Beograd 2005, 31, 62, 111, A. Mihailović, Ova porodična kuća je primer sveobuhvatnog profesionalnog pristupa..., Kuća stil br. 134, oktobar 2005, 40-47

Lj. Miletić Abramović, Jelena Ercegovac Todorović-Svetislav Todorović: Udobnost odmerene otmenosti, Enterijer specijal, br. 31, april 2006, 224-231

62. Prodavnica „Comtrade“

TC Merkator / Tuzla / Bosna i Hercegovina enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2003., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2003., Lj. Miletić Abramović, Comtrade shop, Enterijer Specijal – Best of the Best, april 2004, 165

63. Poslovni objekat „Kontakt papir“

Ibarska magistrala / Beograd, adaptacija, enterijer, projektovano 2003. (nerealizovano), projekat sačuvan u dokumentaciji autora

64. Stanovi Petrović i Balač, stambeni objekat „Oaza“

Ul. Vojvode Brane br. 18g / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2003., projekat sačuvani u dokumentaciji autora, realizovano 2003-2004.

65. Zubna ordinacija „Vukotić“

Ul. Svetog Save / Vračar / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, nadzor, projektovano 2003., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2003.

66. Stan za odmor Đerić

Dobrota / Crna Gora, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2003. projekat delimično sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2003-2004.

67. Stan Desivojević-Cvetković

Bulevar kneza Aleksandra bb / Deđinje / Beograd dizajn nameštaja, nadzor nad proizvodnjom, projektovano 2003., projekt sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2003-2004.

68. Tržni centar i kafe „Silver“

Novi Pazar, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2003., projekat sačuvan u dokumentaciji autora realizovano 2003-2004., objekat TC je prepreo delimičnu adaptaciju, izlagano: 26. Salon arhitekture (2004). S. Todorović, Silver Cafe... Cool... OK, Kvadrat br. 22, jul 2004, 75-76, Silver Cafe & Tržni centar, u: 26. Salon arhitekture, Beograd 2004, katalog.

69. Stan Bulatović

Ul. Dositejeva br. 22 / Stari grad / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2003., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2003-2004.

70. Arhitektonski studio „A+ET“

Ul. Francuska br. 45 (Žoža Klemansoa br. 3) / Stari grad / Beograd, rekonstrukcija, nadgradnja, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2004., projekat sačuvan u dokumentaciji autora realizovano 2004., izlagano: 28. Salon arhitekture (2006), Arhitektonski studio „A+ET“, u: 28. Salon arhitekture, Beograd 2006, 117, B. Mišić, Studio A+EF, Ambijent br. 13, septembar 2006, 50-54

71. Stan Lazarević

Ul. Švetozara Markovića br. 40 b / Vračar / Beograd adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2004. projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2004., objekat je prepreo delimični redizajn nameštaja i rasvete (2009), Lj. Đurović, Stan-galerija, Enterijer br. 55, februar 2010, 80-85

76. Stara kuća Šafranik

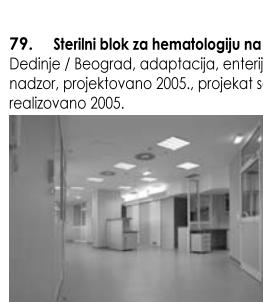
Reževići Rijeka / Crna Gora, rekonstrukcija, adaptacija, enterijer, projektovano 2004. nerealizovano, projekat sačuvan u dokumentaciji

77. Stan Tomić

Ul. Dalmatinska br. 23 / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2005., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2005., Lj. Đurović, Salonska priča 2, Enterijer br. 32, jun 2006, 54-59

78. Stan Ercegovac-Pliješa

Kondina ulica br. 7 / Stari grad / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2005., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2005.

79. Sterilni blok za hematologiju na VMA

Dedinje / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja i opreme, nadzor, projektovano 2005., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2005.

73. Hol poslovnog objekta „Cikon“

Dobanovci / Beograd, adaptacija, enterijer, opremanje, projektovano 2004., projekat sačuvan u dokumentaciji autora realizovano 2004.

74. Ministarstvo za ekonomске odnose sa inostranstvom (Ulažni hol i sprat)

Vlajkovićeve ulice br.10 / Stari grad / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor projektovano 2004., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2004-2005.

75. Kuća za odmor Jermolenko

Reževići Rijeka / Crna Gora, arhitektura, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, hortikultura, nadzor, projektovano 2004., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2005., objekat je prepreo nadgradnju (2008) od strane istih autora, izlagano: 28. Salon arhitekture (2006), Kuća za odmor Jermolenko, u: 28. Salon arhitekture, Beograd 2006, 32, 65

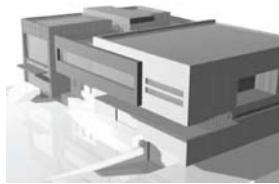
80. Kuća Tomić

Ul. vile Raviloje br.2 / Dedinje / Beograd, arhitektura, enterijer projektovano 2005. (nerealizovano), projekat sačuvan u dokumentaciji autora

81. Poslovni objekat „Kibid“

Zemun polje / Beograd, arhitektura, enterijer, projektovano 2005., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, u realizaciji

82. Kuća za odmor Šafranik

Reževići Rijeka / Crna Gora, arhitektura, enterijer, opremanje, hortikultura, nadzor, projektovano 2005., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2005-2007. (I faza)

83. Stanovi Jašarević-Dorđević

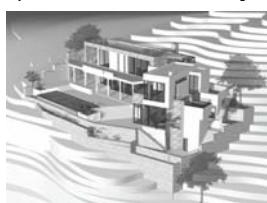
Novi Beograd, adaptacija, enterijer, projektovano 2005., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano delimično 2006.

84. Sala za venčanje u zgradi Opštine Voždovac

Ustanička ulica br. 53 / Dušanovac / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja i opreme, nadzor, projektovano 2005., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2005.

85. Kuća za odmor Kovalenko

Reževići Rijeka / Crna Gora, arhitektura, enterijer, projektovano 2005. (nerealizovano), projekat sačuvan u dokumentaciji autora, izlagano: 29. Salon arhitekture (2007), Kompleks luksuznih vila za odmor „RR-Sunset“ i pojedinačni objekti unutar kompleksa Reževići Rijeka, u: 29. Salon arhitekture, Beograd 2007, katalog, 197

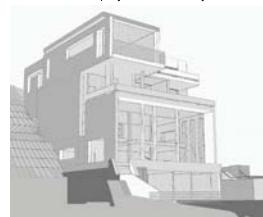
86. Kuća za odmor Karov

Reževići Rijeka / Crna Gora, arhitektura, enterijer, projektovano 2005. (nerealizovan), projekat sačuvan u dokumentaciji autora, izlagano: 29. Salon arhitekture (2007), Kompleks luksuznih vila za odmor „RR-Sunset“ i pojedinačni objekti unutar kompleksa Reževići Rijeka, u: 29. Salon

arhitekture, Beograd 2007, 197

87. Kuća za odmor Burlakov

Reževići Rijeka / Crna Gora, arhitektura, enterijer, projektovano 2005-2007. (nerealizovano), projekat sačuvan u dokumentaciji autora
izlagano: 29. Salon arhitekture (2007), Kompleks luksuznih vila za odmor „RR-Sunset“ i pojedinačni objekti unutar kompleksa Reževići Rijeka, u: 29.

88. Kuća E. Tomic

Dedinje / Beograd, redizajn enterijera, projektovano 2005., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2005.

89. Stan Jovović

Ul. Majke Jevrosime br. 19 / Stari grad / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, inženjerin, nadzor, projektovano 2005., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2005-2006.

90. Stan Berisavac

Ul. Mekenčijeva br. 81 / Vračar / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2005., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2005.

91. Prodavnica cipela „Lady D“

Resavska ulica br. 30 / Vračar / Beograd
adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2005.
projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2005... objekat je pretpre izvesne promene

92. Kuća Flašar-Vučićević

Ul. Kornelija Stankovića br. 16 / Neimar / Beograd
objekat zaštićen kao kulturno-umetničko dobro (delo arhitekte Milutina, Borisavljevića), restauracija, sanacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje enterijera, nadzor, projektovano 2005-2006., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2006., objekat postoji M. Tasovac, Vila lepih manira, Gloria Br. 291, 31. decembar 2008, 70-78

93. Kulturni centar na Vračaru

Crveni Krst / Beograd, arhitektura, projektovano 2006. (nerealizovano), projekat sačuvan u dokumentaciji autora

94. Vinski podrum „Tešić“

Ul. Tadeuša Košćuškog br. 56 / Stari grad / Beograd
adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2006.
projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2006., enterijer pretpre novu adaptaciju

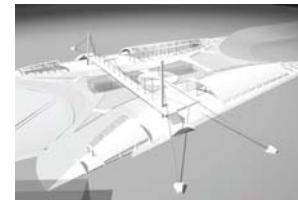
95. Kuća za odmor Ercegovac-Todorović

Reževići Rijeka / Crna Gora, arhitektura, sanacija, adaptacija, dizajn nameštaja, opremanje, hortikultura, nadzor, projektovano 2006., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2006-2007.

96. Stan Momirović

Ul. Visokog Stevana br. 32 / Dorćol / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2006., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2006.

97. Stan Miličević, Ul. Strahinića bana br. 3 / Stari grad / Beograd, dizajn nameštaja, nadzor, projektovano 2006., projekat sačuvan u dokumentaciji autora realizovano 2006.

98. Multimedijalni kulturni centar „Omaž Rene Magritu“

Zrenjanin, urbanizam, urbani dizajn, arhitektura, projektovano 2006. (nerealizovano), projekat sačuvan u dokumentaciji autora

99. Stan Gostyan

Ul. Vajara Đoke Jovanovića br. 2 / Dedinje / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2006., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2006.

100. Kuća Babić

Ul. Generala Vasića br. 4 / Dedinje / Beograd, arhitektura, enterijer, projektovano 2006 (nerealizovano), projekat sačuvan u dokumentaciji autora

101. Poslovni objekat i kabinet Tešić

Ul. Tadeuša Košćuskog br. 56 / Stari grad / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2006., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2006.

102. Kuća Davinić-Ćumurija

Dedinje / Beograd, rekonstrukcija, adaptacija, enterijer, projektovano 2006., projekat sačuvan u dokumentaciji autora realizovano 2006.

103. Kafe „Fontana“, TC „Fontana“

Bulevar Kralja Aleksandra br. 88 / Vračar / Beograd adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2006. projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2006., izlagano: 30. Salon arhitekture (2008), Kafe „Fontana“, u: 30. Salon arhitekture, Beograd 2008, 93 ... Caffe Fontana, Enterijer br. 41, decembar 2007, 56-59

104. Stan Selić II

Ul. Branka Kršmanovića br. 3 / Vračar / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2006., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2006-2007.

105. Kuća „R&M“

Dobrota / Crna Gora, arhitektura, enterijer, projektovano 2006. (nerealizovano), projekat sačuvan u dokumentaciji autora

107. Studija lokacije Smokvica

Reževići / Crna Gora, urbanistička studija, projektovano 2006-2007. (nerealizovano), idejni projekat sačuvan u dokumentaciji autora

108. Poslovni objekat „Division“

Južni Bulevar br. 88 / Vračar / Beograd adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2007. projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2007.

109. Kuća Mugoša

Gorica / Podgorica / Crna Gora, dogradnja, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2007., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, u realizaciji

114. Stan BJ Tomić

Ul. Boje Pivljanina br. 45 / Dedinje / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2007., projekat sačuvan u dokumentaciji autora realizovano 2007-2008.

115. Villa „B“

Ul. Puškinova br. 15 / Senjak / Beograd, objekat zaštićen kao kulturno umetničko dobro (delo arhitekte Aleksandra Đordjevića), dogradnja, sanacija, restauracija, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor projektovano 2007., projekat sačuvan u dokumentaciji autora realizovano 2007-2008., izlagano: 31. Salon arhitekture (2009) Enterijer Vile „B“ na Senjaku, u: 31. Salon arhitekture, Beograd 2009, 20, 76 Lj. Đurović, Kuća na Senjaku, Enterijer br. 48, februar 2009, 56-63

116. Rezidencialna vila S. Vučićević

Srebrno jezero / Veliko Gradište / Srbija arhitektura, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, hortikultura, mali urbanizam, nadzor, projektovano 2007. (pozivni konkurs - I nagrada), projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2007-2009., izlagano (projekat): 30. Salon arhitekture (2008), izlagano (realizacija): 32. Salon arhitekture (2010). Projekat rezidencialne vile na Srebrnom jezeru, u: 30. Salon arhitekture, Beograd 2008, 129 Apartmansko rezidencialni objekat na srebrnom jezeru, 32. Salon arhitekture, katalog, Beograd 2010,78-79, Lj. Đurović, Kuća na Srebrnom jezeru, Enterijer br. 56, april 2010, 54-63

111. Stan Vujaklija I

Ul. Kornelija Stankovića br. 23 / Neimar / Beograd adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2007 projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2007.

112. Lanac poslovnica „Prva banka Crne Gore“

Podgorica, Budva, Nikšić, Kotor, Bar ..., redizajn fasada, enterijer, dizajn nameštaja i opreme, projektovano 2007. (nerealizovano), projekat sačuvan u dokumentaciji autora

117. Sportska kuća i bazen u kompleksu vile za odmor Šafranik (II faza projekta)

Reževići Rijeka / Crna Gora, arhitektura, enterijer, projektovano 2007., projekat sačuvan u dokumentaciji autora u realizaciji

113. Kuća Đurić

Ul. Kralja Vladimira br. 9 / Voždovac / Beograd, sanacija, adaptacija, enterijer, opremanje, nadzor, projektovano 2007., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2007.

118. Stan Bogdanović

Ul. Kralja Petra br. 71a / Stari grad / Beograd, sanacija, adaptacija,

enterijer, dizajn nameštaja, nadzor, projektovano 2008., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2008.

119. Bašta kafea „Fontana“

TC „Fontana“ / Bulevar Kralja Aleksandra / Vračar / Beograd, redizajn baštne sa letnjim šankom, nadzor, projektovano 2008., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2008.

120. Kuća Stojkov

(Kod Bolnice i štamparije „Stojkov“) / Novi Sad, arhitektura, enterijer, projektovano 2008. (nerealizovano), projekat sačuvan u dokumentaciji autora

121. Stanbena zgrada Fenford

Ul. Knez Miletina br. 35 / Stari grad / Beograd arhitektura, enterijer, projektovano 2008., projekat sačuvan u dokumentaciji autora u realizaciji

122. Kuća Wexford

Tudurovići / Crna Gora, Arhitektura, enterijer, dizajn, projektovano 2008., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, u realizaciji

123. Poslovni objekat „ABS holding“

Moskva, redizajn enterijera, dizajn nameštaja i opremanje projektovano 2008. (nerealizovano), projekat sačuvan u dokumentaciji autora

124. Kuća B-B

Ul. Banjičkih žrtava br. 18 / Senjak / Beograd arhitektura, enterijer, projektovano 2008-2009., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, u realizaciji

125. Stan Damjanović

Ul. Todorova Dukina br. 3 / Vračar / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2008-2009., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2009-2010.

126. Stan Žinić

Budva / Crna Gora, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2008-2009., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2009-2010.

127. Stan Mitrović

Budva / Crna Gora, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje enterijera, nadzor, projektovano 2008-2009., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2009-2010.

128. Poslovni prostor „Adria Invest“

Budva / Crna Gora, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2009., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2009., objekat postoji

129. Fitness klub „Danijela“

Ul. Tadeuša Košćuškog br. 56 / Stari grad / Beograd adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja i opreme, nadzor, projektovano 2009. projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2009.

130. Stan Petrović

Bežanijska kosa / Novi Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2009., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2009.

131. Stan „Lj.B.“

Ul. Stojana Protića br. 29 / Vračar / Beograd, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2009., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2009-2010.

132. Stanovi Lazarević

Ul. 14. Decembra / Vračar / Beograd, dizajn ugradnog nameštaja, nadzor, projektovano 2009., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2010.

133. Kuća Simić

Bežanijska kosa / Novi Beograd, nadogradnja, adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor, projektovano 2009., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2009

134. Poslovni prostor „Fruit company“

Dobanovići / Beograd, redizajn enterijera, opremanje, hortikultura, nadzor, projektovano 2009., projekat sačuvan u dokumentaciji autora, realizovano 2009.

135. Apartmansko naselje Orahovac

Orahovac / Boka Kotorska / Crna Gora
urbanizam, arhitektura, enterijer, projektovano 2009., projekat sačuvan u dokumentaciji autora

136. Stari mlin

Reževići Rijeka, restauracija, projektovano 2009. (nerealizovano)
projekat sačuvan u dokumentaciji autora

137. Stan Marković

Ul. Kraljice Natalije br. 21 / Stari grad / Beograd
adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, opremanje, nadzor,
projektovano 2009.
projekat sačuvan u dokumentaciji autora, u realizaciji

138. Stan Bećejski-Vujaklija II

Ul. Kornelija Stankovića / Neimar / Beograd
adaptacija, enterijer, dizajn nameštaja, projektovano 2010., projekat
sačuvan u dokumentaciji autora, u realizaciji

139. Hram RVLS

Ul. Kursulina 35 / Vračar / Beograd
sanacija, rekonstrukcija, enterijer, idejno rešenje 2010., projekat sačuvan
u dokumentaciji autora, u realizaciji

KATALOG OSTALIH RADOVA**SCENOGRAFIJA – film, televizija, spotovi**

Svetislav Todorović
(period: 1980 – 1999)

1. „Poslednji čin“

tv drama, TV Beograd, 1980., režija: Sava Mrmak

2. „Đura Jakšić“

tv drama, TV Novi Sad, 1981., režija: Milan Plešl

3. „Svet oko nas“

školski program , TV Beograd, 1982 – 1985, režija: Dejan Jakasović
- Scenografija za školski program Televizije Beograd, u: 18. Majskia izložba,
Beograd 1986, katalog, nepag.
- Izlagano TV iščanaciju izložba povodom 50 god. Televizije Beograd, juni
2008.god.

4. „Brile“

tv film, TV Novi Sad, 1982, režija: Zvonko Ilijic

5. „Sivi dom“

tv serija (deo), TV Beograd, 1983, režija: Darko Bojić

6. „Afera Aterton“

tv serija, TV Sarajevo, 1984, režija: Sava Mrmak

7. „Zaboravljeni“

film, koprodukcija Avala film - TV Beograd, 1985, režija: Darko Bojić

8. „Da deťe bude čovek“

serija od sedam spotova u kampanji za jubilej „El Niň“-a
Deleno Beograd, 1985-1986, režija: Miljenko Dereta, nagrada „Zlatna ideja“
(1987, Portorož)

9. „Seobe“

film (deo), koprodukcija TV Novi Sad – TV Beograd, decembar 1985 - 1986., režija: Aleksandar Saša Petrović

10. „Mama Lučija“

mini serija, koprodukcija Karlo Ponti – Avala Film, 1987.
režija: Stjuart Kuper, -A. Marinković, Zvezdano jato u Pančevu, TV novosti, jul 1987, 12

11. „Poslednji čin“

film, Avala film, novembar 1987 - 1988, režija: Darko Bajić

12. „Majstori Beograda“

serija spotova za kampaniju Beobanke, Sm Delo Beograd, 1987, režija: Boris Miljković i Branimir Dimitrijević, nagrada „Srebrena ideja“ (1988, Portorož)

13. „Josif Pančić“

tv serija, TV Beograd, 1987, režija: Petar Jovanović
- izlagano TV iscanacija, izlo`ba povodom 50 god. Televizije Beograd, juni 2008.god.

14. „Put oko sveta za 80 dana“

mini serija, koprodukcija Harmony Gold – Avala film, 1988, režija: Baz Kulik, nominacija za Emmy Awards 1989
- M. Prilja, Oko sveta pa u zvezde, Radio TV revija, br. 1177, 15. septembar 1989, 10-11
- Aninim, Tri Jugoslovena za „Emi“, Politika ekspres 23. avgust 1989

15. „Hajdi“

mini serija, koprodukcija Volt Dizni – YOX 1989 - 1990, projekat nije realizovan

16. „Local Color“

mini serija, koprodukcija Volt Dizni – YOX 1989 - 1990, projekat nije realizovan

17. „Sherlok Holmes & The leading Lady“

mini serija (deo), Harmony Gold & Alessandro Tasca, projekat započet u Luksemburgu i Parizu 1990, režija: Peter Sasdy

18. Predsednički izbori u CG

spotovi za izbornu kampanju, Crna Gora 1990, režija: Darko Bajić

19. „Dum – dum“

muzički spot grupe EKV, EKV & Dušan Ercegovac, Subotica 1991
režija: Boris Miljković & Branimir Dimitrijević

20. Scenografija za „Pirossi“

reklamni spot za industriju tekstila Pirot, 1991.režija Mijlenko Dereta,

izlagano na 23. Majskom salonu 1991., publikovano u katalogu izlo`be pod rednim brojem 110.

21.Total dizajn i animacija za spot „Naš stan“

režija Mijlenko Dereta
izlagano na 23. Majskom salonu 1991., publikovano u katalogu salona pod rednim brojem 110

22. Scenografija za tv dnevnik
TV Efir 2. – Sofija, Bugarska, 1992.**23. „Da li ste danas jeli“**

spot za kampanju borbe protiv gladi Crveni Krst Srbija
Saatchi & Saatchi Beograd, 1993., režija Mijlenko Dereta
nagrada Epica, 1993. Pariz

24. „Dobro jutro komšija“

spotovi za kampanju Pekabete, Saatchi & Saatchi Beograd 1993., režija Mijlenko Dereta

25. „Lepše je sa kulturom“

serija spotova za kampanju o kulturi, Saatchi & Saatchi Beograd i
Ministarstvo kulture Srbije, 1994, režija: Boris Miljković i Branimir Dimitrijević

26. „Praty Woomen“

promocija u Ateljeu 212, Saatchi & Saatchi Beograd, 1995
urednik: Milena Trobožić

27. Predsednički izbori u CG

spotovi za izbornu kampanju, Crna Gora, 1996
režija: Šrđan Golubović

28. „I na Jafi i u snu“

reklamni spot , Jaffa, Crvenka, 1996, režija: D. Petrović

29. „Hellow Manchmelow“

reklamni spot , Jaffa, Crvenka, 1997, režija: D. Petrović

MARKETING – štandovi, promocije, izložbe
Svetislav Todorović,
Jelena Ercegovac Todorović,
Ivana Petrović
(period: 1979 – 2003)

1. Projekat postavke Majske izložbe (S.T.)

Paviljon "Cvjeteta Zuzorić" 1979.
realizovan, publikovan u Katalogu Majske izložbe 1979, strana 2. –
organizatori izložbe: Projekat izložbe arh. Svetislav Todorović

2. Serija fotografija razrušene Budve posle zemljotresa

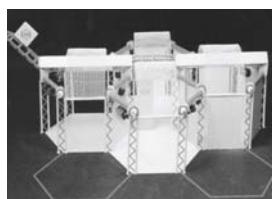
akcija za pomoći Starom gradu, Budva, 1980., izlagano na 21.
Oktobarskom Salonu 1980., publikovano u katalogu salona na strani 69.

3. „Predeo slikan srcem“

nastup nacionalne turističke agencije na turističkim berzama u evropi
u okviru kampanje "Otkrijte Srbiju" – štand za Ministarstvo turizma Srbije,
1992 – 1993., nerealizованo, publikovan u katalogu izložbe I Bijanale
scenskog dizajna, i u Kuća Stil br. 32, april 1997., izlagan I Bijanale
Scenskog dizajna, Beograd, 1997.

4. Demontažni štand za Mesnu prerađivačku industriju „29. Novembar“

projekat 1992 (nerealizovan) projekt delimično sačuvan u
dokumentaciji autora

5. „2 litra-100 kilometara“

štand, kostim i promotivni nastup za firmu „Titan“, Sajam automobila,
Beograd 1993, nagrada za najbolji štand na Sajmu

6. „Evo dobre supiCe“

štand, kostim i promotivni nastup za „Centroproizvod“
Sajam prehrane, Novi Sad 1993, nagrada za najbolji štand na Sajmu

7. „Pionir karamele“

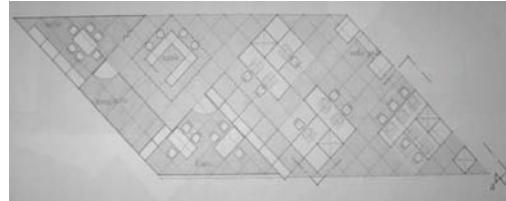
štand za „Pionir“, Sajam prehrane, Novi Sad 1993

9. „Kikindski mlin“

kostim, promotivni nastup i izlog za „Kikindski mlin“, Sajam prehrane, Novi
Sad 1993

10. „Comtrade“

štand, Sajam tehnike, Beograd, 1993

11. „Ljubav i Plastika“

multimedijalna izložba, hepening, kostim za modnu reviju, video
film i promocija 45 godina firme „Neoplastika“. Konak Knjeginje
Ljubice.novembar - decembar 1993., realizовано, izlagano na 36
Oktobarskom Salonu 1994., publikovano u katalogu salona pod rednim

brojem 56.

Godišnja nagrada privredne komore Beograda za dizajn 1994

12. „Crna Gora – ekološka republika”

štand, kostim i promotivni nastup za Ministarstvo ekologije Crne Gore, Sajam ekologije, Novi Sad 1994, nagrada za najbolji štand na Sajmu

13. „Carbodioxid”

štand, kostim i promotivni nastup firme, Sajam prehrane, Novi Sad 1994

14. „Humotop” - štand, kostim i promotivni nastup, Sajam hortikulture, Novi Sad 1994

prva nagrada za prezentaciju novog proizvoda

15. „Fluo plus” Društvo pronaletača Vojvodine

štand, Sajam „Eureka” Brüssel, 1994
„Prix special” za štand

16. „Comtrade”

spratni štand, Sajam tehnike, Beograd 1994, prva nagrada za dizajn štanda na Sajmu

17. „EPI”

štand i kostimi, Sajam tehnike, Beograd 1994

18. 35. Oktobarski Salon

promocija za otvaranje, Muzej „25 maj”, Beograd 1994

19. „DMB”

štand i kostim, Sajam tehnike, Skoplje 1994

20. „Lepše je sa kulturom”

promocija godine kulture, Narodni Muzej, Beograd, 1995.
hepening sakrivanja umetničkih predmeta u Muzeju, realizovano,
publikovan oglas za event u New Moment br. 6. Isto 1995.

21. „Pod sjajem zvezda”

poslovna promocija agencije „Saatchi&Saatchi Balkan” (scenografija,
kostim i koncept promocije), Hotel Interkontinental, Beograd 1995

22. „Comtrade”

štand, Sajam tehnike, Beograd 1995, prva nagrada za dizajn štanda na Sajmu

23. „Culture de l' impossible”

nastup i štand Jugoslovenskog instituta za film
Kanski filmski festival, Palais du festivala, Kan 1995 nagrada „Golden
drum” za štand (Portorož, 1996)

24. „Vitamin” Horgoš

štand i kostimi, Sajam prehrane, Novi Sad 1995

25. „Top Travel”

promocija i kostimi, Hotel Interkontinental, Beograd 1995

26. „Pod sjajem zvezda”

poslovna promocija agencije „Saatchi&Saatchi Balkan” (scenografija,
kostim i koncept promocije), diskotek Industrija, Beograd 1994.

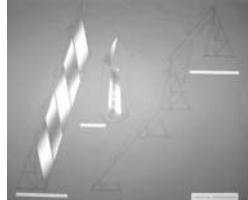
27. „120 godina Crvenog krsta Srbije”
promocija (scenografija i koncept promocije)
Sava Centar, Beograd 1996

-120 years of the Red Cross of Serbia (slika), New Moment, No. 8, Belgrade 1997 (nepag.)

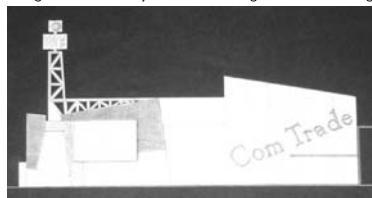
28. Jugoslovenski institut za film

nastup i štand , Kanski filmski festival, Palais du festivala, Kan 1996
nerealizovan

29. „Comtrade”

štand, Sajam tehnike, Beograd 1996, nagrada „Grand prix UEPS“ za total dizajn događaja
izlagano: Prvo bijenale scenskog dizajna (1997); 29. Majska izložba (1997) Comtrade – nastup na Sajmu tehnike u Beogradu, u: Prvo bijenale scenskog dizajna, Beograd 1997, katalog izložbe, nepag.
Sajamski štand za nastup firme „Comtrade“ na Sajmu tehnike u Beogradu, u: 29. Majska izložba, Beograd 1997, katalog, 13, 101

30. „100 godina Nikšićkog piva”

promocija i izložba, Hotel Trebjesa / Nikšić / Crna Gora 1996

31. „Comtrade”

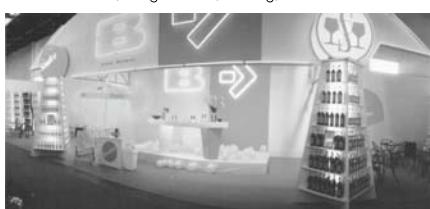
štand, Sajam tehnike, Beograd 1997, izlagano: 38. Oktobarski salon (1997)

- Sajamski štand za „Comtrade“, u: 38. Oktobarski salon, Beograd 1997, katalog, 60

32. „Si, Si, Sinalco”

štand za „Sin & Co“, Sajam prehrane, Novi Sad 1997
izlagano: 38. Oktobarski salon (1997), Sajamski štand za „Sinalco“, u: 38. Oktobarski salon, Beograd 1997, katalog, 61

33. „Hjuli Pakard”

štand, Portorož, 1997

34. „Pod sijajem zvezda”

poslovna promocija agencije „Saatchi&Saatchi Balkan“ (scenografija, kostim i koncept promocije,kej kod hotela Jugoslavije, Novi Beograd 1997.

35. „Bates Saatchi & Social Exhibition”

izložba socijalnog marketinga u produkciji „Saatchi & Saatchi New York“, Franjevački samostan, Piran, Slovenija 1997, Izlagano: Drugo bijenale scenskog dizajna (1998), Tri projekta event marketinga „Bates Saatchi & Society Exhibition“, u: Drugo bijenale scenskog dizajna, Beograd 1998, katalog izložbe, nepag.

36. „Bates Saatchi & Social Exhibition”

izložba socijalnog marketinga u produkciji „Saatchi & Saatchi New York“, Kapela u Starom gradu, Prag, Češka 1998, Tri projekta event marketinga „Bates Saatchi & Society Exhibition“, u: Drugo bijenale scenskog dizajna, Beograd 1998, katalog izložbe, nepag.

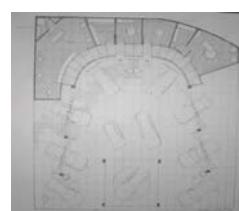
37. „Bates Saatchi & Social Exhibition”

izložba socijalnog marketinga u produkciji „Saatchi & Saatchi New York“, Muzej tehnike, Varšava, Poljska maj 1998, Tri projekta event marketinga „Bates Saatchi & Society Exhibition“, u: Drugo bijenale scenskog dizajna, Beograd 1998, katalog izložbe, nepag.

38. „Renault”

štand, Sajam automobila, Beograd 1998, nerealizovano

39. „Kontakt papir”
štand, Sajam građevinarstva, Beograd 2002

38. „Kontakt papir” - štand, Sajam građevinarstva, Beograd 2003

MODA
Jelena Ercegovac Todorović
(period: 1990 – 2010)

1. Dizajn i izrada zimske kolekcije šešira za modnu reviju u SKC-u
Beograd, 1990.

2. Dizajn i izrada letnje kolekcije šešira za modnu reviju „Forma Viva”
Show room Forma Viva – Kraljice Natalije, Beograd, 1991.

3. Dizajn i izrada zimske kolekcije šešira za modnu reviju u Medjunarodnom Press centru, Beograd, 1992.

4. Dizajn i izrada kolekcije šešira za modnu reviju Aleksandra Joksimovića Hotel Intercontinental, Beograd, 1993.

5. Dizajn i izrada 70 šešira za Rusku Olimpijsku reprezentaciju,
Olimpijada u Lillehameru oktobar 1993- januar 1994.

6. Dizajn i izrada šešira za izložbu „Beogradski modni detalji”,
mala galerija ULUPUDS-a "Singidunum", Uzun Mirkova, 1994.

7. Dizajn i izrada šešira za pozorišnu predstavu „Zapali me”,
režija Alisa Stojanović
Beogradsko dramsko pozorište, velika scena, 1994.

8. Dizajn i izrada kolekcije šešira za modnu reviju Verice Rakočević,
Hotel Hayatt, Beograd, 1995.

9. Dizajn i izrada kolekcije šešira za modnu reviju Saše Milojkovića,
Italijanska ambasada, Beograd, 1996.

10. Samostalna modna revija šešira Jelene Ercegovac Todorovic
Elington club, Hotel Hayatt, Beograd, 1997.

11. Dizajn i izrada kolekcije šešira za Comfrade Fashion week '97.
Hotel Intercontinental, Beograd, 1997.

12. Dizajn i izrada kolekcije šešira za modnu reviju Sheikh-Amer Hassan-a
Skupština Grada, Beograd 1998.

13. Dizajn i izrada kolekcije šešira za izložbu modnih detalja u sklopu ,
Comfrade Fashion week '98 , Palata Zepter, Kralja Petra 32, Beograd,
1998.

14. Dizajn i izrada šešira za pozorišnu predstavu „Đeneral Milan Nedić”,
režija Jovica Pavić, Zvezdara Teatar, Beograd, 2001.

15. Dizajn i izrada kolekcije šešira za modnu reviju šešira na hipodromu,
Beograd, juli 2001.

16. Dizajn cipele i tašni za firmu Joshua i produkcija modnih detalja,
Beograd, 2001. - 2003.

17. Dizajn i izrada modnog detalja-poklona (cvet) za prvu promociju
časopisa „Cosmopolitan” u Beogradu, Hotel Hayatt, Beograd, 2004.

18. Dizajn i izrada kolekcije šešira i modnih detalja za modnu reviju firme
„Tribeca”, Hotel Excelzior, Beograd, 2005.

19. Dizajn i izrada šešira za hostese na štandu Porcshe-a, Sajam
automobila, Beograd, 2008.

BIBIOGRAFIJA

- Univerzalni beogradski kioski i cvećara, u: Izložba ULUPUDS-a posvećena 25-godišnjici rada, Zaječar-Kraljevo-Niš 1976, katalog, nea.
- Univerzalni beogradski kiosk i cvećara, u: Majška izložba, Beograd 1976, katalog, ne pag.
- S.T., Izložba „21. Zlatno pero Beograda '79“, Beograd 1979/80, nepag.
- S.T., Izložba „22. Zlatno pero Beograda '80“, Beograd 1979/80, nepag.
- Todorović Svetislav, Dva radu u tehnički cibahromu iz 1980. godine: 1. starost, 2. planovi, u: 21. Oktobarski salon '80, Beograd 1980, 56, 69
- Scenografija za školski program Televizije Beograd, u: 18. Majška izložba, Beograd 1986, katalog, nepag.
- A. Marinović, Zvezdano jato u Pančevu, TV Novosti, jul 1987, 12
- M. Prlić, Ok sveta pa u zvezde, Radio TV revija, br. 1177, 15. septembar 1989, 10-11
- .... Ličnosti u vestima, Politika, 23. avgust 1989
- Anonim, Tri Jugoslovena za „Emi“, Politika ekspres 23. avgust 1989
- Todorović Svetislav, u: Art adresar Srbije, Beograd 1990, 236
- Spolovi, u: 23. Majška izložba, Beograd 1991, katalog, nepag.
- M. Kranjč, Sobe revije, Bazar 6. decembar 1991, 29
- .... Kardigan na 'sto' načina, Bazar 13. septembar 1991, 36-37
- .... Otmetnost leđnih večeri, Bazar 31. jul 1992, 26-27
- .... Za dvoje, Bazar avgust 1992, 26-27
- M. Žunić, Šeširi dve Jelene, Ilustrovana Politika br. 1753, 6.6.1992, 40-41
- S. Andrić, Žanrfi koji opstaju, Šešir za svaku glavu, Politika 22. mart 1993, 11
- Anonim, Priča o Kikindskom mlincu, Bazar 22. jul 1994, 7
- D. Jančić, Priča o Šeširima, Stari grad 15. februar 1994, 12
- G. Radisavljević, Gala revija Verice Rakočević, Četiri u Beogradu, Politika 13. septembar 1995, 25
- V. Dimitrijević, Diskretni šarm Šešira, Bazar 6. oktobar 1995, 18-19
- Video materijal „Ljubav i plastika“, u: 36. Oktobarski salon, Beograd 1995, katalog, nepag.
- Hand made (slike Šešira), New Moment, No. 6, Belgrade 1996, 144
- I.M.C, ART, ACT, FUN, EVENT (slike hepeninga), New Moment, No. 6, Belgrade 1996, 170-171
- Sajamski stand za nastup firme „Comtrade“ na Sajmu tehnike u Beogradu, u: 29. Majška izložba, Beograd 1997, katalog, 13, 101
- Sajamski stand za „Comtrade“, u: 38. Oktobarski salon, Beograd 1997, katalog, 60
- Sajamski stand za „Sinalco“, u: 38. Oktobarski salon, Beograd 1997, katalog, 61
- Porodična kuća sa ateljeom, u: Izložba „Detalj u arhitekturi i enterijeru“, Beograd 1997, katalog, nepag.
- Projekat montažno-demontažnog štanda „Otkriveni Srbiju“ i Comtrade – nastup na Sajmu tehnike u Beogradu, u: Provo bijenale scenskog dizajna, Beograd 1997, katalog izložbe, nepag.
- M. Radisavljević, Umetnost prozačne budućnosti, Kuća stil br. 32, april 1997, 74-80
- 120 years of the Red Cross of Serbia (slika), New Moment, No. 8, Belgrade 1997 (nepag.)
- .... S dohom tradicije, Bazar 11. decembar 1998, 5
- Kolekcija Jelena Ercegovac Todorović za zimu 1999, u: Izložba modnih detalja u okviru „Comtrade Fashion Week“, Beograd 1998, katalog, 27
- Tri projekta event marketinga „Bates Saatchi & Society Exhibition“, u: Drugo bijenale scenskog dizajna, Beograd 1998, katalog izložbe, nepag.
- G. Radisavljević, Revija visoke mode. Elegancija i duh istoka, Politika 1. jun 1998, 22
- 31. Majška izložba, Beograd 1999 (pomen autora na plakatu)
- I.S., Nagrade časopisa Kuća stil, Glas, 1. oktobar 1999, 13
- Kuća na Voždovcu. Omaž klasičnoj modernoj, 22. Salon arhitekture, Beograd 1999, katalog, nepag.
- M. Mitrović, Kuća – metafora civilizacije, Politika 10. april 1999, 24
- S. Ćirić, Salon arhitekture. Graditelji i rušitelji, Vreme 17. april 1999, 11
- M.H. Jevtić, Ogledalo kritike. Arhitektura. Graditeljski prkos, NIN 6. maj 1999
- D. Marić, 22. Salon arhitekture: Mi gradimo oni ruše, Arhitektura br. 17, maj 1999
- J.E.T. i S.T., Bela kuća u belom gradu. Omaž srpskoj Moderni, Arhitektura br. 16, april 1999, 6-7
- ...., Nagrada Kuća stil 1999: U čast stvaralaštva, Kuća stil br. 62, oktobar 1999, 8
- M. Radosavljević, Jednostavna bela lepotica, Kuća stil br. 61, septembar 1999, 66-69
- M. Radosavljević, Srpski omaž Moderni, Kuća stil br. 57-58, maj-jun 1999, 10-19
- Ericsson cafe & Pjacetra u Rumi, u: 32. Majška izložba, Beograd 2000, katalog, 13
- J. Milić, Šik međuralnog Beograda, NIN br. 2603, 16.11.2000, 32
- D. Ivković, Filmska scenografija u Srbiji (1945-2000), Beograd 2000, 183
- B. Jakšić, Arhitektonika porodična manufaktura, Politika 28. maj 2000, 23
- ...., Porodična kuća „Špoj moderne i savremene estetike“, Arhitektura br. 36, Beograd decembar 2000, 2
- ...., Porodična kuća Tahirbegović u Novom Pazaru, Arhitektura br. 36, Beograd decembar 2000, 3
- Lj. Budić-Stanković, Svetislav Todorović, Jelena Ercegovac-Todorović: Maj izbor, Kuća stil br. 65, januar 2000, 26-27
- D. Acimović, Interview, Svetislav Todorović i Jelena Ercegovac Todorović: Stvarali prostore koji inspirišu, Arhitektura br. 28, Beograd april 2000, 4-5
- N. Krstić, Šaletićeva nagrada 1999, Arhitektura br. 26, februar 2000, 5
- Poslovni kompleks „Comtrade“, u: 33. Majška izložba, Beograd 2001, katalog, 22
- R. Pivljanin, Galopirajući Škotlandanin, Blic 10. jul 2001.
- Poslovni kompleks „Comtrade“, u: 23. Salon arhitekture, Beograd 2001, katalog, nepag.
- ...., Svetislav Todorović, Jelena Ercegovac-Todorović: Vila na ugлу Kralja Vladimira i Kralja Savića, Voždovac, Beograd, u: Moj dom, br. 32, Beograd 2001, 46-47
- „Brand shop B&O“ Prodavnica audio i video uređaja firme Bang&Olufsen, u: 24. Salon arhitekture, Beograd 2002, katalog, XV, 108
- Kancelarija-radni kabinet u „Genex“ apartmanima, u: 24. Salon arhitekture, Beograd 2002, katalog, 109
- Lj. Miletić-Abramović, Arhitektura rezidencija i vila Beograda 1830-2000, Beograd 2002, 314-317
- Lj. Miletić Abramović, Dvadeset četvrti Salon arhitekture, Modul br. 11, Beograd 2002, 30
- High quality residential building, Continental properties, Vol V, Issue 43, February 2002, 9 (kuća Jevrosimović)
- A. Vučković, Detajl kod zaborava, NIN br. 2664, 17. januar 2002 (<http://www.nin.co.rs/2002/01/17/21569.html>)
- Encyclopaedia architectonica. Leksikon srpskih neimara, Beograd 2002, 58, 180, ilmovi (nepag.)
- Entjerijer redakcije časopisa Kuća stil, u: 25. Salon arhitekture, Beograd 2003, XI, 108
- Poslovni prostor WEG, u: 25. Salon arhitekture, Beograd 2003, 109
- R.S., Nagrade za najbolji enterijer, Politika 27. novembar 2003
- R. Milosavljević, Revija enterijera. Nagrade, Kuća stil br. 112, decembar 2003, 10-11
- D. Todorović, Marija Dragović: U početku za sveltošću, Kuća stil br. 109, septembar 2003, 14-15
- K.S., Estetika funkcionalnog, Kuća stil br. 103, mart 2003, 26-29
- Comtrade shop u Tržnom centru „Vero“, u: 25. Salon arhitekture, Beograd 2003, katalog, 113
- Kuća Tahirbegović, u: 26. Salon arhitekture, Beograd 2004, 21, 69
- Hotel „Tadž“, u: 26. Salon arhitekture, Beograd 2004, katalog, 101
- Silver Caffe & Tržni centar, u: 26. Salon arhitekture, Beograd 2004, katalog, 107
- D. Maskareli, Jelena Ercegovac Todorović i Svetislav Todorović, Modul br. 27, Beograd 2004, 8-11
- ...., Urbana vila, Evropa, br. 15, 22, jul 2004, 59
- S. Todorović, Silver Cafe... Cool... OK, Kvadrat br. 22, jul 2004, 75-76
- D. Maskareli, Interview, Svetislav Todorović i Jelena Ercegovac Todorović: Novi život Moderne, Arhitektura br. 76, april 2004, 4-5
- Lj. Đurović, Intervju. Jelena Ercegovac Todorović-Svetislav Todorović: Putovanje u paru, Enterijer br. 19, april 2004, 54-59
- Projekat Pjacele Biblioteka u Rumi, u: Peto bijenale scenskog dizajna, Beograd 2004, katalog izložbe, str. 149
- Lj. Miletić Abramović, Jelena Ercegovac-Todorović, Svetislav Todorović. Hotel Tadž. Comrade shop, Enterijer Specijal. Best of the Best, br.1, april 2004, 162-169
- Porodična kuća Bogdanović na Senjaku, u: 37. Salon arhitekture, Beograd 2005, 31, 62, 111
- Kuća na jezeru Gazivode, u: 37. Salon arhitekture, Beograd 2005, 87
- Porodična kuća Jevrosimović, Izložba „10 godina nagrade Aleksandar Šaletić“, Beograd 2005 (galerija „Singidunum“), katalog, (nepag.)
- Z.M., „Šimika“, Kuća za odmor na jezeru Gazivode, Arhitektura br. 87, mart 2005, 2
- Porodična kuća Bogdanović na Senjaku, u: 37. Majška izložba, Beograd 2005, 49
- A. Mihailović, Ova porodična kuća je primer sveobuhvatnog profesionalnog pristupa..., Kuća stil br. 134, oktobar 2005, 40-47
- Kuća za odmor Jermolenko, u: 28. Salon arhitekture, Beograd 2006, 32, 65
- B. Mišić, Studio „A+EF, Ambijentibl“ br. 13, septembar 2006, 50-54
- Lj. Đurović, Salonska priča 1, Enterijer br. 32, jun 2006, 48-53
- Lj. Đurović, Salonska priča 2, Enterijer br. 32, jun 2006, 54-59
- Lj. Miletić Abramović, Jelena Ercegovac Todorović-Svetislav Todorović: Udobnost odmernice oltenost, Enterijer specijal, br. 31, april 2006, 224-231
- Arhitektonski studio „A+E+T“, u: 28. Salon arhitekture, Beograd 2006, 117
- Kompleks lukušinskih vilja za odmor „RR-Sunset“ i pojedinačni objekti unutar kompleksa Reževiški Rijeka, u: 29. Salon arhitekture, Beograd 2007, 197
- ...., Caffe Fontana, Enterijer br. 41, decembar 2007, 56-59
- M. Janakova Gruić, Jelena Ercegovac Todorović-Svetislav Todorović, Enterijer specijal, br. 40, novembar 2007, 74-85
- S. Radovanović, Neka bude svestlost, Blijie & Ždravljje, br. 87, 17. avgust 2007, 34-36
- M. Nikolić, Dva lica lepote, Kuća stil br. 159, novembar 2007, 54-60
- ...., Jelena Ercegovac-Todorović i Euphorbia trigona, Kuća stil br. 149, januar 2007, 114
- ...., Svetla Todorović i Kentia, Kuća stil br. 149, januar 2007, 115
- Porodična kuća u Ulici Koste Racina, u: 30. Salon arhitekture, Beograd 2008, 26, 78-79
- Kafe „Fontana“, u: 30. Salon arhitekture, Beograd 2008, 93
- M. Tasovac, Vila lepih manira, Gloria br. 291, 31. decembar 2008, 70-78
- Projekat rezidencijalne vile na Srebnom jezeru, u: 30. Salon arhitekture, Beograd 2008, 129
- Scenografija i kostimografija u programima Televizije Beograd (izložba povodom 50 godina Televizije Beograd), Beograd 2008, 36
- M. Nikolić, Kontrolisana raskoš, Kuća stil br. 165, maj 2008, 64-70
- Jelena Ercegovac-Todorović i Svetislav Todorović, Tajne arhitekata, Kuća stil br. 165, maj 2008, 72-73
- Enterijer Vile „B“ na Senjaku, u: 31. Salon arhitekture, Beograd 2009, 20, 76
- ...., Ko je ko u Srbiji. Najbolji arhitekti: Jelena Ercegovac-Todorović, The Men, br. 12, novembar 2009.
- Lj. Đurović, Kuća na Senjaku, Enterijer br. 48, februar 2009, 56-63
- D.D., Svetска scena u Rumi, Sremske novine br. 2557, 24. februar 2010, 1, 21
- S. Moldovan Milošević, Šop umetnosti i biznisa: Šešir – lider šika (http://www.gmbusiness.biz/index.php/orhivo/01-10/gm_06-07/3166.rs)
- Lj. Đurović, Stan-galerija, Enterijer br. 55, februar 2010, 80-85
- Lj. Đurović, Kuća na Srebnom jezeru, Enterijer br. 56, april 2010, 54-63
- Aparmansko rezidencijalni objekat na srebnom jezeru, u: 32. Salon arhitekture, katalog, Beograd 2010, 78-79

BIOGRAFIJE

Arhitektka JELENA ERCEGOVAC TODOROVIĆ

Rodjena u Beogradu, 1966 godine.
Študirala na Arhitektonskom fakultetu Univerziteta u Beogradu od 1984.
Provela četiri semestra Templ University u Filadelfiji, Pensilvanijske, SAD 1987 i 1988 godine.
Diplomirala na Arhitektonskom fakultetu Univerziteta u Beogradu 1990 godine.
Radila dve godine u birou Mitchell-Giurgu Architects u Filadelfiji 1988- 1989 godine.
Radila u Mepexu u Beogradu 1992 godine.
Osnovala sa suprugom svoj Studio A+IF u Beogradu, 1992. godine koji se bavio enterijerom, izložbenom i sajamskom arhitekturom
Položila Stručni ispit 1998 godine.
Osnovala sa suprugom samostalni projektni studio Arhitekti Ercegovac Todorović – A+ET u Beogradu 1997 godine koji se bavi arhitekturom, enterijerom i dizajnom, u kome i danas radi kao vodeći projektant.
Vlasnik i kreator modnog salona šešira "Ercegovac", bavi se dizajnom i umetničkom izradom modnih detalja, šešira, cipela, tašni ... od 1988 godine.
Član ULUPUDS-a, Arhitektonske sekcije od 1998 godine.
Izlagala na brojnim domaćim i stranim stručnim i umetničkim izložbama.
Dobitnica brojnih domaćih i međunarodnih nagrada iz oblasti marketinga, arhitekture, enterijera i dizajna.
Govori Engleski jezik, služi se Francuskim jezikom.
Udata, majka troje dece.
Dositejeva br. 49, Beograd
a-et@ikomline.net

Arhitektka SVETISLAV TODOROVIĆ

Rođen je u Beogradu, 1952. godine.
Študirao je na Odseku unutrašnje arhitekture na Fakultetu primenjenih umetnosti Univerziteta umetnosti u Beogradu (1970-1975) i na Arhitektonskom fakultetu Univerziteta u Beogradu (1973-1975).
Diplomirao je na Fakultetu primenjenih umetnosti 1975. godine.
Od 1975. godine radi samostalno na poslovima enterijera, dizajna, filmske i TV scenografije u Beogradu, Novom Sadu, Sarajevu, Zagrebu.
Osnovao je svoj studio „Odeon film“ koji se bavio scenografijom na filmu, televiziji i marketingu u Beogradu, Luksemburgu, Francuskoj, SAD u periodu od 1989. do 1992. godine.
Sa suprugom Jelenom Ercegovac Todorović osnovao je studio „A+EF“ 1992. godine u Beogradu, koji se bavio enterijerom, izložbenom i sajamskom arhitekturom.
Samostalni projektni studio „Arhitekti Ercegovac Todorović A+ET“ osnovao je sa suprugom 1997. godine u Beogradu koji se bavi arhitekturom, enterijerom i dizajnom, u kome i danas radi kao projektant saradnik.
Član je Arhitektonske sekcije ULUPUDS-a i slobodni umetnik od 1976. godine.
Član je Scenografske sekcije UFUS-a od 1988. godine.
Izlagao je na brojnim domaćim i stranim stručnim i umetničkim izložbama.
Dobitnik je brojnih domaćih i međunarodnih nagrada iz oblasti marketinga, arhitekture, enterijera i dizajna.
Otac je troje dece.
Dositejeva br. 49, Beograd
a-et@ikomline.net

NAGRADA I PRZNANJA

- 1987 **Zlatna ideja** – Jugoslovenski festival tržišnih komunikacija u Portorožu za akciju „Da deťe bude čovek“ – scenografija za sedam spotova (S.T.)
- 1988 **Srebrna ideja** – Jugoslovenski festival tržišnih komunikacija u Portorožu za spot „Majstori Beograda – Beobanka“ – scenografija za spot i fotografije (S.T.)
- 1989 Nominacija za **Emmy Awards** – za scenografiju u mini seriji „Put oko sveta za 80 dana“, Los Andeles (S.T.)
- 1993 **Epika** – nagrada za spot „Da li ste danas jeli“, Pariz (S.T.)
- 1993 Nagrada za najbolji štand na Sajmu automobila u Beogradu za Vespu „2 litra/100 km“
- 1993 Nagrada za najbolji štand na Sajmu prehrane u Novom Sadu za „Supu C“
- 1994 Nagrada za najbolji štand na Sajmu ekologije u Novom Sadu za „Crnu Goru -ekološku državu“
- 1994 Nagrada za najbolji štand na Sajmu hortikulture u Novom Sadu za „Humotop“
- 1996 **Golden Drum** – nagrada za štand Jugoslovenskog instituta za filma u Kanu u okviru akcije „Kultura nemogućeg“, Portorož
- 1994 **Prix Special** – na Sajmu pronalazaštva „Eureka“ - za štand Udrženja pronalazača Vojvodine za „Fluo plus“, Brisel
- 1994 **Godišnja nagrada Privredne komore Beograda** – za dizajn izložbe „Ljubav i Plastika“
- 1996 **Grand Prix UEPS** – za štand i nastup firme „Comtrade“ na Sajmu tehnike u Beogradu
- 1997 **Grand Prix UEPS** – za štand i nastup firme „Comtrade“ na Sajmu tehnike u Beogradu
- 1999 **Priznanje** časopisa „Kuća Stil“ za negovanje trajnih vrednosti u oblasti arhitekture, enterijera i dizajna - za porodičnu kuću na Voždovcu
- 1999 **Nagrada fonda Aleksandar Šaletić** za najznačajnije delo iz oblasti enterijera za 1999. godinu - za enterijer kuće na Voždovcu
- 2003 Nagrada publike **BPB Trophy SCG 2003** za najlepši enterijer - za Hotel „Tadž“ u Novom Pazaru

IZ PERA ARHITEKATA

DE ARCHITEKTURA NOSTRUM (O NAŠOJ ARHITEKTURI)

Naš stilski izbor je Moderna, njeni srpski, evropski i svetski velikani.

Moderna, ja za nas forma definisana idealnim odnosom funkcionalnosti i estetike.

Ona i danas pruža veliki prostor za istraživanje i kreiranje. Kuće Moderne su kao skulpture u kojima se udobno živi.

Zato arhitektura, ovde i sada, ne sme da zanemari tradiciju i potencijal koji joj je zaveštan.

Naša je arhitektura mirih linja i svetlih boja. Funkcija naših prostora nije definisana samo racionalnim momentom po m², već predstavlja, pre svega, psihološki momenat prijateljnosti prostora.

Naši prostori moraju da se sjediniuju u celine ili izoluju u svoju intimu, da prate život, potrebe i raspoloženje korisnika.

Oni su velikih visina, svetli, u njima se bez tvrdog ograničenja pretapaju enterijer i eksterijer. Velika odgovornost svakog arhitekte leži u tome koliko Svetlosti pruža ili uzima ljudima, među zidovima u koje ih smješta da žive.

Naši materijali određuju formu, moraju da zadovoljavaju funkciju, i da pritom uspostave sklad.

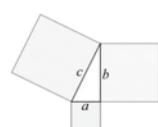
Naša arhitektura mora biti humana, definisana prirodnim materijalima – kamenom, drvetom, keramikom, stakлом, metalom.

U našoj arhitekturi se mora nalaziti, negde izmedju Svetlosti, Kameha, Drveta i Misli i peti – za nas izuzetno važan element – Vatra, katalizator ikonskog osećanja sigurnosti, bitišanja i radosti življenja ...

Našoj arhitekturi je potreban Majstor. Majstor i Zanat su oslonac ideje, oni definišu realne mogućnosti za kreiranje i realizaciju, dakle, domet dela.

I na kraju, ali možda i najbitnije: Naši Investitori su aktivi učesnici, a ne samo finansieri ili korisnici.

Oni daju arhitekturi šestu, neophodnu dimenziju – život, podižu je iz crteža u prostor.

DE ARCHITECTURA ET VITA (O ARHITEKTURI I ŽIVOTU)

Samo onaj koji voli život, može da stvara lepotu za druge.

Arhitekta mora razumeti radost i tugu,
Mora biti hedonista i realista,
Mora sposoban da sublimira ljudske želje, strepnje i
očekivanja,
Mora umeti da pruži rešenje za sigurnost, toplinu i spokoj,
Mora biti sposoban da stoji u blatu i sanja zvezde.

Nije lako biti arhitekta, ali je veoma lepo, kao neka
čudesna igra.

Lepo je igrati se sa proporcijom, najskrivenijom od svih
dimenzija,
Igrati se sa prostorom, najbeskrajnijim od svih dimenzija,
Igrati se sa svetlošću, najneuhvatljivijom od svih dimenzija,
Igrati se sa materijalima, najraznovrsnijom od svih
dimenzija,
Igrati se sa ljudima, najkompleksnijom od svih dimenzija.

Igra arhitekturom traži velika odricanja.

Uložili smo svoje talente, snagu i znanje,
Naši saradnici su nama dali svoju odgovornost, savesnost
i ljubav prema poslu,
Naši roditelji su nam dali sve što se može dati – duhovnu i
materijalnu podršku,
Naša deca su nam dala puno vremena i strpljenja koje
je trebalo njima,
Da bismo sve to dali Arhitekturi.

Zato je arhitektura naš život.

Jelena Ercegovac Todorović
&
Svetislav Todorović

2010. Arhitekti Ercegovac Todorović u svom studiju

Foto: BrainHackingMachine

Saradnici

STUDIA A+ET 1997 - 2010

2010. Saradnici studia - Jelena, Tanja, Ana Š, Ana J, Maja

Studio

- Dragana Urošević dia
- Ivan Čurčić dia
- Vesna Vasiljković dia
- Ivana Cili dia
- Bojana Đordjević dia
- Maja Buđa dia
- Nataša Šljivančanin dia
- Arijana Maksimović dia
- Ksenija Teofilović dia
- Ivana Maksimović dia
- Marija Matić dia
- Vanja Bjelobaba dia
- Olga Mladenović dia
- Sonja Perić dia
- Biljana Ivanović dia
- Igor Vučelić dia
- Marija Nenezić dia
- Aleksandra Mijalković dia
- Ivana Srgota dia
- Katarina Munčan dia
- Ana Škorić dia
- Ana Uskoković dia
- **Ana Jovović dia**
- **Ana Šikmanović dia**
- **Tanja Tanašijević dia**
- **Nevenka Mekterović dia**
- **Maja Šljivić da**
- **Jelena Crnogorac dia**
- docent Ivana Petrović, psiholog
- Ratko Vujičić, film i TV producent
- Bogdan Tirnanić Tirke, publicista
- Marina Medenica, kostimograf

Spoljni saradnici

- dipl. inž. grad. Radojka Dmitrović
- prof. inž. grad. Pero Mrgud
- arh. teh. Nena Polak
- el. the. Aleksandar Katić
- prof. dia. Gordana Čosić
- prof. dia. Vesna Mrgud
- prof. dipl. inž. grad. Radojko Obradović
- prof. dia. Nenad Šekularac
- dipl. inž. grad. Nikola Muravljov
- dipl. inž. grad. Bora Kostić
- dipl. inž. grad. Vesna Oro
- dipl. inž. grad. Nadežda Kovačević
- dipl. inž. grad. Aran Teodorčević
- dipl. inž. maš. Dejan Slepčević
- dipl. inž. maš. Nebojša Nikolić
- prof. dipl. inž. maš. Marija Todorović dr
- dipl. inž. grad. Johan Sklena
- dipl. inž. grad. Dragan Žinić
- dipl. inž. grad. Zoran Marković
- dipl. inž. graš. Ivanka Armenko
- dipl. inž. građ. Jadranka Kolar
- dipl. inž. maš. Srđan Todorović
- prof. dipl. inž. maš. Kemal Tahirbegović
- dipl. menadžer Željko Jovančić
- arh. Aleksandar Jovanović

Prijatelji
STUDIA A+ET

**PORCELANOSA
CAMERICH**

LIGHTOLOGY

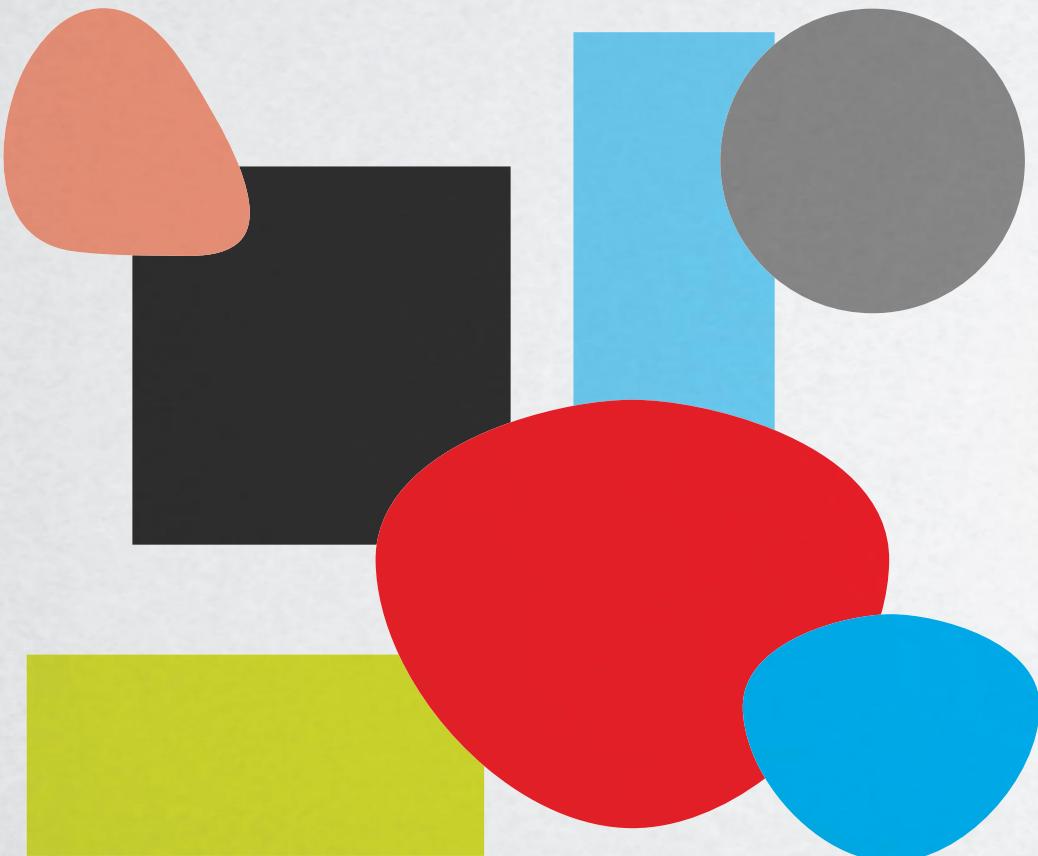
**PERFORMANCE
LIGHT*in*G**

**KUĆA
*stil***

AMBIJENTI
kada prostor postaje inspiracija

enterijer

NITEA
Jednostavno je savršeno.

Lounge Chair & Ottoman Design: Charles & Ray Eames,

The image shows a FLOS Axolight floor lamp against a dark background. The lamp features a large, circular, translucent diffuser at the top, which is held in place by a curved, ribbed metal arm. The base of the lamp is a simple, rectangular metal plate. The overall design is minimalist and modern.

Interior design studio
www.polydec.rs

PolyDec
umetnost
dekoracije

ARTE
ÉLITIS
CASAMANCE
FINE FABRICS

Eijffinger®
A WAY OF DECORATING

B BORÅSTAPETER

HW
HOOKEDONWALLS™

DESIGNERS GUILD

YORK
WALLCOVERINGS

HARLEQUIN
SAHCO

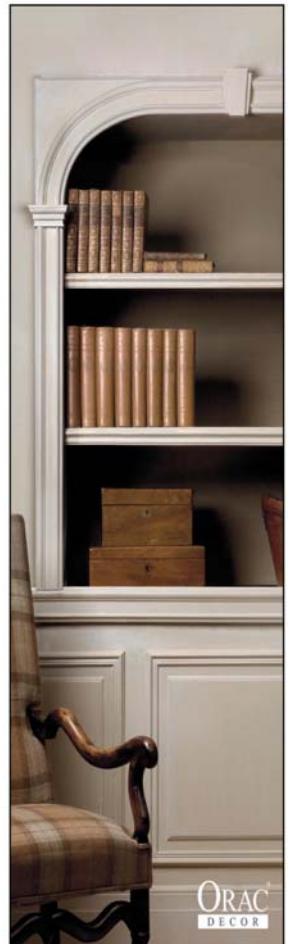
tapete

tkanine

parket

dekorativni elementi
od poliuretana

Neka vaš svet postane bolji

Toplotne i zvučne izolacije

Vaš dom, vaša kancelarija, kongresna sala ili aerodrom. Gde god da ste, sve je to vaš svet. URSA vam pomaže da taj svet bude udobniji za vas. Da vas zaštiti od vrućine, hladnoće i buke. Da vam uštedi nepotrebne troškove, i da pri tom zaštiti vašu životnu okolinu. Izolacija je stvar iskustva, kvaliteta, i neprestanih inovacija - a to su glavna načela URSE. I sve to su razlozi za verovanje da je moguće promeniti i poboljšati svet. I to upravo kod vas. Više informacija o tome kako brinemo za vaš svet i vašu zaštitu, možete naći na web stranicama www.ursa.rs.

URSA GLASSWOOL®

URSA XPS®

URSA d.o.o. Beograd
Milutina Milankovića 25
11070 Novi Beograd
Tel.: 011 137 548
e-mail: assistance.srbija@uralita.com
www.ursa.rs

PORCELANOSA

Salon keramike

Resavska 1, Beograd tel: 3343026, www.porcelanosa.rs

CAMERICH

Salon nameštaja

Resavska 1, Beograd tel: 3231442, www.camerich.rs

Dom, svuda gde krenete.

Brižljivo odabrana sofa,funkcionalna kuhinja urađena po meri, tabure koji se perfektno slaže sa tepihom, udoban krevet, noćni sto i lampa na njemu - upravo ono što ste zamišljali. To su detalji koji kuću čine domom, koji na naročit način izražavaju Vaš sopstveni stil života. I upravo to je razlog što u svakom našem salonu možete naći delić vašeg doma, gde god da živite i šta god da radite.

Kada ulazite u našu prodavnicu,otkrivate svet koji održava Vaš način života, a opet sa autentičnošću originalnog italijanskog stila. Svet kome je osnovna namena - zadovoljiti Vaše potrebe.

Dobro došli u naše salone.

Dobro došli u Vaš dom.

NATUZZI SALON BEOGRAD
Ul. Zrenjaninski put 26
011- 331-84-22

NATUZZI SALON NOVI SAD
Ul. Bulevar oslobođenja 51
021- 442-867

NATUZZI GALERIJA PODGORICA
Delta City
+382-20-291-055

NATUZZI
It's how you live

**PERFORMANCE
LIGHTING**

Izdavač / Publisher:
VAM - Centar za istraživanje i valorizaciju
graditeljskog nasleđa, Beograd

Suizdavač / Co-editor:
Dosije studio, Beograd

Topografija arhitektonskih radova /
Topography of architectural work:
Marija Milovanović dia

Štampa / Printed by:
Štamparija „Stojkov“, Novi Sad

Tiraž / Circulation:
700

Godina / Year:
2010

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

72.071.1:929 Тодоровић С.
72.071.1:929 Јелена Тодоровић Ј.
72(497.11+497.16)"19/20"
7.05(497.11+497.16)"19/20"

ЈАНАКОВА Грујић, Маре, 1980-
Ercegovac Todorović Jelena & Todorović
Svetislav : film, marketing, moda,
архитектура, ентеријер, дизајн / Маре
Janakova Grujić ; [фотографије Влада Поповић
... и др.] - Београд : Центар ВАМ : Досие
студио, 2010 (Нови Сад : Стојков). - 297 стр.
: илустр. ; 25 cm

Слике Ј. Јелена Тодоровић и С. Тодоровића.
- Тираž 700. - Каталог архитектонских радова:
стр. 272-280. - Каталог осталих радова: стр.
280-284. - Биографије: стр. 287. -
Библиографија: стр. 286.

ISBN 978-86-908947-4-1

а) Тодоровић, Светислав (1952-) - Пројекти
б) Јелена Тодоровић, Јелена (1966-) -
Пројекти
COBISS.SR-ID 176709900

